Golden Nostalgia AEC 2005

# COMMEMORATIVE VOLUME

## Assam Engineering College

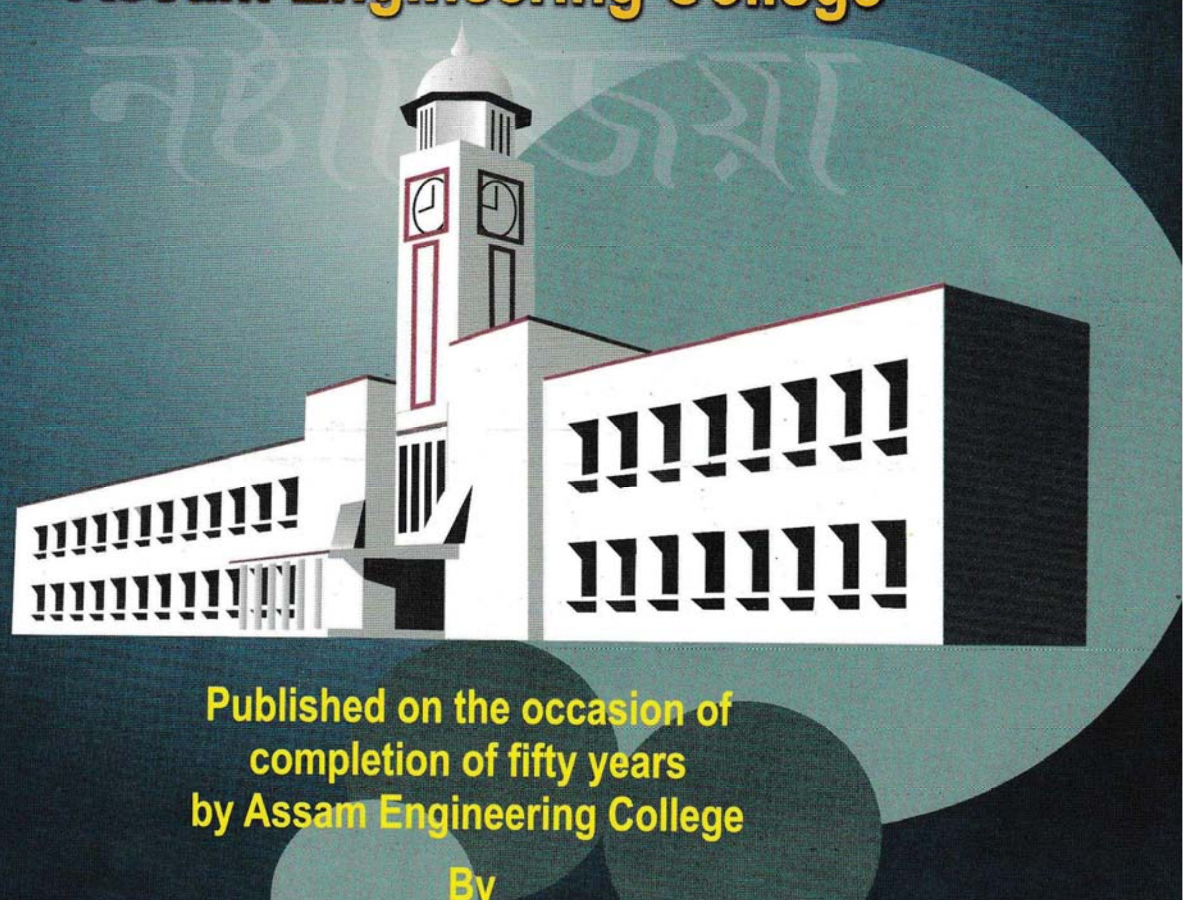

Published on the occasion of completion of fifty years by Assam Engineering College

By

Golden Nostalgia AEC 2005, an association of past students and past / present faculty of

**Assam Engineering College**

Jalukbari • Guwahati • 10th September, 2005

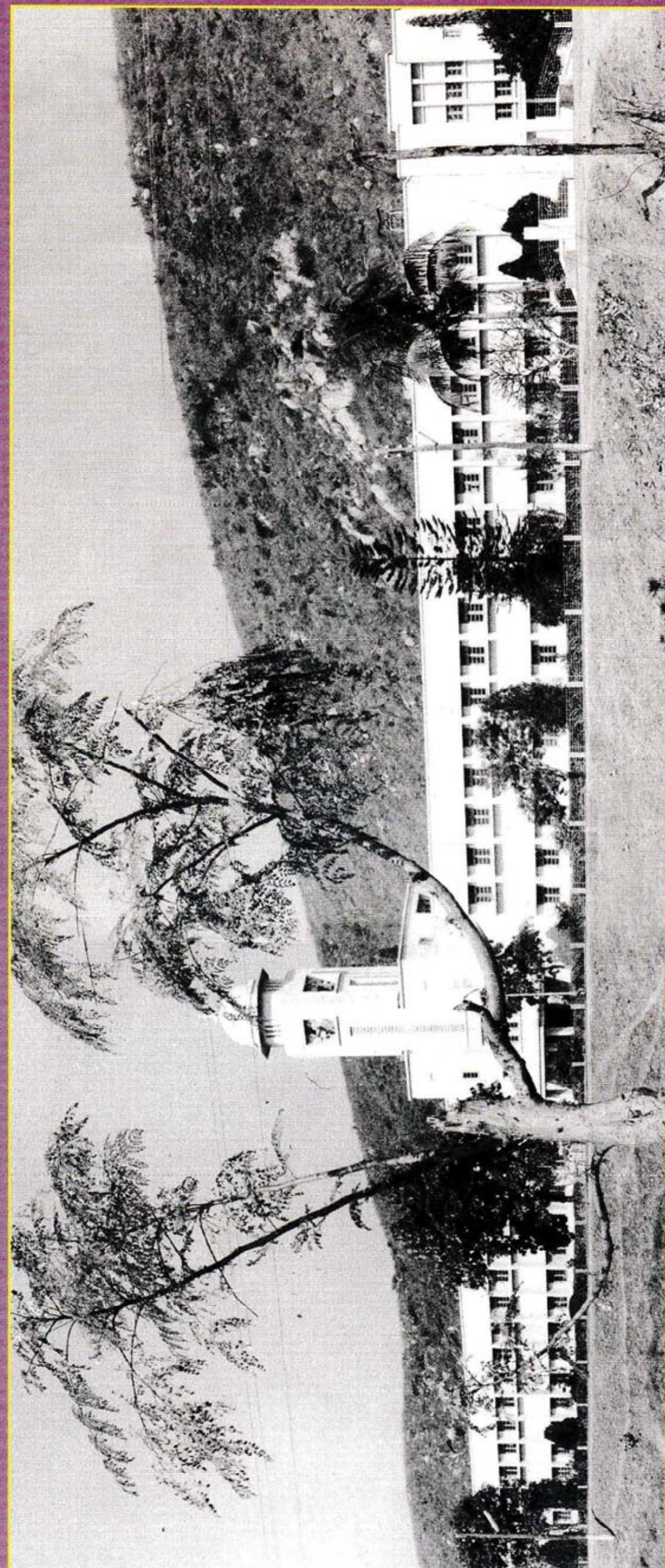

Golden Nostalgia AEC 2005

# COMMEMORATIVE VOLUME

Published on the occasion of completion of fifty years by the
**Assam Engineering College**

## সোঁৱৰণী গ্ৰন্থ
অসম অভিযান্ত্ৰিক মহাবিদ্যালয়

Editor : **Amulya Kumar Goswami**

*Published by*
**Golden Nostalgia AEC 2005**
*an association of past students and past / present faculty of*
**Assam Engineering College**
Jalukbari, Guwahati, 10th September, 2005

# A few words from the President, Organising Committee

*The Era of Engineering education at the university level in north east India began with the establishment of Assam Engineering College in Guwahati. That was in the year 1955, on the 7th September of which year the Late lamented Hari Prasad Barua, ISE (Rtd), joined as the founder Principal of the college. Over the years the college has created thousands of engineers who have played crucial roles in the development of this region and have made valuable contributions in their chosen fields of activity in and outside the country. In the process many have earned laurels for themselves and have brought glory to their Alma Mater. Completion of 50 years of faithful existence of the college is a great occasion of celebration for its students, teachers and employees, present and past.*

*The abbreviation AEC is a synonym which brings back nostalgic memories to every student, teacher and employee of the past who spent many a happy day in Assam Engineering College. The AEC Alumni Association, therefore, could not but join the celebration of the historic occasion, and it decided to do so in a unique way — by organizing a celebration titled GOLDEN NOSTALGIA AEC 2005 from 7 September to 11 September. The activities chosen for the celebration include installation of a bust of H.P.. Barua near the AEC Auditorium and publication of this commemorative volume, besides holding symposium, games and sports, get together and cultural show. It was also decided to raise fund for an Electronic Library for the college and for the Alumni Building.*

*Although the purpose of this volume is to commemorate the celebration by the Alumni of the college, its publication has another significance. AEC has a strong literary tradition, built up since its early days. Many of the students who had literary activities during their college days continued with their creative writing and became well known in the field of Assamese literature with their valuable contributions. From among those of the first generation Bholanath Das is now a writer of repute, and Dhirendra Nath Barthakur who wrote the award winning book 'Baisaheba' died tragically at the hands of extremists. The prominent ones from among those of later generations include Debabrat Das, Shyamanta Phukan, Bandita Phukan, Arup Saikia and Sayed Abdul Halim. All have made AEC proud, and some have contributed to this volume. The college can legitimately take pride also in the literary success of quite a few of its former faculty. It is known to one and all that Sourabh Kumar Chaliha and Sheelabhadra, both Sahitya Academy Award winners for Assamese literature, are pen names of two former teachers who have also enriched this volume. Another former teacher who got a literary award was Debendra Nath Acharya who died untimely. It is gratifying to find that the literary tradition has been kept up by the present generations of student and teachers.*

*This volume, as the name suggests, is a literary attempt to look back nostalgically at the bygone days of AEC. While it has utilised considerably the literary heritage of the college, only readers can say whether it has added anything to it.*

N K Chaudhury

**N. K. Choudhury**
1-9-05

*Secretary report*

# GOLDEN NOSTALGIA - AEC 2005

*Assam Engineering College, the premier technical institution of North Eastern India, has completed 50 glorious years on September 7, 2005. Fifty years ago, in the year 1955, on this very date, Assam Engineering College came into its formal existence when Hari Prasad Barua, the doyen of Assamese engineers joined as its first Principal. Since then the college has been rendering yeoman service to the nation in general and the NE region in particular.*

*A series of programmes is being organized right from January to December of the Golden Jubilee Year to commemorate the 50th year of existence of Assam Engineering College. The Golden Jubilee Committee of Assam Engineering College in its meeting on December 30, 2004 suggested that the Assam Engineering College Alumni Association (AECAA) should organize a reunion of the ex-students and faculty members during September, 2005. In the light of this fact, the AEC Alumni Association convened a meeting of all past students and past and present faculty members of Assam Engineering College on May 29, 2005 to formulate befitting programmes for celebration of this historic moment of its alma mater, and Golden Nostalgia - AEC 2005 has been an outcome of this meeting.*

*After the news of conception of Golden Nostalgia - AEC 2005 was spread, suggestions in regard to its formulations poured in from a host of ex-students as well as past and present faculty members. We tried to accommodate each one of all these suggestions while formulating the programme of Golden Nostalgia - AEC 2005. But we have our own limitations in resources, time, convenience, and work force. Only a handful of programmes are being organized around the focus of a reunion of AECIANS - past & present students and past & present faculty members.*

*We tried our best, using all forms of communication and media, to reach each and everyone involved with Assam Engineering College in some form or other during its 50 golden years so that each one of them along with their family become a part of the Golden Nostalgia - AEC 2005. It was a pretty difficult task and I am sure we must have missed quite a few of them if not too many. We apologize to those whom we could not reach.*

*We express our deep sense of gratitude and thankfulness to all those who offered help and cooperation in translating Golden Nostalgia - AEC 2005 into reality. We cannot afford to limit our gratitude by naming them.*

*We will feel our efforts rewarded if Golden Nostalgia - AEC 2005 meets the expectation of all AECIANS.*

*Lastly an appeal to our Dear AECIAN brothers and sisters who are here at Golden Nostalgia - AEC 2005! The focal point of Golden Nostalgia - AEC 2005 is the reunion on September 10, 2005. It is said that a fact of history cannot be re-enacted, for example the war between Alexander and Puru cannot take place again; but it is also said that there is nothing impossible for engineers and scientists. Let us then re-enact our history, let September 10, 2005 represent those 4/5 years of our stay at AEC and let's go back to those 4/5 years of our life - let's compress 50 years into those golden 4/5 years of our life without effecting structure and strength of material and without application of any kabiraji, producing high voltage fields for movement of electrons and molecules through automatic process control in a Fourier's series expansion integrated with differential increment of mega-decibels to be produced on the stage from 6.30 p.m. by hardware & software groups of Cultural Sub Committee of Nostalgia - AEC 2005 in the arena kept ready for your action in front of the stage.*

*We are proud to be AECIANS.*
*Long live Assam Engineering College.*

Guwahati, 06-09-2005

**Aswini Kumar Baruwa**
Organizing Secretary
Golden Nostalgia - AEC 2005

# Issues of past, present and future

*When we were students of Assam Engineering College, the issues which were predominent in everybody's mind was different from today and definitely it would be different in days to come. Our batchmates were very proud of still claiming that the students of our time did not excel only in academics but also in other areas like culture, games and sports. Proviing a list of such achievents is not the focal point of this article, however, it is an attempt to find out the issues which need to be addressed now. In those days, the job scenario was not like what it is today. Everybody got a job mostly in government sector and in few oil companies without much competition. The standard of living was quite different. The AEC hostel food were rated as best by fellow students of other colleges of the state. Mess dues was also nominal. Most of, may be 95% students, resided in the hostels. Whole year was full of different events, cultural, games like cricket, football, volleyball and indoor games. AEC was a force to reckon with by all other colleges whether it is debating, modern song, cricket, hockey..........., you name anything even painting. Being a General Secretary of those days I really feel proud that I was a representative of those colorful and inteligent students. To sum up the issues of past, "study leave" was the only time spared for academics by most of the students. In late 80s and early 90s, Assam Agitation rocked AEC too and the students of those days lost a few precious years just like that.*

*The present day job scenario is completely different from what it was earlier. Most of the students are very much concerned for their career. Some of them become frustrated when they could not make it to a good career. In earlier time placement cell was not there, neither there was any need for that. If I remember well in 1986 a post of Training and Placement Officer was created, however, no one is appointed against the post then. On request from then Engineering College Teachers Association, Prof R N Choudhury, then Principal requested Prof P K Brahma, the present Principal, to hold the charge additionally for the benefit of the students. It was a revolutionary move, what we have learnt that in last couple of years many corporates, multi national giants besides public sectors visited the college and recruited a host of students. When a major sunk of them went to software companies, quite a few joined as field engineers. In 2004, 9 fom chemical, 7 from civil, 10 from electrical, 6 from CSE, 14 from mechanical 21 from E & T, 4 from instrumentation and 1 from MCA got placement through campus interview. In the current year, till June, 2005, 2 from chemical, 10 from civil, 22 from electrical, 22 from mechanical, 19 from E & T, 7 from CSE, 6 from instrumentation, 6 from MCA were successful in getting placement through campus interview. TCS in August and BRPL in September visited the college for the first time and it is learnt the college authority managed to facilitate the campus interviews up to the full satisfaction of the recruiters. The major part of the credit is due to the present incumbent TPO i/c, Prof A K Misra, who teaches in Chemical Engineering besides making an aggressive effort to bring different potential recruiters to the campus. The odds against this accomplishments are many including shortage of teachers particularly in three new disciplines and poor infrastructural facility. More meticulous planning and effort would make a sea change in the scenario. Once the placement worries are over, one can definitely expect that the hidden talents among the AECians would achieve rare honours in other areas. The fraternity of AECians should offer their suggestions, advice and efforts such that we can recount on these achievments in days to come. Long live AEC .*

Dr. S.K.Kakoty,
IIT, Guwahati
AECian (1978-84)

# OBITUARY

*We remember on this occasion all those AECians, past faculty members and employees of AEC who have passed away in the mean time.*

*And we invoke heavenly grace to their departed souls.*

*May their souls rest in peace.*

# Remembrance

*Four retired Principals of Assam Engineering College have expired in the mean time. We remember them on this occasion and extend our homage to the departed souls. May their souls rest in peace.*

## HARI PRASAD BARUA, ISE

(From 7th September, 1955 to 1st February, 1956)

Hari Prasad Barua was the first principal of the AEC - from the day one. In fact, he took care of even the admission —from the receipt of admission applications. The college was started in September, 1955 in the premises of the Assam Engineering Institute with whatever infrastructure the Institute could offer. His task was trying and really challenging. But he knew his business and before long , the engineering college took roots.

H P Barua was held in high esteem and admiration not only by the students (who adored him) but also by the administration of the Govt. His glorious career as an engineer in the public works Department (where he rose to the position of the Chief Engineer and Secretary in the British regime) stood him in good stead in managing the affairs of the college in the nascent state.

He was of course Principal for a short period only after which Prof.. N. Dasgupta took over. The college could by then see light at the end of the tunnel of infancy. He died in 1974.

May his great soul rest in peace.

## NIRADANANDA DASGUPTA

(For ten Years from February, 1956)

Late N. Dasgupta, as we all know him, was the one who, as a Principal, consolidated what H P Barua founded. Dasgupta served for ten long years and gave his best not only to find a firm base for the institution, but also to expand it to include such important branches like Mechanical, Electrical and chemical engineering. His experience, erudition, personality and above all his sense of commitment contributed immensely in developing our college as one of the premier seats of learning of the country in technical field.

While, as the head of the institution and the chief administrator, he was rather strict, he was just an elderly friend to the faculty. And as far as the students were concerned, he acted with his heart rather than by ethics and rules. He literally participated in extracurricular activities when ever his age permitted. He loved everybody and everybody loved him.

This publication is replete with happy remembrances of his generosity and acts of love and benevolence. We are really indebted to him.

May his soul rest in peace.

## PROF. DEBABRATA GOSWAMI

(From 1974 to 1987)

Prof. D. Goswami was Principal of the College for a pretty long time. The AEC was fortunate to have a self-less and gifted man of principles like him at the helm of the institution in its formative stages. He conducted the affairs of the college with unflinching devotion and dedication. The college as well as the engineering education gained a respectable status through the efforts of this man. To the last day of his life he kept himself abreast of the developments of the college with a love that can rarely be surpassed.

Goswami's name was a by - word for honesty and integrity. They came very naturally to him. He never used his power and position for his personal profit or for any kind of gratification to any body, however big or powerful he (or she) should be He had the courage to call a spade a spade whether somebody likes it or not. He was therefore, not favourite in certain circles.

He died on 11th November, 1990.

## SAMBU NATH GOSWAMI

(From 1996 to 1997)

S. N. Goswami was one of the first batch Mechanical Students of AEC - an AECian. He joined the faculty in 1963 and rose to become the Principal in 1996. He did his postgraduation from IIT, Mumbai.

Late Goswami was soft-spoken and gentle in his bearing and generous in his conduct. He liked to take everybody into confidence and acted with a broad mind that he possessed. He was very devoted and dedicated in his service, both as a teacher and a head of the institution. His name will certainly be remembered for his honesty and integrity.

He was the first AECian Professor and Head of the Department in Mechanical Engineering branch, which position he achieved in 1989.

May his soul rest in peace.

## CONTENTS


**TRIBUTE**

| | | |
|---|---|---|
| অসম অভিযান্ত্রিক মহাবিদ্যালয়ৰ মহাবিদ্যালয় গীত | ড° অৰূপ কুমাৰ শৰ্মা | 01 |
| হৰি প্ৰসাদ বৰুৱা ঃ অসমৰ প্ৰথম (অসমীয়া) ছিফ ইঞ্জিনিয়াৰ | স্বৰ্গীয়া প্ৰিয়বালা বৰুৱা | 02 |
| The Pioneer (A tribute to H.P. Barua) | S.N. Medhi | 04 |
| Homage to Hari Prasad Barua by Late Maj (Retd) Kamaleswar Barua, Late Bhava Dev Sarma, Late A.N. Dutta Choudhury, Dr. P. K. Bora | Compiled by G. N. Khound & M. Barkataki | 05 |
| Bolinarayan Borrah – A man ahead of his time | N.C. Deka | 09 |
| প্ৰযুক্তি ক্ষেত্ৰৰ এক দুৰন্ত জাতীয় প্ৰতিভা | শ্ৰীবাণেশ্বৰ খাউণ্ড | 15 |
| Raj Mohan Nath – A profile in remembrance | Amulya Kumar Goswami | 19 |
| সময়ে মচিব নোৱাৰে | শ্ৰীমুক্তানন্দ শৰ্মা | 22 |

**TECHNOLOGY**

| | | |
|---|---|---|
| Progress of Higher Engineering Education in Assam | Late H. P. Barua | 25 |
| Technical Education in Assam | H. N. Das | 27 |
| The Role of the Engineer in Twenty-First Century | Rajen Barua | 29 |

**AEC - VISION**

| | | |
|---|---|---|
| Jawaharlal Nehru acclaimed AEC | — | 34 |
| Assam Engineering College : Its prospect of becoming an Autonomous Institute/ a Deemed University | Dr. Madan Mohan Das | 37 |
| Postgraduate study at Assam Engineering College | Dr. P. K. Bora | 40 |
| Some thoughtful suggestions for refurbishing my Alma mater – AEC, as a Centre of Excellence | Prof. Nayan Sharma | 43 |
| Vision for Development of AEC | Prof. P.K. Sikdar | 45 |
| Working Experience in Ethiopian Universities | Dr. U.K. Sarma | 48 |
| Investment Efficiency in Engineering – an introspection | Arun Kumar Das | 52 |

**APPLAUD**

| | | |
|---|---|---|
| Assam Engineering College – a boon to Assam | K.D. Lahkar | 54 |
| Public Works Department, Assam, in the hands of the AEC Engineers | Debi Charan Borah | 55 |
| Historic Role of Assam Engineering College Alumni in Development of Power Sector in the North Eastern Region | Nilamani Barua | 58 |
| An AECian outside AEC | Col. (Retd) Manoranjan Goswami | 61 |

**ENVIRONS**

| | | |
|---|---|---|
| Conservation of Deepar Beel (Love thy neighbour) | Chandra Majinder Baruah | 63 |

**AECIAN IN EXTRACURRICULARS**

| | | |
|---|---|---|
| Reflections on Extra-curricular activities in AEC over the years | Dr. Salima Shaukat Hannan | 66 |
| Reminiscences of sports of an old student | Subhas Chandra Goswami | 71 |
| Ex-students' Reunion of the Silver Jubilee year | — | 75 |

**REMINISCENCES**

| | | |
|---|---|---|
| স্মৃতি ঃ ইন্জিনিয়াৰিং কলেজৰ | ৰেবতীমোহন দত্তচৌধুৰী | 78 |
| জালুকবাৰীত থকা দিনৰ কিছু কথা | অপৰ্ণাকুমাৰ পদ্মপতি | 80 |
| অতীত ৰেঙণি ঃ গল্পৰ সাঁচত | ভোলা নাথ দাস | 84 |
| ইৰানোভা বৰুৱা ( ৰূপকথা) | ছৈয়দ আব্দুল হালিম | 91 |
| অসম ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজৰ প্ৰথম ছাত্ৰী নিৱাস | বন্দিতা ফুকন | 93 |
| বুকু জুৰি বৈ থাকক | ৰাজেন্দ্ৰ শৰ্মা | 95 |
| দীপৰ বিলৰ পাৰত সপোন ৰচাৰ সময়ত | আল্হাজ মহম্মদ তহ্চিন | 99 |
| দাসগুপ্ত ছাৰলৈ মনত পৰে | ৰমেশ চন্দ্ৰ ফুকন | 102 |
| Looking back to our old days in AEC from 1964 to1969 | Kamalesh Deka | 105 |
| AEC Through The Eyes of An Outsider — A Dream Realized | Prof. Pradip Kumar Bordoli | 108 |
| Few words from Ram Chandra Bhuyan | — | 111 |
| Amusing Anecdotes | Late U. M. Dutta & Sujit Barua | 113 |
| সৰা ফুলৰ সুৰভি | ইম্তিয়াজ আলি | 114 |

# অসম অভিযান্ত্ৰিক মহাবিদ্যালয়ৰ
# মহাবিদ্যালয় গীত

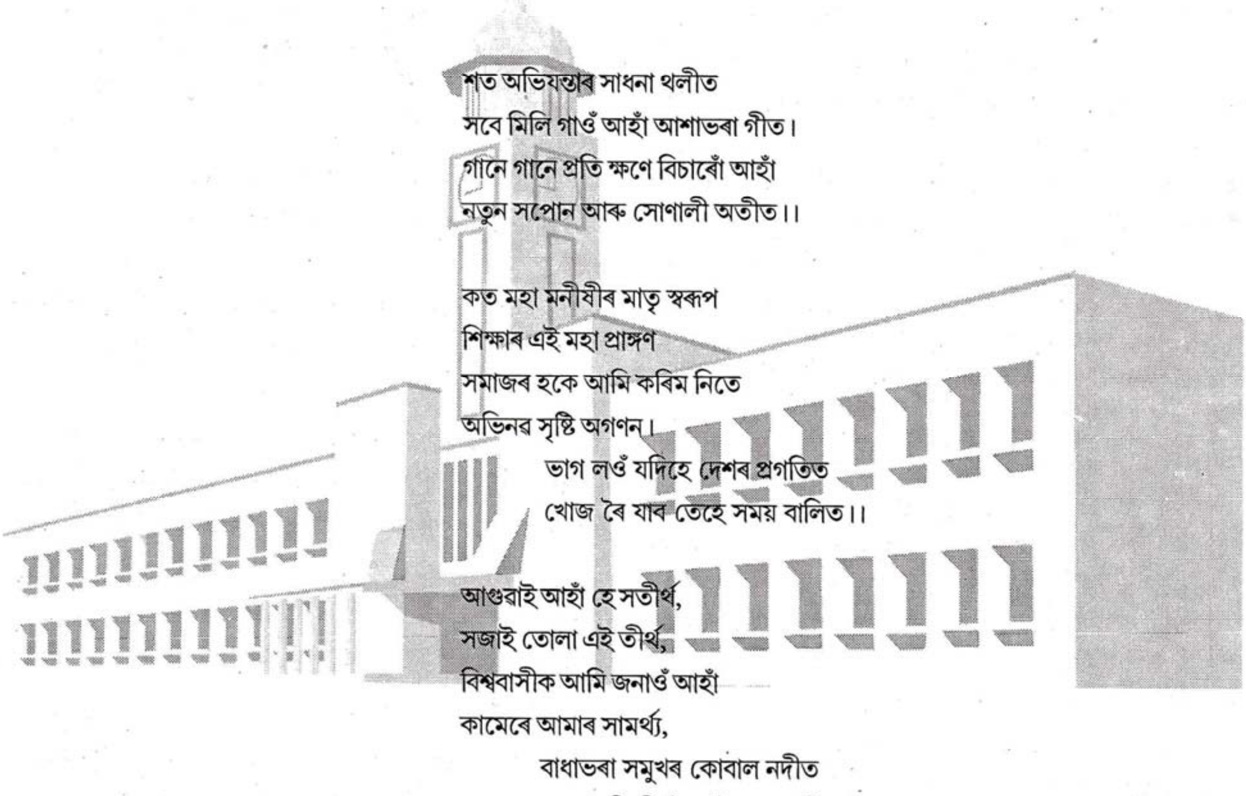

শত অভিযন্তাৰ সাধনা থলীত
সবে মিলি গাওঁ আহাঁ আশাভৰা গীত।
গানে গানে প্ৰতি ক্ষণে বিচাৰোঁ আহাঁ
নতুন সপোন আৰু সোণালী অতীত।।

কত মহা মনীষীৰ মাতৃ স্বৰূপ
শিক্ষাৰ এই মহা প্ৰাঙ্গণ
সমাজৰ হকে আমি কৰিম নিতে
অভিনৱ সৃষ্টি অগণন।
ভাগ লওঁ যদিহে দেশৰ প্ৰগতিত
খোজ ৰৈ যাব তেহে সময় বালিত।।

আগুৱাই আহাঁ হে সতীৰ্থ,
সজাই তোলা এই তীৰ্থ,
বিশ্ববাসীক আমি জনাওঁ আহাঁ
কামেৰে আমাৰ সামৰ্থ্য,
বাধাভৰা সমুখৰ কোবাল নদীত
নাও মেলি দিওঁ আহাঁ নতুন গতিত।।

কথা আৰু সুৰ ঃ **ড° অৰূপ কুমাৰ শৰ্মা**

*ড° শৰ্মা গুৱাহাটী আই. আই. টি. ৰ সহযোগী অধ্যাপক। গীতিকাৰ হিচাপে তেখেত গুৱাহাটী অনাতাঁৰ কেন্দ্ৰৰ অনুমোদিত। তেখেতৰ প্ৰকাশিত গীতৰ পুথি ঃ 'সুৰৰ নিজৰা বিচাৰি'। 'অকণিৰ মৌ মাত' নামেৰে শিশুৰ উপযোগী গীতি কবিতাৰ পুথি এখনো প্ৰকাশ হৈছে।*

✡ ✡ ✡

# হৰি প্ৰসাদ বৰুৱা
# অসমৰ প্ৰথম (অসমীয়া) ছিফ ইঞ্জিনিয়াৰ

**স্বৰ্গীয়া প্ৰিয়বালা বৰুৱা**
(হৰিপ্ৰসাদ বৰুৱাৰ সহধৰ্মিণী)

মোৰ স্বামী হৰি প্ৰসাদ বৰুৱা দেৱৰ জন্ম হয় ১৮৮৯ চনৰ এপ্ৰিল মাহৰ এঘাৰ তাৰিখে (১১/৪/১৮৮৯) গোলাঘাট নগৰত। তেখেতৰ পিতাকৰ নাম আছিল কুশৰাম বৰুৱা আৰু মাকৰ নাম কৌশল্যা। স্কুলীয়া জীৱনত ককায়েক স্বৰ্গীয় ঘনশ্যাম বৰুৱাদেৱৰ তত্বাৱধানত থাকি গোলাঘাটৰ বেজবৰুৱা হাই স্কুলৰ পৰা এন্ট্ৰেন্স পাচ কৰে। তাৰ পাচত গুৱাহাটীৰ কটন কলেজৰ পৰা এম. এ পাচ কৰি চৰকাৰী বৃত্তি লৈ শিৱপুৰ ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজলৈ পঢ়িবলৈ যায় আৰু ১৯১৫ চনত কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰা প্ৰথম স্থান লাভ কৰি বি, ই পাচ কৰে। ১৯১৯ চনত অসম চৰকাৰৰ গড়কাপ্তানি বিভাগৰ কামত সোমায় আৰু অসমৰ বিভিন্ন ঠাইত বিভিন্ন ভাৰপ্ৰাপ্ত বিষয়া হৈ চাকৰি কৰে। যেতিয়া Indian Service of Engineers বিভাগ খোলে তেতিয়া ইঞ্জিনিয়াৰ হৰি প্ৰসাদ বৰুৱাদেৱক তাৰ অন্তৰ্ভূক্ত কৰে। ১৯৪৭ চনত Chief Engineer আৰু Secretary হৈ অৱসৰ গ্ৰহণ কৰে।

কৰ্ম্মই তেখেতৰ জীৱনৰ ধৰ্ম্ম আছিল। সেয়ে তেখেতে অৱসৰ গ্ৰহণ কৰাৰ পাচতো অসম ইঞ্জিনিয়াৰিং স্কুলখন, যিখন বৰ্ত্তমান অসম ইঞ্জিনিয়াৰিং ইন্‌ষ্টিটিউত নামে জনাজাত, সেইখন আগ গুৰি ধৰি প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ প্ৰথম সংগঠক আছিল। অসম চিভিল ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজখনৰো প্ৰথম অধ্যক্ষ হয় বৰুৱাদেৱ ১৯৫৫-৫৬ চনলৈ। এইখনেই বৰ্ত্তমান অসম ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজ নামে নামাকৰণ কৰা হয়। পিচতো তেখেতে Assam Engineering Institute আৰু Assam Engineering College ৰ পৰিচালনা কমিতিৰ সভ্য ৰূপে থাকে। স্বৰ্গীয় বৰুৱাদেৱ গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ Faculty of Engineering আছিল, কিন্তু ১৯৭০ চনত বৃদ্ধ বয়সৰ বাবে স্ব-ইচ্ছাই ইয়াৰ পৰা অৱসৰ লয়। কেইবা বছৰো ধৰি অসম টেকনিকেল এডুকেচনৰ তেখেত অনাৰেৰী এডভাইছাৰো আছিল।

স্বৰ্গীয় হৰি প্ৰসাদ বৰুৱা ভাৰতীয় ৰেড ক্ৰচ চচাইটীৰ অসম কেন্দ্ৰ আৰু দুখন জিলা শাখাৰো চেক্ৰেটৰী আছিল। ১৯৬৩ চনত Indian Red Cross Managing Body Chairman's Award of Merit তেখেতে লাভ কৰে। ১৯৩০ চনত বৰুৱাদেৱ বানপানী অনুসন্ধান কমিতিৰ মেম্বাৰ চেক্ৰেটৰী আছিল।

১৯৪৫ চনত Indian Road Congress আৰু Karimpur tea garden disaster enquiry Committee-ৰ সভ্য হয়। ১৯৫১ চনত উত্তৰ পূব ভাৰতৰ Advisory committee for reconstruction and survey of earthquake and flood effected areas-ৰ সভ্য হয়। ডিফু Town planning committee-ৰো তেখেত সভ্য আছিল।

১৯৫০ চনত বৰুৱাদেৱ Board of trustees আৰু Board of management of east senitarium-ৰ সভ্য আছিল আৰু ১৯৫০-৫৩ চনলৈ East senitarium-ৰ Trustee in charge আছিল।

১৯৫৩-৫৫ চনলৈ তেখেত খাচী জয়ন্তীয়া পাৰ্ব্বত্য জিলা Council-ৰো সভ্য আছিল। ১৯৫৮ চনত Institute of Engineers (India)-ৰ প্ৰতিষ্ঠাপক Chairman আছিল আৰু পিচলৈ ইয়াৰ সভ্য হৈ থাকে।

১৯৬৭-৬৮, ১৯৬৮-৬৯ এই দুবছৰ অসম বিজ্ঞান চচাইটিৰ সভাপতি হৈ থাকে আৰু পাচলৈ তেখেত অনাৰেৰি সভ্য ৰূপে থাকে।

১৯২০ চনত বৰুৱাদেৱৰ লগত মোৰ বিয়া হয়। মোৰ পিতৃৰ নাম চন্দ্ৰধৰ ৰাজখোৱা। কবি-সাহিত্যিক বেনুধৰ ৰাজখোৱা মোৰ পিতৃৰ সৰু ভাই আৰু নিজৰা কবি শৈলধৰ ৰাজখোৱা তেখেতৰ জ্যেষ্ঠ পুত্ৰ।

*স্বৰ্গীয়া বৰুৱাৰ এই লিখাটো অন্যান্য কাগজ পত্ৰৰ মাজত পোৱা গৈছে। কি উদ্দেশ্যে এই লিখাটো প্ৰস্তুত কৰা হৈছিল তাৰ বিশেষ ইঙ্গিত ইয়াৰ লগত পোৱা নাযায়। ইয়াৰ ইংৰাজী তৰ্জমা এটা প্ৰকাশ পাইছে।*

বিয়াৰ সময়ত মোৰ জ্ঞান, বুদ্ধি, বয়স সকলো ফালেই তেখেতকৈ বহুতো কম আছিলো। কিন্তু তেখেতে মোক সকলো কথাতেই সকলো কামতেই এনেদৰে শিকাই বুজাই দিছিল বা সহায় কৰিছিল যে মই তেখেতৰ লগত সংসাৰ কৰি কোনো ধৰণৰ অসুবিধাৰ সন্মুখীন হব লগা নহৈছিল। সেয়ে আজি মোৰ জীৱনৰ এই বিয়লি বেলাত তেখেতক হেৰুৱাই মই একেবাৰেই অসহায় অনুভৱ কৰিছো।

১৯৩৮ চনত অসমৰ প্ৰথম মহিলা ইউৰোপ ভ্ৰমনকাৰী ৰূপে মই তেখেতৰ লগত কলম্বো (বৰ্ত্তমান শ্ৰীলঙ্কা) আৰু সমগ্ৰ ইউৰোপ বিস্তৃতভাৱে এবছৰ ধৰি ভ্ৰমন কৰো। পিছে দ্বিতীয় মহাসমৰৰ আৰম্ভণিয়ে আমাক বাধ্য কৰিলে উভতি আহিবলৈ।

মোৰ স্বামীৰ কাৰিকৰী বিদ্যাৰ প্ৰতি বিশেষ ৰাপ থকাৰ উপৰিও সাহিত্য-চৰ্চা আৰু সমাজ-সেৱাৰ কামতো ধাউতি আছিল। তেখেতৰ বানপানী নিয়ন্ত্ৰণৰ ওপৰত লিখা কেইবাটাও প্ৰবন্ধ-পাতি আৰু ভালেমান গল্প অসমৰ কেইবাখনো আলোচনীত প্ৰকাশ পায়। অসমীয়া সাহিত্যলৈ তেখেতৰ অৱদান নুই কৰিব নোৱাৰি। তেখেতৰ "মইনা" সাধুকথাৰ পুথিখন অসমৰ অকণিহঁতে ছামে ছামে উপভোগ কৰি আহিছে। 'মইনা' এখন অসমৰ শিশু সাহিত্যলৈ বৰুৱাদেৱৰ আপুৰুগীয়া দান। তাৰ পাচত ৪ টা গল্পৰে বিৰচতীয়াৰ দেশ (নামৰ পুথিখন) লিখে।

অসমীয়া আখৰ জোঁটনি সহজ সৰল কৰি অসমীয়া Type Writer উলিয়াবলৈ তেখেতে অসমীয়া বৰ্ণমালাখন সহজ কৰি লিখি উলিয়ায় আৰু এই বৰ্ণমালাৰে "এক পক্ষ" নামৰ এখন গল্প পুথি চপায়। তেখেতৰ নিজৰ এই সহজ বৰ্ণমালা পদ্ধতিৰে অসমীয়া Type Writer এটা উলিয়ায়। বৰুৱাদেৱৰ এইটোৱেই প্ৰথম অসমীয়া Type Writer।

বৰুৱা দেৱ Irrigation আৰু Stuctural Engineering-ত বিশেষজ্ঞ আছিল। তেখেতে পলসুৱা বোকাৰ সহায়ত বান নিয়ন্ত্ৰণ কৰিবলৈ গৱেষণা কৰে আৰু ১৯৩৫ চনত Floating cage নামেৰে এটা Silting device এটাৰ design কৰে। এই Floating Cage-টো Barua Cage নামে অভিহিত কৰা হয়।

১৯৭৪ চনত ৮৫ বছৰ বয়সত গুৱাহাটীৰ পুব শৰনীয়াত থকা তেখেতৰ নিজা বাস ভৱনত মোক আৰু মোৰ একমাত্ৰ কন্যা লতিক কন্দুৱাই এই কৰ্ম্মময় জীৱনটিৰ সামৰণি কৰে।

✡ ✡ ✡

## The first Professor and Heads of Departments in Assam Engineering College

| | | |
|---|---|---|
| **Civil Engineering** | : | **Dr. K. C. Asthana** |
| **Mechanical Engineering** | : | **Prof. R. J. Thaker** |
| **Electrical Engineering** | : | **Prof. N. N. Sengupta** |
| **Chemical Engineering** | : | **Prof. Rama Pada Patra** |
| **Eletronics and Tele communication Engineering** | : | **Prof S. P. Bhattacharjee** |
| **Computer Science and Engineering** | : | **Dr. P. H. Talukdar** |

# The Pioneer

## (A tribute to H P Barua)

**S. N. Medhi**
*Ex-Professor, Physics*
*Assam Engineering College*

As the AEC celebrates its golden jubilee, the old students pay their homage to its first principal, the late Hari Prasad Barua. As is only to be expected. Those who knew him recall his qualities of head and heart. This is what may be seen as a part of their 'gurudakshina'.

I did not know him (I came in as a teacher long after he had retired). What I know about him is from what I have heard from his students and from what I have read in their reminiscences. These have become part of AEC-folklore. I need not go into them here.

But I have seen him once or twice when I was a boy. I say "seen him", but actually I do not remember his face or anything – it was a long while ago. What I remember is that he came to our house at Panbazar to meet my father, the late Kaliram Medhi, and present him with a book he had written. It was called 'Ek Pakshya (এক পক্ষ)'. It had words with funny spellings and letters with odd shapes and – if I remember right – some delightful drawings as well. We youngsters in the house made quite merry turning its pages. But my father studied it intently and made notes in the margins. A few days later Hari Prasad Barua called again and had a long discussion with my father over the book (while I served tamol-pan and tea). I understood (very vaguely) that the book was an attempt to restructure the Assamese alphabet and simplify Assamese spellings so as to make the language suitable for typewriters. (But of course at that time the matter was of only passing interest to me). We heard later that he did indeed build an Assamese typewriter, undoubtedly the very first one.

But even then his name was not entirely unknown to us, because we had all read and delighted in his book 'Moina (মইনা)'. It was (I still think) one of the finest collections of tales for children. It is a great pity that our woefully inadequate children's literature did not get more such works from his pen.

All this show that Hari Prasad Barua was not only the accomplished engineer and administrator he is remembered as, but also that his interests ranged far and wide. He was daringly innovative for his times (and milieu). His technical innovations in the field of flood-control, for instance, are public knowledge. But what perhaps many of us do not know is that he also pioneered the science-fiction genre in Assamese. In the year 1937 in the then backwaters of Assam appeared in the monthly magazine 'Awahon (আৱাহন)' his short story 'Birochotiar Desh (বিৰচতীয়াৰ দেশ), the country of the Jovians)'. It was the very first science-fiction story in Assamese, and we should be grateful that he set the trend.

As a long-time teacher of the college he founded, and as a lover of science-fiction, I pay here my tributes to the late Hari Prasad Barua.

✡ ✡ ✡

# Homage to Hari Prasad Barua

*Collected as extracts from souvenirs of Institution of Engineers (India), Assam State Centre and compiled by :*

**G. N. Khound,** *AECian (1963-68)*
**M. Barkataki,** *AECian (1979-84)*

*By* - ***Late Maj. (Retd) Kamaleswar Barua,***
*Then Chief Engineer and Secy., PWD, Assam, 3rd Chairman, Assam State Centre, Institution of Engineers (India)*

*This tribute appeared in the Assam Tribune immediately after the death of Late H.P. Barua in the form of a letter to the editor. - Compiler.*

I first met late Sri Barua at Shillong when he was Under Secretary, Public Works Department, Assam, in 1934. I went for an interview in connection with the appointment of an Assistant Engineer in the Assam PWD. After the interview I saw him in his office to pay my respects. During our discussions he advised me to be a student-member of the Institution of Engineers (India) for furtherence of my technical knowledge. He asked me to take a course of "Pelmanism" which, he said would benefit me a lot in improving my mental abilities and efficiency by better memory, alertness and increasing power of application and concentration. I took the course and was immensely benefited. He also asked me to purchase the book "In Tune with Infinity" by Ralph Waldo Trine. I obtained this book immediately. This book, I have read several times and still frequently I go through certain chapters of the book for interior illumination. I left him with a deep regard and gratitude for his kind advice and benefited thereby. He wanted to help anybody who approached him.

When I served as an Assistant Engineer at Gauhati in 1935-36, he was Executive Engineer at Gauhati. When I met him the first question he asked me was whether I had joined the General Provident Fund scheme. I later learnt he used to encourage every new entrant in the department to join the General Provident Fund scheme.

Since I joined service I had ample opportunity to know late Barua more intimately. He had always in his mind the welfare of the young men of Assam, how they could get better nutrition, work with more efficiency and devotion to duty. His interest in trying to simplify the Assamese alphabet so that it could be more easily used by all, particularly the people of the neighbouring regions and his original thinkings about the Assamese typewriter are known to many.

As an engineer he made his mark. He made original contribution in controlling floods by encouraging silting by bamboo cages. He followed with great interest the problems of controlling the floods of the Brahmaputra and often spoke about the bamboo cages which to his mind did not get a fairly continued trial. About two weeks before he expired when I saw him he was talking with great interest about the problem of controlling the Brahmaputra floods. Such was his zeal and devotion to a cause and sincere effort to mitigate the sufferings, devastations and loss of life, property and crops caused by the floods of the Brahmaputra.

His interests were many-sided. With missionary zeal he wanted to introduce cultivation and use of soyabean to meet the protein deficiency in our food. After a meeting of "Mukul Sangha" at Shillong of which he was not only the permanent President but the guilding spirit behind, he distributed packets of soyabean seeds to all those who attended the meeting and requested them to cultivate soyabean in their compounds. He also threatened everybody that he would visit their compounds to see how much care they took to grow soyabean. He served a delicious dish prepared with soyabean grown in his compound and cooked by Srimati Barua. ✡

By - **Late Bhava Dev Sarma,**
*Then Chief Engineer, PWD and 2nd Hony. Secy.*
*Assam State Centre, Institution of Engineers (India)*

Late Hari Prasad Barua served the State in a very critical stage. A topper in Civil Engineering from Calcutta University in 1915 and encadred in India Service of Engineers (ISE), late Barua rose to the level of Chief Engineer and Secretary of the then Assam P.W.D. A versatile professional, an able administrator, a pioneer in spreading technical education in the State and a humanist, Late Barua devised cheap strutugs known as "Barua cage", which served as a great palliative to the suffering people in the British days when no flood control measures were considered by the alien Government.

A patron of many philanthropic organisations, late Barua was also instrumental in the establishment of the Institution of Engineers (India) at Shillong and Guwahati. My association with Late Barua was for a short spell during 1958 to 1962. The Shillong centre of the Institution of Engineers which started with Late Barua as its Chairman and late P. Sarma, then Chief Public Health Engineer as Hony. Secy., established the linkage with young engineers like us. P. Sarma, of course retired from Assam P.W.D. as its Chief Engineer and Secretary.

In those dark days the concern of the alien Government was only to maintain the communication. Late Barua, being moved by the plight of the people due to flood havocs caused by the mighty Brahmaputra and its tributaries devised low cost bamboo spurs and bamboo cage to repel the hitting currents causing bank erosion. The State Flood Control department has not shunned this type of low-cost structures even now in the days of advanced technology.

Late Barua's sense of punctuality was remarkable. I may recall one incident. Sometime in 1961-62, a talk on Hydroelectric Dam with a projector to show slides was arranged in the hall of Shillong Hydroelectric after office hours. The speaker was late S.P. Choudhury, a doyen in civil engineering profession. He was then the Chief Engineer, A.S.E.B. The time was fixed at 6 P.M. The Hall was packed to the capacity. As Hony. Secretary, I was getting anxious because the Chairman of the Institution of Engineers was yet to arrive. The scheduled time was over. I knew about the sense of punctuality of Late Barua in such occasions. He realised my condition and instructed me to start the function. The Chairman, the most embarrassed person, arrived a little late and mingled with the audience in darkness.

Non-interfering Barua never indulged in other's domain. In October 1962, when I was Hony. Secretary of the Institution of Engineers, Shillong Centre, and working as Asstt. Chief Engineer and U nder Secy. in P.W.D., I was transferred to Tezpur Division of P.W.D. One of the elderly persons and a well-wisher of the Institution of Engineers, Shillong Centre, sought interference of Barua in the matter for stay or cancellation of the transfer order. Late Barua flatly refused to entertain such request as he thought this would amount to interference with the administration domain of a State. This explains that the powerful people were not so cheap in those day, in sharp contrast to the present day game of transfer and posting on various extraneous considerations.

It is hoped, the present generation will imbibe the spirit of late Barua, a towering personality in the engineering profession. ✡

By - **Late A. N. Dutta Choudhury**
*Then Secretary, Irrigation Deptt. and a Junior Colleague to H. P. Barua*

On 4th February, 1944, I went to the residence of the Executive Engineer P.W.D. Lower Assam Division (Gauhati) to whom I was to report. He was Mr. H.P. Barua, a well built, grave, elderly gentlemen with an impressive but dominating personality. He received me as per my wish and with a few formal exchange of words he slowly brought down the topics to a personal level, enquired about my college and school life, experience gained under the Railways, type of works I had to perform, outdoor works visited from time to time during the period I spent in B.E. College, reason for joining railway service in Assam Bengal Railways at Haflong and why I resigned for joining state P.W.D., at a lower initial pay. As a stranger I was all the time feeling embarrassed and guilty for taking so much of his valuable time, but was helpless as I was made to listen and answer his querries. When I was about to leave he then directed me to report to his office to join without any hesitation and added that here I would get a ample scope to serve my ancestral home state. He further directed that after joining I should submit two applications through him, one to the B.E. College to recognise my service under the State Govt. to be considered as practical training, and the other to the Chief Engineer & Secretary, PWD alongwith the copy of the joining report to consider fixation of my initial pay at a higher stage considering the pay I was getting in Railway Service. This was my first visit and I felt that, I faced a tough administrator and a strict head of a family who could be relied upon as a considerate guardian and mentor who could be approached for any genuine cause. This first visit installed in me a deep respect and trust on him.

Whenever he would go out on tour he used to lift me from worksite or office and would leave me on any interesting or problematic worksite to see the details of working and to discuss with the S.D.O. or site Engineers and to collect salient information for preparation of report to incorporate in the "practical training note" and that was to be submitted to him on the next day. Whatever were in the "note" he would invariably go through, correct and modify and would call me to discuss the matters. This was not the only experience, some of my Senior Engineers and S.D.O. had also faced similar situations at their early service period under Er. Barua. He wanted us to acquire the art ourselves, to build up our confidence and help and guide our local labourers to pick up specialisation in nature of work they are engaged, so that we might not have to depend on recruiting such skilled labour from out side. I remembered when I met him after my joining, he gave me a broad idea about the work intended to be entrusted to me and advised me to be tactful in winning confidence of the officers and staff, whom I would be working with, to pay attention to the views of all, analyse logically and to accept only the convincing ones.

Whenever I had visited him in connection with work or when I was taken with him in his car on inspection tour and we were alone he used to narrate his varied experiences on different practical problems he faced in Assam. He would also analyse the success and failures. He gave me a road map of Assam (which is still with me) that was to show me the referred places. These experiences of his were also incorporated in P.T. Note Book with analytical explainations and to be submitted to him which he used to correct with his comments.

He had an inborn knack for research-and-development. Of quite a few improvised local practices, as adopted for erosion control, river bank protection, siltation and diversion of channels and others, developed by him, his contribution of one such measure is known as "Barua Cage" which is a bamboo cage of cylindrical shape of specified dimension and length. He carried out varied tests and were widely in use for different purposes. He desired me to carryout further tests on actual problem sites, when such opportunity came.

Er. Barua retired in 1947 and he devoted his whole hearted spirit and endevour in multi-disciplinary technical developments such as he pioneered in establishing Assam Engineering Institute, State Centre of Institution of Engineers (India) at Guwahati, Assam Engineering College. After my return in May 1950, I had met him, he was in his old spirit and dynamism and was glad to find me, wanted to know what I did during this period and told me his achievements and future programme. He was very happy with his busy retired life. H.P. Barua was an ideal person for me and most of my contemporaries. May his soul rest in peace. ✡

By - **Dr. P. K. Bora**

*Former Head, Civil Engineering, Assam Engineering College, and an AECian (First batch)*

The state of Assam had just got its first engineering college-the Assam Engineering College. It was a fulfilling culmination of a long-felt necessity. The applicants for seat, swollen over the years due to the absence of such an institute, made a beeline for it. I was in it.

There was no examination, no interview. Just one's academic track record mattered. Every candidate was hand-picked by what seemed to us to be the numero uno of the State's technical scene-Engineer Hari Prasad Barua who was just appointed founder principal of the college. In what was my first encounter with the Principal, I found him seated in his room conversing with another person. He was impeccably dressed in round collar coat, all buttoned up, with a folding boat-like cap on his head. His face was inscrutable, his eyes behind the spectacles were impassive making the visitor clueless in fathoming his thoughts. He did'nt mince words, had an aura of no-nonsense approach and uttered every sentence with authority. He had a deep bass voice, the kind of which would do credit to Luis Armstrong, the legendary jazz singer.

His influence touched almost every aspect of our lives. A strict believer in discipline, he even instructed us to button up our shirts up to the neck like him, come winter or summer- a detail not in 'fashion' with us those days. We used to move about open-necked, but at he slightest possibility of encountering him we promptly closed up the neck button (jokingly called the H.P. button).

His figure seemed to loom large wherever we were. He was everywhere-in the office, in the class room, in the play field, in the hostel. And lacking in formal infrastructure his teachings outsteppeed the class room and permeated into informal meetings. I still remember one such incident. In those days, overawed by his reputation and scared by his stern facial expression we used to give him a wide berth.

Late H.P. Barua and his times had an old world charm about them when larger than-life figures strode the scene, unflinching obedience to them was a way of life, mutual trust was inherent in the system and authorities of educational institutes could concentrate on vital aspects of the institutes rather than frittering away their energy on disciplinary matters. Education did not simply mean handing out facts and figures which are likely to change with time but something more permanent like principles and values which transcend time and space.

The last time I saw him was in 1959 when he came all the way from Shillong to be present in the parting social of the first batch of students whom he personally looked after at the beginning of their engineering education. The College by then had a new Principal and was situated at its present campus at Jalukbari. I still remember parts of his speech after these long thirty seven years. He said he made it a point of being present especially on that occasion because like parents of a bride counselling their daughter on the eve of her departure for the bridegroom's house he wanted to counsel us on that auspicious occasion.

✡ ✡ ✡

# Bolinarayan Borrah
## a man ahead of his time

**N. C. Deka***
*AECian (1955-60)*
*First batch*

People generally will raise eyebrows to learn that an Assamese youth qualified from U.K. as an engineer way back in the nineteenth century . Coming back to Assam, he served P.W.D. in various capacities and ultimately quit his job by taking early retirement in protest as the then British govt. appointed one white fellow to the post of Chief Engineer superseding him. He was Bolinarayan Borrah of Guwahati, who visited England not once but three times in his life. He was the first qualified engineer of Assam.

**Bolinarayan Borrah during service in 1889 (age 41)**

Bolinarayan descended from a well-known Kalita Family of North Guwahati being of the same clan with late Kumud Ram Bora, an advocate of Gauhati. His father Duttanarayan was born when Assam was ruled by the Ahoms. After coming of the British rule in 1826 A.D., Duttanarayan secured an employment as a vernacular clerk in the office of the Deputy Commissioner, Gauhati, on a monthly salary of Rs. 20/-. Duttanarayan was offered a plot of land at Uzan Bazaar, by the Deputy Commissioner. Duttanarayan married Porua, a sister of Late Bholanath Barooah, business tycoon of Assam who had a flourishing trade as a timber merchant. The first child of Duttanarayan and Porua was a daughter and the second child was a son – Bolinarayan.

Bolinarayan saw the light of the day on the celebrated day of Christmas in 1852 A.D. in his ancestral house on Bhooban Road, Uzan Bazar, Gauhati. The house was subsequently sold out. When about five years old, he was put to Gauhati Zilla School (Probably Cotton Collegiate School, Gauhati). He soon developed a penchant for history and poetry. Bolinarayan was a diligent student but his studies did not deter him from taking interest in other fields of activities. He took part in almost all kinds of games and sports and won many prizes. His school mates included a galaxy of persons who shone in their lives. To, name a few – Shib Ram Bora (latter I.M.S), Julnoor Ali Ahmed (Later I.M.S – father of Fakhruddin Ali Ahmed, former President of India), Anundo Ram Barooah (later I.C.S), Ubdool Mujjeed (later Justice), Madhab Ch. Bordoloi (later E.A.C) Kali Ram Chowdhuri (later EAC), Jagannath Boruah, Manik Chandra Barua, Photik Chandra Barua etc.

Bolinarayan lost his mother when he was twelve years old. He had to face the ordeal of cooking food for his father as Dutta Narayan would not take food cooked by any body else. Bolinarayan was due to appear in his entrance examination in 1867: but he was not allowed on the ground of underage, being

*N.C. Deka is a Post Graduate in Bridge Engineering from University of Surrey, U.K. He headed the Bridge Design Branch of Assam PWD for a number of years when he handled design matters of many major bridges. He retired as the Commissioner and Special Secretary, PWD, Govt. of Assam.

only fourteen years old. Bolinarayan was deeply hurt as his friends namely Shib Ram Bora, Julnoor Ali Ahmed proceeded to Calcutta to obtain admission in college, there being no college in the state in those days. Bolinarayan passed his Entrance Examination in 1868 and he too wanted to go to Calcutta to join the college. But his father frowned upon the idea and prevented him from going to Calcutta. Thus Bolinarayan lost two years for no fault of his own.

But Bolinarayan was a boy with indomitable spirit. He did not yield to obstacles confronted by him in his pursuit for higher education. On the 4th of December 1869, Bolinarayan, after obtaining some money, stealthily sailed for Calcutta. This was a momentous day for Bolinarayan as departure for Calcutta paved the way for shaping his future life. Duttanarayan, his father, was furious initially at such behaviour of his son; but ultimately better senses prevailed upon him and he allowed his son to prosecute his studies in the college. For Bolinarayan, it was a different life at Calcutta. He started donning chuga and Chupkun like other Bengali students in those days. He initially met with some amount of hostility as some Bengali students made a mockery of his honesty and simplicity by contemptuously sneering at him. But soon they saw qualities in him particularly after his laudable achievements in the academic field for which he also became favourite with his professors. In December, 1871 he appeared in his F.A examination. In January, 1872, he appeared in a competitive examination for Gilchrisht scholarship. This scholarship was awarded to only two students who stood first and second in the competitive examination. The examination was held every year simultaneously in Calcutta, Bombay and Madras, the papers being set in England. Latin was a compulsory subject. It was a moment of triumph for Bolinarayan, when he found that he won the scholarship by standing second. This was no mean achievement. Besides the monthly scholarship money, the recipient was also provided with passage money for his journey to England.

After passing F .A examination, Bolinarayan came to Gauhati and begged of his father to allow him to go England as he had received the Gilchrisht Scholarship. But Duttanaryan did not accede to his request. However, finding Bolinarayan hellbent on his desire to proceed to England, his father alongwith other relatives compelled him to get married prior to his departure. So he got married to a bride from a Kayastha family of North Gauhati. Leaving his wife, Bolinarayan left for England on 25th of August, 1872 by steamer. After a voyage of forty seven days, he reached London on 12th October, 1872.

In Great Britain Bolinarayan's first prerogative was study of medicine. But he found that he could not afford this with his paltry amount of scholarship. He therefore, took up civil engineering per force for study. He had to depend entirely on his scholarship as father did not send any money. As his scholarship money was inadequate, he had to live a very austere life, virtually going into reclusion and distancing himself from all kinds of amusement and luxury. In 1874, his father died at Gauhati. Bolinarayan received the news with a very cool head and placed the epistle inside the envelope so that he might not be swayed by any emotion until he finished his studies. He successfully qualified as a Civil Engineer at Cooper's Hill in 1877, when he was twenty four years old. After obtaining his qualification, Bolinarayan sailed back to India in January, 1878 reaching Calcutta on 9th February, 1878.

Bad news greeted Bolinarayan's home-coming. Being a youth of twenty five years, his luscious mind looked for reunion with his wife. But he was informed by his brother about infidelity of his wife during his absence. Besides, he learnt that another brother had sold off most of his ancestral land while he was away in England. Crestfallen, Bolinarayan left his house and joined his duties as Second Asstt. Engineer at Jakhalabandha in Now gong district in April, 1878. He did not forget to bring his stop-mother and other brothers with him. In September, 1879 he was transferred to Sylhet. In this journey Bolinarayan covered a distance of 62 miles from Gauhati to Shillong riding on horse back in a single day, changing his horse mid-way. In September, 1880, he was transferred to Jorhat where he was entrusted with laying of railway line connecting Jorhat with Moriani. After serving for more than two years at Jorhat, Bolinarayan was transferred to Kohima in 1883.

At Kohima, Bolinarayan was taken ill. Illness made him think of marrying again as he forsook his

earlier wife who also died soon after. In June, 1883, Bolinarayan took three months leave and went to Calcutta where he met his old friend in England Pramathanath Bose (a Gilchrisht Scholar). Pramathanath married the eldest daughter of Ramesh Ch. Dutt (I.C.S, C.I.E). It was through his association with Prathanath that Balinarayan married the second daughter of Ramesh Ch. Dutt on 7th October, 1883. After the marriage, Bolinarayan left with his newly wed wife to Golaghat where he was posted. However, he was transferred to Nowgong in April 1884 and during his service at Nowgong, Bolinarayan was made the First Assistant Engineer. He had to work hard for opening Diju bridge when he was at Now gong. While serving at Nowgong his first two children, both daughters, were born in Aug 1884 and Nov, 1887 in Calcutta. He was at Now gong for five years and in April, 1889 he left for Darjeeling to stay with his father-in-law Ramesh Ch Dutt, taking three months leave. Regarding his days at Nowgoan, Late Jnanabhiram Barooah (Whose father Gunabhiram Barooah was serving as E.A.C when Bolinarayan was also at Nowgoag) wrote in a subsequent latter in 1950 to Bolinarayan's son Indra as follows "...About 1886, 1887 for two, three or four years, your father, my father, along with such people as Motilal Bose, Ram Durlabh Majumder, pleader, formed a club called the 'union' and met there in the evening in the veranda of one of the room of an office (perhaps your father's ) Your mother (in English dress) and he used to play tennis on a lawn, near the cutchery with other officers of the British and American varieties. Mr. And Mrs. Borrah used to come to our house occasionally and we used to go them also... Your father did not mix with many Assamese people".

Bolinarayan was promoted and appointed as the Fourth Executive Engineer at Now gong in June, 1987. In this capacity he had to undertake extensive tours on horse backs supervising construction works. He met with a number of adventures while going through wild forests and on one occasion he had to drive a wild elephant by taking off his shirt and setting it on fire after putting it on a stick. At times when moving on horse-traps, he took over the reins from the syce himself to drive away wild animals. In 1890, he was transferred to Sibsagar where he became the Third Executive Engineer in 1891. While at Sibsagar he was blessed with his third child – a son named Indra born at Darjeeling in August, 1891.

In February 1894, Bolinarayan took a year's furlough and visited Great Britain for the second time. He took his wife and little son leaving his daughters at Calcutta under the care of their grand mother. Sailing from Calcutta they arrived in London on 8th May 1894. They visited a number of places in England and Scotland and also went to Paris on a short visit. They sailed back to India in November, 1894 and at the end of his furlough, Bolinarayan was posted to Sylhet as the Third Executive Engineer.

Having a knack for decoration of his house where he stayed, Bolinarayan soon started improving his bunglow at Sylhet. He laid out a lovely garden with beautiful plants brought from Calcutta. In 1896, Bolinarayan was made the Second Executive Engineer at Sylhet. However, a very tragic incident marked his personal life at Sylhet. He and his family were invited to lunch by a Sub-Engineer at Karimganj while he was there on tour. But his eldest daughter after having food there died of cholera. He returned to Sylhet the next day with a heavy heart with his family. His father-in law Ramesh Dutt. ( I.C.S) was in Cuttack then acting as the commissioner of Orissa. Hearing the tragedy, he asked Bolinarayan and his family to go to him. Bolinarayan took his family to Cuttack but he returned within a week to Sylhet leaving his family at Cuttack. More catastrophes were to follow during his days at Sylhet. In the evening at about 5 PM on 12th June 1897, Sylhet was rocked by a very severe earthquake which practically triggered a meltdown in the entire geography of the North East. The shock lasted for about three minutes and brought down almost all the brick houses in Sylhet. Wide-gaping cracks appeared on the roads. The Deputy Commissioner's house located on Monera Tilla also totally collapsed. Bolinarayan's house did not tumble down but dangerous cracks were observed. The river Surma rose in an unprecedented manner resulting in huge loss of lives and property. In some parts of the district cracks of 15 to 16 ft. width were also observed. However this earthquake provided a great opportunity to Bolinarayan to prove his mettle as an engineer. His department P.W.D had hectic days taking up all the

repairs and renovation works. In view of the emergent situation, Bolinarayan was empowered by the government to take his own decision and to exercise his own acumen and technical skill in handling the construction works. Bolinarayan could have amassed a fortune for himself but at the time of his retirement he was a comparatively poor man as stated by his son Indra in his book. Bolinarayan never adopted any unscrupulous or devious means of making money being a man of very high integrity. His services during post earthquake operations were also highly appreciated by the govt. through a communication dated 14th Aug., 1897 which stated inter alia —

".....The repairs of the communications were effected in a manner which reflects highest credit upon the Officers of P.W.D., etc The exertions of Mr. P .H. 0' Brien, the D.C. of Sylhet who was at the time suffering from severe illness deserve recognition. The Executive Engineer of Sylhet, Mr. Bolinarayan Borah bore the brunt of the work in that district and evinced activity and capacity of a high order".

Though Bolinarayan built houses for others, he built none for himself. The D.C. in recognition of his yeoman's services offered the site of Monera Tilla for construction of Executive Engineer's quarter. This was the best and highest hill in Sylhet and in fact many Europeans had their eyes on this site. The D.C. also suggested that Bolinarayan should have ample rest after all the hard work and that he should proceed on leave for some time. Bolinarayan went on leave for three months and proceeded to Darjeeling in April, 1898. After leave he returned to his new house on Monera Tilla. Bolinarayan was offered the title of "Rai-Bahadoor" for his distinguished services but he declined the offer. Then he was offered the title of 'Raja' which also he refused. He was then awarded the' Kaiser-I-Hind' medal which however, he accepted. In the year 1898, Bolinarayan was also made' First Executive Engineer.

Bolinarayan bought a house in Darjeeling in 1899 which was named "Rothiemay" and in 1901 he went to Darjeeling taking three months leave. He got his son and daughter admitted to some English School at Darjeeling and leaving his family there he returned to Sylhet. In April 1904, Bolinarayan took his second furlough and left for Darjeeling to live there during his leave period. At the end of the furlough, he was transferred and he proceeded to Dibrugarh in March, 1905 as he was posted there. In the month of November, 1905 he was promoted to the rank of Superintending Engineer and he was transferred to Sydpoor in North Bengal. While at Dibrugarh, Bolinarayan caught diabetes and at Sydpoor it aggravated. At Sydpoor, he had the biggest set back in his career as he was not promoted to the post of Chief Engineer and British Govt. appointed one white fellow superseding him. The insult made him livid and he could not compromise to the situation to work as a Superintending Engineer. He therefore took his third furlough and made up his mind to take early retirement from service at the end of his furlough.

At first, Bolinarayan went to Darjeeling. Later, he came to Calcutta for his daughter's wedding. His daughter was married to a barrister, S.L.Khastagir who was practising at Chittagong .Khastagir was a brilliant student who was Vudya by caste and a Brahmo by faith. In April, 1907, Bolinarayan officially retired from service and he continued to live in Calcutta. His son Indra was admitted to Calcutta Medical College but it was found later that he got mixed up with underground political activities. So, Bolinarayan sent his son to Great Britain to study medicine at Edinburgh, In April 1912 Bolinarayan and his wife left for England. As their son was at Edinburgh, they proceeded to Edinburgh after staying a few days in London. While in London, Tara Prasad Chaliha, who was preparing for I.C.S Examination also visited them. Chaliha later on qualified as a Bar-at-law. Bolinarayan's son, Indra qualified as a doctor in 1918 and joined a hospital near Liverpool. But Bolinarayan decided to return to India and in April, 1919 he sailed back to India along with his wife and son.

Returning to India, Bolinarayan used to have a completely retired life at Darjeeling devoting his time to gardening and renovation work of his house. In November, 1920 his son, Indra, married the daughter of Durjodhan Baruah of Jorhat according to Hindu rites. Bolinarayan's wife became ill which also told upon Bolinarayan's health. He was having high blood pressure and doctors advised him to move away as they felt Darjeeling altitude exacerbated his illness. So, Bolinarayan and his wife shifted to Ranchi in

1922. Bolinarayan sold his house "Rothiemay" in 1923 and he gradually became weaker. While at Ranchi, he used to take keen interest in "Brahmoism" and often attended services of Brahmo Chapel near his house. In 1925, his son Indra joined him at Ranchi after resigning his job. As Bolinarayan was getting very weak, his daughter, Tushar, who was at Chittagong called him to go to her. In June 1925 Bolinarayan left Ranchi for Chittagong along with his wife, son and grand children.

Finding that his doctor son had no work, Bolinarayan arranged a chamber for his son to start practice. But his son did not take it seriously and took up the job of a doctor in a tea garden in Sibsagar district on a small pay. Bolinarayan did not like his son's job as according to him there was no society, no prospect, no opportunity for bringing up children in good schools. He even offered Rs. 2000/- to his son for starting a dispensary. But his son preferred to join tea garden thinking that a bird in hand was worth two in the bush. Bolinarayan's health deteriorated further and his wife thought of going back to Ranchi again thinking that climate there would suit him better. They left Chittagong on 1st June. 1927 and reached Calcutta. But Bolinarayan became unable to move and so he was under medical treatment at Calcutta. But he did not come round and ultimately in the wee hours of 29th July, 1927 Bolinarayan passed away with his wife and son sitting by his bed side. His funeral at Calcutta was attended by his friends which included Late Ambica Nath Bora of Gauhati. Thus the final curtain was drawn on the life of an outstanding person who followed the noble ideals through out his life.

Bolinarayan was a man of versatile character. His first love was literature though he was an engineer. He used to write poems right from his school days. He read extensively books in Assamese, English Bengali, French, Sanskrit and also in Latin. He had a very good library which treasured books of great authors like Goethe, Haldena, Austin, Johnson, Howell, Shakespeare, Charles Dickens etc. He also adored Sanskrit books "Kumar Sambhava" and "Hitopadesh". He used to study "The Geeta" regularly, which practically was his lodestar. Verses from the Geeta were on his lips. In his notebook labelled as 'Great Thoughts' by him, he used to keep thousands of excerpts and adages from different languages. While in London, Edinburgh and Chittagong, he used to regularly visit public libraries as he could not carry books of his own. Even when he was in service at Nowgoag in 1886, he started to publish from Calcutta a monthly under the caption "Mow" with his brother Harnarayan as the editor . About this monthly Late Jnabhiram Barooah wrote to Bolinarayan's son in letter dated 12.1.1950 as follows – "— From that place, an Assamese monthly 'Mow' was published and edited by Harnarayan. Everyone knew however, that the real editor was your father. My father used to contribute also. Your father did not like his name to appear as he was a Government servant".

This monthly dealt with almost all the burning issues of the day like education, politics, social problems etc. He even used to make critical analysis of the Assamese people on its pages as once he wrote-

"The Assamese cannot compete with the Bengalees chiefly because of their want of diligence. Labour is at the bottom of all success. The Assamese would never be able to earn a livelihood through business so long as they do not learn to be industrious...."

Bolinarayan was a man of strict principles. He never indulged in anything unethical. He despised avarice and hated dishonesty. His maternal uncle Bholanath Baruah who was a prodigiously rich timber merchant did not have any child. He was anxious to take Bolinarayan as the heir to his property. But Bolinarayan resolutely declined the offer.

He was also very much conscious of health and rated health even above education. For his health he used to play games, went for long walks and took to riding. He was extremely punctual in food habits - sometimes even at the cost of courtesy. He would take the servants to task even for slight delay in serving his meals. Once he even started to take his meal before arrival of his invited guest, as the guest was late by a few minutes.

Bolinarayan was also a man with deep convictions having immense self-confidence. He was never daunted by any adversities in life. He believed in the maxim – "Adversity makes a man and prosperity monsters".

Intrepidity and rigid determination were the hallmarks of his character. There were early manifestations of these traits. When he was a mere boy of five years, he went all alone to find his missing father and was ultimately successful in locating him. His strict sense of duty made him unpopular at times with his subordinates as he used to chastise them for any lapse even without caring to obtain any explanation. Though it was harsh, he believed that such action had salubrious effect. But it was not true that he was unkind. Milk of human kindness was not lacking as he used to love children very much, often playing with them and offering sweets and lovely presents during Christmas having dressed himself like a Santa Claus. Though he was ambitious, he was realistic and he never allowed his emotions to cloud his logical mind.

By way of criticism, it may be said that Bolinarayan had little contribution to his home state. But he had to live much of his life outside the state. However, he rendered yeoman's service after the great earthquakes of 1897 in the district of Sylhet which was part of Assam. He also tried to serve the cause of the state by publishing a monthly journal from Calcutta. It may also be argued that he admired western ideas of living. But this is not wholly correct. He respected Indian culture very much which is revealed from the following lines written by his daughter after his death.

**Bolinarayan Borrah (age 41) with wife and his only son I. N. Borra, in Edinburgh in 1894**

'Father's mode of living was according to western ideas, like that of most Indians who went to England. But at heart, he respected Indian customs. He did not really encourage caste prejudices or approve of very orthodox customs, but instinctively reverenced all that was grand and imposing in the purest and highest form of Hinduism. Religion for him was a personal matter. He often repeated verse after verse from Geeta and other Sanskrit books, taught me Sanskrit himself reading from 'Raghuvangsha' and 'Kumar Sambhav' which he most admired. It was with father that I read all the best poems and learnt to appreciate them".

Throughout his life of seventy-four years bristling with fabulous feats and tormenting experiences, Bolinarayan tried to express what his eyes saw, his mind thought and his heart felt. He used to say – "It is well to keep the mouth shut, the eyes and ears always open". Whatever information could be gathered it goes a long way to establish that he was a gem of man. He was indeed a man much ahead of his time! He ended his life without any applause - no kudos for him. But Bolinarayan lives through his ideals and mission of life.

As written by Mathew Arnold -

*" He only lives with world's life*
*Who has renounced his own".*

(All facts stated in this article are based on the book "Bolinarayan Borrah" written by his son I.N .Borra)

✡ ✡ ✡

বিস্মৃতিৰ গৰ্ভত

# প্ৰযুক্তি ক্ষেত্ৰৰ এক দুৰন্ত জাতীয় প্ৰতিভা

**শ্ৰীবাণেশ্বৰ খাউণ্ড**

*অতিৰিক্ত মুখ্য অভিযন্তা*

*অসম ৰাজ্যিক বিদ্যুৎ পৰিষদ*

### (১) অসমীয়া অভিযন্তা/ইতিহাসৰ ৰ'দ কাঁচিয়লিত

১৮৭৭ খৃষ্টাব্দ। বিলাতৰ পৰা বলিনাৰায়ণ বৰাই ইঞ্জিনীয়াৰিঙৰ ডিগ্ৰী লৈ অসমলৈ ঘূৰি আহিছে প্ৰথম অসমীয়া ডিগ্ৰীধাৰী অভিযন্তাৰ গৌৰৱ লৈ।

এই যে ইয়াণ্ডাবু সন্ধিৰ ফলশ্ৰুতিত ইংৰাজ অসমলৈ আহিল আৰু তাৰ পৰৱৰ্তী অৰ্ধ শতেক বছৰ জুৰি বিকাশৰ কাঠামো — ৰাস্তা-ঘাট, দলং, ৰেল আদি গঢ়ি উঠাৰ এটা প্ৰক্ৰিয়া আগবাঢ়িছিল তাৰেই প্ৰয়োজনত যেন অসমত আধুনিক প্ৰযুক্তিবিদ্যা অধ্যয়নৰ এটা পৰিবেশ গঢ় লৈছিল। তথাপি ইংৰাজ আমোলত পশ্চিমৰ শিক্ষা-দীক্ষাৰে জ্ঞান-বিজ্ঞান, সাহিত্য-কলা আদি বিভিন্ন বিষয়ৰ অধ্যয়নৰ ক্ষেত্ৰত অসমলৈ যি এটা জাগৰণ আহিছিল— তুলনামূলকভাৱে অভিযান্ত্ৰিক শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত সি আছিল তেনেই চালুকীয়া। অসমৰ প্ৰথমখন ইঞ্জিনীয়াৰিং কলেজৰ প্ৰতিষ্ঠাপক অধ্যক্ষ হৰিপ্ৰসাদ বৰুৱাই ইঞ্জিনীয়াৰিঙৰ ডিগ্ৰী লৈছিল ১৯১৫ খৃষ্টাব্দত কলিকতাৰ শিৱপুৰ ইঞ্জিনীয়াৰিং কলেজৰ পৰা।

তৎসত্বেও সেই প্ৰাক-স্বাধীন কালতে কুৰি শতিকাৰ প্ৰথমাৰ্দ্ধত অসমীয়া প্ৰযুক্তিবিদে যে সৰ্বভাৰতীয় পৰ্যায়তে কেৱল নহয় আন্তৰ্জাতিক পৰ্যায়তো খ্যাতি অৰ্জন কৰিব পাৰিছিল সেইয়া সঁচাকৈয়ে আমাৰ অসমৰ অভিযন্তা সমাজৰ বাবে এটা প্ৰেৰণাদায়ক কথা।

১৯৩১ খৃষ্টাব্দৰ জুন মাহৰ আৱাহন আলোচনীত প্ৰকাশ পাইছিল যে এজন অসমীয়া ইঞ্জিনীয়াৰৰ কেইটিমান যন্ত্ৰ বিলাতী কম্পেনীয়ে পেটেন্ট কৰিছে। তাৰ ভিতৰত চলন্ত গাড়ীৰ বেগ কমাব পৰা 'এচ ক্ৰফ্ট কাট-অফ্ ক'ণ্ট্ৰল গেজ' নামৰ এটা যন্ত্ৰ ...........।" দৰাচলতে সেই অসমীয়া ইঞ্জিনীয়াৰজনে ৰেলগাড়ীৰ ব্ৰেক পদ্ধতিৰ উত্তৰণ ঘটাই এটা নতুন উন্নত মানৰ ব্ৰেক পদ্ধতি উদ্ভাৱন কৰে আৰু সেই বিজ্ঞানীজনাৰ প্ৰতি সন্মান প্ৰদৰ্শনেৰে সেই সময়ৰ ইংৰাজ চৰকাৰে ব্ৰেক পদ্ধতিটোৰ নাম ৰাখে 'জি. পি. ব্ৰেক'।

এনে এক উদ্ভাৱনেৰে কুৰি শতিকাৰ সেই চতুৰ্থ দশকৰ আৰম্ভণিতে অসমীয়া অভিযন্তাৰ কৃতিত্ব সৰ্বভাৰতীয় পৰ্যায়ৰ সীমনা অতিক্ৰমি আন্তৰ্জাতিক পৰ্যায়লৈ বিস্তাৰ কৰা এই অসমীয়া মহাপ্ৰতিভাধৰজনাৰ কৃতি আৰু জীৱন বৃত্তান্ত সম্পৰ্কে আমি কিন্তু জ্ঞাত নহয়। পৰিতাপৰ কথাটো হৈছে— এই লোকজনাৰ জন্ম শতবৰ্ষ ২০০৪ খৃষ্টাব্দই চুই গৈছে অতি নীৰৱে।

### (২) এক অনুভৱৰ প্ৰসৱ বেদনা

অসমৰ এটা সুপ্ৰাচীন বিদ্যুৎ উৎপাদন কেন্দ্ৰ — নামৰূপ তাপবিদ্যুৎ কেন্দ্ৰ। বয়সৰ লেখেৰে ম্যাদ উকলি যোৱা এই বিদ্যুৎ কেন্দ্ৰটোৰ সামগ্ৰিক উত্তৰণৰ আঁচনিত অন্তৰ্ভুক্ত হ'ল আধুনিক সা-সুবিধা সম্বলিত এটি আলোচনা গৃহৰ (কনফাৰেন্স হল) নিৰ্মাণ। আলোচনা গৃহৰ অন্তৰ্ভাগত কাৰিকৰী জগতৰ এনে দুজন বৰেণ্য লোকৰ (জীৱিত কিম্বা মৃত) তৈলচিত্ৰৰ প্ৰতিচ্ছবি ৰখাৰ সিদ্ধান্ত লোৱা হ'ল যাৰ ব্যক্তিত্বই সেই গৃহত প্ৰৱেশ কৰা প্ৰতিজন লোকক নিষ্ঠা, সততা আৰু মানৱীয় প্ৰমূল্যৰ সৰগীয় অনুভূতিৰে অনুপ্ৰাণিত কৰি তুলিব পাৰিব। প্ৰথমখন প্ৰতিচ্ছবিৰ বাবে নিৰ্বাচিত কৰা হ'ল ভাৰতবৰ্ষৰ বৰ্তমানৰ ৰাষ্ট্ৰপতি তথা মিছাইল মানৱ ড° এ. পি. জে. আব্দুল কালাম। দ্বিতীয়খন প্ৰতিচ্ছবিৰ বাবে এনে এজন অসমীয়া ব্যক্তিৰ কথা ভবা হ'ল যাৰ কাৰিকৰী জ্ঞানৰ

*[illegible] এই নিবন্ধটোৰ বাবে আমি লেখক খাউণ্ডক অশেষ ধন্যবাদ জনাইছো। নামৰূপত পতা অনুষ্ঠানটোৰ ক্ষেত্ৰত আৰু গুৰু প্ৰসাদক [illegible] বাবে আৰু তেওঁক সামাজিকভাৱে প্ৰতিষ্ঠা কৰিবৰ বাবে যিবিলাক সুকৰ্ম (ওপৰত উল্লেখ কৰাৰ দৰে) এতিয়ালৈকে কৰা হৈছে [illegible] অন্তৰালত প্ৰকৃততে প্ৰধান ভূমিকাত আছে খাউণ্ড। এইটো কথা জনাবলৈ পাই আমি আনন্দিত*

অৰিহনাৰে বৃহৎ জনসমাজ উপকৃত আৰু যাৰ ব্যক্তিত্বত উজ্জ্বলি উঠে নিষ্ঠা, সততা আৰু সৰলতা। কিন্তু কোন সেই ব্যক্তি?

কাষ চপা হ'ল অসমীয়া জাতীয় জীৱনৰ বিভিন্ন দিশৰ ওপৰত অধ্যয়ন পুষ্ট সুলেখক তথা তৈল অভিযন্তা ফণীন্দ্ৰ কুমাৰ দেৱ চৌধুৰীৰ। প্ৰায় সপ্তাহজোৰা অন্বেষণৰ মূৰত দেৱচৌধুৰী ডাঙৰীয়াই দুজন অসমীয়া লোকৰ নাম উল্লেখ কৰি তেখেতসকলে এৰি থৈ যোৱা কৃতিৰ বিষয়ে ক'বলৈ গৈ যেতিয়া জনালে যে তাৰে এজনে কুৰি শতিকাৰ ৩০/৪০ দশকত ৰেলগাড়ীৰ ব্ৰেক উদ্ভাৱন কৰিছিল আৰু তেওঁৰ নামেৰেই সেই ব্ৰেক পদ্ধতিৰ নামকৰণো কৰা হৈছিল— সেই কথাখিনিয়ে (টেলিফোনযোগে) বৈদ্যুতিক শ্বকৰ দৰেই শিহৰণ আনিছিল আৰু মুহূৰ্ততে ভাব হৈছিল যে আমি সঠিক ব্যক্তিত্বৰেই সন্ধেদ পাইছোঁ। সিদ্ধান্ত লোৱা হ'ল— ঋষিতুল্য অথচ মিছাইল মানৱ সপোনদ্ৰষ্টা ৰাষ্ট্ৰপতিৰ প্ৰতিচ্ছবিৰ কাষতে থাকিব এইজনা অসমীয়া লোকৰ প্ৰতিচ্ছবি।

কিন্তু সমস্যা হৈ গ'ল যেতিয়া দেৱচৌধুৰীয়ে ক'লে যে সেই মানুহজনৰ নাম আৰু উল্লেখিত কৃতিৰ বাহিৰে অন্য কোনো তথ্য— আনকি জন্মস্থান, পৰিয়াল-পৰিজন আদিৰ বিষয়ে তেখেতে একো নাজানে। অৱশ্যে সাময়িক সকাহ দি ক'লে— হয়তো যোৰহাটৰ 'আৰ. আৰ. এল'ৰ ড° দীনেশ গোস্বামী কিম্বা বিজ্ঞানী ক্ষীৰধৰ বৰুৱাৰ ওচৰত কিছু তথ্য পোৱা যাব পাৰে।

ধুমুহা গতিৰে বিচাৰ-খোচাৰ আৰম্ভ হ'ল। আলোচনা গৃহৰ উদ্বোধনৰ দিন চমু চাপি আহি আছে। মানুহজনৰ প্ৰতিচ্ছবি অংকনৰ বাবে এখন ফটোগ্ৰাফ লাগেই। অৱশেষত বৰ নাটকীয় ভাবেই আৱিষ্কৃত হ'ল মানুহজনৰ জন্মস্থান সম্পৰ্কীয় পৰিয়াল আৰু এখন পাচপোৰ্ট আকাৰৰ ফটোগ্ৰাফ। বৰ খৰধৰকৈয়ে নিৰ্দ্ধাৰিত আকাৰৰ তৈলচিত্ৰ প্ৰতিচ্ছবিখন অংকন কৰা হ'ল।

অসমৰ জাতীয় অৰ্থনীতিত স্বাধীনতাৰ পৰৱৰ্তী কালত অভাৱনীয় অৰিহণা আগবঢ়াই বিগত চাৰিদশককাল অতিক্ৰমি আওপুৰণি হোৱা বিদ্যুৎ কেন্দ্ৰটিত নতুনত্ব আৰোপেৰে চিন্তা-চৰ্চা, কৰ্ম সংস্কৃতি এই সকলো দিশতে এটা যুগান্তকাৰী ৰূপান্তৰ সাধনৰ আহিলা স্বৰূপে নিৰ্মাণ কৰিবলৈ লোৱা আলোচনা গৃহটিৰ এই নিৰ্দিষ্ট উদ্দেশ্যৰ লগত সংগতি ৰাখি উদ্বোধনী অনুষ্ঠানৰ দিনটো নিৰ্দ্ধাৰণ কৰা হ'ল— ৮ দিনীয়াকৈ নামৰূপ তাপবিদ্যুৎ কেন্দ্ৰত আয়োজন কৰা ইংৰাজী '২০০৪ বৰ্ষৰ জ্যোতি সোঁৱৰণ'ৰ অষ্টম দিনটো (২৪ জানুৱাৰী)।

মানুহজনৰ সম্পৰ্কীয় পৰিয়ালৰ পৰা টেলিফোনযোগে গম পোৱা হৈছিল যে তেখেতৰ বৰপুত্ৰ (অভিযন্তা) আৰু বোৱাৰীয়েক (সুলেখিকা) কলকাতাত থাকে। টেলিফোন নাম্বাৰ সংগ্ৰহ কৰি সৌজন্যতাৰ খাতিৰত টেলিফোনতে কোৱা হ'ল যে তেখেতৰ মৃত দেউতাকৰ এখন তৈলচিত্ৰ আমাৰ আলোচনা গৃহত অহা ২৪ জানুৱাৰীত স্থাপন কৰা হ'ব। বিস্ময়াভিভূত কৰি সেই বৰপুত্ৰই ক্ষন্তেক ৰৈ ক'লে যে তেখেতসকল আমাৰ ওচৰত চিৰকৃতজ্ঞ হৈ ৰ'ব আৰু ক'লে— ২০০৪ বৰ্ষতে তেখেতৰ দেউতাকৰ জন্ম শতবাৰ্ষিকী পৰিছে। অসমৰ ক'তোৱে এই সম্পৰ্কে উমঘাম নাই। সেয়ে সকলো অসুবিধা আওকাণ কৰি হ'লেও তেখেতে পৰিবাৰ সমন্বিতে আমাৰ এই অনুষ্ঠানত উপস্থিত থাকিব।

ইংৰাজী ২০০৪ বৰ্ষৰ ২৪ জানুৱাৰী। শীতাৰ্ত এটা পুৱা। আগনিশা হৈ যোৱা বৰষুণে ধুই-পখালি নিকা কৰি থোৱা অনন্য সেউজ সমৃদ্ধ নামৰূপ তাপবিদ্যুৎ কেন্দ্ৰৰ চৌপাশৰ পৰিৱেশ। নকৈ সজা আলোচনা গৃহৰ মুক্তাংগন। প্ৰৱেশদ্বাৰত সতেজ কলপুলি আৰু বেক্‌গ্ৰাউণ্ডত বিষ্ণুপ্ৰসাদৰ কালজয়ী গীতৰ 'লাইভ' পৰিবেশন। তাতে অনুষ্ঠিত হ'ল আলোচনা গৃহৰ উদ্বোধনী অনুষ্ঠান। নামৰূপৰ সংস্কৃতিবান ৰাইজ কৰ্মচাৰী সকলৰ লগতে কলকতা নিবাসী উল্লেখিত সেই দম্পতি সমন্বিতে অন্যান্য নিমন্ত্ৰিত অতিথিসকল। গৃহটিৰ নিৰ্মাণ আৰু অন্তৰ্ভাগত প্ৰতিচ্ছবি দুখন স্থাপনৰ অন্তৰ্নিহিত কথাখিনি কৈ যেতিয়া সভাত উপস্থিত থকা সৰহ সংখ্যক লোকেই কাহানিও নুশুনা দ্বিতীয় প্ৰতিচ্ছবিখনৰ মানুহজনৰ বিষয়ে সেই সময় পৰ্যন্ত সংগৃহীত কথাখিনি কোৱা হ'ল— প্ৰতিজন লোকেই হতভম্ব হৈ 'ডাৱৰৰ সিপাৰে ধুনীয়া দেশ'ৰ কোনোবা সাধুকথাৰ নায়কৰ কথা শুনাদি শুনিবলৈ ল'লে। পুত্ৰ-বোৱাৰীৰ হতুৱাই যেতিয়া মানুহজনৰ সুবৃহৎ তৈলচিত্ৰখনি উন্মোচন কৰোৱা হৈছিল তেতিয়া আনন্দ বিষাদে জুমুৰি দি পুত্ৰ-বোৱাৰী দুয়োৰে দুচকু সেমেকাই তোলা দৃশ্য আছিল হৃদয় পৰশা।

এৰা, জীৱনজোৰা সাধনাৰে নিজৰ কৃতিৰে জাতীয় জীৱনত মহত্ব প্ৰদান কৰি পৰলোক হোৱা লোক এজনৰ জন্মদিনটোৱে যেতিয়া শতবৰ্ষ গৰকি যায় আৰু দেশখনৰ, ৰাজ্যখনৰ, জন্মঠাইডোখৰৰ ক'তো কোনেও যেতিয়া সেই লোকজনৰ বিষয়ে চিন্তাচৰ্চা কৰাৰ পৰিবেশ প্ৰত্যক্ষ নহয়, তেতিয়া সেই লোকজনাৰ পৰিয়ালবৰ্গৰ মানসিক অৱস্থাই কেনে ৰূপ ল'ব পাৰে তাৰেই এক নগ্ন প্ৰকাশ যেন সেই অনুষ্ঠানটোত উন্মোচিত হৈছিল। উপলব্ধি কৰিছিলো— টেলিফোনযোগে দেউতাকৰ প্ৰতিচ্ছবি এখন আলোচনা গৃহত স্থাপন কৰিবলৈ লোৱা আমাৰ বাৰ্তাটো শুনি কলকাতা নিবাসী সেই বৰপুত্ৰই কিয় আনন্দত চিঞঁৰি উঠিছিল!

অনুষ্ঠানটোত উপস্থিত থকা ফণীন্দ্ৰকুমাৰ দেৱচৌধুৰীয়ে এই সমগ্ৰ ঘটনাকে প্ৰত্যক্ষ কৰি উপলব্ধি আৰু অনুভৱ প্ৰকাশিলে, ২০০৪ চনৰ ৩ মাৰ্চ সংখ্যাৰ 'আমাৰ অসম' কাকতৰ 'নামৰূপ' নামৰ নিবন্ধত।

**(৩) জনজাগৰণ**

উল্লেখিত দিনটোত সমগ্ৰ অনুষ্ঠানত উপস্থিত থাকি লেখক দেৱচৌধুৰীয়ে 'নামৰূপ'ত লেখিলে— জ্যোতিৰ শিল্প চিন্তা/ যন্ত্ৰ আৰু মানুহ/ উদ্যোগ আৰু সভ্যতাৰ পাৰস্পৰিক সম্পৰ্কৰ কথা। লেখিলে— একোটা উদ্যোগেও বিস্মৃত জাতীয় প্ৰতিভাক কেনেকৈ

বিচাৰি উলিয়াই যথাস্থানত প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ বৌদ্ধিক দায়িত্ব পালন কৰিব পাৰে, জাতীয় চেতনাৰ বাৰ্তাবাহক হ'ব পাৰে।

দেৱচৌধুৰীৰ লেখাৰ আঁত ধৰি অনেক লোকৰ পৰা অনুৰোধ আহিল— সেই লোকজনাৰ তৈলচিত্ৰ কেৱল নামঘৰপৰ আলোচনা গৃহতে আবদ্ধ থাকিব নালাগে, প্ৰসাৰিত হ'ব লাগে ৰাজ্যখনৰ ইমূৰৰ পৰা সিমূৰলৈ— নতুন প্ৰজন্মৰ হৃদয়ে হৃদয়ে আলোড়িত হ'ব লাগে তেনেলোকৰ দৰে আদৰ্শ পুৰুষৰ কাম-কাজৰ কথা। কাকত-আলোচনীত মানুহজনৰ বিষয়ে লেখা ওলাবলৈ ল'লে। বৰপেটাৰ বহু গুণী-জ্ঞানী লোকৰ সমাবেশত হোৱা আলোচনা সভাত সিদ্ধান্ত লোৱা হ'ল যে বৰপেটাৰ সু-সন্তান এই লোকজনাক জাতীয় প্ৰেক্ষাপটত অধিষ্ঠিত কৰিব লাগে আৰু সেই উদ্দেশ্য আগত ৰাখি এখন স্মৃতি ৰক্ষা সমিতিও গঠন কৰা হ'ল। যোৱা ২৫ মাৰ্চৰ দিনা স্মৃতি ৰক্ষা সমিতিৰ উদ্যোগত বৰপেটা নিবাসী ৰাইজে ৰাজহুৱাকৈ পোন প্ৰথমবাৰৰ বাবে মানুহজনৰ জন্মদিৱস উদ্‌যাপন কৰিলে ঐতিহাসিক ৰংঘৰ প্ৰেক্ষাগৃহত। বৰপেটাৰ জিলা উপায়ুক্তই অনুষ্ঠান উদ্বোধন কৰিলে। মানুহজন আৰু তেওঁৰ কৃতিৰ বিষয়ে যথোপযুক্ত লেখনি বিদ্যালয়ৰ পাঠ্যক্ৰমত সন্নিৱিষ্ট হ'ব লাগে বুলি স্মৃতি ৰক্ষা সমিতিৰ যি অনুভৱ সেয়া বাস্তৱায়িত হোৱাৰ পথ প্ৰশস্ত কৰি সংশ্লিষ্ট বিভাগে অহা বছৰৰ পৰা অসমৰ বিদ্যালয়ৰ পাঠ্যক্ৰমত এনে লেখনি সন্নিৱিষ্ট কৰাৰ সকলো প্ৰস্তুতি সম্পূৰ্ণ কৰিছে।

এনেদৰে পাহৰণিৰ অতল গৰ্ভত নিমজ্জিত হ'বলৈ উপক্ৰম কৰা এক দুৰন্ত প্ৰতিভা যেন পুনৰ প্ৰাণ পাই উঠাৰ এক পৰিবেশ ৰচনা হৈছে।

**(৪) থোৰতে মানুহজন**

আইনজীৱি পিতৃ ৰামপ্ৰসাদ দাস আৰু মাতৃ পদ্মাৱতী দাসৰ দ্বিতীয় পুত্ৰ হিচাবে ১৯০৪ খৃঃৰ ২৫ মাৰ্চত বৰপেটা চহৰৰ বিলৰতাৰী হাটীত জন্মগ্ৰহণ কৰা, জীৱন কালতে কিম্বদন্তিৰ নায়ক হৈ পৰা এই মানুহজন আছিল কৰ্ণেল গুৰুপ্ৰসাদ দাস।

বৰপেটাৰ আমোলাপট্টি প্ৰাথমিক বিদ্যালয়ত শিক্ষাৰম্ভ কৰি বৰপেটা চৰকাৰী উচ্চ ইংৰাজী বিদ্যালয়ত অষ্টমমান শ্ৰেণীলৈকে পঢ়ি ১৯২১ খৃঃৰ স্বাধীনতা আন্দোলনত অংশগ্ৰহণ কৰে আৰু বিদ্যালয় ত্যাগ কৰে। ১৯২২ খৃঃত কলিকতালৈ পলাই যায় আৰু সদাগৰ ভোলা বৰুৱাৰ মটৰ গেৰেজত যোগালীৰ কামত সোমায়। চিতাপুৰ হাইস্কুলৰ নৈশ শাখাত নাম ভৰ্তি কৰে আৰু তাৰে পৰাই ১৯২৪ খৃঃত হাইস্কুল শিক্ষান্ত পৰীক্ষা পাচ কৰে। মটৰ গেৰেজত কাম কৰি থকা অৱস্থাতে নিজৰ পাৰদৰ্শিতাৰে গেৰেজৰ মালিক আৰু মটৰ গাড়ীৰ মালিক সকলৰ আস্থাভাজন হয়। তেনেকৈয়ে এগৰাকী ইংৰাজ আমোলাৰ দৃষ্টিত পৰে আৰু তেওঁৰ সহায়তেই গুৰুপ্ৰসাদে হাওড়াৰ বিখ্যাত 'বাৰ্ণ এণ্ড কোম্পানী'ত এপ্ৰেন্টিচ হিচাপে সুবিধা পায়। ১৯২৫ খৃঃত আগষ্ট মাহত কোম্পানীটোৱে গুৰুপ্ৰসাদক ৰে'ল ইঞ্জিন সম্পৰ্কীয় এক উচ্চ প্ৰশিক্ষণৰ বাবে ইংলেণ্ডলৈ পঠায় আৰু ১৯৩১ খৃষ্টাব্দ পৰ্যন্ত লণ্ডনতে থাকে। ইংলেণ্ডৰ ইনষ্টিটিউট অব্ মেকানিকেল ইঞ্জিনীয়াৰিং প্ৰতিষ্ঠানে তেওঁক এ.এম.আই.এম.ই. অৰ্থাৎ 'এছ'ছিয়েটেড মেম্বাৰ অৱ ইন্‌ষ্টিটিউট অব্ মেকানিকেল ইঞ্জিনীয়াৰচ'ৰ মৰ্যাদা প্ৰদান কৰে। ইংলেণ্ডত থকা কালছোৱাতে তেওঁৰ খ্যাতিয়ে বৃটিছ আৰু অসম চৰকাৰৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰে। বৃটিছ চৰকাৰে প্ৰশংসাসূচক স্বীকৃতি হিচাপে গুৰুপ্ৰসাদক ভাৰতীয় ৰেলৰে সেৱা (আই.আৰ.এচ.) সন্মান জ্ঞাপন কৰে। ইংলেণ্ডত থাকিয়েই ৰেল ইঞ্জিনৰ বিষয়ে অধিক গৱেষণা কৰি ৰেল ইঞ্জিনৰ ব্ৰেকৰ এটা নতুন পদ্ধতি উদ্ভাৱনেৰে ৰেল জগতলৈ অপূৰণীয় অৱদান আগবঢ়ায়। এই ব্ৰেক উদ্ভাৱনৰ স্বীকৃতি স্বৰূপে ভাৰতত থকা বৃটিচ চৰকাৰে তেওঁৰ অপূৰ্ব সৃষ্টিক লিখিতভাৱে নামকৰণ কৰিলে — 'জি.পি. ব্ৰেক'। 'জি.পি. হ'ল 'গুৰুপ্ৰসাদ'ৰ সংক্ষিপ্ত ৰূপ। লগে লগে ভাৰতীয় ৰেল সেৱাত প্ৰৱৰ্তিত হ'ল 'জি.পি. ব্ৰেক'ৰ।

১৯৩১ খৃঃত লণ্ডনৰ পৰা উভতি আহি ভাৰতীয় ৰেল বিভাগৰ মুম্বাইস্থ কাৰ্যালয়ৰ বিষয়া হিচাবে গুৰুপ্ৰসাদে নিযুক্তি লাভ কৰে। তাৰ পিচত বৃটিচ আৰু আমেৰিকা চৰকাৰৰ যুটীয়া আমন্ত্ৰণত নৌ সেনা বিভাগৰ কামত কেইবামাহো আমেৰিকাত থাকি পুনৰ ভাৰতীয় ৰেলৰ কলিকতাস্থ কাৰ্যালয়ত চাকৰি কৰে আৰু তেতিয়াৰ পৰা তেওঁৰ বাসস্থান হৈ পৰে কলিকতা। ১৯৩২ খৃঃৰ ২০ ফেব্ৰুৱাৰীত কমিচনাৰ এছ. কে. ৰাহাৰ কন্যা চঞ্চলা ৰাহাক বিয়া কৰায়।

১৯৩৩ খৃঃত ৰেল বিভাগৰ চাকৰি ত্যাগ কৰি বাৰ্মা তেল কোম্পানী, কলিকতা পৌৰ নিগম আদিত চাকৰি কৰি অৱশেষত ১৯৩৯ খৃঃত ভাৰত চৰকাৰৰ আমন্ত্ৰণক্ৰমে কানপুৰত থকা সামৰিক বিভাগৰ অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ কাৰখানাৰ পৰিচালক হিচাপে যোগদান কৰে। সেই সময়ত লণ্ডনলৈ গৈ তেওঁ উদ্ভাৱন কৰা ব্ৰেকৰ পদ্ধতিত কিছু সালসলনি কৰি আধুনিক ৰূপ দিয়ে। সামৰিক বিভাগত কাম কৰি থকা অৱস্থাতে ই.এম.ই., এ.এম.আই., এম.ই.চি.এইচ.ই. আদি বহু উপাধি লাভ কৰে আৰু শেষত কৰ্ণেল উপাধি লাভ কৰি অৱসৰ গ্ৰহণ কৰে।

অৱসৰৰ পিচত কলিকতাৰ কেবাটাও কোম্পানীৰ ডাইৰেক্টৰ হোৱাৰ উপৰিও অসমৰ তেতিয়াৰ মুখ্যমন্ত্ৰী বিমলাপ্ৰসাদ চলিহাৰ অনুৰোধত অসমৰ এ.আই.ডি.চি. আদি উদ্যোগ নিগমৰ ডাইৰেক্টৰ হিচাপেও কাৰ্যনিৰ্বাহ কৰে।

এনেদৰে আন্তৰ্জাতিক, দেশীয় আৰু ৰাজ্যিক ক্ষেত্ৰৰ বিভিন্ন এলেকাত একনিষ্ঠ সেৱা আগবঢ়াই গুৰুপ্ৰসাদ দাস বোলা এই ব্যক্তিজনাই ১৯৮২ খৃঃৰ ১৯ ফেব্ৰুৱাৰীত কলিকতাৰ ৩৫/১ আহিৰীপুকু পথত থকা নিজা বাসভৱনত ইহলীলা সম্বৰণ কৰে।

মৃত্যুৰ সময়ত তেওঁ এৰি থৈ যায়— পত্নী চঞ্চলা দাস, দুই পুত্ৰ বাসুদেৱ দাস আৰু ৰণদেৱ দাস।

**(৫) এক অৱলোকন**

কুৰি শতিকাৰ প্ৰথমাৰ্দ্ধতে অসমীয়া লোক এজনৰ নাম সম্বলিত এক উন্নত প্ৰযুক্তিৰ আহিলা 'জি.পি. ব্ৰেক'এ ৰেলযাতায়তী ব্যৱস্থাত বিপ্লৱৰ সূচনা কৰিছিল— এই বাৰ্ত্তাটো অসমীয়া জাতীয় জীৱনৰ ইতিহাসত উদ্দীপনা সঞ্চাৰকাৰী এটা প্ৰেৰণাদায়ক বাৰ্তা।

পিচে দুঃখজনক কথাটো হ'লগৈ যে সাম্প্ৰতিককালৰ 'ইণ্টাৰনেট'ত বুটাম টিপিলে 'G. P. Brake'ৰ ব্যাখ্যা— 'গুৰুপ্ৰসাদ ব্ৰেক' বুলি পোৱা নাযায়। বিৱৰণ আছে "General Purpose Brake" বুলিহে।

এই সম্পৰ্কত সংশ্লিষ্ট বিভাগ/লোকসকলৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰা হ'ল। যথাযোগ্যভাৱে বিষয়টো যথাস্থানত উপস্থাপন কৰি সংশোধনৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগে। দৰাচলতে গুৰুপ্ৰসাদৰ ব্যতিক্ৰমী জীৱন চৰিত আৰু তেওঁৰ কৃতিৰ ওপৰত সঠিক অৱলোকন কৰা হোৱা নাই। তেওঁৰ সৃষ্টি সমূহৰ সংৰক্ষণ হোৱা নাই। দিল্লীস্থ Railway Museum অত গুৰুপ্ৰসাদৰ উদ্ভাৱিত G. P. Brake ৰ কোনো উল্লেখ নাই— নমুনা সংৰক্ষণৰ কথাই নাই। অসমতো এই মানুহজনৰ সম্পৰ্কে কোনো মূল্যায়ন এই পৰ্যন্ত কৰা হোৱা নাই।

একোটা জাতিৰ গৰিমাৰ দেউল নিৰ্মাণ হয় সেই জাতিৰ একো একোজন নিঃস্বাৰ্থ, ত্যাগী পুৰুষৰ কিছুমান সৰু সৰু অথচ মানৱৰ কল্যাণৰ হকে নিয়োজিত হোৱা সজকৰ্মৰাজিৰ সমাহাৰৰ ফলশ্ৰুতিত। সমাজৰ ওপৰত দায়িত্ব ন্যস্ত থাকে সেই সকল লোকৰ কৃতিৰ যথাযোগ্য স্বীকৃতি তথা মূল্যায়ণৰ। অসমত এই দিশটো বেদনাদায়কভাৱে উপেক্ষিত হৈ ৰয়। গুৰুপ্ৰসাদৰ ক্ষেত্ৰতো ইয়াৰ ব্যতিক্ৰম নহ'ল।

**(৬) এতিয়া আমি কি কৰিব পাৰোঁ**

হতাশাগ্ৰস্ততা, উশৃংখলতা, হীনমন্যতা, দুৰ্নীতি আৰু দুষ্কাৰ্যই আৱৰি ধৰা আজিৰ অসমীয়া সমাজখনক উজ্জীৱিত কৰি প্ৰতিকুল পৰিস্থিতিকো নেওচি উচ্চাকাঙ্খা আৰু একাগ্ৰতাৰে সৃষ্টিৰ তাড়ণাত প্ৰবৃত্ত হ'ব পৰাকৈ এটা সু-সংহত পৰিবেশ ৰচনা কৰিবলৈকে গুৰুপ্ৰসাদৰ দৰে বৰ্ণাঢ্য ব্যক্তিত্বক অসমৰ নতুন প্ৰজন্মৰ সমুখত তুলি ধৰিব লাগিব।

গুৰুপ্ৰসাদৰ ক্ষেত্ৰত আমি এনেকৈ আগবাঢ়িব পাৰোঁ—

১। গুৰুপ্ৰসাদৰ জন্ম দিনটো অন্ততঃ তেওঁৰ জন্ম স্থান সত্ৰ নগৰী বৰপেটাত প্ৰতি বছৰে নিয়মীয়াকৈ ৰাজহুৱাভাৱে পালন কৰিব পাৰোঁ।

২। বিদ্যালয়সমূহৰ পাঠ্যক্ৰমত গুৰুপ্ৰসাদৰ ব্যতিক্ৰমী বৰ্ণাঢ্য জীৱন আৰু কৃতিৰ বিষয়ে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ উপযোগী লেখা সন্নিৱিষ্ট কৰিব পাৰোঁ। (যথাস্থানত উল্লেখ কৰামতে এই বিষয়ত ইতিমধ্যে পদক্ষেপ লোৱা হৈছে।)

৩। অসমৰ কাৰিকৰী বিদ্যালয়, মহাবিদ্যালয় আৰু অন্যান্য কাৰিকৰী প্ৰতিস্থান সমূহত গুৰুপ্ৰসাদৰ প্ৰতিমূৰ্তি কিম্বা প্ৰতিচ্ছবি স্থাপন কৰিব পাৰোঁ। এনে কাৰ্যই শিক্ষাৰ্থীসকলক আত্মিক বল যোগাব।

৪। মানুহৰ সভ্যতাক তাহানিৰে পৰা দ্ৰুতি প্ৰদান কৰি অহা প্ৰধান যাতায়তী বাহন ৰেলগাড়ীৰ ক্ৰমোন্নতিত অসমীয়া লোকৰো যে অৰিহনা আছে— সেই কথাকে মানুহক জনাবৰ বাবে "ৰেলগাড়ীৰ 'জি.পি. ব্ৰেক'ৰ স্ৰষ্টা— গুৰুপ্ৰসাদ দাস"— নামফলকেৰে এটা পূৰ্ণাৱয়বৰ ধাতৱ প্ৰতিমূৰ্তি স্থাপন কৰিব পাৰোঁ। ইয়াৰ বাবে উপযুক্ত স্থান হ'ব জালুকবাৰীৰ হাইৱেইত অৱস্থিত ROTARYৰ যি স্থানত অসম ইঞ্জিনীয়াৰিং কলেজলৈ যোৱা ৰাস্তাটো আৰম্ভ হৈছে ঠিক সেই ঠাইডোখৰ। কলেজলৈ যোৱা ৰাস্তাটোও আমি গুৰুপ্ৰসাদৰ নামত উচৰ্গা কৰিব পাৰোঁ।

উল্লেখিত কামখিনি সাধন কৰিব পাৰিলে তাৰেই আমি গুৰুপ্ৰসাদলৈ আমাৰ কৃতজ্ঞতা আৰু শ্ৰদ্ধাৰ্ঘ নিবেদন কৰিব পাৰিম বুলি ভাবোঁ।

হয়, এজন তেনেই সাধাৰণ মানুহ!

মৰানদীৰ পানীত সাঁতুৰি-নাদুৰি, প্ৰাচীন সত্ৰ-নগৰীখনৰ গ্ৰামীণ পৰিবেশত লৰৰি-ঢাপলি, তেনেই গাঁৱলীয়া স্বভাৱেৰে পঢ়াশালিলৈ অনিয়মিত আহযাহেৰে পাঠগ্ৰহণ কৰি, আচল নাম 'গুৰু'ৰ পৰিৱৰ্তে 'গৰু' সম্বোধনেৰেহে ছাত্ৰাৱস্থাত পৰিচিত হৈ সময়ৰ সোঁতত মৰানদীৰ পৰা হুগ্‌লী হৈ টেম্‌চ্ পালেগৈ।

জ্ঞানৰ মাণিক-মুকুতা আহৰণ কৰিলে। সেই যে— শৈশৱৰ সত্ৰ-নগৰী বৰপেটাৰ বিশিষ্টতা— আকাশত হৰি নাম, বতাহত হৰি নাম...........। —মানুহ—মানুহ হৈ থাকিব লাগিব— আৰু তাকেই সম্ভৱ কৰি তুলিবলে মানুহে আয়ত্ব কৰিব লাগিব মনটোক সংযমী কৰি ৰখাৰ বাঘজৰীৰ মোহন মন্ত্ৰ—। সেই আহ্বানেই যেন গুৰুপ্ৰসাদৰ তন-মন-হৃদয়ত জোৱাৰ তুলি তদানীন্তন প্ৰযুক্তি জগতৰ সৃষ্টি ৰেলইঞ্জিনৰ দুৰ্বাৰ গতিক সুনিয়ন্ত্ৰণৰ যোগেদি মানৱৰ কল্যাণৰ হকে কামত লগাবলে — 'জি. পি. ব্ৰেক'ৰ উদ্ভাৱন কৰাৰ প্ৰেৰণা দিছিল।

অসম ইঞ্জিনীয়াৰিং কলেজৰ সোণালী জয়ন্তী বৰ্ষই আমাক অতীতলৈ উভতি চোৱাৰ এক পৰিৱেশ দিছে। সেই অৱলোকনতে আহক বিগত ৫০ বৰ্ষৰ সীমনাৰ সিপাৰে জিলিকি থকা গুৰুপ্ৰসাদ, হৰিপ্ৰসাদ আৰু অন্যান্য সকলৰ কৃতিক যথাযোগ্য সন্মান প্ৰদানৰ বাবে এক পৰিৱেশ ৰচনা কৰোঁহক।

✡ ✡ ✡

# Raj Mohan Nath
## – A profile in remembrance

**Amulya Kumar Goswami**
*AECian (1958-63)*

Raj Mohan Nath was an engineer – by profession, I mean – an accomplished engineer who gave a very good account of himself in his works of engineering. But while he attended his professional duties with unflinching commitment, he devoted whatever time and energy he could spare, in studies in a number of other subjects which were in no way akin to engineering as such. These extra-professional subjects included archaeology and antiquarian studies, history, philosophy, literature, theology and even folklore. They make quite a long list and represent a variety in themselves. He took up these studies with all intent and purpose, and succeeded in making remarkable contributions to the society (and the posterity) in each area. Apart from engineering, these works, therefore, constitute what, in a holistic manner, distinguished him. In other words, these extra-professional pursuits go a long way to define what we know, or need to know, about this extra-ordinary personality.

One would marvel at his capability to delve into all these fields which were very distant and different as far as his primary vocation is concerned. But R.M. Nath was very different himself. They co-existed in him as a single separate entity with engineering, like the two sides of a coin. He could, however, devote more time and energy in these avocations after his retirement from service. That made a lot of difference.

It would be clear from what follows that R.M. Nath had an innate urge in him to know our land, our distinctive culture and our glorious past; and he considered it a holy responsibility to do all that he did, in the days of his service and beyond them – to promote our culture and enrich our history. This profound urge of course came from his passionate love for his home land. The nationalist movement that raged in the country all around in those times provided its own inputs to his patriotic feelings. (A man like RMN could not have been unmoved) There was still another side to it. RMN was certainly respected by alien officers with whom he had worked, because of his superiority in knowledge and practical skill, but they nevertheless served as a constant reminder of the subjugation that the British exercised on our country. All these three factors might have come together to create in him that precious mindset which he fondly cherished all through his life. It would appear that he wanted to project himself and all the natives for that matter, in the limelight of our history and culture, and declare to the world – "See, this is me – the glorious me, even without the technologies you have given." Nath's was, by all means, a worthy service to the nation.

R.M. Nath was born in 31st October, 1899, at Hailakandi, just ten years after H.P. Barua; and, as it was in the case of H.P. Barua, Nath's parents were very poor, so much so that Nath had to tend cows to earn and he used to read under the public lights in the railway station. One Mohammad Choudhury had fortunately took notice of the prodigy that he was, and offered to help him in his education. He passed matriculation in 1918 and I.Sc. from Murari Chand College, Sylhet, in 1920. In spite of what financial help Md. Choudhury had extended to him (it was not apparently sufficient or it was discontinued) Nath had to run from pillar to post for scholarship. Despite his excellent merit he was denied a scholarship for "higher education" in agriculture because he was allegedly 'weak'. It was a case of nepotism and Nath was infuriated. Disgusted, he joined B.A. classes with honours in Sanskrit. He did not however, have to continue this course for long because in the same session he got a seat (with a scholarship of Rs 25-30-35-50 for four years) in B.E. College, Sibpur.

Er. Nath had to struggle with acute poverty during his student days. He worked in paddy fields and did all odd jobs in vacations of college, to earn his educational expenses. It was certainly his unflinching determination to rise that sustained him in trials and traumas that he had to go through.

Late Nath passed B.E. in 1925. For a few months after graduation, he carried out an apprentice course as Student Engineer in central Assam division of PWD. He joined as Assistant Engineer in PWD in 1927. He was promoted to the rank of Assistant Executive Engineer in 1941 and Executive Engineer in 1942 and posted at Golaghat. While working in this post, he was given responsibility in construction of the Indo-Burma road. He was elevated later in 1947 to the rank of Superintending Engineer and placed in the Directorate office in Shillong with the charge of embankment and drainage works. He was later placed in charge of flood control and river training as a Special Officer in 1954. In 1955, he was appointed as Special Officer, Technical Education, Assam, and placed as Principal, Assam Engineering Institute which he joined on 4th March, 1955. He retired from service in 1957. Late Nath was asked to carry on his service as Principal, AEI, for some time even after retirement since a worthy successor was not available immediately.

Late Nath was in service in PWD when the 2nd World War broke out. The eastern India was strategic because it provided a land link with the far east. The Indo-Burma road was therefore, taken up for construction. English officers then had much difficulties working in Assam because they did not know the terrain here as well as the geological conditions and construction materials, locally available. Late Nath was asked to help. Nath responded by writing his famous 'A Hand Book of Assam Engineers'. This book was later enlarged and called 'Nath's Hand Book of Civil Engineers'. It is even to-day regarded by the discerning engineers as well as by tea planters and industrialists of Assam as a precious treasure of informations. He also wrote a very important write-up called "Notes on practical methods of maintaining kutcha roads" which was again highly acclaimed and accepted as authoritative guide lines by the engineering community.

Late Nath was highly respected in the PWD because of his erudition, knowledge and innovative skill. He was particularly shining during the construction of the Indo-Burma road that presented itself as a challenge to the construction engineers.

Earlier, when he was working as an apprentice student engineer, he was engaged in the construction of the rolled steel struss bridge at Bournihat in present Meghalaya. This bridge which was constructed in record time, stood the test of time until it was disbanded only in 1980 for replacement by a wider RCC bridge. It is stated that he also designed the bridge, probably on an other occasion, as a project work in his college life.

Assam Engineering College was established in September, 1955 at the premises of the Assam Engineering Institute temporarily, when late Nath was the Principal of the Institute. H.P. Barua was of course the Principal of the college (He joined as principal on 7th September) and he certainly took care of the academic part of the new-born college. But it was left to late Nath to accommodate the college of 72 students initially with facilities he could extend. Nath evinced great interest in the affairs of the college and acted as a lieutenant to H.P. Barua whom he loved and held in good esteem. Classes of the new college was held in the class rooms of the Institute and a new hostel building of the Institute was allotted temporarily to the college students. Workshops, laboratories and the library of Institute were also used by the college students as far as possible. Even certain members of faculty helped by acting as demonstrators in workshop/ laboratory. Late Nath who was himself an ardent educationist and proponent of growth of technical education, took all pains himself to facilitate the works of instruction and training to the college students. The AEC students of that time remembers him with deep gratitude and admiration. The college was shifted to Jalukbari in the early part of 1957. It functioned for about one and half years from the AEI premises. The students of the second batch were provided hostel accommodation in the so-called University Colony in the thatched houses that were partially vacated by the GU by that time.

I propose to dwell upon the avocational works of late Nath rather briefly – the cause for which this write-up is being prepared does not ask for long accounts in this sector.

Nath wrote a religious treatise on the religious

doctrines of Nath community while he was a student of the BE College and it was highly acclaimed. And he had written the foreword of his book Rig Veda Summary the day before his death. In between, it was a long saga of relentless efforts of this man in finding knowledges and disseminating them to the multitudes. Thus he published 184 treatises and 37 books in three languages – English, Bengali and Assamese.

Nath's contribution in the field of archaeology is highlighted by his discoveries in the Kopili-Jamuna regions in Nagaon. The government of Assam has established the Raj Mohan Nath Archaeological Garden at Hojai with part of treasures that he unearthed. Some other heritages he brought to light are kept in the Marar Park in Nagaon town. A good number of his findings are of course being displayed in the state museum. Accounts of these and other discoveries were published in the Journal of the Assam Research Society, edited by Rai Bahadur Kanaklal Barua. Barua was then the president of the Kamrup Anusandhan Samiti.

"A Clue to the Indus Valley Scripts and Civilisation" was a very remarkable treatise in his domain of antiquarian studies. He presented this paper at the All India History Congress held in Guwahati. It represented his attempt with a scientific method at deciphering some scripts of the Mohenjodaro inscriptions. The paper was highly appreciated in the Congress. It is stated that RMN chanced upon stone relics of great antiquarian values while cutting earth for construction of roads in the Kapili-Jamuna Valleys of Nagaon district. It might have been a chance on the first occasion but thereafter it was all planned and orderly investigations by excavations which Nath undertook for about three years in that region. RMN himself acknowledges that pieces of stone heritages were in fact available in cutting earth for the road works, when he wrote: "My apparent insincerity in my profession in not utilising every piece of stone that I found in surfacing the road but entertaining a soft corner in my heart for the few hard blocks that were found carved and engraved..."

One very important book by far of R M Nath was his historical treatise "The Background of Assamese Culture". It stands out as a mosaic of the varied cultures of diverse ethnic groups of different regions of erstwhile composite Assam. This book was followed by another book of similar nature – "Glorious Assam". It basically constitutes pictures of historic places, institutions and structures.

Late Nath studied in good length the 'Ekasarana Nam Dharma' – the doctrine propounded by Shri Shri Sankardeva, and wrote several essays on the teachings of the faith and their significants. He also wrote two treatises on the so-called Bargits (the holy songs) of Shri Sankardeva and his apostle Shri Madhavdeva. The interpretation that Nath offered in case of a number of Bargits, however, failed to evoke appreciation from the scholars of this field of Assam. It led to controversies and even confrontations.

From the early days of his variative studies Nath appeared to take keen interest to enshrine the Nath Dharma – the doctrine of the Nath community, as a singular entity within the ambits of Hinduism. He studied Vedas and Vedantas and tried to explain them and their imports. He intensified his studies in this areas towards the later part of his life, culminating in his very thoughtful book "Rig Veda Summary" – the last of his published works.

Late Nath was member of Kamrup Anusandhan Samiti and Indian Research Society and a trustee of Assam Provincial Museum. He was President of the History session of the Assam Sahitya Sabha held at Tinsukia (1955).

The long and spectacular voyage of R.M. Nath in the oceans of knowledge came to an end on 3rd of April, 1965. He passed away at the age of 65 years 5 months. One would wish he lived for an another decade. A man of his genre is necessary in these days of conflict of contradictions also.

Nath himself did not think that his works were masterpieces. No great man does. He wrote, "I am a civil engineer by vocation, to the members of my profession, I am a black sheep; and to the vocational historian and antiquarian, I am an intruder." What we know is that his works were mostly classics of thoughts and knowledges which will stand all tests of time.

Birth centenary of R.M. Nath was solemnised in Guwahati as well as in Silchar on 31st October, 1999. The engineering fraternity, more particularly the AECians will always remember him. I take this opportunity to pay my homage to this great soul.

✡ ✡ ✡

# সময়ে মচিব নোৱাৰে

**শ্ৰীমুক্তানন্দ শৰ্মা**
*প্ৰাক্তন ছাত্ৰ, ইলেট্ৰিকেল (১৯৫৯-৬৩)*
*অৱসৰপ্ৰাপ্ত মুখ্য অভিযন্তা, অসম ৰাজ্যিক বিদ্যুৎ পৰিষদ*

কাৰিকৰী মহাবিদ্যালয়ত। তিনিটা বিভাগৰে ছাত্ৰসকলে বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ফাইনেল পৰীক্ষাত বহিছে, এওঁলোক কলেজৰ পোনপ্ৰথম নিয়মীয়া ছাত্ৰৰ দল (batch) আছিল। এদিনাখন এটা বিভাগৰ পৰীক্ষাৰ্থীসকলে পৰীক্ষাত বহি প্ৰশ্ন কাকত খুব টান পালে। তাৰে ভালেখিনি প্ৰশ্ন ছিলেবাচৰ বাহিৰৰ আছিল। সেই সময়ত প্ৰশ্ন কাকত শুধৰোৱাৰ ব্যৱস্থাও নাছিল।

প্ৰশ্নকাকত পঢ়ি সৰহভাগ ছাত্ৰৰে মূৰ ঘূৰিল। তাৰ পিছত। হলৰ ভিতৰত গুণগুণনি আৰম্ভ হ'ল। পৰীক্ষা নিদি হলৰ পৰা ওলাই যোৱাই ভাল হব বুলি দুই-এজনে মন্তব্য কৰিলে। এই খবৰটো কেনেবাকৈ শৰ্মা ছাৰৰ কানত পৰিলগৈ। কলেজৰ পৰা ৬/৭ কিলোমিটাৰ দূৰৈৰ পাহাৰ এখনৰ ওপৰত তেওঁৰ ঘৰ। তাৰ পৰা তেওঁ ততাতয়াকৈ তললৈ নামি আহিল। আৰু নামিয়েই ৰিক্সা এখনত উঠি তেওঁ পৰীক্ষাহল পালেগৈ। হলত পিছফালৰ পৰা সোমাই তেওঁ ছাত্ৰসকলক এফালৰ পৰা চাই আগলৈ গ'ল। আগফালৰ চিটত বহি তেওঁৰ প্ৰিয়ছাত্ৰ এজনে প্ৰশ্নৰ উত্তৰ লিখিছিল। ছাৰক কাষতে দেখি ছাত্ৰজনে বহাৰ পৰা থিয় হ'ল। ছাৰে সুধিলে—তুমি কিমান নম্বৰ পাবা বুলি ভাবা? ছাত্ৰজনে উত্তৰ দিলে—মই ছাৰ এশৰ ভিতৰত ৬০ মান পাম।

তেওঁ তেতিয়া হলৰ আগপিনে থিয় হৈ ছাত্ৰসকলক সম্বোধি ক'লে—তোমালোক প্ৰত্যেকেই ৬টা প্ৰশ্নৰ উত্তৰ লিখিবা। তোমালোকৰ প্ৰতি অবিচাৰ হবলৈ মই নিদিওঁ। মই যি কৰব লাগে কৰিম। ইউনিভাৰ্ছিটিয়ে উচিত ব্যৱস্থা লব। তোমালোক কোনেও পৰীক্ষা নিদি হলৰ পৰা ওলাই যাব নালাগে। মই তোমালোকৰ লগতে থাকিলোঁ। মনত ৰাখিবা জীৱনত পৰীক্ষা দিয়াৰ এনেকুৱা সুবিধা বাৰে বাৰে নোলায়।

এই অধ্যাপক গৰাকীয়ে লোৱা বিচক্ষণ, সময়োচিত আৰু তাৎক্ষনিক কাৰ্য্যব্যৱস্থা, সাহসী পদক্ষেপ আৰু তেখেতৰ কৰ্ত্তব্যপৰায়ণতাৰ বাবেই বিশ্ববিদ্যালয়, মহাবিদ্যালয় আৰু বিভাগটোৱে এটা ডাঙৰ বিপৰ্য্যয় আৰু অশুভ পৰিস্থিতিৰ পৰা উদ্ধাৰ পালে। তাৰোপৰি ফাইনেল পৰীক্ষাত বহা ছাত্ৰসকলৰ জীৱনত ঘটিব খোজা দুৰ্য্যোগৰ পৰা কথমপি ৰক্ষা পৰিল।

এনেহেন অতিকৈ নিষ্ঠাবান, অধ্যৱসায়ী, সৎসাহসী, কৰ্ত্তব্যপৰায়ণ আৰু শিক্ষাদানৰ ক্ষেত্ৰত সম্পূৰ্ণভাৱে সমৰ্পিত অধ্যাপক (ইলেক্ট্ৰিকেল ইঞ্জিনীয়াৰিং বিভাগৰ) গৰাকী হৈছে **অশোক নাথ শৰ্মা** ছাৰ।

❖ ❖ ❖ ❖

কলেজৰ মেচিন লেব'ৰেটৰীত। ৩য় বাৰ্ষিকৰ দুজন ছাত্ৰই একেলগ হৈ এটা এটাকৈ ২টা মেচিনৰ ওপৰত পৰীক্ষা কৰিছে। মেচিন দুটাই হ'লে শুদ্ধ উত্তৰ দিয়া নাই। ছাত্ৰই প্ৰেক্‌টিকেলত ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ লোৱা মেচিন সাধাৰণতে ভালকৈ ছে'ট্ (set) কৰা থাকে। ছাত্ৰদুজনো সহজতে এৰি দিয়া ভকত নহয়। মেচিন দুটাৰ পাৰ্ফ'মেঞ্চ (performance) সঠিক নোপোৱা সত্বেও দুয়ো এৰি নিদিলে। পাঠ্যপুথিৰ বাহিৰেও কলেজ লাইব্ৰেৰীৰ পৰা কিতাপ আনি দুয়ো বাৰে বাৰে পৰীক্ষা কৰি চালে। ভাল মানে, শুদ্ধ উত্তৰ নাপাই দুয়ো বিমোৰত পৰিল। মেচিন দুটা ভালে নাই বুলি দুয়োৰে ধাৰণা হ'ল।

দুয়ো ওলাই শৰ্মা ছাৰৰ ওচৰ পালেগৈ। ছাৰে প্ৰথমতে তেওঁলোকৰ কথা শুনিবই নুখুজিছিল। তেওঁলোকে কলে বোলে ছাৰে নিজে পৰীক্ষা কৰি চাই যদিহে মেচিন দুটা ভাল পায়, তেতিয়াহলে যিকোনো ধৰণৰ শাস্তি মূৰ পাতি লবলৈ দুয়ো সাজু। ছাৰৰ বাবে এনেকুৱা অভিজ্ঞতা এয়ে প্ৰথম। তেওঁ বুজিলে এই প্ৰত্যাহ্বান ছাত্ৰ দুজনৰ পৰা অহা নাই, আহিছে মেচিন লেব'ৰেটৰীৰ পৰা।

নিজৰ য'ৰে কাম ত'তে এৰি থৈ ছাৰ লেব'ৰেটৰীত সোমালহি। দুয়োটা মেচিনতে তেওঁ হাত দিলে। বাৰে বাৰে পৰীক্ষা কৰি চালে। এনেকৈ ডেৰ ঘণ্টা, দুঘণ্টা সময় গুচি গ'ল। তাৰ পিছত ছাত্ৰ দুজনক নিজৰ কোঠালৈ মাতি আনি তেওঁ ক'লে—তোমালোকে এতিয়া বেলেগ

---

*অশোক নাথ শৰ্মা ছাৰ অলপতে স্বৰ্গগামী হ'ল। তেখেতৰ নিচিনা নিষ্ঠাবান, বিষয়-জ্ঞানতো বিজ্ঞ আৰু কৰ্তব্যত সম্পূৰ্ণভাৱে সমৰ্পিত শিক্ষক দ্বিতীয় এজন বোধকৰোঁ নোলাব। আমি তেখেতৰ বিদ্ৰেহী আত্মাৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধাঞ্জলি অৰ্পণ কৰিছোঁ আৰু এই মৰ্মস্পৰ্শী প্ৰৱন্ধটোৰ বাবে শ্ৰীমুক্তানন্দ শৰ্মাক ধন্যবাদ জনাইছোঁ।*

*- সম্পাদক*

মেচিনত কাম কৰাগৈ। এই দুটা ঠিক কৰিবলৈ মই মেচিন ছাপ্লায়াৰ্চৰ এক্সপাৰ্টক মাতি পঠাওঁ। তাৰ বাবে সপ্তাহ-দহদিনমান লাগিব। তাৰ পিছত কাম কৰি তোমালোকে শুদ্ধ উত্তৰ পাবা। এই বিভাগত কাম কৰা মোৰ ভালেমান দিন হ'ল। বাহিৰতো মেচিন লেবৰেটৰীত বহুদিন কাম কৰিছিলোঁ। মেচিনৰ এনেকুৱা পাৰ্ফ'মেঞ্চ আগতে ক'তো পোৱা নাছিলোঁ। তোমালোকে কৰা চেষ্টা আৰু যত্ন দেখি মই মুগ্ধ হৈছোঁ। আৰু শুনা, এই যত্ন কেতিয়াও নেৰিবা। দুয়োৰে জীৱনত অকল উচ্চস্থানেই নহয়, কৃতকাৰ্য্যতাৰ জখলাতো উঠি যাবা।

পিছৰ জীৱনত এই ছাত্ৰদুজনে ছাৰৰ শুভ ইচ্ছা আৰু আশীৰ্ব্বাদ মূৰত লৈ ভালেখিনি ওপৰলৈ উন্নতি কৰিলে। ছাৰে তেখেতৰ জীৱিত কালতে তেওঁৰ প্ৰিয়ছাত্ৰই উন্নতিৰ জখলাত এনেকৈ উঠি যোৱা দূৰৈৰ পৰা লক্ষ্য কৰি পৰম সুখ আৰু শান্তি লভিছিল।

❖ ❖ ❖ ❖

মহাবিদ্যালয়ত এটা বিভাগৰ মূৰব্বী অধ্যাপক হিচাবে তেওঁ তেতিয়া কাম কৰিছিল। আগৰ বছৰত। বিভাগৰ ফাইনেল পৰীক্ষা চলিছে। এটা বিষয়ত পৰীক্ষা লবলৈ বাহিৰৰ পৰা দুজনকৈ পৰীক্ষক আহিছিল। দুয়োজনে জধে মধে পৰীক্ষা লৈছিল। নম্বৰো দিছিল জধে মধে। ইয়াৰ ফলস্বৰূপে পৰীক্ষাৰ্থীসকলৰ মূৰত মাধমাৰ পৰিছিল। বাকীবোৰ বিষয়ত ভাল নম্বৰ পায়ো এনেকুৱা বিসঙ্গগতিৰ বাবে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে বৰ ভাল কৰিব নোৱাৰিলে। প্ৰতিযোগিতাৰ ক্ষেত্ৰত সেই বছৰ বিভাগৰ পৰা ওলোৱা স্নাতকসকলৰ বাবে বিপৰ্য্যয়ৰ সৃষ্টি হৈছিল।

আৰু সেইবাবে পিছৰ বছৰত ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে ছাৰৰ ওচৰত আপত্তি জনালেগৈ বোলে পৰীক্ষাৰ ব্যৱস্থাটো ভাল নকৰিলে এইবাৰ তেওঁলোক পৰীক্ষাত্ নবহিব। আগৰ বছৰৰ পৰীক্ষক দুজনৰ দুষ্কাৰ্যৰ বাবে ছাৰেও বৰ দুখ পাইছিল। ছাৰে এইবাৰৰ পৰীক্ষক নিৰ্বাচনৰ দায়িত্ব নিজে ললে আৰু বিশ্ববিদ্যালয়ৰ লগত সম্পৰ্ক কৰি দুজন উপযুক্ত অভিজ্ঞ বিষয়া অনাৰ ব্যৱস্থা কৰিলে। ইয়াকে কৰিবলৈ ছাৰে কষ্ট স্বীকাৰ কৰিব লগা হৈছিল। এই দুজন বিষয়াই এটা বিভাগৰ উচ্চ পদত নিষ্ঠা, সততা, অধ্যৱসায়েৰে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰিছিল।

কৰ্তৃপক্ষই বিচৰামতেই দুয়োগৰাকী বিষয়াই এদিনাখন পৰীক্ষা লবলৈ আহিল। অহাৰ আগতে পৰীক্ষা বিষয়ৰ ক্ষেত্ৰত পঢ়াশুনা আৰু চিন্তা চৰ্চ্চাৰে তেওঁলোকে নিজকে সম্পূৰ্ণ সাজু কৰিলে। তেওঁলোকে ভালকৈ বুজি পায় যে বিষয়ৰ জ্ঞান আহৰণ নকৰাকৈ পৰীক্ষা দিবলৈ বা লবলৈ যোৱাটো উচিত নহয়। আৰু সেইবাবেই হবলা পৰীক্ষা লোৱাটো খুব ভালভাৱে সম্পূৰ্ণ হ'ল। তেওঁলোকে কৰা ব্যৱহাৰ আৰু উচিত বিচাৰত পৰীক্ষাৰ্থীসকল সুখী হ'ল। বিষয়া দুজনৰ কৰ্তব্যপৰায়নত ছাৰো সুখী হ'ল। ছাত্ৰসকলক সম্বোধি তেখেতে ক'লে— কলেজৰ পৰা ওলাই চাকৰিত সোমাই নিজকে প্ৰতিষ্ঠা কৰিবা আৰু ওপৰলৈ উধাবা। কিছুদিনৰ মূৰত এই দায়িত্ব তোমালোকেও লব পাৰিবা।

❖ ❖ ❖ ❖

চহৰৰ ভিতৰতে পুৰণি আৰু নামকৰা কলেজ এখন। তাৰে অধ্যক্ষৰ বাসভৱনৰ লগতে থকা প্ৰকাণ্ড চৌহদটো। চৌহদৰ ৰাস্তাৰ পিনে থকা দেৱালৰ কাষতে এশাৰী ওখ ওখ কঁহিটীয়া গছ আছিল। তাৰ দাতিয়েদি ১১,০০০ ভল্টৰ এটা বৈদ্যুতিক লাইন গৈছে। গছবোৰৰ পৰা বেছ সঘনে বাঢ়ি অহা ডালবোৰৰ বাবেই লাইনটো সুষ্ঠ বা ভাল কৰি ৰখা বৰ টান হয়। কষ্টও হয় বহুখিনি অথচ এই আহুকলীয়া গছকেইজোপা কাটি একেবাৰে গুচাই পেলাবলৈ কৰ্তৃপক্ষয়ো নিদিয়ে, ছাত্ৰসকলেও নিদিয়ে পৰিৱেশ নষ্ট হব বুলি। এই লাইনৰ পৰাই সংযোজিত ট্ৰেন্সফৰ্ম্মাৰৰ যোগেদি কলেজৰ বাহিৰেও অধ্যক্ষৰ বাসভৱন আৰু কেইবাটাও ছাত্ৰাৱাসত বিজুলি যোগান ধৰা হয়। আৰু সেয়ে সঘনে বা দীঘলীয়াসময়ৰ বাবে লাইন বন্ধ কৰি ৰখাও টান।

এদিনাখন। সংশ্লিষ্ট আটাইবোৰকে জনোৱাৰ পিছত লাইনটো বন্ধ কৰি গছৰ ডাল কাটিবলৈ মানুহ উঠাই দি অভিযন্তা বিষয়া এগৰাকীয়ে তলৰ পৰাই কামৰ তদাৰক কৰিছিল। লাইনত কাম কৰা যিকোনো মানুহকে এই কাম কৰিবলৈও দিব নোৱাৰি। তাৰ বাবে কেইটামান ভাল যোগালি আছিল। নিৰ্দিষ্ট সময়ৰ ভিতৰতে যিহেতু কাম শেষ কৰিব লাগিব সেই মানুহ কেইটাক কামত লগাই বিষয়া গৰাকীয়ে লাইনটো গছৰ ডালপাতৰ পৰা ভালকৈ আৰু দীঘলীয়া সময়ৰ বাবে মুকলি কৰাৰ দায়িত্ব নিজেই গ্ৰহণ কৰিছিল।

কামকৰা মানুহবোৰেও জানে এই বিষয়াগৰাকীয়ে সিহঁতক কিমান ভাল পায়, কিমান মৰম কৰে আৰু কাৰোবাৰ টান অসুখ হলে হস্পিতাললৈ নি কিমান যত্ন লয়। এইবাবেই তেওঁলোকেও প্ৰাণঢালি খাটি ভাল পায়।

এনেকৈ গছৰ ডালপাত কাটি লাইনটো চাফা কৰোঁতে কৰোঁতে ডেৰ কি দুই বাজি গ'ল। এনেতে পুখুৰীৰ পিনৰ পৰা অহা ৰাস্তাটোৰে খোজ কাঢ়ি শৰ্মা ছাৰ তাতে উপস্থিত হ'লহি। বিষয়া গৰাকীলৈ চাই তেওঁ ক'লে—তুমি হ'বলা ভোকে লঘোনে থাকিয়েই এনেকৈ কাম কৰি আছা। এওঁলোকে কাম কৰি উঠে মানে তুমি খাই আহাগৈ। সময়মতে পেটত খোৱাবস্তু নপৰিলে গেষ্ট্ৰিকত ভুগি নমৰিবানে?

ছাৰলৈ চাই দোষী দোষী ভাবেৰে নম্ৰ সুৰেৰে বিষয়াজনে কলে— ছাৰ, কাম প্ৰায় শেষেই হ'ল। এওঁলোক গছৰ পৰা নামিলেই লাইন চাৰ্জ কৰি মই গুচি যাম।

গতানুগতিক দীঘলীয়া খোজেৰে আগবাঢ়ি যোৱা শৰ্মাছাৰৰ পিনে

চাই বিষয়াজনে ভাবিলে যে এনেকৈ ভোকে লঘোনে থাকিয়েই শৰ্মা ছাৰে কলেজত অধ্যাপনা কৰিছিল। তাৰ ফলত বহুদিন ধৰি তেওঁ গেষ্ট্ৰিকত ভুগিছিল। তেওঁৰে প্ৰাক্তন ছাত্ৰ আৰু আজিৰ অভিযন্তাজনে যাতে এই অসুখত নোভোগে তাৰ বাবেই এই সাৱধান বাণী। অভিযন্তা এজনে কৰ্তব্যত অৱহেলা কৰিব নালাগে। তাৰ অৰ্থ এইটো নহয় যে তেওঁ খোৱা বোৱা বাদ দি বা অৱহেলা কৰি কামত লাগি থাকিব। আত্মানং সততং ৰক্ষেৎ—নিজকে সদায় ৰক্ষা কৰিবা। এয়া আছিল শৰ্মা ছাৰৰো অমোঘ বাণী।

❖ ❖ ❖ ❖

মহাবিদ্যালয়খন দীপৰ বিলৰ পাৰত নতুন ঠাইত স্থায়ীভৱনলৈ স্থানান্তৰ কৰা সৰহদিন হোৱা নাই। তিনিওটা বিভাগতে ক্লাছবোৰ হ'লে পূৰ্ণোদ্যমে চলিছে। ল'ৰাৰ হোষ্টেল আৰু অধ্যাপকসকলৰ বাবে কোৱাৰ্টাৰ কেইটামানহে সম্পূৰ্ণ হৈছে। তাৰে কিছুসংখ্যক ছাত্ৰ আৰু অধ্যাপক আহিছে। কলেজৰ কেণ্টিনখনত চাহ, বিস্কুট, শিংৰা আৰু অলপ-চলপ মিঠাইৰ বাহিৰে খোৱা-বোৱাৰ ভাল ব্যৱস্থা হৈ উঠা নাই। ঠাইখনৰ ওচৰে পাজৰে দোকান-পোহাৰো হৈ উঠাগৈ নাই। ভাল চাহ-ভাতৰ আৰু অইন বস্তুৰ বজাৰ-সমাৰবোৰো ইয়াৰ পৰা ভালেখিনি দূৰৈত। বিভাগটোত মূৰব্বীজনৰ বাহিৰে শিক্ষাদানৰ বাবে দুজন নে তিনিজনহে লেক্‌চাৰাৰ আছিল। তাৰে দুজনে এটা কোৱাৰ্টাৰত থাকে। বাকীগৰাকী মানে শৰ্মাছাৰে আহে কামাখ্যা পাহাৰৰ ওপৰৰ ঘৰৰ পৰা। তেতিয়া পুৱা ৭ বজাৰ পৰা ১১ টালৈ আৰু আবেলি ১ টাৰ পৰা ৪ টালৈ ক্লাছ চলে। সপ্তাহটোৰ সৰহভাগ দিনতে শৰ্মা ছাৰে পুৱা আবেলি মিলি ৫/৬ ঘণ্টাকৈ ক্লাছ লবলগীয়া হৈছিল। মাজৰ জিৰণিৰ সময়ত তেওঁ কেণ্টিনত সোমাই চাহ, শিংৰা খাই আহেগৈ। এনেকৈ দুপৰীয়াৰ সাজ তেওঁৰ প্ৰায়ে খোৱা নহয়েই। এনেকৈয়ে ভোগে লঘোনে থাকি অশোক নাথ শৰ্মা ছাৰে ইলেক্ট্ৰিকেল ইঞ্জিনীয়াৰিং বিভাগটোক জীয়াই ৰখা আৰু উন্নতমানৰ কৰি তোলাত প্ৰভূত বৰঙণি দি থৈ গৈছে।

শৰ্মা ছাৰে কলেজত অধ্যাপনা কৰি থকা কালত যিসকল ছাত্ৰই ইলেক্ট্ৰিকেল বিভাগৰ পৰা স্নাতক ডিগ্ৰী লাভ কৰিছে তেওঁলোকৰ প্ৰতিজনেই ছাৰৰ বিষয়-জ্ঞানৰ ব্যাপক পৰিধি আৰু গভীৰতা, শিক্ষাদানত বিচক্ষণতা, ক্লাছৰুমৰ বৰ্ডতে হওক বা কাগজতে হওক তেওঁ অঁকা নিখুঁত নিপুণ ছবি আৰু লিখা পঢ়ি মুগ্ধ আৰু বিস্ময়াভিভূত হৈছে নিষ্ঠা, সততা আৰু অধ্যাৱসায়েৰে বিভাগটোত তেওঁ এটি সুন্দৰ আৰু আপুৰুগীয়া সম্পদ হৈ ৰৈছে।

অশোক শৰ্মা ছাৰ নিজে এজন ভাল চিত্ৰ শিল্পীও আছিল। যিসসময়ত পো-বোৱাৰী, নাতি-নাতিনীৰে তেওঁ এখন সুখী, ভৰপুৰ সংসাৰৰ মনোগ্ৰাহী ছবি আঁকিব খুজিছিল ঠিক সেই সময়তে মহাকালৰ পৰা তেওঁলৈকে সংকেত আহিল। ৭০ বছৰ পূৰ্ণ হবলৈ তেতিয়াও ১৯ দিন বাকী। এনেতে এই বছৰৰে জুন মাহৰ ২ তাৰিখে এনে এগৰাকী গুণী জ্ঞানী, প্ৰতিভাবান আৰু মেধাবী শিক্ষাগুৰু অশোকনাথ শৰ্মাই জীৱন নাট সামৰি সিপুৰীলৈ গমন কৰিলে। সময়ে মচিব নোৱাৰাকৈ আমাৰ হৃদয়ত আস্থা, সততা আৰু ত্যাগৰ অনুপম ছবি আঁকি থৈ যোৱা শৰ্মা ছাৰলৈ এই মুহূৰ্তত শ্ৰদ্ধাপূৰ্ণ অশ্ৰু-অঞ্জলি যাচিলোঁ।

✡ ✡ ✡

## AECian firsts in Assam Engineering College

| | | |
|---|---|---|
| First AECian to become Principal of AEC | : | Prof. R.N.Choudhury |
| First AECian to become Professor & Head of Department | : | Dr. P. K. Bora (Civil Engineering) |
| | : | (Late) Prof. S.N. Goswami (Mechanical Engineering) |
| | : | Prof. R. N. Choudhury (Electrical Engineering) |
| | : | Dr. U. K. Sarma (Electronics & Communications Engineering) |
| | : | Dr. M. L. Das (Chemical Engineering) |

# Progress of Higher Engineering Education in Assam

**H. P. Barua,** B.E., I.S.E. (Retd.) M.I.E.(Ind.),
*Retd. Chief Engineer & Secretary, P.W.D., Assam.*

Prior to 1905, Assam students could obtain admission into only the Thomason Engineering College at Roorkee, and the Civil Engineering College at Sibpur (Now the Bengal Engineering College). Admission was given at the former on the basis of a test-examination which included a paper in Urdu. For apparent reasons our students could not obtain admission into the Roorkee College. Odd students secured admission into the Civil Engineering College at Sibpur, Bengal, with general scholarships made tenable there, but most of our students found the atmosphere rather uncongenial to their ways of life.

A few pulled through the course, and were appointed in Assam Public Works Department as temporary Engineers and Overseers. Prospects of employment being such, there was not much eagerness on the part of such meritorious students as could stand the rigorous life at Sibpur and successfully complete the difficult course of study to go to the College there.

After the formation of the province of Eastern Bengal and Assam the Government decided to award at the Civil Engineering College, Sibpur, two scholarships every year to Assam Students. The first batch of Assam Scholars joined in 1905, fifty years before our College was given a start. After these two scholarships were instituted a rule was made to appoint any Assam student who stood first in the B.E. examination directly as Assistant Engineer in Assam Public Works Department.

There were two classes of Assistant and Executive Engineers in the P. W. D. at that time - Imperial Scale Officers appointed by the Secretary of State for India, and Provincial Seale Officers appointed by the Governor General of India, the latter class receiving pay at approximately two-thirds the rate of the Imperial Scale Officers. Only one student from Assam topped the list of successful students, and he was appointed to the Provincial branch of that cadre. The few others who passed up to about 1920, were taken into Assam P. W. D. as Temporary Engineers, some to be thrown out of employment at the termination of the period of sanction. Such being the prospects of appointment very meritorious students were shy of going for higher engineering education.

Most of the Engineers in the Imperial Scale were Europeans and there was not much love lost between them and the I.C.S. people, who wanted to consider the Engineers as of inferior status to them. Engineers were the only service-men not under the administrative control of the I.C.S people, and they (the engineers) would not admit inferiority. The appointment of Lord Chelmsford as Governor General provided the I.C.S. people with an opportunity to almost throttle the Roads and Buildings Branch of the P.W.D. to death. A.P.W.D. Re-organization Committee was formed, and it recommended creation of a cadre of Provincial Assistant and Executive Engineers and transfer of roads to district and local boards, leaving the Roads and Buildings Branch with construction and maintenance of Buildings and a few roads. The P.W.D. cadre was contracted. In Assam, P.W.D. divisions were abolished, sub-divisions amalgamated, and the only post of Superintending Engineer in Assam was kept in abeyance. The policy of having roads under Local Bodies had to be reversed later on.

Lord Chelmsford also brought into being the Royal Pay Commission headed by Lord Lee. In respect of the P.W.D. the Commission recommended formation of the cadre of Indian Service of Engineers comprising the Imperial and Provincial Scale Offieers, styled Assistant Executive Engineers and Executive Engineers and receiving the same rate of basic pay but with Technical Pay and Overseas Pay to all Imperial Scale Engineers and Indian Engineers appointed before 1892.

*This article apeared in the very first volume of the AECIAN pertaining to the years 1956 & 1957.*

The then Government of Assam filled the posts of Assistant Engineers by promotion of subordinate officers in the P.W.D., viz _ - Grade I Overseers, Supervisors and Sub-Engineers and thus effectively blocked the way of appointment of successful young engineers. The few who came out of the Sibpur College had to enter the Department as temporary or work-charged Engineers, or to shift for themselves in the contracting field, until vacancies occured gradually by the old people retiring from service. From then on the brighter prospects of employment attracted more and more of our meritorious youths to the engineering line.

Then came the Montagu-Chelmsford Reforms of 1920. Recruitment to the I.S.E. was disconituned and in Assam the last I.S.E. Officers joined service in 1927. Still the output of engineering graduates increased and they were taken into the P.W.D. as Temporary Engineers in the attenuated cadre.

In olden times the P.W.D. offered a handy field for retrenchment when money was required to meet an emergency such as a big earthquake or a devastating flood. Such calamities led to abolition of Divisions, amalgamation of subdivisions and retrenchment in personnel. It may easly be imagined what effect such a state of affairs had on people who wanted to send their sons and wards for higher engineering education.

Japanese attack on the eastern frontier of India during the Second World War led to great demand for engineers and recruitment rate had to be enhanced. Men with little or no engineering qualifications were appointed in the Civil and Military Engineering Services. One military Engineer told me that when he wanted an S.D.O., he sent a man to the bazar to get hold of some one for the job.

The necessity for improving and adding to the ways of communication was pressed on Government by the war as never before. The Chief Engineers in India met at a Conference at Nagpur in 1943 and drew up an ambitions programme of road construction. While some of these were being worked out, Indian Independence came and the Chief Engineers' Programme was greatly expanded. Other works of improvement, requiring the services of Engineers, had also been sanctioned. All these had necessitated provision of more extensive facilities of Engineering education. The Government of Assam incredsed the number of scholarships and have arranged for more seats for Assam students in the different Colleges outside Assam.

But even if every student comes out successful, Assam's demands will not be met. Add for this reason and for the advisability of every State providing all educational facilities to its young men, a College of Engineering has been sanctioned in Assam in 1955 and the first batch of 72 students was admitted in September of that year.

The P.W.D. in Assam has not been able to meet its requirement of higher staff even by promoting men from the subordinate services. At present that Department is meeting a part of its requirements by recruiting young engineers from other States with higher emoluments than usual.

There are at present employment of the Assam P.W.D. engineers in the Roads and Buildings, and Embankment and Drainage Branch. I have no information about the number of Engineers employed in the Flood Control Branch, from outside the State. But the number must be considerable.

In spite of the Roads an Buildings and Embankment and Drainage Branches having engaged a good number of engineers from other States, these branched are said to be short of adequate engineering officers.

Further expansion in the P.W.D. is bound to arise with the necessity of undertaking works under various Development Plans.

With the prospects of employment so bright there has been a ruch of candidates for engineering education.

Before I conclude, I want to say some things about the fear expressed by some people that there will be over-production of Engineers. For myself I do not think that there will be anything of the sort, not at least within the life-time of anyone here. So many development schemes have to be undertaking to build up our country that qualified engineers will have no lack of opportunities for appointment. Further, qualified engineers need not have their eyes on Government service alone. Their services will be required also outside the P.W.D. and in business. So our students may proceed without fear of unemployment. All that is required, is to prepare themselves to work to be engineers of high calibre.

✡ ✡ ✡

# Technical Education in Assam

**H. N. Das**
*Former Chief Secretary, Assam*

When late Pandit Jawaharlal Nehru, the then Prime Minister of India, formally inaugurated the Assam Engineering College at Guwahati on January 16, 1958 (the classes started in September, 1955) the Government of Assam's (GOA) assessment of additional personnel requirement in the State PWD was 200 degree and 800 diploma engineers. This was clearly indicated by the then Assam Education Minister late K. P. Tripathy in his welcome address on that occasion.

Today as many as 1,801 degree and 11,986 diploma engineers are on the live registers of the employment exchanges. But do these figures of unemployed engineers reflect the surplus of qualified engineers? Are all the projects and schemes in the state fully manned by engineering personnel? And what about the potential projects and schemes which could not be started due to one reason or another?

To any casual observer of the present situation it would appear that we are not producing all the engineers we need and in all the disciplines, including the new ones, in which engineering jobs are going abegging. This is the reason why so many of our brilliant youths go out of the State for engineering education in many different disciplines particularly in information technology. This also explains the phenomenon of thousands of engineering personnel coming from outside the State in order to take up positions, albeit in the private sector, in specialised disciplines.

The position down the line is much worse. We do not have personnel to take up jobs of technicians, plumbers, electricians, fitters, carpenters, masons et al where vast knowledge of the subject is not essential and the training required is also of short duration. This peculiar phenomenon of high unemployment and, at the same time, lack of technical personnel in the appropriate disciplines is the result of bad planning. Even in the late nineteen fifties GOA's estimates, cited above, were only arithmetical. Tripathy had mentioned in the same address about the "various development projects... being undertaken all over India during the successive Five Year Plans". He, therefore, emphasized the need for more engineering colleges to meet the "acute shortage of technical personnel for the implementation of our national schemes". But nothing much was done. That caused the situation of our bright young youths going away to Bangalore, Pune, Chennai et al for technical education in different types of institutions, many of which are now perceived to be not of the proper standard.

What actually happened in the field of Education in Assam during the past half a century is that our youths rushed madly for higher education and got themselves some arts degrees which did not qualify them for any job and even did not make them proper literates. According to one recent GOA estimate in Assam to-day 74 percent of the students are enrolled in the Arts Stream, 12 percent in Science, 6 percent in Commerce and only 0.74 percent in Technical and Vocational Streams. This is ridiculous. In the twenty first century when the world is moving so fast and when there is an ongoing revolution in fields such as information technology, bio-technology, nano-technology and the likes only 0.74 percent students going for technical and vocational courses is totally unacceptable. Actually what our educational system is producing

# The Role of the Engineer in Twenty-First Century

**Rajen Barua*** P. E.
*AECian, Mechanical (1963-67)*

Socrates said that the unconsidered life is not worth living. In light of this, those of us who are engineers and those who believe it is need to ask the question what is the nature of engineering experience in our time, and what role we are to play in society. Today at the beginning of this twenty-first century, the engineer is in a unique position. While he is enjoying unprecedented successes of his profession, at the same time he is being accused of bringing the human civilization to the brink of ruin. The question therefore is more relevant today than in any other time in history.

Before we discuss such issues however, we need to clarify certain terms of engineering about the proper meaning of which there seem to be certain confusion. What the term engineering really mean? Does it have the same meaning as the term technology? And what about the new term technocrat? Is an engineer a technocrat? What is the relationship of these terms to science on one hand and the central protagonist in history of technology, the machine on the other? Engineers, writers of engineering and concerned citizens of the world have been defining and redefining these terms in an endless debate. One reason of this confusion is that the term engineer or engineering like the term technocrat is of recent origin. Although it seems to have a common root, the term engineer has actually no relationship with the word engine. In order to properly understand these terms, let us first try to clarify the more common terms science and technology.

The term science means "special knowledge." It comes from the Latin word, "scire," "to know." The corresponding Sanskrit word 'bigyan' meaning higher knowledge seems to be appropriate for its meaning. A scientist asks the question "why?" to a phenomenon in nature, and proceeds to research and find the answer to the question. Thus a scientist is one who has higher specialized knowledge. Apple falls from trees all the time, but it took a genius like Newton to ask the question 'why?' and he discovered the Laws of Gravity and became a scientist.

The term technology comes from the Greek word technique meaning "craftsmanship" By technology we mean any technical means which people use to improve their surroundings. Thus technology may be said to be the development and application of tools, machines, materials and processes that help to solve human problems. People use technology all the time to improve their ability to do work. Through technology, people communicate better. Technology allows them to make more and better products. Our buildings are better through the use of newer technology. We travel in more comfort and speed as a result of technology.

When we look at the modern civilization, look at all these machines, and the machines in turn behind them, and so on, we find an immense network of technology, one on top of the other. This is a cumulative result of efforts of thousands of years of human civilization. It embodies the human

* *Rajen Barua is an AECIAN, a Mechanical Engineering Graduate of 1967. He worked for Oil India Ltd for many years. Later he went to the United States and has been working there as a Professional Mechanical Engineer in the state of Texas in the oil and gas industry for the last 25 years. He also earned the degree of Masters in Petroleum Engineering from University of Houston. He may be reached at baruarajen@yahoo.com.*
*Address: 22506 Stormcroft Lane, Katy, Texas 77450, USA. (Tel: 281-701-3267)*

knowledge of solving real problems in the design of standard tools, machines, materials or the process.

In fact as a human activity, technology predates both science and engineering. Thus the Stone Age implements: the wooden spear, the stone axe, the grinding stone etc all may be said to primitive human technology. It may be mentioned at this stage that technology is not confined to the Homo Sapiens alone. Animals also use technology; for instance, some monkeys use sticks to extract ants from ant holes; some birds use stone to break shells to eat.

The boat or ship may be taken as an example of human technology that was invented and had been used by mankind from prehistoric times. In fact it was thousands of years later that genius like Archimedes discovered buoyancy, the 'science of floating bodies'. We call Archimedes a scientist because he not only observed that bodies feel lighter when immersed under water but he went ahead and asked the question why and found the answer which today we know as the 'Laws of Buoyancy'. Later, engineers, with that precise science of buoyancy were able to build a new technology, better more economical and efficient modern ship for the betterment of mankind.

In fact our history of civilization is full of many such technologies evolved by mankind by accidents but which never developed into science and engineering. As case in point is the technology that we Indians had been using for thousands of years, the use of hanging wet mat, called 'khas' on doorways to keep the room cool in hot summer days. If some intelligent Indian student had asked seriously the question why the wet hanging mat keeps the room cool, he would have probably discovered the science of evaporation that when water evaporates it absorbs heat from surrounding air. In fact it took mankind hundreds of years to learn that science which eventually led to the engineering of the new technology called Air Conditioning.

It may be seen from above that the history of technology science and engineering overlaps.

Having defined the terms science and technology, let us try to define what engineering means. It is a myth that the term engineer originated to describe those who built engines. In fact, the words engine and engineer (as well as ingenious) developed in parallel from the same Latin root ingeniosus, meaning "skilled". The spelling of engineer was later influenced by back-formation from engine. The term later evolved to include all fields where the skills of application of the scientific method are used. An engineer by definition is thus a clever, practical, problem solver, and the work that he does in the process: calculations, notes, sketches, drawings, reports, analysis, even the creative thinking, may all be termed under the term engineering.

Thus engineering is concerned with the design of a solution to a practical problem. When the ancient Chinese built the Great Wall of China to prevent the enemies, based on stone and masonry technology of the time, they did a massive engineering project. The engineer is not a scientist who tries to explain nature. While he understands science, the engineer is more concerned with what he can do with the answers of science to the betterment of humankind. He tells the scientist, "Ok, what you have discovered is great. But let me see what I can do with that knowledge for us." Thus while science is the study of facts and phenomena of nature, engineering is the application of the knowledge learned scientifically to achieve a practical result. It may so happen that the engineer, in the process, may create a new technology. This is what Thomas Alva Edison did when he invented many new technologies from gramophone to electric light bulb. We may say that the engineer is one who tries to bring science down to the utilization of common folks. In general, it may be stated that a scientist builds in order to learn, but an engineer learns in order to build... The ancient Egyptians had to learn a lot science and technology in order to be

able to build the Great Pyramids which are engineering marvels of all time...

With the above explanations, we may now derive a comprehensive definition of the word "engineering" as "Engineering is the profession in which a knowledge of the existing methods, technology and physical sciences gained by study, experience and practice is applied with judgment and reason to develop ways to utilize, economically the material and forces of nature for the progressive well-being of all mankind." As such, the following are some of the basic requirements of engineering.

**Problem Solving :** Unlike physics or chemistry, engineering is not an exact science; engineering has many solutions. .Engineers use their knowledge of science and technology to find the most suitable solution to a problem with available resources. Creating an appropriate model of a problem allows them to analyze it and to test potential solutions. Usually multiple reasonable solutions exist, so engineers must evaluate the different design choices on their merits and choose the solution that best meets their requirements. Compromises are at the heart of all engineering designs; the "best" design is that which meets as many of the requirements as possible. When the British soldiers built the Bridge on the river Kwai under the Japanese occupation as prisoners of war, during the Second World War with the best available resources and technology, inside the jungle of Thailand, they had in fact left a superb example of what engineering is with its ethics and professionalism.

**Methodology:** It is said that "An engineer is someone who can do for a dime what a common man will do for a dollar." The important task of the engineer is to identify, understand, and integrate the constraints on a design in order to produce a successful result. It is usually not enough to build a technically successful product; it must also meet further requirements. Constraints may include available resources, physical or technical limitations, flexibility for future modifications and additions, and other factors, such as requirements for cost, manufacturability, and serviceability. By understanding the constraints, engineers deduce specifications for the limits within which a viable object or system may be produced and operated.

**Professionalism:** Engineers typically attempt to predict how well their designs will perform to their specifications prior to full-scale production. Engineers as professionals take seriously their responsibility to produce designs that will perform as expected and will not cause unintended harm to the public at large. Engineers typically include a factor of safety in their designs to reduce the risk of unexpected failure. However, the larger the safety factor, the less efficient the design will be.

In most modern countries, certain engineering tasks, such as the design of bridges, electric power plants, and chemical plants, must be approved by a Professional Engineer. Laws protecting public health and safety mandate that a professional must provide guidance gained through education and experience. In the United States, each state tests and licenses Professional Engineers (P.E.).

As with all modern scientific and technological endeavors, computers and software play an increasingly important role. Numerical methods and simulations can help predict design performance more accurately than previous approximations. Using computer aided designs (CAD) software; engineers are able to more easily create drawings and models of their designs. Computer models of designs can be checked for flaws without having to make expensive and time-consuming prototypes. The computer also allows increased reuse of previously developed designs, by presenting an engineer with a library of predefined parts ready to be used in designs.

**Ethics:** Engineering is supposedly the most ethical profession. Engineers are supposed to uphold

and advance the integrity, honor, and dignity of the Engineering profession by: using their knowledge and skill for the enhancement of human welfare; and by being honest and impartial, and serving with fidelity the public, their employers and clients; and striving to increase the competence and prestige of the engineering profession. Engineers should hold paramount the safety, health and welfare of the public in the performance of their professional duties. Engineers should perform services only in areas of their competence.

This brings us to address the term technocrat? Is the engineer a technocrat? The term technocrat and the corresponding term technocracy are in fact new terms coined by the political scientists in the twentieth century to define certain type of government where the technology will have a bigger role. Technocrat is defined as a man who exercises authority through his technical competence. Technocracy is defined as a political system in which determining influence belongs to the technocrats. According to this theory some of the concerns are that the technocrats are primarily driven by their cognitive "problem-solution mindsets" and only in part by particular occupational group interests. Thus the term technocrat may be compared to its predecessors the "econocrats" and "bureaucrats"- groups whose problem-solution mindsets differ from those of the technocrats. The theory manifests in concerns that we engineers are becoming "specialists without heart". Concern is that in the technocratic mode, rationality rather than reason may be the functioning role. In this mode statistics may take the place of history in an attempt to understand society.

Fortunately no country today may be said to have technocracy. At least the fear is unfounded in the civilized countries of the West where strong democracy prevails. But this is a fear like that of some other 'isms' which we should be on the guard against especially in the under-developed countries where either there is no democracy or the democracy is very week. In semi-developed democratic countries like India, we should ensure that issues are debated from all possible angles before implementation. The controversial theory whether large scale river dams for control of floods and power generation is really good for our civilization may be a case in point. Another case may be the on-going debate on River Linking Project in India between the technocrats, economists and environmentalists.

The Engineer Today The above shows that today's engineer will have to play a much wider role and carry bigger responsibility so that he can contribute meaningfully to the society. Not only he has to be knowledgeable about science and technology, but he will have to be wise enough to understand the possible long term social and environmental affects of his products or system that he offers as solutions. An engineer today can no longer work within the narrow confines of his fields in nineteenth century when the engineering profession was known only as the mechanical arts. Today engineering is no longer mere application of science and technology but it is also the application of art, aesthetics, human engineering, environmental science, ecology and many others.

**A New Philosophy:** In summary, the engineer of the twenty-first century has to evolve a new working philosophy for himself. The question is what philosophy will it be? Or is there a school of philosophy which the engineer may belong to so that he will have the right wisdom to practice engineering in the challenging environment of the future? Outwardly, the question may seem to be absurd, because the engineer is supposed to work without any dogma or belief. Paradoxically however, there is a branch of philosophy which seems to fit the engineer in his mentality. It is the newest branch of philosophy, the so-called existentialism. It also may be said to be the oldest school of philosophy because its basic tenet is that existential thought precedes all formal philosophical deliberations. The existentialist

man says to himself, 'I exist! The way I feel about this existence of mine means more to me than any theory in the world." In a similar way, the existential philosopher engineer may say to himself, "I do not believe in any dogma, I do not care for any politics, I exist and therefore I create. I create for the betterment of the human society without damaging the environment because I exist in this society and in this environment."

Today when we consider the human achievements of the twentieth century, we find an impressive parade of engineering products During the last century, the engineer has contributed to society products starting from electricity and oil & gas technology to nuclear energy on one hand; to automobile and aero plane to space exploration on another; and to radio, telephone, television and computer and the Internet on yet another. A layman might wonder that probably there is not much more for the engineer to contribute any more. However, I think the engineer of the twenty-first century will be more challenged and he will have to be more responsible in his profession. I think the engineering challenges of the twenty-first century will be quite different than of the past. More than computer and the Internet, the engineer may be required to solve the problem making fresh and safe drinking water available to the masses and at the same time to solve the world's growing energy problem by finding alternate renewable sources. To meet these challenges, the engineer will have to be not only knowledgeable in science, technology and computer but he will also have to be wise. Samuel Florman writing in his popular book, "Existential Pleasures of Engineering", stressed the necessity of existential philology for the engineer mainly for two aspects "(1) rejection of dogma - particularly scientific dogma, and (2) reliance on passions, impulses, urges, and intuitions that are the basic ground of our personal existence." I think in the twenty-first century both of these will be required of the engineer so that, on one hand the engineer can be on the guard against himself from turning himself into a technocrat with engineering arrogance and on the other, he can develop into a wise engineer who will work not only with his logic but also with his heart.

✡ ✡ ✡

Reprint from AECIAN 2nd edition 1957-58

# Jawaharlal Nehru acclaimed AEC

*Extracts from the speech delivered by Shri Jawaharlal Nehru, Prime Minister of India, in connection with "the opening ceremony" of Assam Engineering College, Guwahati, on 16th January, 1958*

*Jawaharlal Nehru who came to Assam to attend the AICC session in 1958, and stayed in AECcampus with Indira Gandhi and young Rajiv and Sanjay, went round the college and addressed the meeting of state ministers, government officials, faculty, stuedents and other dignitaries, in the present auditorium.*

"Well, you know how important engineering in its various forms is today. This is more and more the world of the scientists and the engineers and I am glad that you have started this college, and infact you have rather delayed. I see that even after this college is functioning fully, producing graduates in various departments of engineering will not meet the needs of Assam even. That applies to the whole of India. We are trying to produce trained engineers even in large numbers, but we are always short of the mark. I forget, I was reading somewhere that in the 3rd five year plan, we will require five hundred thousand engineers. It is a very large number. At the present moment, there is the census, a very full census of engineers senior, junior etc. and I think, the figure of engineers in India of all types are 72 thousands. It seems that this is apparently a large figure, but nevertheless, it is not enough even today and to reach the mark in the 3rd five year plan, we want five hundred thousand engineers. You can imagine how difficult a task it is, for young men and women.

We talk about puting up Oil Plants, Steel Projects, River Valley Schemes, requiring not only large number of engineers, but highly trained engineers of experience. Now, there are all these big plants being put up in various parts of India and it takes several years to put up all the plants. A steel plant takes 5 or 6 years but the engineers that work in a steel plant will take 10 years in training. It takes more time to train human beings than putting up bricks and mortar structures and machinery. We talk now in India of all kinds of difficulties, foreign exchange, lack of external or internal resources and all that. But really, the most important thing is not money, it is human being and if we can get over difficulties about money, we cannot get over our difficulties about trained

manpower. We surely have to train them. Therefore, the question of training people for the various important types of work in India is of high importance. I am glad in being opened this college here. I do not know much about this college as it is a new college. I see that it deals with Civil, Mechanical and Electrical Engineering and I suppose it will grow as it should, I think, we do not want good engineers only but good human beings and good citizens. So the engineers should be good citizens. A man who does a solid piece of work is more likely to be good citizen than a man who does not. Work is a most important factor in making a person a good citizen. That is, if you have some function and you are interested in something, you can devote yourself and your mind and abilities to it, then it is easier for you to be fully satisfied. It is the person who does not do anything that becomes frustrated. But it is desirable even in engineering establishments to have some kind of cultural side, something which makes you easy and makes rather integrated human being. I commend this consideration to your governing body or whatever it is, because in the final analysis, it is not these plants, projects or oil refinery and all that built in India will make India, but the human being we have in India will make India. We have in India a period of fairly rapid change. We have to give up old ways, adopt new ways. Now if we break too much of the old, then we get uprooted. If you remain with the old all the time then you cannot go ahead, then you simply remain static and stagnant. We have to find a middle way and yet not being completely up-rooted and wehave to think all these

problems in the larger perspective. If you want to know India of today, you cannot ignore what is happening in the world. We cannot understand India's problem fully unless we know what is happening in the world. You cannot deal with the problems of Assam unless you see them in the perspective of India. You cannot isolate, it is true. Probably many works in Assam have to be done like any other parts of India. Nevertheless, you and all of us must have this picture of India. I may injure your little finger but the little finger is not hurt, it is my whole body that suffers. I may get fever because of it, I may get pain because of it all over my body and therefore we must think of India as a living organic unity with great variety and certainly that variety has to be preserved to give richness to India's life and culture. Keep that in mind, then think of Assam. Here on the North-East Frontier of India touching great countries. Touching Burma and China and that part of the Chinese state which is Tibet. It is a border, it is a frontier state and a frontier state has always some special responsibilities. Because these border territories were jungle, mountainous, rather inaccessible and across the border all conditions were uncertain, nothing happened to the borders. Now conditions have changed. You know there are vital moving communities across your border, and on its side also. Therefore in a purely political sense, the improtance of Assam has grown more.

Recently, we have discovered more oil in Assam and probably, we shall discover even more. Now, that is certianly an advantage to Assam and yet oil is a very dangerous and slippery thing. You know, there is more trouble in the world about oil than probably about most other things. All the countries in the western Asia have become the place of conflict and of jealousy and envy and all great powers are hovering over them. Why ? Because they have oil. It is a dangerous thing to have oil and yet we cannot do without it in this world and therefore it is a good thing that Assam in India has oil and we hope to have more oil. But I hope that having oil, we shall try to avoid all these slipperiness and trickiness of oil because it has a bad reputation. Anyhow, it will only bring advantage to you fully if you have the people to work in it, trained people I mean. Merely, putting up a factory and a refinery and all that may please your mind, you may boast that you have a refinery, but if it is worked by other strangers, then, it is only physically in Assam otherwise somewhere else. That is why, it is necessary first to train our own people, only then we can advance. I suppose, in course of time this Engineering College will train Oil Engineers or whatever they are called I don't know. Because that is going to be a particular industry in Assam, which will undoubtly grow. Anyhow, I am happy to be associated today with this opening ceremony of this Assam Engineering College. Engineers are above all builders. We have got to build India, we have got to build Assam, and I hope the youngmen and women who go through this College will build well and truly."

*Welcome address by Shri K.P. Tripathy, Education Minister, Assam, on the occasion of the Opening Ceremony of Assam Engineering College by Shri Jawaharlal Nehru, Prime Minister of India, on 16th January, 1958*

Mr President, respected Prime Minister, Ladies and Gentlemen,

It is a matter of great privilege to the state of Assam in general, and to the Assam Engineering College in particular, that our respected Prime Minister, Shri Jawaharlal Nehru, has very kindly consented to perform the opening ceremony of the college. We are very grateful to you, Sir, for allotting this time to us inspite of your various other engagements. We welcome you most heartly in our midst this afternoon. We also extend our hearty welcome to the distinguished guests who have made it possible for themselves to attend this function.

The importance of the Assam Engineering College for the future of the state of Assam and that of India as a whole, hardly needs to be emphasized. Various development project are being undertaken all over India during the successive five year plans. It is a well-known fact that there is an acute shortage of technical personnel for the implementation of our national schemes. Currently there is a shortage of engineers to the tune of 200

and overseers to the tune of 800 in this state. The state of Assam hitherto had no Engineering College, and hence the shortage of engineers, in this state was very acutely felt. With the various development of projects being undertaken by the state government, it became absolutely necessary to start an Engineering College.

Orginally, the College was intended for the admission of 60 students anually for the Bachelor of Engineering Degree in Civil Engineering. It was temporarily located at the Civil Engineering Institute at Gauhati. The first batch of Civil Engineering students was admitted in September, 1955. Recently, the Govt. of India has approved a scheme for starting Degree Courses in Electrical and Mechanical Engineering. Under this scheme the first batch of students for these courses consisting of 30 students for Electrical Engineering cource and 30 students for Mechnanical Engineering course was admited in November, 1957. Thus the first batch of Civil Engineering will graduate from this college in 1960 and the first batch of Electrical and Mechanical Engineers will graduate in 1962.

The construction of the College campus at Jhalukbari was started during 1955-56, During this short span of about two years the main college building, two hostels. 4 Work-shops, 5 Laboratory buildings and 129 Staff quarters have been completed. It is expected that the construction work will be finished during the next financial year. The State Architect, Shri H. K. Mewada, the P.W.D. authorities and the contractors Messrs. Gannon Dunkerly & Co., designed, planned and executed this new town-ship.

I would like to point out, that this College is just a beginning of Engineering education in the State. It is obvious that the engineers produced by this college will not be sufficient even for the need of this State alone. In view of the general shortage of engineers all over India, the Govt. of India is thinking of starting more Engineering Colleges. We had an opportunity of discussing this matter at the meeting of the Zonal Council and we have suggested that another Engineering College can very profitably be started in the state of Assam. We hope the same will be considered by the Government of India. Finally we thank the Prime Minister and the Guests who have kindly attended the ceremony. ✡

Photo by courtesy of Shri G. C. Talukdar

**'Opening ceremony' :**
**Pt. Nehru and Bimala Prasad Chaliha at the entrance of the college building**

# Assam Engineering College : Its prospect of becoming an Autonomous Institute/a Deemed University

**Dr Madan Mohan Das**
*Alumnus of AEC, 1965*
*Retired Director of Technical Education.*

Assam Engineering College (AEC), the premier Institute of Engineering & Technology in the entire North-east, has been an epitome of hope, aspiration, contribution and promise of the state and the whole North-Eastern region for that matter in the field of science and technology. When the North-eastern region of the country was in desolation in engineering education, AEC had become the harbinger of hope and development in the field of engineering education. Since then it has been performing with sincere commitment, glories and traditions; and contributing immensely to the development of this state in particular, and this country and even certain countries abroad, in general. Thus AEC has completed its 50 glorious years of tremendous contributions in 2005 and the first phase (inaugural function) of its golden jubilee celebrations was observed from January 25, 2005. This celebration will be continued phase-wise with year-long programmes till January 25, 2006. The AECians ex-AECians, faculties, ex-faculties, employees and the well-wishers of this premier college always claim that AEC is not just an another Engineering College of the country, but an elite technical institute of the country and they feel proud and privileged to have an intimate relationship and affinity with AEC. They also feel that this prestigious institute should be raised to a status of an Autonomous Institute of Excellence or a Deemed University after this glorious 50 years. Their feeling is genuine. This genuine feeling for upgradation of AEC has already been raised and focused in the AECIAN XXXVIII, 2002 and in the Souvenir-I of Golden Jubilee Celebrations (Inaugural function) held on January 25, 2005. Therefore, this write-up will focus on autonomy of technical institutions from its origin and different commissions, policies and vision documents of Government of India (GOI) on autonomous institute and deemed university. Finally, prospect of AEC towards such a status after these long 50 years of glorious contributions, is presented.

The concept of Autonomous Educational Institution or a Deemed University was first published in the report of the Education Commission of 1966 headed by Professor D.S. Kothari, popularly known as Kothari Commission. It was the most comprehensive report covering the entire spectrum of education. In this report the grant of Academic Autonomy was one of the most significant recommendations, and an extremely far-sighted one, for the well-established colleges.

The realization of relevance and importance of his concept of autonomy to educational institutions gained its momentum when National Policy of Education (NPE, 1986), revised in 1992, contemplated that at least 10% of well-established colleges must be given autonomy. Accordingly, few old well-established and prestigious colleges or institutions like Bengal Engineering College, Sibpur, Birla Institute of Technology & Science, Pilani, Birla Institute of Technology, Ranchi, Thapar Institute of Technology, Patalia, Institute of Technology of BHU at Varanasi, Punjab Engineering College at Chandigarh, Pune Engineering College at Pune etc. have received the status of deemed university.

Autonomy implies freedom of Academic, Financial, Administrative and Managerial affairs of an institution. Out of these four affairs of autonomy Academic Autonomy is extremely important for Engineering & Technology. The faculties of the institute should have the freedom to revise the curriculum and syllabi at regular intervals. It has become almost impossible to keep engineering education uptodate unless institutions have the freedom to review, revise and renew the contents of the programme almost annually. New technology is being developed very fast continuously around the globe and to keep abreast of this new development institute must have freedom to change the curriculum and syllabi; and thus emphasis must always be given on "Technology Transfer (TT)", a phenomenon that involves three distinct steps i.e. invention, innovation and dissemination.

Indian Society for Technical Education (ISTE) strongly recommended to the State and Central Government to take proper steps to develop one or two established Engineering Colleges in each state as model space-setting institutions in the State by providing adequate inputs for development of infrastructures, laboratories, library, computer centres and general amenities. Academic, administrative and financial autonomy as needed should be given to them and thus a few centres of excellence developed through proper networking with IITs and suitable institutions abroad.

Again in the 9th Plan period, it was proposed that autonomy and deemed university status would be granted to some identified technical institutions. Style of management will be more comprehensive and accountable through induction of eminent academicians, technologists, industrialists and other men of status in the managing body. This body will focus on vision, goals, objectives and policies for the institutions and will not meddle with issues of micromanagement.

At the apex of Technical Education System in India are 7 IITs located at Mumbai, Delhi, Kanpur, Kharagpur, Chennai, Roorkee and Guwahati, established with the objective of imparting world class education. These have been established by the Bureau of Technical Education (BTE) of GOI, and directly funded by it. Indian Institute of Science (IISc) at Bangalore is also in equal footing and funded by BTE.

On the basis of recommendation of a High Powered Review Committee, GOI has renamed all the RECs as NITs and declared them as Deemed Universities from June, 2002 for ensuring high standards of education and research in these colleges on the pattern of IITs.

Technology Policy Vision for India 2020, is an another vision document prepared by the Technology Forecasting and Assessment Council (TFAC) in 1996 and released to the nation by the then Hon'ble Prime Minister of India on August 2, 1996. This vision document on its part advocates identifying institutions that are performing creditably in Technical Education and Training as well as in Research & Development and assisting them to become centres of excellence.

The above analysis shows that several vision documents, policies, recommendations etc. have been released by the GOI from time to time for consideration of old technical institutions of repute for Autonomous or Deemed University status or for status of centre of excellence. In the light of different vision documents of GOI for upgradation of elite technical institution of the country, It will be quite appropriate first to assess the prospect of AEC to be identified by the GOI in the next phase as one of the Technical Institutions of the country for such considerations.

AEC is the first Engineering College in this entire North-East. No other Engineering College of this region have celebrated Golden Jubilee yet, although two other Engineering & Technological Institutions in this North-East, eastablished about two decades after AEC, have attained a status of excellence/ deemed university as per policy of GOI. AEC has

offered now 300 intake capacity annually in 8 different branches of Engineering in undergraduate level and 4 PG courses, 2 in Civil Engineering, 1 in Electrical Engineering, 1 in Master of Computer Application (MCA). Another one in Mechanical Engineering is going to start from the next academic session. Ph.D. research works in 2 major fields of Civil Engineering have been started 15 years back and so far Civil Engineering Department have produced 10 Ph.D. under the Gauhati University (G.U). Few more Ph.D. scholars are working at present under the guidance of existing and retired/ ex-faculties of this department. The Departments of Electrical, Mechanical & Chemical Engineering have also already started guiding Ph.D. scholars under the G.U. It appears that all the major Departments of the college are now fully engaged in research activities. AEC has already produced more than 7000 graduate engineers, few hundred Master Degree holders besides 10 Ph.D. holders as mentioned above. Research papers published from AEC by the faculties, including retired and ex-faculties and students in journals and conferences will be in hundreds. Almost all the faculties at present have their PG degree and a number of them are having Ph.D. from IITs and from foreign universities. Every department has its own computer centre and seminar room with modern facilities. Only the library and some of the laboratories need advancement. It is admitted that the Departments have a chronic shortage of faculties. But the fact is that the departments like Computer Engineering Science, Electronics & Tele Communications etc. have been suffering from chronic shortage of faculties all over the country including AEC which compels AICTE to introduce 'Early Faculty Induction Programme' for the bright students of the country after graduation so that such students will remain in teaching. To counteract shortage of faculties the vacancies may be filled up without wasting much time.

Bengal Engineering College, Sibpur, which is a Deemed University now, was the initial model of AEC. It is quite appropriate now to follow the pattern of this Deemed University's curriculum and syllabi, in PG courses, Ph.D. production, Research & Development, Faculty position & qualification, work culture, library, computer facilities, laboratories etc.

If AEC could fulfil all its requirements to a good extent and level in research & development just in the line of this deemed university, a proposal to the MHRD/ AICTE for a Centre of Excellence or a Deemed University may be submitted by the Department of Higher Education of the State. Proposal must be pursued by the highest level of the state to concerned Ministry at the Centre. The genuine concern of well-wishers of AEC to attain that status will be fulfilled very soon if AEC start working extensively with commitment in P.G. courses, R & D works leading to Ph.D and in research papers to attract the attention of the forerunner organization of Technical Education i.e. the All India Council for Technical Education (AICTE).

Let AEC live long and prosper to another dream technological institution of the country in the very near future.

✡ ✡ ✡

# Postgraduate study at Assam Engineering College

**Dr. P. K. Bora**
*Professor and Head (Retd)*
*Civil Engineering Department,*
*Assam Engineering College*

Assam had its first engineering college, the Assam Engineering College, just after eight years of our country becoming independent. At that time (1955) there were quite a few states in the country that did not have any engineering college. For such states there was provision of seats at Assam Engineering College. The old students and teachers of this college would remember that the college used to have students from as far away as Jammu and Kashmir regularly. However, it took another 21 years for the college to have its first postgraduate course. It was a course leading to the degree of Master of Engineering (ME) in Civil Engineering with specialisation in 'watershed management and flood control'. This course was started in 1977 and it was unique in the sense that there was no identical course in any of the educational institutions of the country. It took another 12 years for the college to have its second postgraduate course. This course, started in 1988, was again in civil engineering with specialisation in soil mechanics and foundation engineering and it came in response to sustained initiative taken by the department. Fifteen years later approval was obtained for starting a postgraduate course in electrical engineering followed two years later by another course in mechanical engineering. Thus it took fifty years for the college to have four postgraduate courses leading to the ME degree. Some details of these four courses are summarised in Table 1.

**Table - 1**

| Name of Department | Name of postgraduate course | Approved intake (general category) +sponsored+SC/ST) | Level | Duration (years) | Years of approval |
|---|---|---|---|---|---|
| Civil Engineering | 1. Civil Engineering with specialisation in 'watershed management and flood control' | 36 (24+5+7) combined for the two civil engineering courses | ME | 2 years | 1976 |
| | 2. Civil Engineering with specialisation in 'soil mechanics and foundation engineering' | | ME | 2 years | 1988 |
| Electrical Engineering | 3. Electrical Engineering | 18 (10+5+3) | ME | 2 years | 2003 |
| Mechanical Engineering | 4. Mechanical Engineering | 18 (10+5+3) | ME | 2 years | 2005 |

The total number of students who obtained ME degree in civil engineering from the college till now are 176 in watershed management and flood control and 120 in soil mechanics and foundation engineering. In the departments of electrical and mechanical engineering students will start qualifying in due course.

The procedure of approval of a PG course by the concerned authorities is a bit intricate. Each PG course has to be approved by the All India Council of Technical Education (AICTE) based on the recommendation of an expert committee, the evaluation committee constituted by the council and the subsequent decision by the All India Board of Postgraduate Education in Engineering and Technology. Furthermore, the establishment of such a course requires the approval of the Education (CTM) department, Government of Assam.

In addition to these courses in engineering, the college has a course in computer application leading to the degree of Master of Computer Application (MCA). The course was started in 1990 and has an intake capacity of 30 students per year.

The next step in development of higher education in the college is obviously the building up of the infrastructural facilities for doing research leading to the degree of Ph.D in conformity with the regulations of the Gauhati University. For this purpose approval of a committee set up by the university to inspect the concerning laboratories and the library is required. Faculty members desirous of guiding doctorate research work must be recognised at such by the Ph.D Committee and the Research Council of the university on the basis of the regulations laid out for the purpose. It is a pleasure to know that the college has not bagged behind in this respect. Beginning from 1995 faculty members of the college have successfully guided research work for Ph.D at regular intervals. Table 2 sums up the present position in this respect.

**Table - 2**

| Sl. No. | No. of candidates qualifying for Ph.D and the year | Name of guide and department |
|---|---|---|
| 1. | One (1995)* | P.K. Bora, Civil Engg. Dept, Assam Engg. College and P.R. Choudhury (a) |
| 2. | One (1998) | M.M. Das, Civil Engg. Dept, Assam Engg. College |
| 3. | One (1999) | M.M. Das |
| 4. | One (1999) | P.K. Bora |
| 5. | One (2001) | P.K. Bora |
| 6. | One (2002) | P.K. Bora |
| 7. | One (2003) | M.M. Das |
| 8. | One (2003) | M.M. Das and U.C. Kalita (b) |
| 9. | One (2004)** | P.K. Bora and D.C. Goswami (c) |
| 10. | One (2005) | M.M. Das |

* Degree in (Engg.) Geology
** Degree in Environmental Science

(a) Deptt. of Geological Sciences, GU;
(b) Civil Engg. Deptt., IIT, Guwahati;
(c) Deptt. of Environmental Science, GU

Experience has shown that two factors vitally affect the number of students seeking admission in the postgraduate courses. First and foremost among these is that the number of admission seekers varies inversely with the job opportunity of the graduate students. The greater the job opportunity the less is the number of admission seekers in the postgraduate courses. This situation can be avoided if the recruiting agencies provide suitable incentives to the candidates commensurate with their qualifications. Secondly, the number of seats reserved for the in-service engineers is often not filled up due to lack of sponsors (i.e. government departments, government undertakings and other organisations). This is unfortunate, because considerable thought is given to selection of postgraduate courses that are appropriate for the north-eastern region. Therefore, seats remaining vacant mean outright wastage of opportunity of benefits for the concerned departments and organisations. These factors should engage the attention of the manpower planners of the North-east.

On the basis of research done for M.E. and Ph.D dissertations an impressive number of papers has been published in national and foreign journals of repute and papers submitted at national and international conferences. Some Government of India patents have also been obtained for the research findings.

At present, research work for Ph.D is also going on at the Electrical, Mechanical and Chemical Engineering Departments in addition to the on-going research at Civil Engineering Department. The number of students presently registered in Ph.D programmes are 5 in civil, 3 in electrical and 2 in chemical engineering departments and one candidate is registered under the joint guidance of teachers of Mechanical and Civil Engineering Departments.

The engineering departments of the college have conducted many postgraduate level short-term courses (summer and winter schools) funded by Indian Society for Technical Education (ISTE) and have carried out projects funded by the Ministry of Human Resource Development (MHRD), Department of Science and Technology (DST), and All India Council of Technical Education (AICTE). The Civil Engineering Department has also been carrying out various consultancy projects sponsored by different agencies and also doing Research and Development (R&D) projects. The outcome of such projects enriches postgraduate education. Of late, other departments have also started doing such work.

On this auspicious occasion of golden jubilee celebration of Assam Engineering College many would cherish the dream of the college gaining the 'deemed university' status. However, this status cannot be obtained by undergraduate studies alone. Increasing emphasis must be given on postgraduate studies and research. Experience shows that growth of an institution is best achieved by following as a model an already established institution where there is well-coordinated postgraduate and undergraduate education. Such a set-up facilities improvement in undergraduate teaching, makes a modernisation of curricular easier and leads to examination reform in a natural way.

At the level of the individual student the transition from the undergraduate state to postgraduate state with its associated research may mean a radical change. It may mean a change from a state where conning by rote is still rewarding to a state where factors like analytical thinking, creativity, improvisation, innovation and resourcefulness are at a premium. These latter factors form the core of engineering sciences but which unfortunately cannot be properly evaluated at the undergraduate level.

If the college is to attain a 'deemed university' status there is no alternative to a co-ordinated postgraduate and undergraduate education with the student-teacher combine taking on the exciting and challenging adventures of ideas.

✡ ✡ ✡

# Some thoughtful suggestions for refurbishing my Alma mater – AEC, as a Centre of Excellence

**Prof. Nayan Sharma**
*IIT-Roorkee, Uttaranchal*
*AECian, Civil*

Some constructive suggestions for refurbishing my alma mater Assam Engineering College (AEC) by bringing about radical structural changes in its strategic spheres are thoughtfully put forward for consideration by all concerned.

- A strategic step is to revamp and augment the curricula and create compatible infrastructure in tune with the need to solve emerging as well as chronic regional problems which impede all round development of the backward North East Region of India (NER).
- In sharp contrast to IIT-Guwahati where most of the students come from outside the NE Region, the AEC students are drawn entirely from Assam or NER only. Hence, AEC products are much more likely to offer their services for meeting the special needs for development of NER/Assam in course of their employment.
- In the above backdrop, it is highly essential to appropriately refurbish AEC in all respects for long-term perspectives to produce the requisite technical manpower equipped with the required technological skills for bringing about long-awaited development of Assam/NER.
- Some of the prime technological areas having direct bearing on economic upliftment of Assam relate to the following.

i) River Engineering/Flood Management/Water Resources (for evolving scientific approach for river management/ flood control on long term basis).

ii) Modernization, development and management of irrigation infrastructure (for much-needed breakthrough in irrigated agriculture / Green Revolution).

iii) Inland Navigation in the Brahmaputra & its tributaries (for cheaper eco-friendly bulk carriage of cargo thru a net-work of Inland Water Transport).

iv) Wetland Development (for conservation of biodiversity, production of fish & other aquatic resources, flood moderation & for ecological balance).

v) Privatised Small - Hydro Development (for self-employment of technical manpower thru hydel generation from streams along foothills).

vi) Earthquake Engineering (for research on seismology & structural dynamics for highly seismic NER/Assam).

vii) Highway Engineering (to be tailor-made for special needs of high rainfall and flood - prone areas of Assam/NER).

At the present juncture, the above prime requirements should be adequately incorporated in the curricula upto sufficient depths for continued research and creation of required expertise in Assam.

Keeping in mind the above prime requirements, some radical transformations should be brought about in the existing set-up of AEC, some of which are briefly indicated below.

(a) The curricula for undergraduate and postgraduate studies should be adequately

revamped and augmented to fully accommodate the special needs of the region, which will implicitly overlap the needs of the country as well.

(b) Requisite state-of-the-art infrastructure should be developed to support the revamped and augmented curricula.

(c) All-round improvements in service conditions should be made to attract as well as retain the required faculty. One such step is (similar to the IITs) encouraging and permitting unrestrained consultancy services by the faculty, in which the students may also be actively associated thru dissertation problems, term papers, project papers etc. This will also generate resources for development of AEC by keeping a part of the consultancy charges as I. D. F. (Institute Development Fund).

(d) To augment and enrich the academic curriculum and research thru participation of highly experienced technocrats, provision should be made for positions of Visiting Professors, Emeritus Professors, Adjunct Professors, Honorary Professors as in the IITs.

(e) Conducive administrative and research environment for promoting R&D activities with special relevance to Assam/NER should be created in AEC, and if necessary collaborations may be forged with other national institutions or even overseas research agencies.

(f) To promote unconstrained growth of AEC as Centre of Excellence to serve Assam/NER to its fullest potential, it is very much essential to restructure the antiquated set-up by making AEC a fully autonomous technical institution with requisite administrative and financial powers.

**Bottom-line**

By assiduously implementing the above suggestions with necessary political will and administrative acumen, AEC can be remodelled into a new incarnation to play the role of a catalyst for economic wellbeing of Assam.

✡ ✡ ✡

*Neither money pays nor name, nor fame, nor learning ; it is character that can cleave through adamantine walls of difficulties.*

*Bear this in mind.*

*- Swami Vivekananda*

# Vision for Development of AEC

**Prof. P. K. Sikdar**
*AECian, Civil*
*Professor, IIT, Bombay*
*Former Director, CRRI*

*This article is reproduced from a souvenir of the Assam Engineering College Alumni Association published in 2001*

**Background :** AEC (Assam Engineering College) is the first Institution in the entire north-east, established in 1955, which is awarding the degree level education in engineering. Through Sate Govt. policy and otherwise, during the initial days, it had trained large number of its faculty overseas and could retain them for very long time. Until beginning of 1980s it was doing well, but later faded and lost its lusture. No doubt, JEC and REC-Silchar had their bit of pull and also had to share in the overall demand of the region in degree level technical education. Thereafter, the political instability in the state which had its severe blow in the state's education system, created a big vacuum. Even today AEC enjoys a special status in the state in all sense because of its pioneering role in technical education. But due to the continued lack of vision and objectivity it suffered setbacks during last two decades. The infrastructure, faculty excellence, academic vibrancy, etc. do not show it as a four-decade old institution. The following sections outline a set of prescription to revitalise AEC as a premier institution in the north-east.

**Autonomy in working :** Academic institutions around the world, wherever it is, if under strict control of the Government, has never performed well. Therefore, the first and foremost requirement is to release it from the shackles of the government bondage. Full autonomy with government rules made applicable, as in case of IITs, Central Universities, etc. is the only way to make a change in the working environment. If possible, autonomy should be provided in all aspects such as, appointments, expenditure and accounts, development policy, etc. However, the overseeing by the government shall be there always as it is there in case of IITs and Central Universities. The present arrangement does not allow even the sincerest and the most honest ones to work at the pace of present day requirements. Moreover, totally regulated environment does not have room for rewarding innovations. The governmental processing hierarchy is very clumsy and it takes so much time that nothing is possible to be done. Due to this, even a dedicated worker is demoralised in no time to make them all dead woods in the long run. Of course, the smarter ones migrate to better and liberal environments. Governments generally have an unfounded inhibition that without the full control it will fail or will be mismanaged. In that case, there should not have been any private Institutions existing. Today, in India, some of the best institutions of technology, science and arts are under private management.

The proposed autonomy shall provide the fast decision making at all levels. Such examples are there all around us and it should be adopted by enactment in the State Legislature or by an ordinance. The most important of all is the financial autonomy. The Administrative Officer or Registrar shall be the DDO (Drawing and Disbursing Officer) and submit all accounts to audit and AG as it is being done now. All policies and plans regarding appointments, development, budget expenditure, etc. should be managed by college only with financial allocation from the Government. This means empowering the college

to manage itself; but does not mean that government's contribution in the budget and expenditure will reduce. The college may be allowed to earn through sponsored research and consultancy services. This autonomy will facilitate for the college to regain its glory again and it is quite likely that it will fly on its own wings.

**Development of Laboratories :** The laboratories are to be developed, modernised and upgraded continuously for imparting latest knowhow to the students. This is not easy and comfortable as the funds are not readily available. Even the best institutions like IITs starve of funds in this respect. However, there is no shortage of the sources of funds to accomplish this. The only requirement in to project the proposed development realistically and prepare the proposal for funding by various funding agencies. For colleges like AEC there can be funding of such proposal from AICTE, MHRD, DST, NEC and so many other ministries and industrial organisation. However, the funding agency will scrutinise the credibility of the proposer and the institution where it is to be developed. Every year such proposals are funded in large numbers, and therefore, separate proposals can be submitted each year for different existing laboratories and new laboratories. Nort-Eastern states enjoy a special status in the central government's policies, and it is believed that AEC can be benefited much by pursuing an intense programme in this regard.

**Maintaining of Academic Atmosphere :** It is neither simple nor easy. It is very easy not to have academic environment. Those who are to promote and guide this are the faculty. Each of them has done good research and as a result of that only they are taken in to their position. But, for not pursuing the same in later years may lead to decay and a majority suffers from it. The students are full of energy and enthusiasm; a small idea given will be brought to full bloom in no time. Of course, each good thing to happen requires some kind of sacrifice whatever small it may be. Therefore, it is necessary that faculty maintains a very active profile unvigorating the young minds with ideas and associated work which ultimately creates the academic atmosphere in the institution. If delivering the lectures and engaging the practical classes are the only engagements of the teachers, that is not a professional college. Limiting one's involvement to classes only will not only damage the academic environment, but also one's (teacher's) potential to grow and excell. As far as possible, a professional college should be fully residential for both students and teachers for minimising their time to professional build-up, which in turn provides the academic environment.

**Human Resources Development :** No matter how better the laboratories are or whatever infrastructure upgradation is done, nothing can be achieved without dedicated people in the faculty and staff of the college. Like all others, human resources also must be continuously modernised and refurbished. This means training and retraining of faculty and staff of the latest tools and techniques are required. More importantly they are to be exposed to other similar and better institutions from time to time for sharing the ideas as well as to develop collaborations. The money and time spent on this are never a waste. The early days of the college had dynamism in HRD through government policy of training overseas. At present the facilities available within India or even within Assam are tremendous and upgradation of human resources is easy. With autonomy the faculty must be able to sharpen their knowledge by venturing into the new areas and new teachiques. However, it must be clear that human resources alone of an institution cannot be developed or upgraded in isolation without associated developments in all other fronts.

**Infrastructure Development and Computerisation :** The infrastructure of the college has not grown over the years and marginal enhancement has been possible. Just like the saying, " ...... a healthy mind lives in a healthy body", infrastructure happens to be the basic requirement for a healthy institution. However, lavish infrastructure does not guarantee vibrancy of the

institution. It is the quality and upkeep of infrastructure and quality of human resource which characterise the institution. It is not that huge fund is required to build and maintain infrastructure. Upkeep and maintenance are simply the reflection of organisational culture and attitude. No doubt, if there is shortage of funds that can be provided for by the state, but there are other avenues to generate resources for this as well.

Modernisation of other infrastructures and facilities are equally important. For example, the library and computing facilities are key infrastructures in an academic institution. In these matters there can be collaborative efforts and programmes with other institutions in the city as well as in the region. Even for these developments there are funds available with various central agencies which are to be tapped. A large scale computerisation is likely to change the overall working culture in the college. Of course, there has to be simultaneous capacity building to sustain such change within a specified short duration. We must remember that such developments are to be backed by a policy of open mind and equity for all classes of users across the board.

**Academic and Research Programmes :** An academic institution is known for its academic and R&D programmes. These are to be refurbished from time to time depending on the requirements of the profession. To carry out such changes in the curriculum and also in the R&D activities of the college, the autonomy in this regard will be required. While the University has delegated a lot of its responsibilities to the college, true academic reforms may take very long to come by through the existing procedures. These reforms keep the students and teachers motivated to innovate in their spheres. All possible efforts should be there to maintain the academic rigor in the system at all times.

The college should formulate a set of guidelines to carryout consultancy works for the practical problems of the government and private industries. Handling of real world problems provide very important input to the teaching done by the faculty. This also indirectly maintains the tempo and interest in the new knowledge. Academic and R&D freedom along with the flexibility of delivery and operation sharpens the faculty skills. Participatory R&D with linkage to industry also can change the future of an academic or R&D institution.

**Concluding Remarks :** The twenty first century will be of chips and particularly in the form of knowledge. At the same time the modern economics is rewritten by replacing land, labour and capital by knowledge and intellectual capital. Therefore, high level of intellectualism is required to make any meaningful existence. The college has to take advantage of the IT boom and derive advantage from it. It is not the shortage of money or resource which always holds us back, but the lack of initiative and clear vision. Let the alumni of AEC come together to provide added initiative and vision.

✡ ✡ ✡

*"I have a message for the world, which I will deliver without fear and care for the future. To the reformers I will point out that I am a greater reformer than any one of them. They want to reform only little bits. I want root-and- branch reform."*

— Swami Vivekananda

# Working Experience in Ethiopian Universities

**Dr U.K. Sarma**, *AECian (1958-63)*

*[ As per the request of Mr Amulya Kr Goswami, Editor, this article is about my working experiences in academic institutions in India and Ethiopia. Once in a court room a judge asked a Scientist- "Who is the greatest scientist to-day". The Scientist replied, " I am the greatest scientist, Sir". The judge remarked, "You are very proud and your answer is very arrogant?". To this, the Scientist replied, " I cannot tell lie as I am under oath". So, now I am also under an obligation and readers are to take them in this sense not as high talk-shop. No analytical deductions / remarks are mentioned but one can draw indirect conclusions from these humble experiences for the development of Academic Curriculum at AEC].*

My teaching career started at Dawson H E School; and it is very funny to hear that simultaneously I used to attend B Sc classes at Nowgong College also. Then I joined at AEC in the year 1963. Except for two break periods for higher study, I served AEC up to 1990 and I am indebted to AEC for providing the opportunity to serve in various capacities (lecturer, AP, Professor, HODs, hostel wardens, and members of various committees) and build my career.

In the year 1990, I joined at NERIST, Itanagar, where, I got the opportunity to serve as Head, Dean(s) and ultimately as Director. Here, I had to manage all the class loads (two-year Certificate, Diploma & Degree courses in EE, ECT, & CS) as HOD of all these three departments with hardly total 10 teachers against a sanctioned strength of 36. I had to order proper books and study hard to teach courses in Certificate and Diploma. I was teaching subjects in computer science & electronics also. We have to manage with the help of teachers from AEC, JEC, IIT(KGP) and few private firms. Here, I got the opportunity to create my base as practical engineer. Students and teachers are crazy for laboratory; once laboratory is established- they show less interest in lab. To-day, most used equipments are - computers, printers and zerox machines. Once, I was sent to Calcutta with a spot purchase committee with a huge sum of Rs.13 Lakhs to purchase computers like "vegetable shopping". Due to lack of teachers' interest and lack of maintenance (staff and fund), equipments are lying idle in all most all Govt. engineering colleges. Here, I learnt how to- conduct lab classes with minimum equipment; -bring a factory to a lab by an experienced teacher and -avoid "no electricity, no class". As far as I know, for the first time non-credit courses were introduced at NERIST also in entire NE (presently, AICTE & UGC directive to open such courses). Most remarkable- how I teach two different subjects in two different classes in the same period. Later on, during my deanships, I used to monitor teaching learning process, evaluation and standard of setting question papers (as it was all internal) as far as possible. Here, student and teachers have all-India outlook and I am inspired to write research papers conduct training courses in industry (ONGC & FCI) as well as ISTE short term courses, and guide research students leading to Ph D in spite of heavy academic and administrative loads. In the farewell meeting of mine, in the year 2000, I said- "I owe a lot to NERIST for my academic attainment".

My first assignment outside India was as UNDP consultant at Royal Bhutan Polytechnic, work place at Deuthang, Phunsiling and Thimphu. I had the opportunity to work with other specialists from USA, Canada, UK, New Zealand and Philippine. Our job was to upgrade the polytechnic to an Engineering College introducing Electronics (already other diploma courses exist). Here, I had to work 17/18 hours a day with the lady typist (and her husband to escort her at night). I learnt the art of writing project proposal (a group activity) and making different types of curriculum and; even I had to give a lecture on " Competency Based Syllabus". Here only, I learnt how to specify a screw driver from the mechanical engineering expert from UK. During our tour to meet the ex-students from this polytechnics, we come to know what the employers want from them ( ex-students). During the meeting between Govt officials,

local teachers and the experts- local teachers are looking for other countries like Europe, USA Canada etc; but the Govt. officials told " We have to look to India, our neighbor producing highly qualified teachers & equipments which we can afford".

I learnt the need of under-developed countries and their expectations from us.

My next assignment is at Defence Engineering College (DEC), under the Ministry of Defence, Ethiopia. In the interview held at Delhi, the Chairman of the Board asked me- " Our courses are very up-to-date and the college is a new one with all lab equipments of the state-of-the-art technology. You are old, a graduate of 1960s and how will you keep-up with?" My reply was- " My bio-data will speak volume of my present activity (with a professor of Mathematics at NERIST, we published a journal paper in 1999 and I was the joint-guide of two Ph D students at that time) and I keep myself up-to date which will be seen from the subjects I am handing presently. I hope, my age may an extra qualification as you will get 40 years old (experience) wine in a new bottle". Experience is gold; even to-day institutions are suffering due to lack of experienced teachers all over the world.

Ethiopia is country of pre-Christian civilization which is known as the "Roof of the World" (average altitude 2000 to 3000 m above sea level), the "Water Tower" (with lot of rivers and lakes), Abyssinia (after the major river the Blue Nile, also called Abbey originated at the famous Tana Lake), and to the tourist as the land of 13 months sunshine (12 months of 30 days & 13 th month with 5/6 days- as per Julian Calendar). It is the 10th poorest country of the world from the bottom but are proud producer of legendary runners Auto Gebreselassie and Wetherith Dera Tulu.. It is a hilly- and land locked- country with one narrow gauge railway line to connect Addis Ababa with Djibouti. Its electric supply source is only hydroelectric and few diesel engines. It possesses 6 diploma level institutes and 7 Universities and few autonomous private colleges. Here, graduation ceremony (convocation with proper gowns and caps) are held from primary level onwards and celebrated like festivals. Addis Ababa (meaning new flower) is the beautiful capital and the diplomatic center of whole of Africa.

On the technological development side, various emperors tried to develop roads and war guns. Emperor Teudros succeeded with the help of few captive British technicians. The great government engineering firm- Mesfield Engineering came into being. From time to time, neighboring Muslims countries, Turkey, Portuguese, German, French, British, Russians and Italy made expeditions and but none could occupy more than five years. Recently, Ethiopian Govt. has taken a massive academic development program.

I worked at Defence Engineering College during 2000-2002. Electrical Engineering Discipline was established in 1998 and now became the seat of Defence University; it is situated at Debra-Zeit, 45 km from Addis Ababa and near the Air-force Base Head Quarters. Some of us were accommodated at a beautiful diplomatic enclave built by Italian Govt. in Addis Ababa and we used to travel 110 km (to & fro) daily in a special bus. It is a vary well managed and well maintained with military discipline. It has Electrical Engineering Discipline (with Power-, Electronics & communication-, Computer Science-, IT- and Instrumentation- Departments), Mechanical Engineering Faculty (with Automobile-, Tank- and Aircraft -Department), Metallurgy-, Physics-, Chemistry-, Mathematics-, and Humanities- Departments. They run Advanced Diploma (3 year duration) and a Degree (4 year duration) simultaneously (but unlike that in NERIST). Library is reasonably good with no obsolescence books. I had donated 32 books to the library, which was appreciated by notifying at every notice board (as a precedence to other teachers) and a personal appreciation letter. Labs are equipped with equipments of the state-of-the-art technology.

Institute working time - 5 days a week (9 am to 5 pm) but one can call students on any day for compensatory class or any other activity. Students come to class in military uniform and it is a unique scene to see students come to and leave the class in groups maintaining military discipline. Most communications are through Class Representatives. Students behave very well. They address teachers as Professor, Teacher, Dr. or Sir. Attendance is almost 90 to 100 %. I taught electrical machines, power systems and even special machines including linear motors and nano motors. It is my pleasure to hear from my colleagues that I had acquired the habit of "Fools roam where even angels fear to tread" since

my days at AEC. I teach many subjects which I did not learnt formally; High Voltage Engineering, Computer System Programming, Technical English to name a few. They put more interest in Labs or industry visits. During that time about 52 Indian, 9 Russian, 2 Chinese, One Japanese, and rest Ethiopian teachers were appointed. Here, teaching learning was monitored regularly. Curriculum was very up to date (even MEMS) and up dated every four years. Course content and syllabus modification procedure is easy. Course contents, coverage time, evaluation procedure, text books are known to students through the course outline and course handouts given to the students. TQM & Fish Bone Study techniques are employed to improve academic environment. Typing and reprography sections are very good. After covering each chapter, students' feedback are taken and submitted to HOD. Class Tests, Quizzes, Tutorials, Assignments, Seminars, Mid-semester Exam, End-semester Exams are taken by the Instructor himself and evaluated at prescribed time. Teachers are to notify contact hours. They may be allotted extra load to teach students who are absent on sports activities. Moderation in question paper setting and evaluation is done within the department. Evaluated answer scripts are to be shown to the students. To convince students about evaluation is a big task. Industry visits are most welcome. I had taken students to Sugar factory, Hydroelectric Plants, Beer factory, Sub-stations, Food factories and even to some training institutes also. During visits to Koka HE project, we were lucky to see hippopotamus and catch fish with the help of the project manager. Continued poor students-feedback will cause termination of the contract. Teachers are paid for extra credit hours beyond 12. Teachers are asked to take interest in R&D activities, departmental committees, seminar-talks etc. As per my suggestion for development local teachers, few local lectures and technicians attended few of my lab and theory classes. Paper presentation is permitted with all facilities. I was appointed as chairman of one III-committee and used to interact with industrialist and few Govt. officials and; the progress is reported in a seminar in the presence of the President (VC), Dean of the University and few dignitaries from industry and army. At the end of each semester, his colleagues assess each faculty member. I enjoyed my working at DEC very much; students and local staff are very friendly and cordial. Some of us are invited to help local industries/ institutions; I was invited to Nazreth Technical College and to a private polytechnic for curriculum up gradation. One of my colleagues help was sought by a beer factory to rectify some control problems. The Indian Ambassador to Ethiopia (she happens to hail from Shillong) once enquired about the reasons of complaints from the Indian teachers at DEC and I replied that Indian teachers fears the students' feedback as a hanging sword before them.

Addis Ababa University was established in the year 1962 and it is the oldest, the biggest and the most prestigious university in Ethiopia. Each faculty has its own Library and I was a regular visitor to them. Once the Addis Ababa University appointed me as M. Tech Thesis examiner; the thesis topic was on 'Modeling of a spaghetti plant' and the researcher was a deputy Manager in a Govt. Food plant. I was given two days leave by DEC to get acquainted with the plant and visit libraries at Addis Ababa. During viva, I pointed out that there was no literature review and; the project guides told that there were no literature in the library. But every body was surprised when I cited some references available in the library. These are kept open in holidays also and have good reading room/hall facility. Strict silence was observed in the reading rooms/halls and library staffs are very helpful. Most Labs equipments are old (removal of obsolescence is a problem with all old institutions).

In the second assignment, I worked for another two years (2002-2004) at Mekelle University situated at about 800 km by road and 1hour by Air from Addis. This is a small place and the Department of EE was established only two years before. Only two local teachers are there when I joined as Professor. The grand and hearty welcome by students and staff of the department reminded me of my responsibility. Lab equipments of the state-of-the-art technology were procured from Europe and are dumped in few rooms since last two years. Lack of qualified teachers and Lab space are the two stumbling blocks; the HOD is a young one with Electronics background only. Luckily, out of few more teaching faculties joining after the semester one Cuban, one British (with Ph D degree), one VSO from Canada and one experienced local were of great help to me. Library is not up to the expectation. I had donated 21 books and 8 bound volumes of my class notes, which the authority appreciated very much.

Here, teaching is much relaxed, not much monitored. Students complain to HOD about some teachers but the written feedback is taken only at the end of the semester. I had to teach Modern Engineering Physics for the one semester to the second year students, a very hard task for a man who passed bachelor's degree in engineering in 1963 and most of this Physics were developed long after that. Anyway I worked very hard and learned a lot also. In the mean time, I had to plan all the future course works, lab works, students' projects and departmental research project proposals. In later 3 semesters, I taught electrical machines, power electronics power systems; and had very relaxed time as I used the course handouts prepared earlier at DEC. Responsibility of Lab installation works were shared by others. Classes are large (60 capacity); evaluation takes more time and to convince the students about marking is too irritating. My style of setting question papers was different, but students like it and later, others also adopted. I was astonished to see that even though my relation with students is very cordial and friendly (many commented fatherly), they used to hackle me even for undeserved marks. {One student seeing his score in some answer as zero, exclaimed, " Sir, you mean I do not know anything but I had my past record ...". Otherwise they are very friendly; one student brought her home-cooked Chicken pollaw Basmati rice to me from Addis from a distance of 800 km. Here also students are more interested for outdoor activities and lab works. We can call the students to class even on holidays also. It was my pleasure to take to visit local industry (though tey are few here). On their persuasion, once I traveled to Bahardar (650km) on a 62-seated bus to accompany them on an industrial visit. When the local industry expert explains in Amharic language I could guess what they are talking about and then I add more things on the plant and equipments what they are supposed to know. (as I had the experience of visiting many industries in India). I used to give some information, which many of young teachers (local & Indians) are not aware of. Here, departments are empowered to take more responsibility; even students disciplinary actions, results, training placements, curriculum up-gradation etc. Every teacher is to undergo a compulsory course on teaching learning methodology. Here also, every teacher is assessed by their colleagues. Students clubs in the university or in the department levels request us to associate. They encourage R&D activity and paper presentation in seminars with necessary facility. I had been deputed to two International Seminars- one at Bahardar University and the other at Jimma University where we meet - many local teachers, Indians, Cubans, Chinese and locals who stay/work outside. They pay a good amount to the paper presenters. On request from the R&D cell of the institute, I had designed a Computer Controlled Bio-gas Plant (with human excreta from the 8 hostels with about 3000 residents). Even though fund was made available, yet no local faculty was interested to take up the project after my departure; as most of the faculty members are young aspirants for going abroad for higher studies.

After these two assignments, I left Ethiopia (my co-operating & friendly colleagues, beloved students, a few sweet & homely families and specially the lovely cool climate with pleasant 13 months sunshine.) with a heavy heart.

I am very happy to see that presently AEC has opened few Masters degree programmes and perusing few Ph D programs in a difficult environment. These are the indicators of real academic growth and progress of AEC. From a distance, I could feel the need of upgrading the curriculum for which the institute and the G U should take immediate measures. Evaluation is a part of teaching learning process and I feel more attention is needed in this area too. Few non-credit courses may be offered to make the students employable in the competitive job market; the cost-burden of such courses/workshops/ tutorials may be pushed to the students. Experienced alumni can come to their help. In these days a common observation- the same teacher from AEC after joining some renown institutions/organizations like IITs (having facilities as well as image) get recognition as an expert on the very next day. AEC trained high quality teachers need recognition. For recognition, image of an organization is more important and the image to be earned by qualities of inputs and outputs. AEC has to improve its image by strengthening global interconnectivity opportunities. I wish AEC to grow at a faster rate to survive in these days of shorter half-lives of engineering knowledge. ✡

# Investment Efficiency in Engineering - an introspection

**Arun Kumar Das**
*AECian (1964-69)*
*Mechanical Engineering*

Efficiency being an indicator of output to input, the topic "Investment Efficiency in Engineering" may react differently to different persons. In choosing the topic, I have not intended discussion on return on investment in an Engineering College, which would be usually positive in cases of institutions in the private sector and mostly negative in cases of Government managed colleges. I intend to discuss the matter in broader perspective — the efficiency in terms of output on an engineer towards the cause of the society in true sense of engineering, against the investments made in making him or her an engineer.

Forty-one years ago I opted engineering to be my profession and it is thirty-six years that I graduated in Mechanical Engineering from Assam Engineering College. I enjoy the honor the college gave me by keeping me listed as one of the toppers in the board at the entrance to the auditorium and a sense of fulfillment of the efforts of those days.

There is no doubt that the status, honor & recognition the engineers I knew enjoyed in the society lured me to the profession, but also the inquisitiveness of the tender age e.g. how electricity was generated; how the same electricity could be used for lighting, heating as-well-as for cooling; what for a differential was needed in an automobile; how an aero plane floated ill the air; why curved roads were inclined etc. prompted me to opt for engineering. At that age, I thought that by being an engineer, apart from a modest livelihood, I would be able to contribute immensely to the society through my profession.

Today, at the verge of my retirement from service life, I try to weigh my achievements as an engineer for the cause of the society. I feel disappointed. I do not foresee my use in the society as an engineer on retirement from service. I am sure that there would be some fellow engineers who would disagree, but I am equally sure that there would be many who would agree with me. The topic might therefore create a platform to debate.

In engineering, particularly in Mechanical Engineering in those days, we were taught fundamentals on Fluid Mechanics, Thermodynamics, Design of Machine Elements, Metal Processing, Theory of Structure, Electrical Technology, Electronics, etc. etc. some of which would be high sounding subjects for the generalists. **How much of the knowledge gained have been of use in our services as engineers ? How many of us have been able to render services in the true sense of engineering ?** These questions pester me frequently now a day.

Many of us after engineering got absorbed in services with exception of a few who have owned business enterprises. Of those in service, some are / were in Government services; some in teaching; some in corporate sector, some in Industrial Undertakings etc. and some have settled abroad. There would be a very few who joined the field of designing & research and could utilize the knowledge gained in studying engineering principles on different subjects, From amongst them who settled abroad, there could

be some who have been real engineers. Barring exceptions, those who opted for teaching have dealt with fundamentals repeatedly but hardly any applications for which they had no scopes; those in the Corporate Sector have been more of managers than engineers; those in the industrial sector have been operators or supervisors of machinery & equipments designed by someone else somewhere with hardly any scope to utilize the theories & fundamentals learnt except for service maintenance and those in Government services have become more or less subordinate administrators rather than engineers, **I fail to locate a fellow engineer I know who could earn distinction for any major innovation by using the theories & fundamentals learnt.** If what I feel is not agreed to, let us figure out as to whether we could not have carried-out what we have been doing or done, without being an engineer. If it is positive, all our time, energy & money used in studying engineering have been simple wastes and the engineering degree simply made us eligible to enter services or qualified us for higher studies including in non-engineering like business administration etc. If I am correct, it is sheer waste of talent too and one of the causes of under & unemployment of educated youths.

But then it would be of no use to grumble today. **We were victims of the system in vogue, which were designed by the administrators sitting at the top and we had no scopes to use our talents.** As such, we are not to be blamed. But no further delay can be afforded to waste the talent and talent must be recognised & put to use.

**Fortunately, today's scenario is different. Globalization & free market economy have opened vistas and challenges have generated scopes for using the knowledge.** Special mention would be in the field of Electronics, Information Technology, Aviation, Automobilies, Instrumentation, Construction Engineering and various other diverse fields, These growths have resulted from inputs from engineers to a great extent and these will continue to be promising for time to come, It creates great pleasure to read news & reports on innovations of present day youths.

Should not therefore I draw a conclusion that as on today, the efficiency on investments in engineering profession has been insignificant? I take the opportunity to congratulate the insignificant fellow engineers who have been able to succeed in their aim.

It is high time that our future engineers turn the efficiency graph up. It is equally important for the administration in the Government meant for public service to change the outlook and create avenues for extracting the talent for public use rather than using the engineers as subordinate administrators.

✡ ✡ ✡

*My hope is to see again the strong points of that India, reinforced by the strong points of this age only in a natural way. The new state of things must be a growth from inside*

*- Swami Vivekananda*

# Assam Engineering College — a boon to Assam

**K.D. Lahkar**
*Rtd. Commissioner & Secy. P.W.D., Assam*

As I was never directly associated with the Assam Engineering College, I hardly know much about this premier Engineering Institute; but I well remember the hardships and aspiring civil engineering candidate of Assam had to face, to get admission in an engineering college during our time, as there was no engineering college, having civil engineering course, which was within the reach of our students, except B E College, Shibpur, which also had only three reserved seats for Assam. These seats again were shared between Assam Valley and Surma Valley. It was so difficult to get a seat in B E College that when, in 1945, I got a seat in the college, late Hariprasad Barua, the then Chief Engineer, PWD, promptly wrote a letter to my father, congratulating and at the same time warning me, that "the number of Assamese students, who passed out from B E College can be counted on fingers; your son should be very careful and study sincerely and seriously, while not neglecting games etc." I carried a copy of the above warning in my wallet throughout my studies in BE College. This inspired and helped me to pass out from the college. Indeed he was not wrong; the number of Assamese civil engineers, who passed out from B E College, till 1945 was not more than nine.

After independence, the govt of Assam planned some major development works in the state–much of it being construction of roads and bridges, Though a few civil engineers qualified from Aligarh Varsity had, joined Assam PWD by then, but it was not enough. Appointing some engineers from West Pakistan (immigrant personnel as a result of partition) and also a few from the South India, made up the shortage to an extent. They were appointed on contract basis for a fixed period of time, on very high pay.

Under such circumstances, AEC was a great boon to Assam, when it came to be established in the year 1955, that too, under the able guidance of late Hariprasad Barua, a man of versatile qualities, as well as a good administrator. He was also a prolific writer of Assamese short stories. He was instrumental in providing a strong foundation to the college. Having obtained the top most position, in Bengal Engineering College, he was directly recruited to the I.S.E. (Indian Service of Engineers), without appearing in the All India competition, making him the only person to have received this honour from this region. After retirement, he was available to serve AEC for some time.

Late N. Dasgupta, a graduate from B E College, Shibpur, joined AEC, as principal, after late Barua. He was an all rounder and could mould the students of AEC in all respects. AEC has subsequently been guided by other competent teachers and principals. Of those I know, were late Debabrata Goswami, Dr Sailadhar Gogoi, Dr Nirmal Kumar Choudhury etc who had brilliant academic records.

Starting from 1960, every year at least 40 to 50 civil engineers started passing out and most of them were immediately appointed in the PWD. Thus it was a great relief to the state. During my service life, I found the engineers, who came to my contact, quite competent and some of them have been able to reach the highest positions in the department. The mechanical and electrical branches of PWD were also well managed by the engineers, qualified as mechanical and electrical graduates from AEC.

It is also learnt the engineers qualified from AEC, who have joined other departments, like Flood Control, Irrigation, ASEB etc are also doing quite well. ✡

*A leading citizen of Guwahati, Shri Lahkar was the first person - that too an engineer to be given the post of Commissioner in PWD, Govt. of Assam. He was also one of the two persons from Assam, next only to Maj. Kamaleswar Barua, to have the honour of becoming the President of Indian Roads Congress.*

# Public Works Department, Assam, in the hands of the AEC Engineers

**Debi Charan Borah**
*Former Commissioner & Spl. Secy, P.W.D and Former Chairman, Assam Public Service Commission*

*From 1960, right through the Chinese aggression and the boom in roads/ bridge works following it, it is a long story of accomplishments of AECian engineers who joined PWD. How do we thank those seniors who, having joined PWD (the erstwhile composite department) met so creditably the wartime challanges in the sixties? The demands were very high - demands for skill, application and above all, selfless dedication. The story continues and the PWD, certain grey areas notwithstanding, shines with promises, thanks, to a great extent, to our AEC.*

It is difficult to evaluate as to how the Public Works Department , Assam, glistened under the hands of the engineers from the Assam Engineering College. Difficult because the department is a vast one. In it, there are designers, persons in the planning, architects, draftsman, men in administration, men in supervision of the execution -- the diploma engineers and as well as the Graduate Engineers. The hierarchy of persons in supervision of the works in the field is a long list of officers, stretching from the section assistant to the Chief Engineer. For any work in the department, there will be involvement from all such persons, each contributing its due share of responsibility for the successful implementation of any project. Further, there are also Engineers in the department who are the products from other different Institutions. Then again, I do not have access to the records anymore now. Whatever I did put in my memory has to be relied upon in writing this note though some more information of course, had to be collected from the offices. Hence I term it as difficult.

The first batch of Engineers from the Assam Engineering College joined the PWD, Assam, in 1960. Prior to this date, there were diploma holder Engineers from the Asanulla School of Engineering (in Bangladesh now), subordinate Engineering services personnel from different diploma Engineering institutes of Assam, those who cleared Institution of Engineers (India) examinations and of course the graduate engineers also, from different Engineering Institutions outside the state. Yearly intake of engineers was few in number at that time and therefore, there always remained plenty of vacancies to be filled up. For this, the first batch of engineers from AEC was absorbed in the department even before their results were declared. Fifty Engineers from the first batch of AEC joined the department in 1960 (out of which twelve resigned soon thereafter and left the department). Since then, there was a regular intake of AEC engineers every year in PWD, Assam. In 1963 two batches of Engineers emerged from the AEC — the last batch of the students who passed out in more than 4 years' time due to delay in holding the examinations and the other one, which passed out in the prescribed four years' time. Thirty four engineers from the first batch of 1963 joined the PWD Assam in June 1963 and nineteen from the second batch of 1963 joined the PWD Assam in December 1963. The first batch of engineers from the Jorhat Engineering College joined the department in 1964, but very few from the first and second batches of Engineers of JEC joined the PWD Assam. **Hence 1960 to 1964 ( or may be upto 1966) the products of the AEC were in the vast majority in the department.** The first batch of AEC Engineers got promotion to the rank of Executive Engineer in 1965.

The 1962 Chinese aggression was a blessing without any disguise for us. The authorities in Delhi then only realised that we do not have a single

road, which will cater the Tanks from outside Assam to the frontiers to fight the enemy. To meet further similar threats from across the border, the Delhi authorities seriously examined the matter of conversion of the existing Trunk roads to NH ways in later part of 1962 itself, though formal declarations of NH 31 (from Baxirhat to Jalukbury) was made on 12th. Feb. 1963. Despite the fact that the NH 37 (from Pancharatna to Saikhowaghat) was declared as early as on 15th April, 1957, the bridges were not yet done. Huge works of conversion of the existing pavements to NH standards, conversion of existing timber bridges, existing screw-pile bridges with BUG to Pre-stressed bridges with well foundation were taken up from 1963. The design branches which cleared the working drawings were mostly manned by AEC Engineers at AE level. The field staff who took up the NH works were also mostly the AEC engineers. Many delicate bridge constructions were completed in this period. To name a few it may be mentioned the following (the figure in parenthesis show the year of completion and the length in meters). The Bhalokadoba (1963, 205.5), the Beki (1964, 393.9), the Palla (1964, 61.3), the Pohumara( 1964, 88.35),the Buradia (1963, 81.65), the Pagladia (1965,122.8), the Baralia (1966, 81.5), the Manas (1963, 207.55), the Gadadhar( 1962, 811.2), Br. No. 885/1( 1965, 225).Much later, among more bridges completed, the three following bridges that were done, need special mention, which are considered to be very much sophisticated and unique in design and these three bridges are mentioned among few such bridges ever built in Asia. The Luva bridge was with two cantilever arms and the fixed ends were anchored in the rocks of the hill side (completed in 1994, 565 ft.). The Sadarghat Bridge at Silchar (1966, 472.32) and the Badarpur Bridge at Badarpur (1974,359.18) were with long cantilever arms fixed to the pier ends. **Of course there were engineers from other different institutes who would share the credit on completion of these three particular prestigious bridges. Nonetheless, for fast completion of NH 31 and NH 37 the credit mostly goes to the AEC Engineers.**

The rehabilitation of major R.C.C bridges was another difficult task, successfully completed in the department, where the AEC Engineers would also claim a share of the credit for the completion. Mostly AEC Engineers manned the design branches but of course at site there were engineers coming

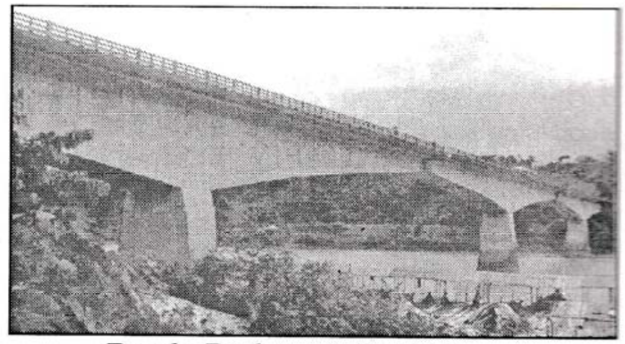

**Barak Bridge at Katigora**

from different institutions also. The normal rectification of bearing works is relatively easy in design and as well as in its execution. But there were very guileful and problematic cases which needed skill to tackle the problems. Mention may be made in respect of the rehabilitation works done in Pagladia bridge on old NT Road in Nalbari, Champamati Bridge on NH-31, Badarpur Bridge in NH-44, R.O.B on B.Baruah Road , Guwahati.

Around 1996, a new technique in bridge construction was introduced in PWD Assam, with prestressed steel truss bridges. The design were cleared by the Design branches in which the AEC Engineers were at the AE level. The Jeenam Bridge (70m) on Laisong Rajabazar Road, the bridge over the Diphu river (31m) on DLHS Road, the Raniferry Bridge (404.28m) in Cachar were such bridges which may be mentioned in this connection.

The examination of the matter as far as the

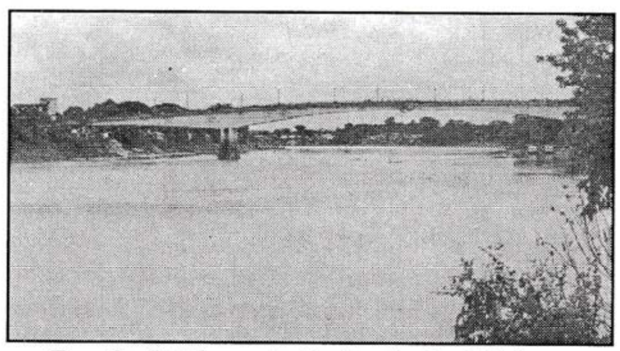

**Barak Bridge at Sadarghat, Silchar**

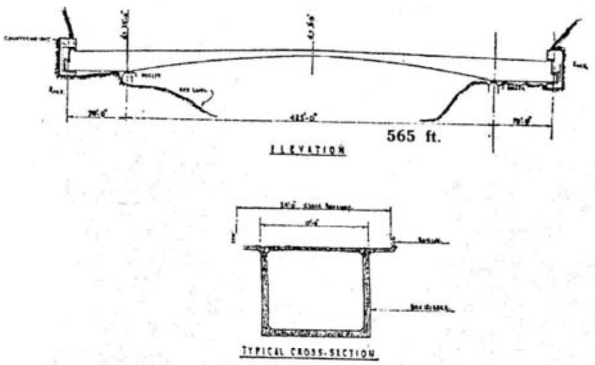


**Lubha Bridge**

road sector is concerned is indeed difficult. The areas covered for study is very vast, more persons are involved at different stages of its implementation and hence to single out the share of credit of the completion by AEC engineers is rather not too easy. Still, it may be added that in 1975 the AEC engineers alone have completed the work of classification of the entire road network of Assam as per the IRC guidelines. This would help in proper planning for improvement in later stages. The state road works were taken up for construction, for opening new areas for communication, improvement of the existing infrastructure with the paltry fund allocation under Plan heads, CRF and NEC fund allocation heads, non - lapsable pool of resources announced by the Prime Minister of India and other allocations from the Centre. The total road length in the State of Assam is more than 41,000 Km comprising 2390 Km. of N.H Ways and around 6000 Km of State Highways. Rest are Major District Roads, other District Roads and village roads. The percentage of blacktopped roads in the State is around 22% as against a National average of about 52%. It may be added that so long, fund constraints were only responsible for inadequate improvements. For the first time in 1995 to 1997, Loans were taken from external sources like the World Bank and the NABARD for improving the roads and bridges. **It significant that the AEC Engineers were mostly behind the complete process of getting loan from these two difficult sources.** Loans to the tune of Rs. 267 crores from the World Bank under the scheme ARIASP (which later rose to Rs. 337.44 crores) and another loan from NABARD under RIDF II (Rs.70.29 crores) were approved for PWD Assam. This paved the way for more loans that were taken later (second phase of ARIASP, RIDF III, RIDF IV, RIDF V, RIDF VI, RIDF VIII, RIDF IX). Under ARIASP, 726.11 Km. of roads were improved to all weather roads, 207 timber bridges were converted to RCC and under RIDF II 43 timber bridges were converted to R.C.C. In Assam we have more than 6000 timber bridges which would add up to around 131 kilometers if we add one bridge length to another. Non-availability of timber both in quantity as well as in quality has made repairs and construction of timber bridges almost an impossible task to perform. Conversion of timber bridge to a single lane R.C.C would cost around Rs. 2 lakhs per meter. So the astronomical figure of funds needed to convert all timber bridges to R.C.C can be worked out easily. It was tried since long back to work out a design for converting the timber piles to RCC piles which would reduce the problems to half. But paucity of funds hampered in accomplishment of the idea. It was only with loans from World Bank and NABARD that the timber bridges could be converted to bridges with R.C.C piles.

Now, the position in the building sector may be looked into. AEC engineers at A.E level and later at E.E levels also, mostly, ran the design branches. The design of the buildings had to be cleared by the design branches which was an irksome process at that time till around 2001 as the moment distribution etc. were all manually done . It was only around 2001 that they could make use of computer aided design soft-wares like STUD. Few buildings completed that are worth mentioning are (figure within parenthesis indicate the year of completion) D.C court building Tezpur, (1992), SDO Civil court building, Biswanath Charali (1987) Rural Hospital at Gohpur (1987), Lunatic Mental Hospital, Tezpur (1989), District Library at Morigaon (2003), Court building, Sibsagar (1982), different buildings in Assam Medical College, A.P.S.C. office, Khanapara (2000), buildings in G.M.C etc.

I would like to conclude here, - I must not, I think, go on enlarging it. I am aware myself that I have not been able to do proper justice to the subject in this write-up. As I have mentioned in the beginning, the work is difficult - it requires extensive studies which, I am sure, is worth doing for the sake of the poserity. One needs to be reminded of his potentiality to get him really going. I will hope that such efforts are taken, and I am happy that I have started it - very humbly. ✡

# Historic Role of Assam Engineering College Alumni in Development of Power Sector in the North Eastern Region

**Nilamani Barua**
*AECian (1957-62)*
*Former Chief Engineer, NEEPCO*
*Former Chairman, Assam Electricity Regulatory Commission*

To appreciate the role the graduates of Assam Engineering College played in the development of power sector in the north eastern region, one must go back to the late fifties and early sixties. That was the time when our newly independent country had just begun its journey on the path of planned development. Demand for technical manpower was ever on the rise. That was also the time when both Assam Engineering College as well as Assam State Electricity Board were established. Both these institutions were first of their kind in the region. While the mandate for ASEB was planned development of power sector in the geographical area of then Assam, the purpose of Assam Engineering College was to provide the Engineering manpower required by such development organizations. A.E.C fulfilled this objective and the synergic relation continues till date.

The Assam Engineering College, established in 1955 with only civil engineering degree course, was in 1957 shifted to its permanent site at Jalukbari from the temporary accommodation in the Assam Engineering Institute at Chandmari, Guwahati. The University campus at Jalukbari with imposing buildings, hills and greenery all around makes for an environment soothing for the eyes as well as the mind and conducive to learning. The serene ambience around the Engineering college with green hills forming the background and Deepar beel in front is even better.

The first batch of Electrical and Mechanical Engineering degree aspirants joined in the autumn of 1957. There were many problems such as inadequate infrastructure and faculty. Enthusiasm of the students and dedication of the young teachers however more than compensated the lack of required facilities and experienced faculty in the initial years.

Assam State Electricity Board came into being immediately after, in the year 1958. Established under the provisions of "The Electricity ( supply) Act, 1948", it was entrusted with the responsibility of production ,and distribution of Electricity within the then undivided state of Assam i.e the geographical area now covered by the states of Assam, Meghalaya, Nagaland, and Mizoram.

Until then Electricity supply in Assam was practically confined to a few major towns only. All these towns with the sole exception of Shillong, had Diesel Engine driven generating sets of limited capacity that primarily catered to light and fan loads. Shillong the capital of then Assam received Electricity from a privately owned small hydro power station. Supply of Electricity in most of the other towns was also in the hands of private owners.

Umtru hydro-electric project of 8.4 mw installed capacity had recently been commissioned. This project, very small by present day standard, happens to be the first hydro -power project in the govt. sector in the region. It is situated near Guwahati and people of Guwahati in particular were quite excited about it. As a part of this project the first 33kv transmission line also came into being.

With the formation of the State Electricity Board, power sector received the serious attention that it deserves as an essential infrastructure for Economic development.

Though many of the premier cities and towns in the country including Calcutta and Bombay had

been getting reasonably satisfactory service from private electricity supply companies, then predominant opinion throughout the world was that in the larger public interest electricity business cannot be left in the hands of private sector. It was believed that Electricity business was an integrated natural monopoly best left in the hands of government with accountability to the elected legislatures. Moreover with profit as the primary motive, private sector would not be interested in extending service to un - remunerative rural areas, an important development objective for improvement of quality of life. State electricity boards were therefore constituted as government owned autonomous entities to be the sole vehicles for production and delivery of electricity in each state.

Assam state electricity board got into the job without loss of much time. It drew up an ambitious plan for development of power in the state and started with construction of two major power projects, a gas based power station of 69 mw capacity at Namrup in upper Assam and a Hydro power station of 54 mw capacity at Umium near Shillong.

Implementation of these generation projects and the extensive transmission and distribution systems associated with them required the services of large number of civil as well as electrical/mechanical engineers. Demand for engineers was high throughout the country and the small number of graduate engineers belonging to the state and passing out from institutions outside the state was far less than the requirement. As already stated Assam Engineering College was established keeping in view such requirement in the development organizations like ASEB. Many Aecians starting from the second batch of civil engineers and most of the early batches of Electrical and Mechanical engineering graduates of Assam Engineering College joined A.S.E.B. It did not take much time for the products of the fledging institution to establish their competence and gain respect from seniors and colleagues by dint of hard work and dedication. Driven by a desire to learn as well as to contribute to the development of the state, most of them opted voluntarily to be posted in the projects.

Assam or for that matter the North East region in the early sixties had very little by way of the basic infrastructure for execution of any major construction project. Lack of good roads, practically non-existent telecommunication system, poor accessibility to market, non-availability of skilled technicians, lack of expertise and experience in the region etc. coupled with the prolonged monsoon were constraints that needed to be overcome. Guided and supported by a few seniors, themselves fine leaders and visionary engineers, the young engineers, most of whom were graduates from Assam Engineering College,crossed these hurdles by dint of their dedication and hard work. It is a tribute to the management and engineers of the time that both the projects were commissioned in record time.

With the commissioning of the generation projects, ASEB was faced with a new challenge, that of finding buyers for the surplus electricity. It may sound funny today but the prospective consumers those days needed a lot of convincing about safety and benefits of electricity before they would agree to take a connection. As the interface between the consumers and the Board, the burden of this challenge fell primarily on the distribution engineers, mostly Aecians. They played a significant role in overcoming the initial inhibition and in extension of electricity supply to nooks and corners of the state at a rapid pace.

Within less than a decade, demand for electricity outpaced supply and need for additional generating capacity was felt. The seventies and eighties saw the commissioning of a number of new power stations. These are Bongaigaon Thermal power station, Lakwa gas based power station, Chandrapur Thermal Power Station besides addition of capacity at Namrup Thermal Power Station. Extensive transmission and distribution works including introduction of 220 kv system in the region, were also taken up during this period. Needless to mention graduates from Assam Engineering College and Jorhat Engineering College in later years, have been at the forefront, not only in project implementation but also in maintenance and operation of the power system.

With the formation of a separate state of Meghalaya in the seventies the old Assam State Electricity Board was bifurcated. North Eastern Electric Power Corporation ( NEEPCO), a central sector undertaking was also established during this period. These organizations also undertook expansion of the infrastructure sector. NEEPCO being a region level organization, supported by the govt. of India, was able to establish an installed generating capacity of 1130 mw as on date and is in the process of installing another 2650 mw. Until 1991 , i.e. before the advent of POWERGRID, NEEPCO was responsible for establishment of an extensive intra-regional transmission system for delivery of its generated power to the seven beneficiary states of the region. Assam Engineering College alumni have been in the fore front in these organizations also, contributing to the building of a strong base for power development in the backward region.

Many of the AECIANS could gain invaluable experience and knowledge early in their career during the period of project construction which in later years benefited the power sector of the region. This process goes on as newer generation and transmission projects come up and state of art technology is brought in.

Since early sixties graduates of A.E.C. have been holding key positions in all segments of Electricity business such as generation, transmission and distribution and have been able to give good account of themselves. With passage of time Aecians rose to the top positions in the hierarchy not only in A.S.E.B, but also in other power sector organizations in the north eastern region. Experience and expertise acquired in A.S.E.B, helped a number of them to attain recognition on all India basis and hold senior positions in various private and public sector power organizations as well.

A. S. E. B. today has an installed generation capacity of 575mw and more than 3000 ckt. km of extra high voltage transmission line alone. 80% of villages, about 20,000 in numbers have been electrified. This considering that there was practically no electricity distribution system in the state prior to commissioning of the two projects in 1965, is no mean achievement. No body can deny the significant contribution made by the AECIANs towards this achievement. While it is true that AECIANs alone cannot claim all the credit ,it is also a fact that without the Assam Engineering College providing the technical manpower in the time of critical need, it would not have been possible for A.S.E.B. to make electricity accessible to the people of Assam.

Notwithstanding the present poor performance of the power sector in the state, the historic role played by the engineers in general and Aecians in particular in the development of the region's power sector against heavy odds cannot be underestimated.

It is noteworthy that engineers belonging to the same stock are performing well in other power organizations like NEEPCO, POWERGRID, NTPC , DLF etc. A number of those working in these organizations are in fact ex-A.S.E.B personnel. Besides many graduates from Assam Engineering College are today serving in many developed and developing countries throughout the world and earning laurels for their alma-mater. If the performance in ASEB in later years has fallen short of expectation, reasons therefore must lie elsewhere.

There is little doubt that Aecians through their association with the power sector organisations of the region will continue to play important role in the sector. As such closer and more frequent interaction between the industry and the institution involving, say, guest lectures, participation in R&D and consultancy works related to the needs of the region etc., should be mutually beneficial. It may therefore be a good idea to establish some mechanism to ensure such co-operation between the two on sustained basis. "Golden Nostalgia AEC 2005" perhaps offers an opportunity to deliberate on the matter.

✡ ✡ ✡

# An AECian outside AEC

**Col (Retd) Manoranjan Goswami***

Technically, factually or legally, I am not an AECian, but still, mentally and by association I am. With equal fervour, I share the nostalgic pride and pleasure of those who, on completion of glorious fifty years of AEC, looks back to their association to this great institute of North East, particularly Assam.

After doing I.Sc. from Cotton College way back in 1958, by matter of chance, I went to Delhi Polytechnic (renamed Delhi College of Engineering) to do my BE and did complete my graduation in Civil Engineering from Delhi University, but most of my 'file', while in Cotton or before, went to AEC, whether it is Subhas, Jiten, Amulya, Bimal and all those I cannot name because numbers are many. They were friends with whom I shared my pranks and fun. In Delhi too I missed them and that is why AEC became my second home, whenever I was on holidays in Guwahati. My long five years in Delhi could not rub off my love and attachment that I developed for AEC and it is still there. I did spend many evenings and nights in the AEC hostel located in that picturesque campus, a campus very few engineering college in India can boast of. I cherish those memory still. While in Army I had the company of AECian Subhas (Goswami) and Jiten (Hazarika) who also joined Army like me without really my knowing that they had chosen the same career while in the final year.

Assam Engineering College was established in 1955 with its one and half years running from the buildings of Assam Engineering Institute at Chandmari. This is the second professional institute in North East, the first being Assam Medical College in Dibrugarh. Engineering was the dream and realm of brightest lot among students; and before AEC, few only could go for engineering outside Assam like to Sibpur, Jadavpur, Benaras and IIT, Kharagpur. It was not only the need of the students, but it was also the need of the state that North East and particularly Assam, must have a store house of engineering education and technical knowledge; and should produce capable engineers to meet the challenges of building a new Assam (that was the undivided Assam then). AEC came to meet this challenge and we cannot forget the contribution of those young bright graduates of AEC, who, with no amenities as prevalent now, engaged themselves in all developmental activities, whether building, roads, houses, dams or whether it is electricity generation or maintenance and operation of machineries.

We saw the crisis and turbulence under which AEC was functioning before moving to its present location and I must say that those teachers and students who formed the core group at that time had made really remarkable contribution. We cannot forget the founder principal Shri H.P. Barua and then Shri N. Dasgupta who shaped the college to be one of the best in the country. Their contributions alongwith the teachers of that time deserves a new applause at this time of remembrance. Immediately after independence, fast scale developments, whatever they were, were the need of the hour and the young engineers from AEC made substantial

** Col Goswami is a well-known personality – distinguished and delightfully different. Now, by the hearty feelings he has expressed about our college, he certianly claims a big place in our hearts.*

contribution towards them. I remember my pre-degree practical training that I did in Umium Hydel Project at Barapani in 1962, which was under construction then. I met a number of engineers, mostly Asstt. Engineers then, who were guiding me, and whenever I pass through that beautiful place now, I remember those beautiful three months I passed with then. I do acknowledge and that is what people of Assam should do– acknowledge the contribution of AEC in general in building new Assam.

The elan and culture of Engineering students in Assam has undergone change. I remember those days of sixties when from the look and bearing, one could know that he is from AEC. They were the smartest lot and probably most saught after bachelors seen in Panbazar corners on a holiday. Engineering students today have lost much of their pride now because of various factors primarily due to unemployment or underemployment among engineers in the state. I myself got surprised when twenty Civil Engineering graduates appeared before me for interview for a temporary assignment I advertised for while in NSIC, requiring just science graduates. But I may say and I must remind the students of AEC that the fact remains that you are the best lot and you must feel so and excute so. Feel proud, that you are from that college which has maximum contribution in building and developing this state. You must have vision.

I had the privilege of lending a hand in development and building of entrepreneurship through small and medium industry in North East, while I was in National Small Industry Corporation (NSIC); and to my little disappointment I found that entrepreneurship among technical graduates in Assam is lacking. Technical graduates are not trying to build their own enterprises the way they can through their high intelligence and technical training. The engineers must come out of the job charm and must go to self employment, and who can do it better than those who have crossed the threshold of AEC ? Small scale industry by itself or through ancillarisation is the call of the state. I feel the old and new engineers from AEC should join hand and let Assam have more and more efficiently managed small or medium scale industries. The seniors, with their experience and expertise can guide the new lot. In fact, an engineer never retires.

Before concluding, I have a word for all the veterans and alumni of AEC. AEC, irrespective of IIT or any number of engineering colleges coming up in the region, has a very special place; and all those who have earned name, fame and glory through this college must keep touch with the college and should contribute their mites whatever way they can to keep this beautiful institution a proud piece of the state. I would like to remain proud of my Association with AEC, though not an AECian, in strict sense.

✡ ✡ ✡

*"This erring race of human beings dreams always of perfecting their environment by the machinery of government and society; but it is only by the perfection of the soul within that the outer environment can be perfected. What thou art within, that outside thee shaft enjoy; no machinery can rescue thee from the law of thy being."*

— Shri Aurobindo

# Conservation of Deepar Beel

**(Love thy neighbour)**

**Chandra Majinder Baruah**
*AECian (1961-65)*

During early sixties, when we were students of Assam Engineering College (AEC), a group of our friends, five in number, used to frequent Deepar Beel during our holidays. We walked over the open field facing our college, trudged through the black sticky clay, the rotting aquatic vegetation and then waded through ankle deep water on the edge. It was a great feeling of being with benign nature and our young minds enjoyed the outing with thrill and elation. Sometimes we approached the fishermen's' camp and borrowed their small fishing boats for the fun of rowing. It was not an easy task to row through the thick mesh of water hyacinth and other aquatic weeds. It was made more difficult when a strong breeze blew over the water body. Once we were actually panicked to be caught up in the middle of the Beel, surrounded on all sides by floating vegetation and our inexperienced hands failing to come out of the tangle.

Sometimes we were greatly excited to discover birds like Water hens (Dauk). Whistling teals ( Saraali Haanh) sitting over their eggs in their nests. When disturbed by us, they used to fly away. Sometimes we made the mischief of stealing away their eggs.

Now I feel greatly ashamed and repentant to recollect our nonsense escapades. Infact in those days people were generally not aware of the importance of conservation of wild life and ecosystem. Now we know how important it is to safeguard the wetlands like Deepar Beel. Now we realize that this water body is one of the richest bio-diversity areas **within the wetland ecosystem not only of Assam but also of the world. The presence of hilly terrain and natural forests adjoining the Beel area supports a large number of diverse endangered and threatened vertebrate species.**

*Status :* Bird Life International, a global organization, has identified Deepar Beel as one of the Important Bird Area (IBA ) of the world. In the international Conference on conservation of wetlands held in 1971 at Ramsar in Iran, where more than a hundred countries participated, Deepar Beel had been recognized as one of the important Ramsar Sites. The Beel is also included in the list of 15 National Wetlands of India.

Because of the international recognition, Government of Assam has declared the ecosystem as a Wildlife Sanctuary under Wildlife Protection Act, 1971.

*Avi-fauna :* so far about 170 species of birds have been in the Beel area. Three globally endangered bird species have been found to make their home here. These birds are: 1) Greater Adjutant stork (Haar-gila), 2) Lesser Adjutant stork (Bar-tokola), 3) Spot-billed Pelican (Bhela/Dhera Haanh). Other than these residential birds, a large number of globally important migratory birds come to winter here. A few of them are Bar-headed Goose (Barnuria), Gray-lag Goose (Dhitraj), White-eyed Pochard (Ranga-muri). Asiatic Golden Plover (Baali-ghora), Green Plover (Tetaatua), Red-wattled Lapwing (Titiaal), Wagtail (Baalimaahi).

Other wetland birds commonly seen are several species each of Teals (Saraali ), Cormorant (Paani-Kauri ), Herons ( Kona-muchari), Egrets (Bar bag, Go-bag ), King-fishers (Mas-roka), Fishing Hawk

*Majinder Baruah is a story-writer and a student (as he calls himself) of ornithology. "Charair Prithibi" (চৰাইৰ পৃথিৱী) is a book he has authored about birds. One book (collection) of his stories ("Nagna Rup Darshan") has also been published.*

(Kurua), Water hens (Dauk) and a myriad number of small birds in the reeds/grass land on the fringe.

Deepar Beel also supports about 50 different species of fish, several amphibians, snakes, turtles/ tortoise, otter, which are mostly endemic and threatened. It is a major fresh-water fish-breeding center of Brahmaputra valley.

The fringe of Deepar Beel is also the grazing ground of the elephants that come out of the adjoining Rani-Garbhanga reserve forest and the foot of Khasi hills. They descend on the Beel for drinking as well as bathing purpose. Other animals like leopards. Deeer, bears, hogs also visit the Beel for drinking.

*Flora :* During summer, a large part of the water body is covered by various aquatic vegetation like water hyacinth, aquatic grasses, water lilies and other submerged, emergent and floating vegetation. Most of these vegetation die when water level recedes and produce considerable deposits of detritus. The dying parts accumulate on top of these formed in the preceding season and the process of decay does not always reach total decomposition. Some other aquatic plants germinate on these debris and the process continues year after year.

*Threats :* In recent times certain factors are posing as serious threats to the very existence of this important wetland and to the flora and fauna that it is supporting. These include the following:

- Encroachment of the Beel area for residential, industrial as well as agricultural purpose. The population of Guwahati city is increasing daily due to exodus from the villages. Everyone makes it a point to somehow acquire a plot of land anywhere in or near the city. The pressure is evident in the nearby areas like Chakordo, Mata Pahar, Deusutal, Gota Nagar etc.
- Disposal of waste materials and chemicals to the Beel by the industries situated on or near its edge. Though no big industry has come up, several small scale industries have been established without giving any attention to air and water pollution.
- Release of untreated sewage and storm water from the Guwahati city. Many lakhs liters of wastewater are produced daily by the more than a million of people of Guwahati city. During the monsoon, almost half of the city gets inundated. Because of unabated cutting of hills in and around the city, mud and clay are carried in huge quantities by the storm water. All this mud, debris and human waste are carried to Deepar Beel by the incoming channels like Mara Bharalu, Basistha and Bahini streams. Deepar Beel is the only existing wetland to hold this water along with the solid wastes. The excess water is partially filtered in Deepar Beel and then carried to the Brahmaputra by the outlet Khanajan. Thus Deepar Beel carries out the function of the kidney for the whole city.

Poaching of aquatic life and commercial fishing in the Beel.The wetlwnd is surrounded by 14 revenue villages with an approximate population of 7000.As per survey conducted by a NGO, namely Aranyak (Samannay Path, Survey, Beltola), 22.6% of households of these villages depend fully on the bio-resources of Deepar Beel for their livelihood, while 33% are partially dependents. Also 56.5% families depend on the wetland for fodder of their cattle. Hence the above data suggest that **while converting the wetland into a full-fledged Wildlife Sanctuary, the question of the diversified livelihood of the people of the fringe villages needs to be addressed.**

*Existing Conservation Measures :* There is the Deepar Beel Management Committee with officials of State Government Departments (Fishery, Forest and Revenue) and experts from several organizations to look after the development and execution of conservation measures. Though there are laws prohibiting shooting and trapping of wildlife, there is no agency present at site to enforce such activities.

Based on the suggestion of Deepar Beel Management Committee, The Assam Science Technology and Environment Council have already taken some steps in regard to conservation of the Beel. The steps taken are known to be plantation of trees around it, socio-economic survey of the villages around it, documentation of weeds and plants. The Fisheries and Forest Departments had taken up weed control measures in 2002 and 2000

respectively. Some NGOs are also active and are taking up education and awareness programmes in the nearby villages.

*Needs of the hour :* Deepar Beel being the nearest biodiversity natural museum and neighbour

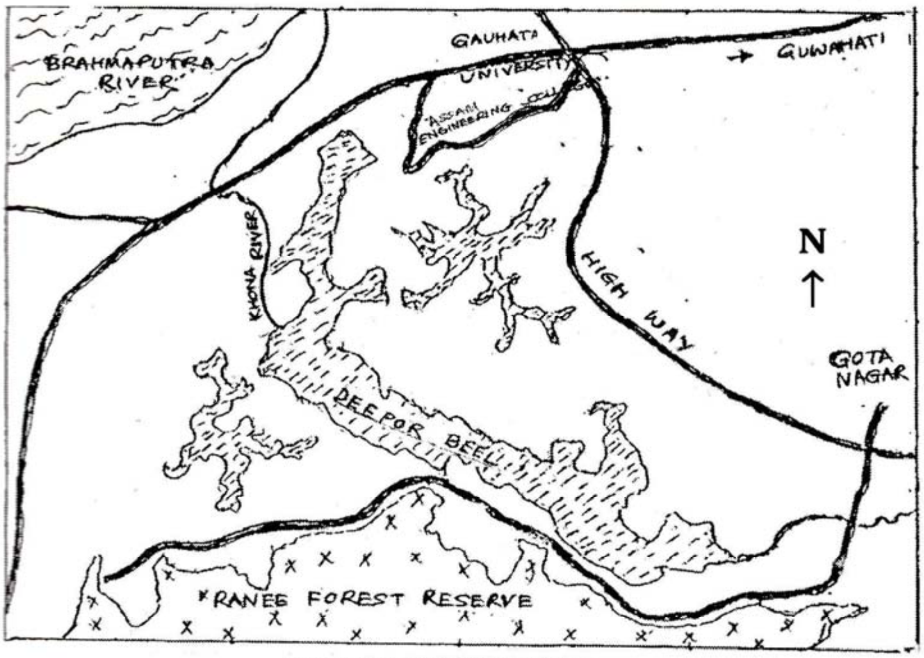


**MAP OF DEEPOR BEEL**

Of AEC, **the Aecians and the ex-Aecians can join hands to take some steps towards its development as well as conservation.** Some of the priority areas where action is the crying need of Deepar Beel are as below:

- Detailed engineering survey of the Beel including demarcation of its boundaries and preparation of a contour map of fringe areas
- Conducting survey of the waterlogged area and estimation of water retaining capacity of Deepar Beel.
- Preparation of catchment area up gradation plan using Remote Sensing maps and topo sheets.
- Demarcation of land use practice in the catchment area.
- Collection and analysis of information on land settlement pattern around the Beel.
- Detailed engineering survey and then to make feasibility study for conservation of an embankment around Deepar Beel.
- Estimation of silt deposition in the incoming channels and then preparation of a maintenance schedule along with slope protection measures.
- Collection and analysis of samples of sediments deposited by the incoming channels from the core as well as fringe area of the Beel.
- Assessment of quality of water of incoming and outgoing streams lake water and suggesting measures to maintain water quality. This is very important for the sustenance of the ecology and safety of the aquatic wildlife.
- Preparation of a set of recommendations for creation of suitable environ for the growth of the rich and diverse fish species.
- Identification and quantification of flora and fauna along with identification of endangered species. And also the endemic ones.
- Survey and identification of microorganisms present and assessment of their functional role in the eco-system.

It is seen that all the above actions will need people with technical and scientific expertise of several disciplines Bodies of engineering fraternity, as well experts from botany, zoology, geology and environmental departments have to join hands to conduct the surveys and identification process and make recommendations. This is the time to take actions before it is too late to save our friendly and benign neighbour.

✡ ✡ ✡

# Reflections on Extra-curricular activities in AEC over the years (Music, Debating and Quiz)

**Dr. Salima Shaukat Hannan***
*Retd Head, Physics*
*Assam Engineering College*

**This article is dedicated to Late Jamini Kanta Gohain, AECian (1956-61)**

*Jamini Kanta Gohain was a very popular student in those days – a sort of celebrity. Not only in our college but in the whole of the student community of Guwahati in general. He was a very good violinist at the first place and had won a couple of firsts in violin play in Inter-College Festivals.*

*Smart, athletic and handsome, he was a wonderful actor. Besides acting, he was excellent in make-up, stage setting and lighting. No drama was in fact conceivable without his active participation. In stage-setting he could create wonders by means of simple throw-away things like a few pieces of packing boxes, Jute canvas and even empty bitumen drums. AEC always excelled in drama competitions largely due to him.*

*The college emblem was designed by him. The one on the badge he wore, was embroidered by himself by needles only.*

*He was youthful and dynamic and he had always several ideas in his mind of doing one thing or the other, all his own way– differently. Because we needed some good diversions in the gym show to provide the much needed breathers to the patricipants, Gohain appeared on the stage as a jocker of the circus tradition – with all the antics and much more. He even liked to play mischiefs. If you saw an apparition walking along the road beside your hostel in a large gown and a hat in the dead of night, you might as well check up–it may be JKG. Similarly if you heard strains on violin in a sleepy night you would better stop reading and go out. You could not miss it.*

**– Editor**

Golden Nostalgia, AEC 2005 – what beautiful words to take one back on the wings of 'time', back through the best years of one's active life, of involvement in the process of moulding young lives, not only by imparting knowledge of the sciences but by helping them to reach out to the world around them, so that they can make their presence felt wherever they may be!

As I look back into the years that I spent in Assam Engineering College, very pleasant memories come to my mind. The quiet ambience of the sunlit campus against the thick dark green hills, so spacious and so fresh, always filled my heart with happiness. I enjoyed teaching my subject to the fresh entrants to the college and I believe that the eager young faces of the first semester students

**Dr Hannan served in the Assam Engineering College in the department of Physics from 1972 and retired as the Head of the Department in 2000. She was Professor-in-Charge, Debating and Publicity Section for 16 years continously from 1974 to 1990. Dr Hannan was herself a remarkable performer in debating and quiz in her educational days and won good many laurels.*

always urged me to give them my best. My association with Assam Engineering College, began in December 1972, when I started my teaching career as a Lecturer in the department of Physics. At that time Dr. S.D. Gogoi was the Principal.

I always believe that a teacher should be involved with students even outside the classroom, and what better way than to take active interest in their extra-curricular activities. My interest in debating, symposia and discussions dates back to my own student days and hence automatically I became involved in these activities and became Prof-in-Charge, Debating Section, AECSUS, from the year 1974.

I am amused to recollect here that even as a student of Gauhati University, that was in 1962-64, when I had participated in debating competitions at the Youth Festival of GU, the competitors I had to reckon with were the debators from Assam Engineering College!

So with expectations of high debating standards among AECians I involved myself with the students who were interested and made it a point to be with them whenever they had organised debating competitions in their college week celebrations and other occasions. I am happy to observe that over the years I was not disheartened and the students more than lived up to my expectations and won many laurels for the college. Of course there were lean times and good times as is to be expected, and one good period was from 1975-78. There were many good students enthusiastic in debating and discussions and we had a very good debating team which participated and won trophies in Inter-College competitions organised by Rotaract Club, Guwahati, University Law College and the Youth Festivals of Gauhati University. I would like to mention the names of two outstanding debators Hirak Sen and Tomi Ete, who won the first prizes and gold medals in these competitions. The other members of the team were Nirmal Gogoi, Paban Bhattacharya and Khanin Talukdar. I clearly remember Tomi Ete, not only as a good debator but as a very efficient and enthusiastic debating secretary.

In the field of music, drama and fine arts, the representation of our college in the Inter College Youth Festivals, Gauhati University, in the period of 1974 to 1976 is noteworthy. Dibyajyoti Bora bagged the Gold medal in Tabla performance for two consecutive years and Anil Bora and Dilip Sarma the silver medal in Fine Arts. An interesting drama written by Prof. Imtaz Ali was also staged. In 1977 a Dramatic Society was formed at the initiative of both students and the teaching staff members and a full fledged drama, "Othello Reviewed" was staged. The college team of music and drama was very active and displayed their talents both in College Week events and in the All Assam Engineering Meets held at Jorhat Engineering College during the year 1975-77. I recall that the "Annual Musical Nites" were very well organised in those days, 1970s and 1980s and we could enjoy the functions with our families.

The 6th All Assam Engineering meet was held in our College in the year 1978. It included cultural functions, seminars, exhibitions and friendly games.

In the Inter College Youth Festivals Gauhati University, 1979 & 1980, our students won many laurels. Aditya Prakash Sharma won the Gold medal for two consecutive years, for "on the spot fine arts" competition, Santanu Gogoi won a prize in instrumental music, Mridul Bhattacharjee in poem writings. Our college quiz team, for the first time received the silver medal. In an All Assam Art Competition, 1979, Abu Naser Nurul Mohammed won the 2nd prize. Dibyajyoti Bora our tablist, was selected as a member of the Gauhati University team in the All India Inter University Cultural Youth Festival at Bombay in January, 1979.

For the period 1979-83, I could not find any records and sad to say that I discovered there was no publication of the AECian for those years due to dearth of funds. However, one big achievement I do remember, and that is the participation of our college at the "Spring Spree" – an All India Youth Festival at REC Warangal in 1981. Our college was represented by Arup Misra, Bishnu Prasanna Gogoi, Shyamanta Bezbarua and Lakhi Prasanna Gogoi. It was a big event where our boys competed with

the best institutions of the country and won the "third best team" award, being beaten by REC. Kurukshetra and IIT Madras only!

For this spectacular success, the four representatives were awarded the "College Blue"!

The achievements of our college Debating team in the subsequent year 1983-84 is still fresh in my mind. Our debators were brilliant in every competition held in Guwahati at that time. Starting with the prestigious Manik Chandra Barua Memorial, North Eastern Inter College Debating competition organised by Cotton College, Guwahati in which our boys won the 'best team' trophy, they went on to claim the Bholanath Baruah Memorial Trophy in the All Assam Inter College debating competition organised by B. Baruah College, Guwahati, and again won the second best team award in the Gauhati University Youth Festival. The two outstanding debators representing our college were Bishnu Prasanna Gogoi and Arup Kumar Bhagawati. They not only bagged the team trophies but individually Arup Bhagawati was adjudged the best debator in the Bholanath Barua Memorial debate and Bishnu Prasanna Gogoi, who was selected as a member of the Gauhati University debating team for the North Eastern University Meet, was adjudged the best debator.

Our quiz team, comprising Bishnu Gogoi, Rajkumar Choudhury, Amar Jyoti Patgiri and Bijoy Kumar Boruah attained the second best position in the Gauhati University Youth Festival. At that time not many quiz competitions were organised in the city. So when our college organised an "Inter-college quiz competition" in memory of Mukut Kalita, a departed final year student, it was quite an excitement. The same college team won the second place in the competition.

The achievements and the increased activity in the debating section during this period was due to the initiative of an efficient, well informed and enthusiastic debating secretary, Bishnu Gogoi and his group. However, inspite of all their efforts, Bishnu writes that, participation in College Week and Fresher's social events, lacked the desired enthusiasm amongst the majority of engineering students.

The high standard of performance in Debates and Quiz competitions by our college teams continued for two consecutive years and I am pleased to quote from a spectacular report of activities in this section, by another very efficient debating secretary Sudipta Kumar Chakravarty, for the period 1985-86.

He writes, "In the field of debates, our college continued to reign supreme, ably represented by Arup Kumar Bhagawati, Bishnu Prasanna Gogoi, Manoj Mahanta, Janardan Dev Goswami and Zeenat Sabereen". Our college won the 'best team' awards successively in the Inter College Debating competitions organised by Lions Club and Rotary Club, Guwahati and also in the Sarbananda Roy Memorial NE Region Inter-College Debating competition held at Pragjyotish College, Guwahati. In the Bholanath Barua Memorial, All Assam Inter College Debate, our college won the second best team award, and then bagged the three top positions in the All Guwahati Extempore Speech Competition organised by Rotary Club. In addition there were many individual successes. Manoj Mahanta, the best debator of AEC, 1986 was also the best debator of the North East Region Inter College, Manik Chandra Barooah Memorial Debate.

The very same year, the "Abhijit Choudhury and Raj Pratim Das Memorial Inter College Debate" was introduced in AEC in memory of two departed students of the college. The competition was held in February, 1986. All leading colleges of Guwahati participated and the competition was of a very good standard. Again our debators Bishnu Gogoi and Janardan Dev Goswami made a clean sweep of the 'Best Team' award.

Another very successful and attractive competition was held in the college in January, 1986 and that was the second "Bhargov Kumar Phukan Memorial Inter Institutional Sports Quiz."

Again, as part of the Silver Jubilee Celebrations, Jorhat Engineering College had organised an All Assam Inter College Quiz Competition. Of course our college team participated and came out in flying colours, the quiz laurels being won by Jayanta Barua and Tridip Borah.

The success story of our college in Quiz competitions is indeed spectacular and I must include every competition won, even though it is a long list. We had two teams, one comprising Jayanta Barua, Tridib Borah, Swapnabrata Lahkar and Sudipta Kumar Chakravorty and the other Bishnu Prasanna Gogoi, Amarjyoti Patgiri, Rajkumar Choudhury and Bijoy Barua.

The competitions in which our college team won the 'best team award' are "Abhiruchi Sports Quiz 1985," Inter Institutional Quiz Competitions organised by YMCA and Rotary Club, Guwahati; best and second best team awards in the Quiz competition organised by Assam Academy of Cultural Relations; second and third positions in the All Guwahati Science Quiz Competition, organised by the Science Forum, Gauhati Medical College, and the list goes on for several competitions held in 1986, which include the second best team award in the Inter College Youth Festival, Gauhati University. It is noteworthy that Jayanta Barua represented Gauhati University in the Mood Indigo, 1986 Festival of IIT, Bombay.

The debating secretary writes that, had it not been for the paucity of funds, the college debating and quiz teams could have participated in many more National level competitions and thereby added to their achievements and brought fame to Assam Engineering College at the National level.

However, at the Youth Festivals of Gauhati University, our college never failed to win laurels in the various competitions I must mention Robin Goswami who won the 2nd prize in Rabha and Jyoti Sangeet at the GU Festival, 1986 and also won the first prize in an All Guwahati Rabha Sangeet Competition, 1986. Again Simanta Jyoti Barua has remarkable achievements in Fine Arts and won two Gold, one Silver and one Bronze at the East Zone Inter University Youth Festival and was selected to participate in the All India Inter-University Meet, 1986.

With so much of talent in this batch of students, the College Week and Freshers' Social events and the cultural functions were bound to be special and very grand, and so they were! Some memories do come to my mind, but I have no confirmation in the reports of various secretaries of the college union.

The debating secretary writes that the AECians showed great enthusiasm during the college week, particularly in Debates, Quiz and extempore speech competitions. Altogether seventeen teams participated in the Quiz competition and there was keen contest in all the sections.

I am sorry to observe that this kind of enthusiasm and performance in extra curricular activities in the college, particularly in debating and Quiz did not persist for long. Of course there are records of successes at all Assam Debating and Quiz competitions from time to time. In 1992-93 our college won the best team award in the Dr Birinchi Kumar Barua Memorial Debate and also participated in Quiz competitions. In 1994-95 there was a good team comprising Rakesh Das, Sujit Goswami, Rajdeep Mohan and Niladri Bora who won laurels at different Quiz competitions, and also Harjinder Singh and Abhijit Kalita who represented our college at the Chemical Engineering meet at Jadavpur University, won the 2nd prize in Quiz competition and participated in Debating competition.

In the recent past, that would be the last decade in the fifty years of AEC, I find that there has not been a return of the glorious days of Debating and Quiz when the entry of our college team into a hall generated a crescendo of murmur !!

Not that there are no record of successes but I am sorry that I could not collect them. It is indeed too gigantic a task to make a proper assessment of extra-curricular activities, even in just the two fields of debating and music, for a span of fifty years. It is impossible to do justice to all and I apologise for the many omissions. Moreover, I had remained as Prof. in-charge upto the year 1990 only and retired from service in the year 2000. The charge of the Debating and Publicity section was taken by Mrs. Runumi Sharma.

I must conclude that my total experience has been very rewarding. Involvement in extra-curricular activities brought me closer to the students. It was indeed an exchange of knowledge and experience amongst us all, the students as well as the few teachers who came forward to be with them during their various programmes.

No doubt the performance and enthusiasm of any batch of students rest on the capabilities of a few interested students with inborn qualities. Usually good debators emerge at the school level and their confidence builds up as they mature during their college days. However in an institution, teachers' participation, interest and good guidance is always necessary to create the proper atmosphere for good competition.

Here I would like to mention Prof. Dilip Barua of Cotton College. It was his innovative style that created an aura around Quiz competitions in Guwahati in the eighties (1980's) and attracted the participation of so many students. He had been the Quiz Master in the few Inter College Quiz Competitions held in AEC and he delighted the students.

In our College Week and Freshers' social celebrations, our popular Quiz Master was Prof. Pratul Chandra Barua. In some occasions, Achinta Bezbarua, Arup Misra or the students themselves acted as Quiz masters.

Quiz has always been popular, but during Debating Competitions, a general lack of interest has always been observed, even when the competitions were keen. So, scenes of an almost empty auditorium with only the competitors on stage, a few teachers at the judges desks, and the Speaker on his chair waiting for the organisers to start the proceedings often come to my mind!

Nevertheless, the presence of a few teachers had always been an encouragement to the students. At the Speaker's chair they will always remember Dr. Nirmal Kr. Choudhury, Prof. R. N. Choudhury, Dr. M. M. Das and Dr. P.K. Bora and their thought - provoking speeches. At the judges desk, Prof. U. Miri, Dr. H. K. Das, Dr. Aswini Kr. Baruwa, Prof. Mrs. Kalyani Goswami and Prof. Pratul Ch. Barua had always assisted me in this difficult task. May I apologise here for not being able to include all names.

As we look towards the future, knowing the merits of extra-curricular activities for the total development of a student, and keeping in view the demands of today's corporate world, I feel AEC as an institution must make an extra effort to create the atmosphere necessary to attract and encourage all the students of the college to participate in the different activities.

✡ ✡ ✡

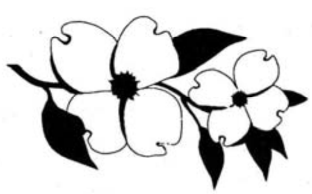

# Reminiscences of sports of an old student

**Subhas Chandra Goswami**
*AECian (1958-63)*

❖ ❖ ❖

*This Article is dedicated to the memory of Durgacharan Bhattacharyya, AECian (1956-61)*

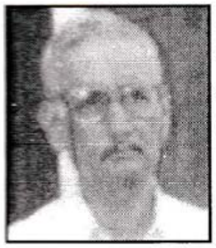

*Known as Durga Bhatta to the sports lovers of Assam in general and as Bhaity Dada to the youngsters, Durgacharan Bhattacharyya was significantly very tall in his person. What was significant at the same time is that he had a large heart and incomparable innate talent in sports. What department of sports? Well, here is the list : Football, Volleyball, Badminton, Lawn Tennis and Cricket. Yes, all of these he played and played with distinction. He represented the state in Badminton (as captain), Football and Volleyball. In the district and college levels, he was but the pole star all through the fifties and early sixties. He was a household name then and he remains a legend in our midst.*

*During his days in the AEC, he led the college to victories in the Inter College Championships in Badminton (1957,1958 & 1959), Lawn Tennis (1957 & 1958) and volleyball (1957, 1958 & 1959)*

*Photography was another area where he spent much of his spare time experimenting in nuances of light and shade interactions. He liked to show off his creations in this field.*

*Bhaity Dada was always held in love and esteem when he was in this college. On his part, his sportsman spirit was evident in his forbearance, friendliness and his humane bearing. He was always playful with his friends and with his juniors, he was a jestful tolerant elder. He had his smile in all situations, even while he played, irrespective of whether he faired well or not in the game.*

*He liked to remain outdoors and play in the midst of a large crowd. His game always improved as the shouting rose. We had therefore, to arrange spectators as many and as spectacular as possible*

*Durga Bhatta is no more. He breathed his last on 28th June, 2003.*

*— Editor*

Wen we joined Assam Engineering College, the campus was having semi-rural atmosphere. The first three batches ahead of us were residing in hostel No 1 and 2. The roads were almost deserted. But for couple of cars owned by the faculty members there was hardly any other vehicular traffic. I remember Principal N Dasgupta moving around in an old English car. So far the students were concerned not to speak of motor cycles, very few had bi-cycles. Coupled red ASTC buses used to ply in specific timings. These were the only link between the College and the city. Most of the campus was vacant. In fact our batch had to wait for a couple of months till the

construction of hostel No 3 was completed. With the hill behind and distant ranges of mountains beyond deepar beel, AEC was more conducive of producing poets than engineers.

Life was idyllic in campus. Without much distractions, activities of the students were confined to attending classes, going for a walk in the evening-farthest limit being University campus or was it the University Girls' hostel; or a visit to the city by bus and proudly walking through the streets of Panbajar. This type of lazy life encouraged student to take part in games and sports. At that time there were some sports luminaries in the college. I must start with the brightest one. He was Durga Charan Bhattacharya, commonly known as Durga Bhatta and for us "Bhaitida". He was a second batch student of the College. In fact when we met him in the College, he had already seen his best sporting days. Even then with his proficiency he made the College proud. There was hardly any game he did not play. He was a footballer per excellence. He played for the Assam Football team as a Goalkeeper. So far football is concerned, achievement of AEC was much below its potential and ability. This is a different story and shall come to it later. Because of Bhatida's proficiency and single-handed efforts AEC became champions in Inter-College championships in Volleyball in 1957, 1958 and 1959; Lawn Tennis in 1957, 1958; and Badminton in 1957, 1958, 1959. He passed out of AEC in 1961. It is a fact that so long he was a student of AEC, no other College could touch these trophies. I had the privilege of watching him play different games for the college. In volley-ball he was simply unstoppable. I still remember him playing Badminton singles in the final of Inter College. Badminton championship in the Indoor stadium in the city. The stands were packed with students, Teachers and staff members of the College. Probably the game was against Dhanamanjari College of Imphal. The match between Bhaitida and his opponent was close. Bhaitida had the skill but a bit out of breath. I still remember the way we went on applanding between the points to give him some breathing time. The sheepish smile he had after winning the game is still in my minds. Thank god rules were not that strict at that time. He was colossus but lovable person. As he is no more with us on this glorious moment, we can only pay tribute to him and pray to the Almighty for eternal peace of his soul.

For the first time AEC won Inter College Table Tennis Championship 1963; followed up the achievement in 1964 and 1968. For this major credit goes to SD Lahkar Besides Table Tennis, Lahkar was a good athlete and Cricketer. He represented Assam in Table Tennis and Cricket.

I myself played a bit of Cricket. So I may be partial in writing more about cricket of AEC in the early days. With the entry of ours and the next batch, AEC was in a position to field a reasonably good team and for the first time AEC joined the All Assam Inter College Cricket Championship in the year 1960. We had a great patron in our Principal N Dasgupta ably supported by his wife, whom we fondly called "Mashima". As the competition progressed and we started winning, somehow we came to the conclusion that the lucky mascot for the team was none other than "Mashima". So for every match we requested Principal Dasgupta to bring his wife, which he invariably did. Ultimately we reached the final and was scheduled to play againt JB College at Jorhat. Before we left for Jorhat, as usual we requested Principal Dasgupta to be with us for the match at Jorhat to encourage us. He expressed his inability to go due to other engagements in the College and wished us all the luck. However on the day of the game when we reached the Jorhat Stadium in the morning, to and behold, Principal Dasgupta was already in the Stadium properly attaired in blazer and tie. with his wife in tow. That was the spirit. Ultimately we lost to the star studded team of JB College. However it was no mean achievement for AEC to reach the final on the debut.

Next year the team was very much depleted due to passing, out of first batch students, which included the first captain of the team Pradip Dutta, S.K.

Chakraborty, Shakoor; and Prafulla Mech and Omio Das who are no more. We had an early exit after being defeated by Cotton College.

Next year, that is in 1962, we started the team building in right earnest. We were looking for fresh talents. AEC had the unique distinction of creating new talents in games and sports. This is mainly due to taking up of sporting activities by the students who had basic talents but did not pursue games and sports sincerely earlier. The overall atmosphere in AEC campus was also condusive of sporting activities. Coming back to talent scouting for Cricket team it was felt that Binoy Singh, a student from Manipur who was a brillient hockey player should be persuaded to play Cricket. It was based on the perception that when he could manage the hockey ball so nicely with a stick, he will be able to manage the cricket but better with a wider bat. The problem cited by him was that till then no Manipuri played Cricket. He became a pioneer and started practising and within a short time became a reliable batsman for the team. The team without many stars but with high team spirit jelled and vanquished many teams with bigger stars to set up a revenge final match against JB College at Judge's field. Cricket fever gripped the whole AEC campus. On the days of the game the whole campus was deserted. Even the hostels arranged skeleton dinning hall service only. In the play ground Principal Dasgupta and our lucky mascot Mrs Dasgupta, teachers and other staff members, cooks, menials, chawkiders, shopkeepers of the campus took their seats all around the ground, not daring to change their seats, else it brings ill luck to the team. With such love and support from the spectators, there could be only one result–we won Inter College Cricket Trophy for AEC for the first time. In the final our captain Pranab Sarma and Makhan Changmai gave performance of their life. Performance of that year gave opportunities to me and Kalyan Baruah to be selected for Guwahati University, Guwahati district team and Assam state team. A tail piece on the match. M.P. Baruah, (let his soul be in peace), who was one of the best cricketers produced by the state was the captain of JB college team. Leaving other star player of JB College, he was a stumbling block between us and the trophy. In that match a class mate of mine was bowling with a lot of fire. He sent one express delivery to M.P. which was driven uppishly towards mid off, We shouted at the fielder at the mid off, "Catch it", and a brilliant catch was made to see the back of M.P. Baruah. After all the hugging and kissing, we were surprised how that particular fielder was there in the mid off. He was a good athlete but a bit unmindful person in the field, so most of the times he was made to field in the boundary area. But the mistake took one step nearer to the victory. In the evening while we were still congratulating for the catch, he admitted sheepishly that in fact he was unmindful of the ball; but suddenly when he heard the shout and saw the red cherry about to hit his face, he just wanted to save his face with both the hands and accidentally the ball got stuck in his hands. That fielder to became a top technocrat and sports organiser of the state. All is well that ends well. In the evening principal sent a basket of sweets to be distributed among the players and supporters to celebrate the occasion. That was the beginning of the glorious chapter of cricket history of AEC and the flag was kept flying for a long time by players like SD Lahkar, John Mehra, Ranjan Das, Kamal Das, Sushil Uzir, Naba Kanwar and a lot of other cricketers.

In 1960 AEC joined Inter College Football competition for the first time at Sibasagar. The team was a star studded one with Prafulla Mech who played for Assam; Raghunandan Rai who was a current slate player and in future to become the captain of the services team; Kampoo Lanzen, Mustafizur Rahman, Durlabh Dutta, Amio Das, Jatin Bora and myself, who were regular players of the Guwahati senior division league. Specifically the forward line could represent the Guwahati University. Only problem was that most of the ex-stars were out touch with football for a long time. When we reached Sibasagar local enthusiasts came to have a look at the stars. Those of us who went to Sibasagar for the

first time wanted to visit the historical site but were told that we will get a lot of time to see those places later. Next day in the first game against Sibsagar College, who were backed by moisy supporters, most of whom were girls, we lost by 5-4 goats. Quickly we left the camp at the night itself. During rest of the years of my stay at AEC, we never played Inter College Football Tournament. I am told by S D Lahkar, that under similar situation AEC lost to BN College, Dhubri at Nowgaon couple of years later. I do not know whether this curse was broken later.

Before I conclude, I would like to confess that this is not a cronicle of early sporting activities of AEC, but a personal reminiscence of an old student, who loved and enjoyed his stay in the Assam Engineering College campus.

**The first Assam Engineering College Cricket Team at Jorhat stadium - 1960
The team reached the final on debut.**

Gymnasium show was a big event in late fifties and early sixties. It included Mr. College competition and weight lifting. Even Wrestling was later introduced largely as a fun.

Late Zahirul Haque was the protagonist. Well-known muscle man and body builder, he showed gynastic feats also.

In such shows, the participants required breaks in between rounds and there was problem of covering these breaks. Late Jamini Kanta Gohain therefore put himself up as 'joker' of the circus culture along with Amulya Kr. Goswami as his assistant. A rare talent, Gohain could produce much of the antics with many more innovations.

After his departure (1961), Amulya Kumar Goswami took the stage along with Kamala Kanta Talukdar for one year or so.

**Amulya Kumar Goswami (with hat in hand) and Kamala Kanta Talukdar perform as joker in Gymnasium show (1962) in the breaks between rounds. It became an integral part of the show.**

# Ex-students' Reunion of the Silver Jubilee year

Assam Engineering College
6th and 7th March, 1981

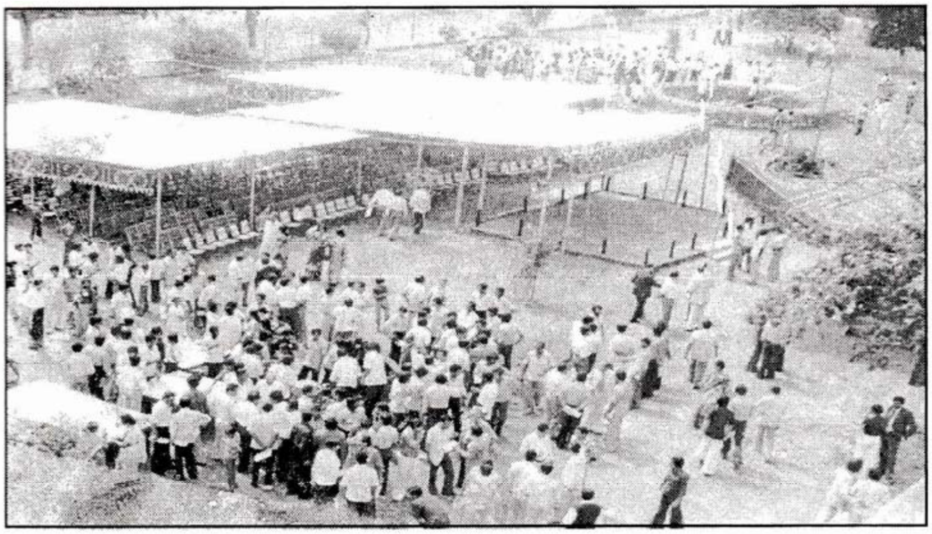

A total view of the main venue of the Re-union, 1981. It was held just in front of the college.

The Assam agitation was at the peak in 1980-81 and holding a formal Silver Jubilee of the AEC was almost impossible although the college had completed its twenty five years of existence in September, 1980. A Reunion was eventually held on 7th and 8th March, 1981 to commemorate the occasion. It was organised by a Committee formed specifically for the purpose with the principal Prof D. Goswami as the

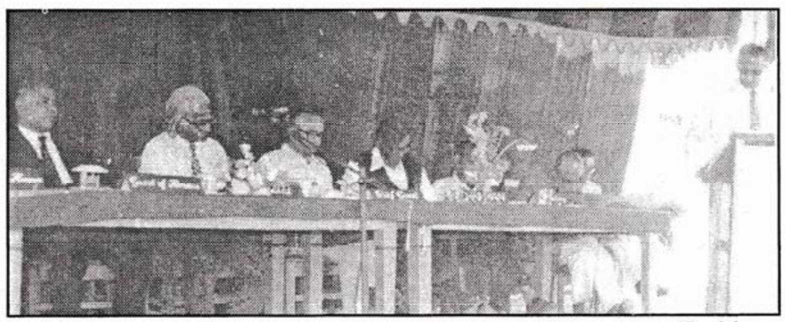

Dignitaries at the dais in the inauguration meeting. N. Dasgupta (2nd from left) is also seen in the picture along with Dr S.D. Gogoi, Prof (late) D. Goswami, Prof A.K. Pandmapati and Prof R.N. Choudhury. (Late) Col. Uma Sarma is at the mike.

Students presenting a chorus at the inauguration ceremony

Chaiman and Prof R.N. Choudhury as the Secretary.

It was a grand celebration. Alumni from all corners of the state came to participate. What is more, Prof. N. Dasgupta,former Principal,came all the way from Ranchi to join. He was the star attractioin and all the past students flocked around him and paid their reverences. He was never tired of chatting with them. It was his home-coming as it was for the students.

There were meetings, discussions and interactions (formal and informal.) Above all there were exchange of remembranches, love and respect all through the two days of celebrations.

Significantly, no politicians were seen during the proceedings (they were evidently not invited) and the event was more or less confined to the fraternity. That made it more endearing.

Dr S.D. Gogoi at the registration

A view of the audience

A photo exhibition
Dr Gogoi (then DTE) and (late) Col. Uma Sarma (then Chairman, ASEB) are seen.

The event was a grand success. As it concluded, the ex-students departed with an indelible impression in their hearts.

This event as a Reunion happens to be the second event to be celebrated in the Assam Engineering College. There was another Reunion in the year 1966 when Principal N. Dasgupta was at the helm.

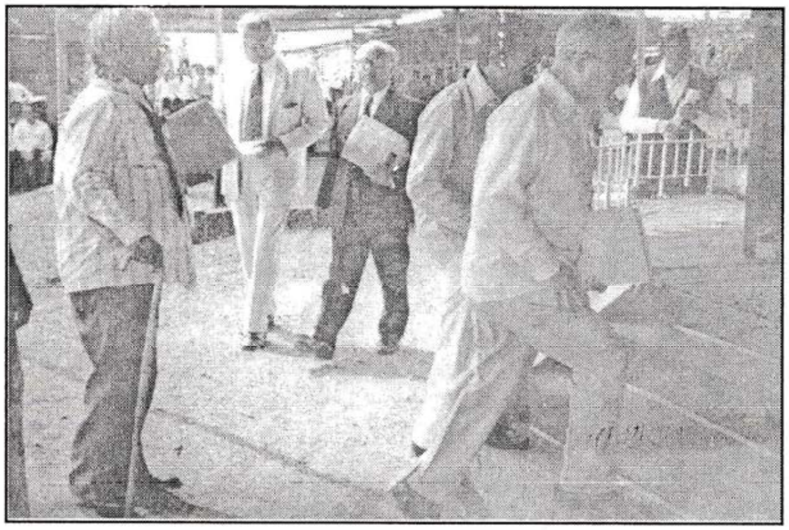

A confluence. Dr Jamini Kumar Choudhury and Prof R.N. choudhury move ahead of (late) Prof N. Dasgupta, (late) Col. U. Sarma, Dr S.D. Gogoi (late) D. Goswami

✡ ✡ ✡

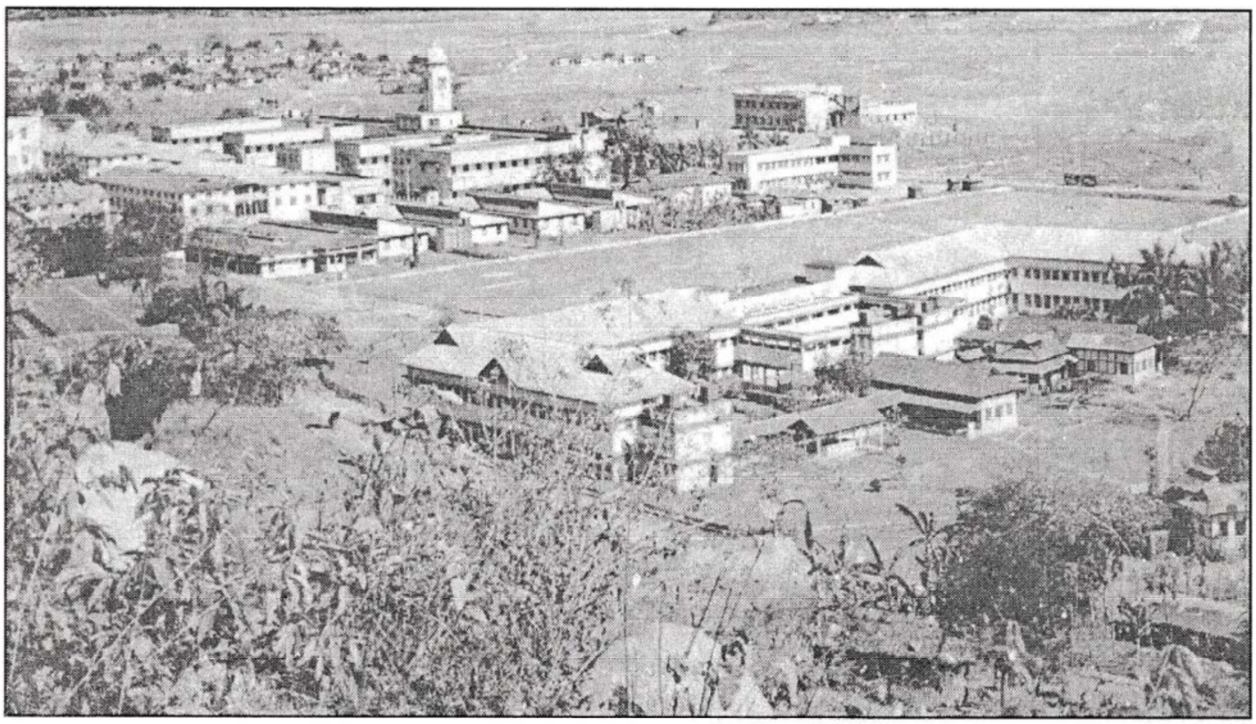

An overview of the college complex. Chemical Engineering building is also seen.

# স্মৃতি ঃ ইন্‌জিনিয়াৰিং কলেজৰ

**ৰেবতীমোহন দত্তচৌধুৰী**

মোৰ ব্যক্তিত্ব গঢ় লৈছে মোৰ জন্মস্থান গৌৰীপুৰৰ পৰিবেশত কিন্তু মোৰ ব্যক্তিত্বৰ যি সামান্য বিকাশ ঘটিছে সেইয়া ঘটিছে আসাম ইন্‌জিনিয়াৰিং কলেজৰ শিক্ষক হৈ কলেজৰ কেম্পাচত থকা কাৰণে। মই জীৱনত বহুধৰণৰ কাম কৰিছো কিন্তু আটাইতকৈ সন্তুষ্টি লাভ কৰিছো শিক্ষক হিচাপে কাম কৰি। কাম কৰি সন্তুষ্টি লাভ কৰাটোও এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ কথা। জুবিন মেহতাৰ একাষাৰ কথা মোৰ বৰ পচন্দ হৈছিল। তেওঁ কৈছিল, "সংগীত পৰিচালনা কৰি মই অকৃত্ৰিম আনন্দ পাওঁ আৰু ডাঙৰ কথা হ'ল যে এই কাম কৰি মই পইচাও পাওঁ।" কাম কৰিলে পইচা পোৱা যায় কিন্তু লগতে অকৃত্ৰিম আনন্দ লাভ কৰাটোহে ডাঙৰ কথা।

ক্লাচত পাঠদান কৰি যেতিয়া লক্ষ্য কৰিছিলো যে মোৰ কথা বুজি পাই ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ মুখবোৰ উজ্জ্বল হৈ উঠিছে তেতিয়া মনত যি বিমল আনন্দৰ সঞ্চাৰ হৈছিল তাৰ তুলনা নাই। মই এজন গণিতজ্ঞ নহওঁ কিন্তু গণিতৰ শিক্ষক হিচাপে মই বোধহয় সম্পূৰ্ণ অসফল নাছিলো। মাজতে অৰিন্দম বৰুৱা নামৰ মোৰ এজন ছাত্ৰই তেওঁৰ এটা প্ৰবন্ধত লিখিছিল যে অইনৰ ক্লাচ নকৰিলেও হাতেম আলী হেনো সদায় মোৰ ক্লাচত উপস্থিত আছিল। শিক্ষক হিচাপে ইয়াতকৈ মূল্যবান প্ৰশংসাপত্ৰ আৰু কি লাগে?

বিশ্ববিদ্যালয়ৰ প্ৰতিজন কবিতাৰ পাঠ দিয়া শিক্ষক কবি নহবও পাৰে, তেনেকৈ প্ৰতিজন গণিতৰ অধ্যাপক এজন গণিতজ্ঞ নহব পাৰে। ময়ো শিক্ষক।

ইন্‌জিনিয়াৰিং কলেজৰ গণিতৰ শিক্ষক হিচাপে মই দেখিছো যে ইন্‌জিনিয়াৰিং পাঠক্ৰমত অতি উচ্চস্তৰৰ গণিতৰ প্ৰয়োজন। সেই কাৰণে একো একোজন ইন্‌জিনিয়াৰেও গণিতৰ ক্ষেত্ৰতো যুগান্তকাৰী মৌলিক অৱদান আগবঢ়াইছে। তাৰে এটা উদাহৰণ হ'ল সাধাৰণ আৰু আংশিক (Ordinary and partial) অবকল সমীকৰণ (differntial equations) সমাধান কৰাৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰয়োগ কৰা অতি কাৰ্যকৰী পদ্ধতি লাপ্লাচ ট্ৰেঞ্চফৰ্মৰ (Laplace Transforms) ব্যৱহাৰ। এই পদ্ধতিৰ উদ্ভাৱক হ'ল হেভিচাইড নামৰ এজন ইলেকট্ৰিক ইন্‌জিনিয়াৰ। তদুপৰি এগৰাকী ইন্‌জিনিয়াৰে লিখা উচ্চ পৰ্যায়ৰ 'কমপ্লেক্স ভেৰিয়েবল' আৰু পাঠপুথিখন পঢ়ি মই যথেষ্ট উপকৃত হৈছো। এইবোৰ কথা ক'লে বহুত কথাই কব পাৰি কিন্তু এই ৰচনাত সেইবোৰ কথা কোৱাৰ প্ৰয়োজন নাই।

মই প্ৰায় পঁচিছ বছৰ ধৰি কলেজ কেম্পাচত আছিলো। স্বাভাৱিকতে একেলগে ইমানবোৰ মেধাসম্পন্ন মানুহ থকা অঞ্চল খুব কমেই থাকে। আৰু তীক্ষ্ণবুদ্ধিসম্পন্ন মানুহৰ কেৱল নিজৰ বিষয় সম্বন্ধেই নহয়, শিল্প, সাহিত্য আদি সকলো বিষয় সম্বন্ধে অনুৰাগ থাকে। অধ্যাপক দেৱব্ৰত গোস্বামীৰ কথা মনত পৰিছে। তেওঁৰ কেৱল তাত্ত্বিক জ্ঞানেই নাছিল, কাৰোবাৰ কিবা যান্ত্ৰিক সমস্যাৰ উদ্ভৱ হ'লে তেওঁ নিজে লাগি সেই সমস্যাৰ সমাধান কৰি দিছিল। বিশ্বসাহিত্যৰ প্ৰতিও তেওঁৰ আছিল গভীৰ অনুৰাগ। সুৰেণ মেধি, অশোক শৰ্মা, পদ্ম বৰা, অপৰ্ণা পদ্মপতি, এওঁলোকৰ অধ্যয়নৰ পৰিধি আছিল বিস্তৃত। গুন্টাৰ গ্ৰাচে তো নোবেল বঁটা পালে মাত্ৰ কেইবছৰমান আগতে, কিন্তু পদ্মপতিয়ে সেই যুগতেই গ্ৰাচৰ 'টিন ড্ৰাম' কিতাপখন মোক পঢ়িবলৈ দিছিল। চন্দ্ৰশেখৰৰ 'ট্ৰুথ এণ্ড বিউটি' কিতাপখন মই বহুদিনৰ পৰা বিচাৰি আছিলো। ড° পদ্ম বৰাৰ তাত পাই ফট'কপি কৰি লৈছো।

এতিয়া কেনেকুৱা হৈছে কব নোৱাৰো কিন্তু আমাৰ দিনত গোটেই কেম্পাচৰ মানুহখিনি এটা পৰিয়ালৰ মানুহৰ দৰে আছিল। বহুতৰে কথা মনত পৰিছে। বিশেষকৈ মনত পৰিছে অধ্যাপক গিৰীন্দ্ৰ বৰপূজাৰীৰ পৰিবাৰ শ্ৰীযুতা বৰপূজাৰীৰ কথা। মই মোৰ নুমলীয়া ভনী প্ৰণীতাৰ বিয়াখন পাতিছিলো কেম্পাচতেই। সেই সময়ত শ্ৰীযুতা বৰপূজাৰীয়ে

---

*আজিৰ পৰা তেইছ বছৰ আগতে লেখক ছাৰ অসম ইন্‌জিনিয়াৰিং কলেজত গণিতৰ শিক্ষক আছিলে – একেৰাহে পঁচিছ বছৰ। এতিয়াও ছাৰৰ পৰিচয় ছাৰ হিচাপেহে। তেখেতে পিছে অন্য এটা চিনাকিও আৰ্জিছে — গল্পকাৰ। গল্পকাৰ শীলভদ্ৰ। পিছে এইটো নতুন পৰিচয়ক ছাৰে সদায় নেওচা দি আহিছে।*

মোৰ অনভিজ্ঞ পৰিবাৰক যি সহায় কৰিছিল সেই কথা মই পাহৰিব নোৱাৰোঁ। অকল আমাক বুলিয়েই নহয়, কেম্পাচৰ সকলোকে আপদে বিপদে তেওঁ নিঃস্বাৰ্থভাৱে সহায় কৰিছিল। মানুহজন কলেজৰ অধ্যাপকেই হওঁক বা কলেজৰ জমাদাৰেই হওঁক। হোষ্টেলৰ ছাত্ৰবোৰকো তেওঁ মাতৃ-সুলভ মৰম কৰিছিল। পুৰণি ছাত্ৰবোৰে এতিয়াও শ্ৰদ্ধাৰ সৈতে শ্ৰীযুতা বৰপূজাৰীৰ কথা কয়।

তেতিয়া কেম্পাচত কোনো শ্ৰেণীভেদো নাছিল। প্ৰিন্সিপালৰ ল'ৰা ৰাতুল, মোৰ ল'ৰা ৰাজু, জমাদাৰৰ ল'ৰা ভীম সকলোৱে একেলগে খেলিছিল, নিঃসংকোচে মাৰপিটো কৰিছিল।

ইন্‌জিনিয়াৰিং কলেজত থাকিবলৈ পাই মই নিজকে ভাগ্যবান বুলি গণ্য কৰোঁ। ইমানবোৰ শুভাকাঙ্ক্ষী মানুহ পোৱাটো ভাগ্যৰ কথা নহয় জানো? কেম্পাচ কেতিয়াবাই এৰিলো কিন্তু তাৰ মানুহে এতিয়াও মোৰ কথা মনত ৰাখিছে। এইতো, দুমাহমান আগতে পৰিবাৰক লগত লৈ বুদ্ধিপ্ৰসাদ আহিছিল। কিয়? নে মোক চাবৰ কাৰণে।

"ছাৰ বুঢ়া হৈছে, এবাৰ দেখা কৰি আহো।" মই ধেমালি ক'লো, "আৰু বেছিদিন নাথাকো বুলি ভাবিছা নেকি?"

বুদ্ধিপ্ৰসাদৰ পৰিবাৰে লৰালৰিকৈ উঠি আহি আকৌ মোক সেৱা কৰিলে।

"এ, নহয় ছাৰ, তেনেকৈ কিয় কৈছে?"

এমাহমান আগতে ৰফিক আহিছিল। তাৰ ল'ৰাবোৰ সুপ্ৰতিষ্ঠিত হৈছে। ৰফিক সুখী, ময়ো সুখী।

এই সিদিনা নীৰকান্তও তাৰ পৰিবাৰক লৈ আহিছিল। সিহঁত থাকোতে ৰন্ধন গেছ শেষ হ'ল। ঘৰত আছো আমি দুই বুঢ়া-বুঢ়ী। নীৰকান্তই বিনা বাক্যবায়ে ৰান্ধনি ঘৰলৈ গৈ নতুন চিলিণ্ডাৰটো লগাই দি আহিলে।

তদুপৰি মোৰ জীৱনৰ আটাইতকৈ ডাঙৰ সম্পদ হ'ল এই ইমানবোৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ আন্তৰিক শ্ৰদ্ধা আৰু শুভেচ্ছা। অলপতে আমেৰিকাত থকা ছাত্ৰ এজন কেইদিনমানৰ কাৰণে অসমলৈ আহিছিল। উভতি যোৱাৰ আগতে ঘৰ বিচাৰি উলিয়াই মোক মাত দি গ'ল। এই গুৱাহাটীতেই মোৰ কিমান ছাত্ৰ-ছাত্ৰী আছে। বহুতেই ইতিমধ্যে অৱসৰ লৈছে। মই ধেমালি কৰি পৰিবাৰক কওঁ।

"মই মৰিলে মানুহ কিছু হবহে। ইমান মানুহৰ থিয় দিয়াৰ ঠায়েই দেখোন নহব।"

✡ ✡ ✡

*'আমাৰ ডেকা ছাত্ৰসকলে শ্ৰমৰ মৰ্যাদা উপলব্ধি নকৰিলে আৰু শিক্ষা লাভ কৰি থকা কালতে উৎপাদনক্ষম কৰ্মত ভাগ নললে জাতীয় জীৱনত বিভিন্ন ক্ষেত্ৰত গুৰুত্বপূৰ্ণ দায়িত্ব বহন কৰিব পৰাকৈ তেওঁলোকক উপযোগী নাগৰিক কৰি তোলা কষ্টসাধ্য কাম হ'ব।*

**– মহাত্মা গান্ধী**

# জালুকবাৰীত থকা দিনৰ কিছু কথা

**অপৰ্ণাকুমাৰ পদ্মপতি**
*অৱসৰপ্ৰাপ্ত অধ্যক্ষ*
*অসম অভিযান্ত্ৰিক মহাবিদ্যালয়*

জালুকবাৰীত থকা সুদীৰ্ঘ কালছোৱাত বহুতো ছাত্ৰ, বহু শিক্ষক আৰু আন কৰ্মচাৰীসকলৰ সান্নিধ্য ঘটিছিল। ১৮৫৮ চনৰ পৰা ১৯৯৩ চনৰ শেষ ভাগলৈ জালুকবাৰী আৰু আশেপাশে বেছিভাগ সময়েই কটালো। সেই সময়তে গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়, গুৱাহাটী মেডিকেল কলেজ, আয়ুৰ্বেদিক কলেজ, ফৰেষ্ট ট্ৰেইনিং কলেজ, পুলিচ ৰেডিঅ' ট্ৰেইনিং চেণ্টাৰ আদি অনুষ্ঠানৰ লগত যোগাযোগ আছিল। (গুৱাহাটী মেডিকেল কলেজ আয়ুৰ্বেদিক কলেজতে আৰম্ভ হৈছিল আৰু ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজৰ কেইটামান গৃহতে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ নিবাস আছিল)।

১৯৫৮ চনত ১ নং আৰু ২ নং ছাত্ৰাবাস দুটাই আছিল। তাত মুঠতে ২৪০ জন ছাত্ৰ থাকিব পাৰে। আৰম্ভণিতে ৭২ জন ছাত্ৰৰ নাম ভৰ্তি কৰা হৈছিল। তাৰ পাচৰ বছৰত ৬০ জন আৰু তৃতীয় বছৰত ১২০ জন। সেই সময়ত সকলো ছাত্ৰই ছাত্ৰাবাসত থাকিব লাগিছিল, সেয়েহে কেইজনমান ছাত্ৰক ওচৰতে থকা কেইটামান কৰ্মচাৰীৰ গৃহত থকাৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছিল। অৱশ্যে যেতিয়া তৃতীয় বছৰৰ নতুন নামভৰ্তি হ'ল দুই নং ছাত্ৰাবাস সম্পূৰ্ণ ৰূপে নিৰ্মাণ হৈ উঠা নাছিল। সেইবাবে ছাত্ৰ থাকিবৰ বাবে বিদালয়ৰ দুটা লেবৰেটৰী গৃহ সাময়িকভাৱে ছাত্ৰ থাকিব পৰাকৈ ব্যৱস্থা কৰা হৈছিল। মই জুন ১৯৫৮ চনত কামত সোমালো, তেতিয়ালৈ অৱশ্যে তাৰ পৰা দুই নং হোষ্টেললৈ নিব পৰা হ'ল।

ইঞ্জিনীয়াৰিং কলেজৰ কৰ্মচাৰীৰ গৃহ অতি ক্ষিপ্ৰ গতিত নিৰ্মাণ কৰা হৈছিল। তাৰ বাবে বৰ্তমান জালুকবাৰী ক'লনি নামে জনা ঠাইডোখৰ ঘৰ সজাৰ উপযুক্ত কৰি, সংযোজক পথ আৰু দলং নিৰ্মাণৰ প্ৰয়োজনী মাটি খান্দি উলিয়াওঁতে ডাঙৰ পুখুৰী এটা ওলাই পৰিছিল। ইয়াত ৰাইজে মাছ-পুঠিও পাইছিল। তাতোকৈ ডাঙৰ কথা হ'ল তাতে জাকে জাকে শৰালী হাঁহে নিৰাপদ স্থান বুলি পৰিবলৈ লৈছিল।

ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজৰ গৃহ, বিশেষকৈ আবাসগৃহ বিলাকো, ক্ষিপ্ৰ গতিত সাজি উলিওৱা হৈছিল। বৰ্তমানৰ আয়ুৰ্বেদিক কলেজৰ পৰা পাঁচ নং আৰু ছয় নং হোষ্টেলৰ আগেদি অহা ঘাই পথটো নিৰ্মাণ কৰাৰ গুৰিতে আছিল জালুকবাৰীত পাতিব লোৱা কংগ্ৰেছ অধিৱেশনখন। ঘাই পথটো নিৰ্মাণ কৰাৰ আগতে কলেজলৈ অহা বাটটো আছিল আয়ুৰ্বেদিক কলেজ হৈ গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ কাষেদি অহা বাটটো। এই বাটটো বৰ্তমানৰ সাত নং হোষ্টেলৰ আগেদি ওলাই পাঁচ নং আৰু ছয় নং হোষ্টেলৰ পিছ ফালেদি ঘূৰি পাহাৰৰ দাতিয়েদি প্ৰফেচৰৰ ঘৰসমূহৰ ওচৰত ওলাইছিল। তাৰ পাছত কিছু পৰিবৰ্তন হৈ বৰ্তমানৰ আয়ুৰ্বেদিক কলেজ গৃহৰ কাষেদি আহি বৰ্তমানৰ ঘাই পথটোত লাগিছিল। তাৰো পাছত আকৌ আয়ুৰ্বেদিক কলেজৰ চাৰিওফালে বেৰা দিয়াৰ পাছত সুন্দৰবৰী হৈ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ আলিয়েদি বাছ চলিছিল।

১৯৫৮ চনত বৰ্তমান ৭ নং ছাত্ৰাবাসৰ পুৰণি ঘৰকেইটা, আলিৰ দাতিৰ পি জি ছাত্ৰাবাস আৰু ওচৰৰ ঘৰকেইটা শাৰীৰিক শিক্ষা কলেজৰ আছিল আৰু ঘাই পথটো নিৰ্মাণ কৰোতে মাটিৰ বাবে ওচৰৰে দীঘলীয়াকৈ থকা পুখুৰীৰ খনন কাৰ্য আৰম্ভ হৈছিল। আঁচনি আছিল যাতে পথৰ দাতিয়েদি নাওখেল আৰু সাঁতোৰ শিক্ষণৰ সা-সুবিধাখিনি শাৰীৰিক শিক্ষা প্ৰতিষ্ঠানটোৱে গঢ়ি তুলিব পাৰে। কিন্তু সিমানতে শাৰীৰিক শিক্ষা প্ৰতিষ্ঠানৰ সপোন শেষ হ'ল। ১৯৫৮ চনৰ শেষ ভাগত সকলো সম্পত্তি, ঘৰ-দুৱাৰ ইঞ্জিনীয়াৰিং কলেজৰ নামলৈ হস্তান্তৰ হ'ল।

আৰম্ভণিতে অসম ইঞ্জিনীয়াৰিং কলেজখন বছৰি ৬০ জনকৈ চিভিল ইঞ্জিনীয়াৰিং বিভাগৰ বাবেহে আছিল। সেই উদ্দেশ্যে সজা ঘৰ-দুৱাৰ বাকী বিভাগবোৰ খোলাৰ বাবে যথেষ্ট নহয়। সেইবাবে প্ৰত্যেক বছৰে নতুন ব্যৱস্থা কৰিব লগা হৈছিল। ছাত্ৰাবাসৰ অভাৱ পূৰণ এটা ডাঙৰ চিন্তা আছিল। চতুৰ্থ বছৰৰ নামভৰ্তি কৰাৰ আগে আগে বৰ্তমানৰ ৩ নং ছাত্ৰাবাসৰ স্থানতে কাঠৰ খুতা, দুৱাৰ-খিৰিকিৰে ১২০ জন থাকিব পৰাকৈ ছাত্ৰাবাস, কৰ্মচাৰী গৃহ আৰু তত্বাৱধায়ক শিক্ষক গৃহ নিৰ্মাণ কৰা হৈছিল। গৃহ নিৰ্মাণৰ বাবে ঠাইডোখৰ উপযোগী কৰাৰ উদ্দেশ্যে পাহাৰ কাটিবলৈ যান্ত্ৰিক সজুঁলিৰ দিহা কৰিছিল আৰু সেই মাটি গাড়ীৰে কঢ়িয়াই আনি ১ নং ছাত্ৰাবাসৰ কাষৰ পিতনিত পেলাইছিল। সেই পিতনিত ডাউক, কোড়া, কনামুচৰী, ইটাগুৰিয়া আদি চৰাইৰ বাহ আছিল। পিতনীখন পোতাত বহু মাছ-কাছ মৰিল। শাল-শ'ল, মাগুৰ, শিঙি আদি মাছ বহুতে ধৰি ধৰি খালে। অভাৱচিয়াৰ বিভূতি দাসে সেই পিতনিত এখন নাও উদ্ধাৰ কৰি বৰ্তমান বৰ্মন

কেণ্টিনৰ ওচৰত বান্ধি থ'লে। মাটি কঢ়িওৱা গাড়ী ইমান চলিছিল যে ৩নং হোষ্টেলৰ সমীপৰ পৰা কলেজৰ ওচৰলৈ আলিটো ৰঙা মাটিৰ আলি হৈ পৰিছিল। বৰষুণ দিলে গোটেইখন বোকা। খোজকাঢ়ি গ'লে জোতাত লগা বোকা গুচুওৱা ডাঙৰ কাম হৈ পৰিছিল। বহু সময়ত আমি জোতা হাতত লৈ খালি ভৰিৰে গৈ সুবিধা মতে হাত-ভৰি ধুই জোতা পিন্ধি ঘৰত সোমাইছিলো। ১৯৫৮ চনৰ পূজাৰ পাচতে ৩ নং হেষ্টেল ছাত্ৰ থাকিব পৰা হ'ল। দেৱজিৎ চলিহাৰ তত্বাৱধানত শুভাৰম্ভ হ'ল। মই জনাত গোটেই কাম ১,৩৭,০০০ টকাত সম্পূৰ্ণ হ'ল। প্ৰিন্সিপাল গোস্বামীৰ সময়তে ৩ নং হোষ্টেলৰ পুৰণি ঘৰদুৱাৰ আঁতৰাই নতুনকৈ ভাল ঘৰ-দুৱাৰৰ ব্যৱস্থা হ'ল। সেইবিলাক ১৯৮০ চনৰ পাছৰ কথা।

মই যেতিয়া কামত সোমাওঁ তেতিয়া কলেজত চিভিল, মেকানিকেল আৰু ইলেকট্ৰিকেল বিভাগত প্ৰফেছৰ ক্ৰমে প্ৰফেছৰ অষ্ঠানা, প্ৰফেছৰ থেকাৰ আৰু প্ৰফেছৰ সেনগুপ্ত। এচিষ্টেণ্ট প্ৰফেছৰ চিভিলত শৈল গগৈ, ইলেকট্ৰিকেলত দেৱজিৎ চলিহা আৰু মেকানিকেলত দামোদৰ চৌধুৰী। চৌধুৰী ডেপুটেছনত আহিছিল আৰু অলপ দিনৰ পাছতে কলেজ এৰিলে। আনসকল — পদাৰ্থ বিজ্ঞানত শৈলেন দে পুৰকায়স্থ, ৰসায়নত গিৰীন্দ্ৰ নাথ বৰপূজাৰী, ৰমাপদ পাত্ৰ আৰু অঙ্ক শাস্ত্ৰত বিষ্ণুদেৱ শৰ্মা আৰু ৰেৱতী মোহন দত্ত চৌধুৰী, হিউমেনিটিজত বীৰেন দত্ত (তেখেতো কলেজৰ পৰা আন ঠাইলৈ যাওঁ যাওঁ অৱস্থাত) আৰু ইংৰাজীত অস্থায়ী ব্যৱস্থাত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ৰাও।

মই অহাৰ পাছত নতুনকৈ মেকানিকেলত অমৰ সিনহা, চিভিলত সমুদ্ৰ ফুকন, অচিন্ত্য দাসগুপ্ত, ইলেক্ট্ৰিকেলত শক্তিপদ ভট্টাচাৰ্য সোমাল। তাৰে অমৰ সিনহা আৰু অচিন্ত্য দাসগুপ্তই তিনিবছৰ মান কাম কৰাৰ পাছত কলেজ এৰিলে।

প্ৰথম নাম ভৰ্তিৰ ৭২ জন ছাত্ৰৰ বেছিসংখ্যক কৃতী ছাত্ৰ আছিল। তাৰে কেইবাজনে বি এছ চি পাছ কৰি আহিছিল। কেইজনমানে আকৌ শিক্ষকতা কৰিও আহিছিল। সেয়েহে তেওঁলোকে এক গাম্ভীৰ্যৰ পৰিৱেশ আনিব পাৰিছিল।

সেই সময়ত সকলো ছাত্ৰই খেল-ধেমালি, গান-বাজনা, কথোপকথন অৰু চিন্তা-চৰ্চাৰ মাজেৰে সময় কটাইছিল। বিশ্ববিদ্যালয়ে পৰীক্ষাৰ সংক্ৰান্তত কলিকতাৰ বি ই কেলজৰ শিক্ষক নিয়োগ কৰিছিল আৰু সেয়েহে সকলো বিষয় খুব সাৱধানে পঢ়াশুনা কৰিব লাগিছিল। সেইবাবে শিক্ষক-ছাত্ৰৰ মাজত পঢ়া-শুনাৰ বিষয়ে সম্বন্ধ গভীৰ হৈ পৰিছিল। আমি পাচ কৰিয়েই কামত সোমোৱাত বয়সত কিছু কম হোৱাত প্ৰথমে আচহুৱা লাগিলেও পাছলৈ অভ্যস্ত হৈ পৰিছিলো।

আমি কামত সোমোৱাৰ আগতেই জালুকবাৰী কংগ্ৰেছ হৈ যায়। তালৈ অহা বহু গণ্যমান্য ব্যক্তি ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজৰ ঘৰবোৰতে অতি সাধাৰণভাৱে বাহৰ পাতি থাকিছিল। তেওঁলোকৰ সভাখন অনুষ্ঠিত হৈছিল বিশ্ববিদ্যালয়ৰ বৰ্তমান বজাৰৰ ওচৰৰ বাকৰিতে। সেই সময়ৰ বহুতো আমোদদায়ক কথা ছাত্ৰসকলে কৈছিল। তাৰ ভিতৰত এটা বৰ আমোদজনক ঘটনা আছে।

ভাৰতৰ প্ৰধান মন্ত্ৰী জৱহৰলাল নেহেৰু থাকিবলৈ প্ৰিন্সিপাল নীৰাদানন্দ দাসগুপ্তই তেওঁৰ আৱাসটো আগতীয়াকৈ এৰি দি নিজে গেষ্ট হাউছত আছিল। প্ৰিন্সিপালৰ ঘৰটোত প্ৰয়োজনীয় ইটো-সিটো সা-সুবিধা সাময়িকভাৱে যোগ কৰা হৈছিল, তথাপি তেনে একো নাছিল। তাতে পণ্ডিত নেহেৰু, ইন্দিৰা গান্ধী, ৰাজীৱ গান্ধী আৰু সঞ্জয় গান্ধী আছিল। তেতিয়া কাৰো ভয়-ভীত সন্দেহৰ কথা নাছিল। আগতে উনুকিয়াই অহা মতে ওচৰৰে লেবেৰেটৰি গৃহতে ছাত্ৰাবাসো আছিল। ৰাজীৱ আৰু সঞ্জয় তেতিয়া সৰু ল'ৰা। তেওঁলোক দুজনে আশে-পাশে ঘূৰি ফুৰিছিল। এদিন যাদৱ ডেকা আৰু দেবল ফুকনে তেওঁলোকক মাতিলে। ওচৰলৈ অহাত তেওঁলোকক বিৰি এটা খাবলৈ দিলে। ৰাজীৱ অলপ আঁতৰি আছিল হেনো, সঞ্জয়ক এটা বিৰি মুখত লগাই জ্বলাই দিলে আৰু 'টানো' 'টানো' বুলি কোৱাত সঞ্জয়ে এটান মাৰি কাঁহি কাঁহি চকুপানী ওলোৱা অৱস্থা হ'ল। কথাটো ইমানতে অন্ত হ'ল। তাকে লৈ একো হুলস্থূল নহ'ল।

সেই সময়ৰ সুযোগ লৈ কলেজৰ ইন'গ'ৰেছন উৎসৱ আয়োজন কৰি পণ্ডিত নেহেৰুক অনুৰোধ কৰাত তেখেতে সন্মতি দি সভালৈ আহিল। সভা শেষ হোৱাৰ পিছত অলপ আপ্যায়নৰ ব্যৱস্থা কৰি গুৱাহাটী ডায়েৰীক ভাৰ দিয়া হৈছিল। কিন্তু সময় মতে খোৱা বস্তু একো আহি নোপোৱাত কলেজৰ কেণ্টিনৰ পৰা চাহ আৰু গজা আনি খাবলৈ দিলে। (সেই সময়ত এজন বৰ্মন নামৰ ব্যক্তিয়ে এবছৰলৈ কেণ্টিন চলাবৰ ঠিকা পাইছিল।) নেহেৰুক চাহ আৰু গজা এটা আগবঢ়ালে। নেহেৰুৱে গজা খাই আৰু এটা গজা খুজি খালে। তেখেতৰ প্ৰস্থানৰ বহু পাছত গুৱাহাটী ডায়েৰীৰ পৰা চাহৰ সামগ্ৰী লৈ ওলালহি। ক্ষুদ্ধ ছাত্ৰই কি কৰিলে অনুমান কৰিব পৰা যায়। কাঁচৰ কাপ-প্লেট, বাচন-বৰ্তন চূৰ্ণ হ'ল। দোকানলৈ ঘূৰি যাবলৈ একো নাথাকিল।

সেই সময়ত ইঞ্জিনীয়াৰিং কলেজৰ ছাত্ৰই খেল-ধেমালি, গান-বাজানা, নাটক, এন চি চি আদিত পাৰদৰ্শিতা প্ৰদৰ্শন কৰিছিল। ফুটবলত প্ৰফুল্ল মেচ, ৰঘু ৰায়, দুৰ্গাচৰণ ভট্টাচাৰ্য্য, সৰ্বভাৰতীয় পৰ্যায়ৰ খেলুৱৈ আছিল। সেইদৰে ক্ৰিকেট, বেডমিণ্টন, টেনিচ সকলোতে পাৰদৰ্শিতা দেখুৱাইছিল, আৰু আন্তঃকলেজ প্ৰতিযোগিতাত প্ৰায় সকলোতে উৎকৃষ্ট স্থান দখল কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। ললিত সিং বেডমিণ্টন খেলাত পাকৈত আছিল। কলেজত চান্দ মহম্মদে টেনিচ শিক্ষা দিওঁতে তেওঁ একে বছৰতে টেনিছ খেলা শিকি ডুলিয়াজানত অসম প্ৰতিযোগিতাৰ

অন্তিম খেল পাইছিলগৈ। কলেজতহে প্ৰথম টেনিচ ৰেকেট ধৰি শিক্ষা লোৱা ললিত সিং সঁচাকৈয়ে এনে সুন্দৰ খেলুৱৈ আছিল যে পাহৰা নাযায়। হকী খেলত মণিপুৰ, মিজোৰাম আৰু বৰ্তমানৰ মেঘালয়ৰ পৰা অহা ছাত্ৰই ভাল প্ৰদৰ্শন কৰিছিল। তাৰে ভিতৰত মণিপুৰৰ মণি সিং, মিজোৰামৰ থাংজুৰেলা আৰু মেঘালয়ৰ মাইক্ৰফেৰাদ ব্লাৰ নাম মনলৈ আহিছে।

ছাত্ৰাবাসত সময় কটাবলৈ বহু ছাত্ৰই টাচ, ডবা, কেৰম খেলিছিল। টাচ খেলোতে কোনো ক্ষেত্ৰত পইছাৰো লেন-দেন কৰিছিল। তেওঁলোকে কোনে ঘৰৰ পৰা মণিঅৰ্ডাৰ পাইছে তাৰো খোজ ৰাখিছিল। এদিন গম পালে হাতেম আলীৰ টকা আহিছে। ফুচলাই আনি টাচ খেলত বহুৱালে। ল'ৰাজনৰ কিছু টকা ওলাই গ'ল। পাছদিনা তেওঁক আকৌ বিচাৰিলে কিন্তু ল'ৰাজনক নাপায়। খেলা চলি থাকিল, ৰাতিৰ বাছত ঘূৰি আহি টাচ খেলা স্থানলৈ হাতেম গ'ল। সকলোৱে চিঞৰি উঠিল 'কলৈ গৈছিলি— আমি ইমানকৈ বিচাৰিলো।' হাতেমে উত্তৰত ক'লে 'দেখিছ নহয় এইটো নতুন চুৰেটোৰ। মোক ঘৰৰ পৰা এটা হাত দীঘল চুৰেটোৰ কিনিবলৈ পইচা পঠাইছিল, পাচে তহঁতৰ পাল্লাত পৰি দীঘল হাতৰ নহ'ল, হাফ এটাহে হ'ল। আজি তহঁতৰ কথা শুনিলে এইটোও নহ'লহেতেন।"

ইঞ্জিনীয়াৰিং কলেজত ছাত্ৰ একতা সভাৰ সদস্য নিৰ্বাচন প্ৰক্ৰিয়া আৰু পদ্ধতি আগতে বেলেগ আছিল। এজন ভোটদাতাই তেওঁৰ আটাইকেইটা ভোট এজনকে দি জয়ী হোৱাত সহায় কৰিব পাৰিছিল। এই ভোট গণনা কাৰ্য প্ৰফেচৰ বিষ্ণুদেৱ শৰ্মাৰ পৰিচালনাত হৈছিল। তেওঁলোকে অলপ অলপকৈ গণনা কৰি ফলাফল দিওঁতে ভালে কেইদিন সময় লৈছিল। ১৯৫৯ চনৰ পৰা এটা বিভাগত এটা ভোট দিয়া নিয়মত নিৰ্বাচন পাতি একেদিনাই সকলো ফলাফল দিয়াৰ ব্যৱস্থা হ'ল। মনত পৰে প্ৰফেচৰ সেনগুপ্তৰ তত্বাৱধানতে এই গণনা কলেজৰ প্ৰেক্ষাগৃহত কৰা হৈছিল। তেতিয়াৰে পৰা সেই পদ্ধতিতে নিৰ্বাচন চলি আহিছে আৰু ক'তো খেলি-মেলি ঘটা দেখা নাই। আনকি ১৯৭৫ চনত জৰুৰী অৱস্থা দেশজুৰি প্ৰচলন হোৱাত কলেজৰ ছাত্ৰ একতা সভা ভংগ কৰা আৰু নতুনকৈ গঠন কৰি দিয়া নিৰ্দেশ আহিছিল যদিও এনে ব্যৱস্থা কলেজত লবলগীয়া নহ'ল। আনকি আগৰ সদস্যসকলৰ ম্যাদ উকলি যোৱাত নতুন নিৰ্বাচন চলিত নিয়মতে হৈ যায়। সেই সময়ত এনে দৃষ্টান্ত বোধকৰো দেশৰ আন শিক্ষা অনুষ্ঠানত বিৰল।

কলেজৰ ছাত্ৰ বহুতৰে ব্যায়াম ঘৰলৈ যোৱাৰ অভ্যাস আছিল আৰু তাত ভালদৰে অনুশীলন চলিছিল। বছৰেকীয়া প্ৰতিযোগিতা বৰ আমোদদায়ক কৰি তুলিছিল ৰবাৰ্টৰ মেজিক প্ৰদৰ্শনীয়ে। ৰবাৰ্ট আগতে হাইদৰাবাদ পুলিচৰ হাবিলদাৰ আছিল। কলেজত আহি চাৰ্জে ষ্টোৰত বিয়াৰাৰ হৈছিলহি। সেই সময়ত গুৱাহাটীত ৰাধাগোবিন্দ বৰুৱাই দ্বাৰা সিং, কিংকং আৰু আন আন মল্লযোদ্ধা আনি চাৰ্চ ফিল্ডত খেল প্ৰদৰ্শন কৰাইছিল। উদ্দেশ্য আছিল গুৱাহাটীৰ ইনড'ৰ ষ্টেডিয়াম সজাৰ ধন গোটোৱা। সেই সময়ৰ তুলনাত প্ৰৱেশ মূল্য বেছি আছিল যদিও আমাৰ ছাত্ৰই চাবলৈ গৈছিল। ফলস্বৰূপে ব্যায়াম প্ৰদৰ্শনীৰ মাজত মনমোহন চৌধুৰী আৰু ললিত বৰাই মল্লযুদ্ধ কৰিছিল (আনেও কৰিছিল)। মনমোহনৰ কায় ডাঙৰ আছিল আৰু ললিত বৰাই বগৰাই পেলোৱা দেখুৱা হৈছিল। ললিত বৰাই হাত পকালে মনমোহনে চিঞৰি চিঞৰি কান্দিছিল— দৰ্শকক আমোদ দিবলৈ। যামিনীকান্ত গোহাঁই আৰু অমূল্য গোস্বামীয়ে চাৰ্কাচৰ বহুৱাৰ পোচাক পিন্ধি চাৰ্কাচৰ দৰে ধেমেলীয়া কাণ্ড কিছুমান কৰি বৰ আমোদ দিছিল। লাহে লাহে ব্যায়াম প্ৰদৰ্শনীত আগৰ আনন্দ কমি যাবলৈ ল'লে। তাৰ পাচত এনে এটা পৰিস্থিতি হৈছিল যে প্ৰতিযোগিতাত দৰ্শক নোহোৱাই হ'ল। পাচলৈ পাঞ্জা খেলটো সোমাই পৰাত পৰিস্থিতি অলপ উন্নত হ'ল।

ইঞ্জিনীয়াৰিং কলেজৰ বিশ্বকৰ্মা পূজা বৰ আড়ম্বৰে পাতিছিল আৰু বহু নিমন্ত্ৰিত অতিথিক সুখাদ্য খুৱাই আনন্দ দিছিল। পিছদিনা মূৰ্তি সজাই-পৰাই ট্ৰাকত জেনেৰেটৰ লগাই নানান ৰং-বিৰঙৰ লাইট লগাই গুৱাহাটীত আনৰ লগত প্ৰদৰ্শন কৰি ঘূৰাইছিল। সেই সময়ত আমাৰটোৱেই সদায় উৎকৃষ্ট প্ৰদৰ্শনী আছিল। পাছলৈ বিশ্বকৰ্মাৰ হাবিয়াস কম হৈ আহিল। এতিয়া ইচ্ছা কৰিলে ছাত্ৰসকলে চমকপ্ৰদ প্ৰদৰ্শনী কৰাৰ বহু আহিলা-পাতি আছে যদিও তেনে উদ্যম দেখা নাযায়।

১৯৫৯ চনত ৰাধাগোবিন্দ বৰুৱা বহুবাৰ ৰাতিপুৱাতে অধ্যাপক লাহিৰিক লগ পাবলৈ আহিছিল। তেতিয়া কলেজ ৭ বজাত আৰম্ভ হয়। সেইবাবে কিমান ৰাতিপুৱাই তেখেতে আহি পাইছিল অনুমান কৰিব পৰা যায়। তেখেতৰ উদ্দেশ্য আছিল লাহিৰিৰ পৰা ইনডোৰ ষ্টেডিয়ামৰ নক্সা গোটোৱা। ফলত সকলোৱে জানে মল্লযুদ্ধ পাতি গোটোৱা ধনেৰে গুৱাহাটী ষ্টেডিয়ামে গঢ় ল'লে।

১৯৬০-৬১ চনত গুৱাহাটী ৰিফাইনাৰিৰ নিৰ্মাণ কাম ৰোমানিয়ান সকলে আৰম্ভ কৰে। তেতিয়া বস্তুবাহানি পৰীক্ষা কৰাৰ ঠাই নাছিল। ইঞ্জিনীয়াৰিং কলেজলৈ তেতিয়া কিছু কিছু যন্ত্ৰপাতি আহিছেহে মাত্ৰ। সেইবোৰ বহুৱাই পৰীক্ষা-নিৰীক্ষা কৰাৰ পাছত ৰিফাইনেৰীত ব্যৱহাৰ হোৱা লো, তীখা, ওৱেলডিঙৰ কাম সকলো পৰীক্ষা কলেজতে কৰি দিয়া হৈছিল। তাৰ বাবদ কোনেও টকা পইচা পোৱা নাছিল। কিবা চাৰ্জ দিছিলে যদিও ট্ৰেজাৰিতে জমা হৈছিল। সেইদৰেই ব্ৰহ্মপুত্ৰ দলঙৰ সকলো পৰীক্ষা কলেজত কৰি দিয়া হৈছিল। সেইবোৰ কাম বহু সময়ত ৰাতি বা শনিবাৰ, ৰবিবাৰে কৰি দিয়া হৈছিল। তেনে কাম কৰি আনন্দ পোৱা গৈছিল, কিয়নো কলেজখনৰ আন এটা দিশৰ আৱশ্যকতা প্ৰতিফলিত হৈছিল আৰু ব্যস্ত থকা গৈছিল।

বছৰেকীয়া খেল-ধেমালিৰ সময়ত এটা বিশেষ প্ৰতিযোগিতা আছিল। সেইটো আছিল পাহাৰ বগোৰা। বৰ্তমান ৪ নং হোষ্টেলৰ চুপাৰিন্‌টেণ্ডেণ্টৰ ঘৰৰ পিছফালেদি উঠি ওপৰৰ এক নিৰ্দিষ্ট স্থান পায় আৰ তাৰ পৰা প্ৰমাণপত্ৰ লৈ নামি আহিব লাগে। নিৰ্দিষ্ট ঠাইলৈ আগতীয়াকৈ দুজনমান উঠি ৰঙা পতাকা উৰুৱাই বহি থাকে। এজন প্ৰতিযোগী গৈ পালে চহী কৰি কাগজ দিয়ে আৰু ফটকা ফুটুৱায়। শেষৰজন প্ৰতিযোগী পোৱালৈকে তাত থাকিব লাগে। এই খেলত মিজোৰামৰ থানচিয়াই সদায় প্ৰথম হৈছিল। থানচিয়াই কেইবাটাও পেণ্ট আৰু হাত দীঘল ছাৰ্ট, মোজা কেবাজোৰো আৰু হাত মোজা পিন্ধি লৈছিল। দেখা গৈছিল তেওঁ নামিবৰ সময়ত থিয় গৰাইদি জংগলৰ ওপৰেদি চুচৰি দিয়ে। এবাৰ কাশ্মীৰৰ পৰা অহা ছাত্ৰ আশোক মাহতুৱে এই খেলত যোগ দি ঘূৰি আহি বমি কৰি লেবেজান হৈ পৰি ভালদৰেই ভয় খুৱালে। সেই সময়ত কাশ্মীৰ, উৰিষ্যা, নেপালৰ পৰা বছৰি কেইজনমান ছাত্ৰ পঠাইছিল। কাশ্মীৰৰ পৰা অহা ছাত্ৰই ইমান সুন্দৰকৈ অসমীয়া শিকি পেলাইছিল যে বিশেষকৈ জ্যোতি খাজাঞ্চী নামৰ ল'ৰাজনক সকোলোৱে বাহিৰত অসমীয়া বুলিয়েই জানিছিল। কলেজৰ বহু ছাত্ৰই উচ্চ মানৰ নাটক কৰাত সক্ষম হৈছিল। মনত পৰে এবাৰ দুদিনীয়াকৈ নাটক প্ৰতিযোগিতা পাতে। এঘাৰটা গোটে নাট প্ৰদৰ্শন কৰে। প্ৰতিযোগিতাত পৰীক্ষক কেইবাজনৰ মাজত ডঃ ভবেন শইকীয়াও আছিল। বহু ৰাতিলৈকে প্ৰতিযোগিতা চলিছিল। মনত পৰে, ভবেন শইকীয়াৰ কথা যে তেওঁ প্ৰত্যেকখন নাটক উচ্চমানৰ হোৱা বুলিয়েই বিবেচনা কৰে। দুটা ৰাতি সম্পূৰ্ণ উপভোগ কৰিলে বুলিও তেওঁ মত প্ৰকাশ কৰিছিল।

পঢ়ি থাকোতে কাম কৰি খৰচ উলিওৱা কেবাজনো ছাত্ৰ আছিল। অৱশ্যে বেছিভাগে টিউচন কৰিহে সেয়া কৰিছিল। কিন্তু এজনৰ ক্ষেত্ৰত তাৰ ব্যতিক্ৰম ঘটিছিল। ভৰেশ শৰ্মা বোলা ল'ৰাজনে মেট্ৰিকত প্ৰথম হৈছিল আৰু ৰমেন শৰ্মাৰ লগত ৰাতি ৰাতি কলেজৰ বাৰান্দাত 'ৰোলাৰ স্কেটিং' কৰিছিল। ৰমেন মেকানিকেল আছিল। ১৯৮৩ চন মানৰ কথা, মোক চিভিলৰ ভৰেশক চিনাকি কৰি দিলে। পাচত দুজনমান প্ৰফেচাৰে মত প্ৰকাশ কৰিলে বোলে ভৰেশে পঢ়াত ভাল কৰা নাই আৰু মেট্ৰিকত প্ৰথম হোৱাটো ৰহস্য যেনহে লাগে। উত্তৰত মই কৈছিলো 'মেট্ৰিকত প্ৰথম স্থান এনেয়ে পাব নোৱাৰে। ল'ৰাজনৰ বিশেষ গুণ থাকিবই লাগিব', তাৰ পাচত ভৰেশে ষষ্ঠ চেমিষ্টাৰত পঢ়ি থ কোতে মোক এদিন আহি ক'লে তেওঁক এটা কাম যোগাৰ কৰি দিব লাগে। মনত পৰিল প্ৰতুল বৰুৱাই মোক কৈছিল গৌহাটী ইলেকট্ৰি কলচ্‌ৰ মালিকে ডিফুত চিভিল কাম কৰিছে আৰু তিনিজন পাৰ্ট টাইম ল'ৰা বিচাৰিছে। কামটো হ'ল মাটি কটাৰ পৰিমাণ উলিয়াব লাগে আৰু বিল বনাব লাগে। শুকুৰ বাবে আবেলি গৈ ৰবিবাৰে মালিকৰ লগতে ঘূৰি আহিব পাৰিব। মই ভৰেশক কলো, তুমি শনিবাৰে ক্লাচ নকৰাকৈ চলিব পৰো যদি কামটো কৰা আৰু প্ৰতুল বৰুৱাক টকা-পইচাৰ বিষয়ে ব্যৱস্থা ল'বলৈ ক'লো। ল'ৰাজনৰ পঢ়াৰ খৰচ ওলোৱাকৈ যাতে পইচা কেইটামান দিয়ে। সেয়ে হ'লে শুকুৰবাৰে ভৰেশক আবেলি লৈ যাব আৰু ৰবিবাৰে ঘূৰাই লৈ আহিব। মাটিৰ জোখমাখ কৰা কাম ভৰেশৰ কাৰণে সাধাৰণ কথা। সেয়েহে তাঁলৈ গৈ একেদিনাই সকলো কাম কৰি বিল বনাই দিব পাৰিছিল। কণ্ট্ৰেক্টৰ ভৰেশৰ ওপৰত ইমানে আস্থা হ'ল যে পাছলৈ তেওঁকে অকলে যাবলৈ লগালে। ভৰেশে পাচ কৰিয়েই এ অ' চিত কাম পালে।

কলেজৰ কথা লিখিবলৈ গ'লে বহু কথাই ওলাই গৈ থাকে। ৩৫ বছৰ এইখন কলেজত কাম কৰিছো। বহু কাম, বহু কথাৰ মই সাক্ষী। আজি পঞ্চাশ বছৰীয়া সোঁৱৰণীৰ দিনত কলেজখনৰ স্মৃতিয়ে মোক আবেগিক কৰিছে। কলেজখনৰ উন্নতি কামনা কৰি সামৰিছো।

✡ ✡ ✡

*মানুহৰ সেৱাৰ মাজেদি মই ঈশ্বৰক লগ পাবলৈ বিচাৰো। কাৰণ ঈশ্বৰ স্বৰ্গতো নাই, পাতালতো নাই, আছে মাথো আমাৰ প্ৰত্যেকৰে অন্তৰত।*

**- 'মহাত্মা গান্ধী'**

*যি নিজকে পাপী বুলি কয় তাৰ পাপ নাথাকিলেও সি পাপী। যি নিজক পবিত্ৰ বুলি ভাবে সি পুণ্যৱান। গতিকে মানুহৰ প্ৰথমতে আত্মবিশ্বাসৰ প্ৰয়োজন।*

**- 'ৰামকৃষ্ণ পৰমহংসদেৱ'**

# অতীত ৰেঙণি ঃ গল্পৰ সাঁচত

ভোলা নাথ দাস
*প্ৰাক্তন ছাত্ৰ (প্ৰথম চাম, ১৯৫৫ - ৬০)*

**স্মৃতিচাৰণ ঃ**

আমাৰ ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজখনক জন্মলগ্নতে বোলা হৈছিল অসম চিভিল ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজ। দেশৰ পথ, দলং, অন্য চিমেন্টৰ গাঁথনি, বানপানী নিয়ন্ত্ৰণ ইত্যাদি বিবিধ চিভিল ইঞ্জিনিয়াৰিং কামৰ কাৰণে সেই সময়ত উপযুক্ত বা অৰ্হতা সম্পন্ন অভিযন্তা গড়কাপ্তানী বিভাগত নথকাত চৰকাৰৰ সমস্যা সৃষ্টি হৈছিল। বিশেষকৈ পঞ্চ-বাৰ্ষিকীৰ কামবোৰ কাৰ্যকৰী কৰাৰ ক্ষেত্ৰত। সেই সমস্যা লাঘব কৰিবলৈ কেৰেলা, মাদ্ৰাজ প্ৰেচিডেন্সি (বৰ্তমান তামিলনাডু আৰু অন্ধ্ৰ প্ৰদেশ), উত্তৰ প্ৰদেশ আদিৰ পৰা অভিজ্ঞ ইঞ্জিনিয়াৰ চুক্তি কৰি অত্যধিক দৰমহা দি আনিবলৈ চৰকাৰ বাধ্য হৈছিল। তেনে পৰিস্থিতি নিৰাময় কৰিবলৈ ১৯৫৫ চনৰ চেপ্তেম্বৰ মাহত স্থাপন কৰা হ'ল বৰ্তমানৰ কলেজখন। প্ৰয়োজনৰ সাপেক্ষে অন্যশাখা খোলোতে কলেজখনৰ চিভিল ইঞ্জিনিয়াৰিং শাখাৰ লগতে বহু শাখা যোগ হ'ল। সেই কাৰণে পূৰ্বৰ অসম চিভিল ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজৰ সলনি বোলা হ'ল অসম ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজ। আৰম্ভণিতে ৬০ জন ছাত্ৰকহে ভৰ্ত্তি কৰাৰ কথা আছিল যদিও ইঞ্জিনিয়াৰিং পঢ়িবলৈ ইচ্ছুক ছাত্ৰৰ হেঁতা-ওপৰা, উখল-মাখল দেখি চৰকাৰে ততাতৈয়াকৈ আৰু ১২ জন ছাত্ৰক নাম ভৰ্ত্তি কৰিবলৈ দিয়াত প্ৰথম চাম ছাত্ৰৰ সৰ্বমুঠ সংখ্যা হ'লগৈ ৭২ জন।

অস্মিতাৰে কওঁ, এই প্ৰথম চাম ছাত্ৰৰ মাজত ময়ো আছিলো এজন। পিছে মই ইঞ্জিনিয়াৰিং পঢ়িবলৈ গুৱাহাটীলৈ অহা নাছিলো। বি. এছ. চি. ডিগ্ৰী লৈ ঘৰতে আলস্যভাবে কাল অতিবাহিত কৰিছিলো। লগতে চেষ্টা কৰিছিলো হাইস্কুলত শিক্ষকৰ চাকৰি।

আমি ঘোঁকট গাঁৱলীয়া অঞ্চলৰ যদিও আমাৰ ঘৰখন পুৰণিকলীয়া আচাৰ-বিচাৰ বা পৰম্পৰাৰ পৰা মুক্ত আছিল। আইতাৰ মন আছিল কিন্তু সেই তাহানিৰ ভাব-ভঙ্গীৰ। অশীতিপৰ বৃদ্ধা। পুৰণি স্বভাৱ এৰে কেনেকৈ? তেনে গাৱঁলীয়া সমাজ ব্যৱস্থা আৰু দস্তুৰ মতে আইতাই মোৰ বিয়াখন পতাৰ প্ৰাধান্য দিছিল। মা-দেউতাই আইতাৰ কথা শুনিবই নোখোজে। মোৰ বিয়াৰ প্ৰতি বীতৰাগ। তেনে অৱস্থাতে এদিন আসামট্ৰিবিউন কাগজত বিজ্ঞাপন এটা দেখি মোৰ প্ৰাণ নাচি উঠিল। গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ে পদাৰ্থ বিজ্ঞান আৰু ৰসায়নত পোষ্ট গ্ৰেজুৱেট শাখা খুলিছে। প্ৰত্যেকটো বিষয়ত মাত্ৰ আসন ৫ খন। ইচ্ছুক ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ পৰা মাৰ্কচীটৰ সৈতে নিৰ্দিষ্ট প্ৰ-পত্ৰত আবেদন কৰিবলৈ আহ্বান কৰিছে। টালি-টোপোলালৈ গুৱাহাটী বুলি ঢপলীয়াই আহি চানমাৰিত থকা খেৰৰ ছাউনি দিয়া বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ছাত্ৰবাসত উঠিলো।

ৰসায়ন পঢ়িম বুলি খাটাং কৰি প্ৰ-পত্ৰখন অন্য প্ৰয়োজনী কাগজ-পত্ৰ সংলগ্ন কৰি অফিচত দাখিল কৰিলো। কেইদিনমান অপেক্ষাৰ অন্তত বাছনিত উঠা ছাত্ৰ ৫ জন আৰু লগতে অপেক্ষাত থকা ৩ জন ছাত্ৰৰ নাম ঘোষণা কৰিলে। নটীচ বৰ্ডত লিষ্টখন আঁৰি দিলে। মই বৰ সন্তোষ পালো যে মই বাছনিত উঠিলো। আবাসিক ছাত্ৰ কেইজনকমানক জিলিকাৰ দোকানত এক প্লেটকৈ বুন্দিয়া-ভুজিয়া আৰু এক চিংগল চাহেৰে আপ্যায়িত অৰ্থাৎ পাৰ্টি দিব লগা হ'ল।

তেনেতে মোৰ জীৱন প্ৰৱাহে এটা নতুন ভাজ ললে। লগৰে ছাত্ৰ এজন গুৱাহাটীলৈ ৰসায়নত পোষ্ট গ্ৰেজুৱেট পঢ়িবলৈ আহিছিল। তেওঁ বাছনিত নুঠিল। তেওঁৰ নামটো ৰলগৈ অপেক্ষা কৰা লিষ্টৰ এক নম্বৰত।

সেই বন্ধুজন হঠাতে মই বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ছাত্ৰাবাসত অতিথি হৈ থাকোতে আহি ক'লেহি, – "খবৰ এটা তই পাইছ নে নাই? চৰকাৰে ইয়াত ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজ এখন স্থাপন কৰিছে। অসম ইঞ্জিনিয়াৰিং ইনষ্টিটিউটত বৰ্তমান কলেজখন আৰম্ভ হ'ব। তই এপ্লাই কৰ। চিট পাবিয়েই। ভাল নম্বৰ আৰু ৰয়েল কম্বিনেশ্যন লৈ বি. এছ. চি. পাছ কৰিছ যেতিয়া।

খবৰটোৱে মোৰ অন্তৰত আলোড়ন সৃষ্টি কৰিব নোৱাৰিলে আৰু চাৰিটা বছৰ অধ্যয়ন! চাৰিটা বছৰ কাৰাগাৰালৈ নিজকে নিক্ষেপ কৰাৰ অপপ্ৰচেষ্টা! ইমান খিনিয়েই আঁটিছে। সেই বুলি মোক পঢুৱাবলৈ ঘৰখনৰ সাধন নোহোৱা নহয়। আকালো নোহোৱা ভঁৰালো নোহোৱা তেনে এটা পৰিয়ালৰ পুত্ৰ মই। কথা হ'ল, পঢ়ি-পঢ়ি মোৰ আমুৱাই গৈছিল।

মই বন্ধুজনক প্ৰশ্ন কৰিলো, – 'তই যে মোক ইঞ্জিনিয়াৰিং পঢ়িবলৈ ইমান কৈ টানি ধৰিছ, কাৰণটো কচোন?'

সি কোনো ঢাকনী নিদি প্ৰকাশ্যভাবে ক'লে, – 'তই নপঢ়িলে চিট এটা খালী হ'ব। মোৰ সেই জেগাত পঢ়িবলৈ বাট এটা মুকলি হ'ব। জানই, মোৰ নামটো ওয়েটিং লিষ্টৰ এক নম্বৰত আছে।' মই মৌণ হৈ ৰ'লো। বন্ধুজন কিন্তু নিৰাশ নহ'ল। পুনৰ পিছদিনা আহি ওলালহি ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজৰ এড্‌মিশ্যনৰ ফৰ্ম এখন লৈ।

*শ্ৰীভোলা নাথ দাস অসম ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজৰ একেবাৰে প্ৰথম চামৰ ছাত্ৰ। তেখেতৰ মতে সেইটোৱেই তেখেতৰ প্ৰথম আৰু শেষ চিনাকি। পিছে নহয়, তেখেত এজন সুপৰিচিত গল্পকাৰো। তেখেতৰ কথাশৈলীৰ পৰিচয় এইটো নিবন্ধতো পোৱা গৈছে।*

বন্ধুজনৰ পৌনঃপুনিক উপস্থিতিত মই উত্যক্ত হৈ পৰিছিলো। সি মৈটাডাল লৈ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ উচ্চ ধাপত উঠি মাষ্টাৰ ডিগ্ৰী ল'বলৈ অপ্ৰাণ প্ৰচেষ্টা কৰিছিল। কিন্তু তাৰ উদ্যমৰ এটা কণ্টক মই। বাকী চাৰিজনক সি চিনি নাপায়। বগৰী জেং বুলি ভবা মোক যদি আঁতৰাব পাৰে তাৰ পথ হ'ব প্ৰশস্ত। ফৰ্মখন আগবঢ়াই দি সি মোক ক'লে, -- 'ফৰ্মখন ফিল-আপ কৰি তোৰ মাৰ্কচিটখন দে, অফিচত ময়েই দিওঁ গৈ।

মই বাক্য ব্যয় নকৰিলো। কোলাৰটো এৰি পেটৰটো আশাৰ কৰা মোৰ চাৰিত্ৰিক স্বভাব নহয়। তথাপি তাৰ অনুৰোধ মই প্ৰত্যাখ্যান নকৰিলো। বিশ্ববিদ্যালয়ত জমা দিয়া সকলো কাগজ পত্ৰ মাৰ্কচিটৰ এটেষ্টেড কপি আদি মোৰ হাততে আছিল। চুটকেচটো খুলি কাগজ সোপা তাক দি 'কি কৰিব লাগে তয়ে কৰ' বুলি কাষতে থকা তেতেলী গছ জোপালৈ নিৰ্লিপ্ততাৰে চাই ৰ'লো।

বন্ধুজনৰ মুখত উজ্জ্বল পোহৰৰ লেশে উদ্ভাষিত কৰি গ'ল। সি তৎমূহূৰ্তে মোৰ হৈ ফৰ্মখন পূৰ কৰি মোৰ চহীটো ল'লৈ আৰু এটেষ্টেড্ মাৰ্ক চিটখন লৈ মোক গুড়লাক দি প্ৰত্যয়ভাবেৰে প্ৰস্থান হ'ল।

বন্ধুজনৰ ভাগ্য সুপ্ৰসন্ন আছিল। মই ইঞ্জিনিয়াৰিংত চীট পালো। চাৰিটা বছৰ উকলি যোৱাৰ পিছত চিভিল ইঞ্জিনিয়াৰিংৰ স্নাতক হৈ ওলাই যাবলৈ সক্ষম হ'লো। সেয়েহে আজি জীৱনৰ শেষ প্ৰান্তত থিয় হৈ আত্মম্ভৰিতাৰে ডিঙিৰ শিৰ ফুলাই ঘোষণা কৰিব পাৰিছোঁ, -- 'আমি অসম ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজৰ প্ৰথম চাম ছাত্ৰ'।

মনত খুকুৰি আৰু অনিচ্ছা লৈ ইঞ্জিনিয়াৰিং পঢ়ি ভালেই কৰিলো নে নাই তাৰ খতিয়ান দিবলৈ মই কুণ্ঠাবোধ কৰিছোঁ। মোৰ মনে কয়, মই ৰাউণ্ড হ'লত স্কোৱাৰ পেগহে হ'লো। কলেজখনত মোৰ বন্ধুবৰ্গ নাছিলেই, সকলোৰে লগত লেন-পেনাই থাকিবলৈ মোৰ স্বভাৱ-বিৰুদ্ধ আছিল। মোৰ ভাল লাগিছিল এবীৰ দৰে লেটা কন্দাই নিৰুদ্বেগে থাকিবলৈ। লাটুমৰ দৰে নিজ অক্ষ-দণ্ডত ঘূৰি থাকিবলৈ। অৰ্থাৎ বাহিৰা কিতাপত নিমজ্জিত হৈ থাকিবলৈ। আচৰিত কথা, তেনে এজন নিৰলে থকা ব্যক্তিৰ গাত পৰিবলৈ দুই এটা বহুৰঙী পখিলা নহাকৈ নাছিল। আহিছিল। কিন্তু মোৰ সঁহাৰি নাপাই উৰি গৈছিল।

মোৰ বন্ধুজন, যিজনৰ আশাশুধীয়া প্ৰচেষ্টাত মই ইঞ্জিনিয়াৰ হ'লো, তেওঁ এখন খ্যাত কলেজৰ ৰসায়ন শাস্ত্ৰৰ অধ্যাপক হ'লহি। বিভাগটোৰ মুৰব্বী হৈ অৱসৰো ল'লে। আমেৰিকাৰ বিশ্ববিদ্যালয় এখনত গৱেষণা কৰি ডক্টৰেট ডিগ্ৰীও ললে। কিন্তু মই কিটো পালো ? ত্ৰিশংকু হৈ আলাসত ওলমি ৰ'লো। সেয়েহে মোৰ ভাব হয়, ৰুলো লাউ, বগালে পুঁৰৈ, লাগিল কোৰা ভাতুৰি।

ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজৰ স্মৃতি কথা লিখিবলৈ গৈ এইবোৰ নিজৰ কথা উল্লেখ কৰিব লগা হ'ল। সেইখন কাৰিকৰী উচ্চ বিদ্যালয়ত পঢ়িবলৈ আহি মোৰ প্ৰতুল লাভ হ'ল, কলেজখনৰ প্ৰতিস্তাপক অধ্যক্ষ শ্ৰদ্ধেয় হৰিপ্ৰসাদ বৰুৱা, আই. এছ. ই. ৰ সান্নিধ্য লভাৰ।

মই তেতিয়া আমাৰ অঞ্চলৰ মধ্য ইংৰাজী স্কুলখনৰ পঞ্চম শ্ৰেণী ছাত্ৰ। আমাৰ অঞ্চলত শাৰী শাৰী চাহ গছৰ চিৰ-সেউজীয়া দলিচা। ইখনৰ লগত সিখন লানি নিছিগা চাহ বাগিচা। দেউতাই চাহ বাগিচাত কাম কৰে। বাগিচাৰ মেনেজাৰসকল আছিল ইয়োৰুপীয়ান চাহাব। তেওঁলোকৰ কৃষ্টি-সভ্যতাৰ কিছু ছিটিকণি অসমীয়া সমাজতো পৰিছিল। ঘৰত ল'ছালীৰ জন্মদিন, বৰদিন আমিও পাতিছিলো। মোৰ জন্ম দিন পতাত বাগিচাৰে চোট কেৰাণী আমাৰ মোমাইদেৱে এখন ৰঙীণ কিতাপ মোক উপহাৰ দিছিল। ওচৰ চুবুৰীয়া সকলোকে দেউতায়ে নিমন্ত্ৰণ কৰিছিল। তেওঁলোকে মোক উপহাৰ দিছিল চোলা - পেণ্ট আদিৰে। সেইবোৰ উপহাৰে মোৰ মন প্ৰলোভিত কৰিব নোৱাৰিছিল। মোৰ ধাউতি বাঢ়িছিল কিতাপখনলৈ। গধূলি পঢ়া মেজত জ্বলাই যোৱা লেমটোৰ ফিটাডাল বঢ়াই দি মোমাইদেউৰে উপহাৰ দিয়া কিতাপখন উলিয়াই চালো। লিৰিকি বিদাৰি চালো। পাতবোৰ সুঙি চালো। হাতীদাঁতৰ কাগজত অঁকা ছবিবোৰ বহুত সময় ধৰি চালো। ডাঠ কাগজৰে বকলা থকা কিতাপ। তাৰ ওপৰতো এখন ছবি। ছুই চালেই ইমান ভাল লাগে। পঢ়িলে চাগে কিমান মজা লাগিব। কিমান সময় তেনেকৈ পাৰ হ'ল মোৰ জ্ঞান নাছিল। মায়ে ৰান্ধনী ঘৰৰ মজিয়াত ভাত বাঢ়ি খাবলৈ মতাত হে মোৰ হুচ আহিল। মায়ে ৰিঙিয়াই ক'লে, -- 'হয়নে দেউকণ, তোৰ টোপনী আজি কোনে কাঢ়ি নিলে। উপহাৰবোৰ পায় তোৰ হ'বলা মন থৰক-বৰক। ভাত খাবলৈ আহ আকৌ।'

কিতাপখনৰ বাহিৰে আন উপহাৰ মোৰ মন আকৃষ্ট কৰিব পৰা নাছিল। খপ কৈ উঠি কিতাপখন মেজত ৰেহা লগাই থওতেহে কিতাপখনৰ নাম আৰু লেখকৰ নাম পঢ়ি চালো। কিতাপখনৰ নাম 'মইনা'। লেখক শ্ৰীহৰিপ্ৰসাদ বৰুৱা।

পিছদিনা পুৱা স্কুলত পঢ়া পাঠ আওৰাওঁতে, ঘৰত কৰিবলৈ দিয়া অঙ্ক কৰোঁতে মই কিতাপখন পঢ়িবলৈ সময় নাপালো। বাগিচাৰ ঘৰৰ পৰা স্কুললৈ দূৰণীবটীয়া বাট। সেয়েহে স্কুললৈ সোণকালে ওলাব লাগে। গাটো পখালি পঁইতা ভাত এগাল নাকে-মুখে গুজি স্কুললৈ ঢাপলি মেলিলো। স্কুলৰ পৰা আহি জুৰাই শতাই জা-জলপান খোৱাৰ অন্তত কিতাপখন মেলি ল'লো। কেনেকৈ ঘৰুৱা ভাষাৰে ৰেহা লগাই বৰ্ণনা কৰি গৈছে। কি সোৱাদ। স্কুলৰ পৰা আহি তিনিদিন ধৰি একে লেথেৰি কৈ পঢ়ি কিতাপখন শেষ কৰিলো। ইমান বিতোপন সাধুবোৰ। ৰসে চৌ-চৌৱা। পকা কঁঠালৰ ফুট এটা যেন মুখত দিছোঁ।

তেতিয়াই অন্তৰখনে হাবিয়াহ কৰি উঠিছিল কলমেৰে লিখি সাধু কোৱা শ্ৰীহৰি প্ৰসাদ বৰুৱা নামৰ ককাজনক এবাৰ কাষতে পাবলৈ। বহুদিন অতিক্ৰম কৰিলো শৈশৱৰ পৰা কৈশোৰ আৰু তাৰ পৰা যৌৱনলৈ উত্তৰণ হ'লো। কিন্তু শৈশৱতে কল্পনা কৰা সেই সাধু কথাৰ কিতাপ লিখা ককাজনক দেখা বা সামীপ্য লভাৰ সুযোগ নাপালো। পালো অসম ইঞ্জিনিয়াৰিং ইন্সষ্টিটিউটৰ প্ৰকাণ্ড বিল্ডিং এটালৈ আহি। অৰ্থাৎ নতুনকৈ স্থাপন কৰা কলেজখনৰ প্ৰিন্সিপালৰ অফিচলৈ আহি। য'ত কলেজখনৰ শ্ৰেণীবোৰো বহিছিল। সেইবোৰ অস্থায়ী ব্যৱস্থা। চৰকাৰে জোৰা-ফোন্দা মৰাৰ কাম।

মই অ'তকালে বিচাৰি ফুৰা ব্যক্তিজনেই আছিল শ্ৰীহৰিপ্ৰসাদ বৰুৱা আই. এছ. ই. কলেজৰ অধ্যক্ষ। ইমান অনায়েসে যে অধ্যক্ষক দেখা সাক্ষাৎ পাম মই কল্পনা কৰিব নোৱাৰিছিলো। পকা থেকেৰা বৰণৰ তেজ-গোৰা মুখখনৰ সৈতে মূৰত মথুৰা পাগমাৰি গাৱঁৰ বৰ গছৰ তলত গুৰু-গম্ভীৰ ভাৱে থম-থমকৈ বহি থকা বুঢ়া ডাঙৰীয়াৰ দৰে অধ্যক্ষৰ চকীখনত বহি থকাজন চোন বুঢ়া বুঢ়াডাঙৰীয়াৰ চেহেৰাৰ। একেশান্ত সমাহিত ৰূপ, একে চেহেৰা, একে গুম্ফ আৰু তেজ গোৰা মুখ। পাৰ্থক্য মাত্ৰ এইখিনি, বুঢ়া ডাঙৰীয়াৰ মূৰত বগাপাটৰ মথুৰা পাগ আৰু তেখেতৰ মূৰত খাজ খুৰাই পিন্ধা এটা টুপী। বুঢ়া ডাঙৰীয়াৰ গাত আশীসূতাৰ এখন চেলেং আৰু তেখেতৰ গাত গলবন্ধ কোট চোলা। চকীখনৰ সন্মুখত এখন ছেক্ৰেটেৰিয়েট টেবুল আৰু সোঁফালে চকীখনৰ কাষত আঁকোৰা ৰাইডাং নাখুটি এডাল। ভেলেঙ্কিৰ দৰে তধা লাগি চাই কোঠাটোৰ দুৱাৰদলিত থিয় হৈ ৰ'লো। মনত পৰিল, শৈশৱ কালতে পঢ়া মন চঞ্চল কৰা 'মইনা' সাধু কথাৰ কিতাপখন। তাৰ সাধুবোৰে দলঙাত লাগি ধৰা কাঙ্কুলি মাছৰ দৰে মোৰ অন্তৰত আজিও খলখলাই আছে।

'কোন অ' এইটো? দুৱাৰ মুখত কিয় থিয়া- থি কৰি আছ? সোমাই আহ।' অচিনাকী ল'ৰা এটাক চিধাই তই বুলি সম্বোধন। পিছত গম পালো, কম বয়সীয়াসকলক তেখেতে তই বুলিয়েই মৰমতে মাতে।

প্ৰকৃততে ইঞ্জিনিয়াৰিং পঢ়িবলৈ মোক যে বাছনি কৰিছে, সেইখন চিঠি আনিবলৈ তেওঁৰ কাষলৈ গৈছিলো। নিয়মমতে অফিচৰ সহায়কৰ পৰা তেনে চিঠি ল'ব লাগে। তেতিয়া আৰম্ভণি কালত কলেজখনৰ কৰ্মচাৰী বুলিবলৈ আছিল মাথোন সহায়ক জন আৰু এজন পিয়ন। অফিচৰ প্ৰায় কাম তেৱেঁই কৰিছিল।

অফিচৰ সহায়কজনৰ দিহামতেহে মই তেওঁৰ ওচৰলৈ গৈছিলো। সহায়কজনে কৈছিল, – "চিঠিখন ছাৰৰ পৰা লওঁক গৈ। লেফেফাত নাম ঠিকনা লিখা, চিঠি ভৰোৱা, ইচু কৰা, আঠা লগোৱা যাৱতীয় সকলো কাম ছাৰে নিজে কৰে'। মইনাৰ লেখকজনৰ যে হেলাৰঙে কাষলৈ প্ৰথম দিনা যাব পাৰিম মোৰ কল্পনাৰ বাহিৰত আছিল।

সেইবোৰ স্মৃতি মোৰ মনত প্ৰোজ্জ্বল হৈ আছে আৰু কিছুমানত কঁহ উঠি বিবৰ্ণ হৈছে। আগতে উনুকিয়াই আহিছোঁ আমাৰ কলেজখন চানমাৰি ইঞ্জিনিয়াৰিং ইনষ্টিটিউত আৰম্ভ হৈছিল। বিজুলি চাকিৰ ব্যৱস্থা নথকাত কেৰাচিন তেলৰ লেমৰ পোহৰত পঢ়ি বি. ই. পাৰ্টৱানৰ প্ৰথম বৰ্ষৰ পৰীক্ষা দিছিলো। কটন কলেজ চুড়মাৰ্চন হ'লত পৰীক্ষা অনুষ্ঠিত হৈছিল। তাৰ পাছত হে জালুকবাৰীলৈ আমাক স্থানান্তৰিত কৰিছিল।

জালুকবাৰীৰ চিৰশ্যামল বন-লতা, তৰুৰে ছাটি ধৰা পাহাৰৰ নামনিত, অনেক যোজন আবৰি থকা সমীৰ সঞ্চৰিত দিপৰ বিলৰ জলধিৰ নৈকট্যত, অনাদ্যন্ত মহাকাশৰ তলত, দুটা দুমহলীয়া হোষ্টেলসহ কলেজৰ মূল ঘৰটো নিৰ্মাণ কাৰ্য সম্পূৰ্ণ হৈছিল। তাতেই আমি তিনিটা বছৰ অতিবাহিত কৰিছিলো।

চানমাৰি আৰু জালুকবাৰীৰ কালছোৱাৰ সানুপঙ্খ ধাৰা বৰ্ণনা দিলে পঢ়ুৱৈ আমনি বা বিৰক্তিবোধ কৰিব বুলি চিন্তা কৰি মাত্ৰ কেইটামান সাধাৰণ অথচ মোৰ অন্তৰত গভীৰ ৰেখা পাত কৰা কথা উল্লেখ কৰি সামৰিম বুলি ভাবিছো।

হৰিপ্ৰসাদ বৰুৱা ছাৰ কলেজখনৰ অধ্যক্ষৰ আসনখন মাত্ৰ কেইটামান মাহ শুৱনী কৰিলে। তেখেতক তৎস্থলাভিষিক্ত কৰিলে নিৰদানন্দ দাসগুপ্ত (চুটিকৈ অন. দাসগুপ্ত) ছাৰে। আমাৰ সমস্ত ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজৰ ছাত্ৰ কালটোতে তেখেতক আমি পাইছিলো। এজন দক্ষ আৰু ব্ৰজকঠোৰ শাসক আছিল তেখেত। তেখেতে আমাক জলসিঞ্চন আৰু বান নিয়ন্ত্ৰণ বিষয়টো পঢ়াইছিল। ডাঃ আস্থানা আছিল চিভিল ইঞ্জিনিয়াৰিং বিভাগৰ মূৰব্বী অধ্যাপক। তেখেত আছিল হায়দৰাবাদৰ। তেখেতৰ লগত আলধৰা হৈ আহিছিল ববাৰ্ট নামৰ আদবয়সীয়া এজন লোক। তেৱো হায়দৰাবাদৰ। ডাঃ আস্থানা ছাৰে আমাক পঢ়ুৱাইছিল স্বাস্থ্যকৰ পদ্ধতি আৰু পানী যোগান বিষয়টো। ৰবাৰ্টক ছাৰে পিয়নৰ চাকৰিত সুমুৱাই দিছিল। খোকোজা নলগাকৈ সলসলীয়া ইংৰাজী কব পৰা এই মানুহজন আৰু মেমৰ দৰে গাউন পৰিহিতা আৰু দুই এডাল শুভ্ৰকেশে ভুমুকি মৰা মেদ বহুল স্থূলদেহিনী নাৰীগৰাকী। এই দম্পতি হালক মই বৰ ভাল পাইছিলো। মোৰ আত্মীয়তা গঢ়ি উঠিছিল। দুয়োৰে মাজত আছিল দৃঢ় বান্ধোন আৰু গভীৰ প্ৰেম। দুয়োজনৰে কথা ৰেহা লগাই লিখিলে এটা উপাদেয় গল্প হ'ব। আমি ইঞ্জিনিয়াৰিং শিক্ষা ল'বলৈ সমগ্ৰ ভাৰত ঘূৰি ফুৰোঁতে মিঃ ৰবাৰ্ট আমাৰ সহচৰ আছিল। কেনে সুন্দৰ আছিল তেওঁৰ ব্যৱহাৰ, কৰ্ম তৎপৰতা আৰু নিষ্ঠা।

মই তেতিয়া আইজলত এছ. ডি. অ. পদত অধিষ্ঠিত। এ. জেদ, ফিজোৰ নেতৃত্বত নগাভূমি উত্তাল, অশান্ত। তেওঁলোকক স্বাধীন নগাভূমি লাগে, ইণ্ডিয়াৰ বহতীয়া হৈ থাকিব নোখোজে? উজনীলৈ যোৱা ৰেলপথত ডিনামাইট দি ৰেলৰ ডাবা বগৰাইছে। অনেক যাত্ৰী নিধন আৰু সা-সম্পত্তি ধ্বংস কৰিছে। চৰকাৰ কম্পমান।

মিজোৰামৰ গড়কাপ্তানী বিভাগৰ মূল মেগাজিন অৰ্থাৎ খাৰ-বাৰুদ ৰখা ভঁৰালটো মোৰ অধীনত। পাহাৰুৱা পথ নিৰ্মাণ কৰোঁতে শিল ভাঙিবলৈ ব্যৱহৃত ডিনামাইট মোৰ তত্বাবধানত ৰাখিব লাগে। নগাই লামডিংৰ ওচৰত ডিনামাইট দি ৰেল আৰু যাত্ৰীক বিধ্বংশ কৰা বেছিদিন হোৱা নাছিল, তেনেতে বিভাগটোৰ গুৱাহাটীত থকা কেন্দ্ৰীয় ভঁৰালটোত কেনেবাকৈ বিস্ফোৰণ হ'ল। শ্ৰমিক কেইজনৰ সৈতে তাৰ দায়ীত্বত থকা চাব ইঞ্জিনিয়াৰ সু-গায়ক তাৰক চন্দ্ৰ শৰ্মা বিস্ফোৰণত নিহত হ'ল। অতি নিদাৰুণ আৰু শোকাবহ ঘটনা।

মিজোৰামৰ কাৰণে আৱন্টিত বিস্ফোৰক পদাৰ্থখিনি দেশৰ ভয়াবহ পৰিস্থিতিৰ প্ৰতি লক্ষ্য কৰি তাতে জমা কৰি ৰখা হৈছিল। যদিও ট্ৰেন্সফাৰ ইনভয়েচ পাইছিলো। ঘটনাটো তদন্ত কৰিবলৈ তদন্ত কমিটিৰ আগত সাক্ষ্য দি মই কৰ্মক্ষেত্ৰলৈ যোৱাৰ আগমূহূৰ্ত্তত পাণবজাৰত থকা মডাৰ্ণ বুক ষ্টলৰ পৰা খনচেৰেক ইংৰাজী উপন্যাস আৰু কবিতা পুথি কিনি কিতাপৰ টোপোলাটো জীপ গাড়ীখনত থৈ মই উঠিবলৈ ধৰিছিলো

এথোন, তেনেতে শেণটোৱে চোঁ মাৰি অহাৰ দৰে সেই তাহানিৰ ৰবাৰ্ট মোৰ ওচৰলৈ আহি গুড্ মৰ্ণিং জনালে। দেখিলো বাৰ্দ্ধক্যই তেওঁক কেঁকোৰা চেপাদি চেপিছে। ইন্দ্ৰিয় বৈকল্যই জুৰুলা কৰিছে। বহুত সময় ধৰি তেওঁৰ লগত কথা পাতিলো। কথাৰ মাজতে তেওঁৰ মিছেছৰ কথা সুধিলো। মানুহ জন বিবৰ্ণ হৈ গ'ল। স্বৰ কঁপি উঠিল। চকুৰ পানী ঠল-ঠলকৈ পৰিল। মই হতবাক হ'লো। ভাবিলো, খ্ৰীষ্টিয়ান সমাজত আমাৰ হিন্দুৰ দৰে বিবাহ বন্ধন কটকটীয়া নহয় বা আত্মীক আকৰ্ষণো শিথিল। পতি-পত্নীৰ বিবাহ বিচ্ছেদ তুচ্ছ কথা। কিন্তু আমি দেখা কালতে মিছেছ ৰবাৰ্ট আছিল আদ বয়সীয়া পঠালি কোমোৰাটোৰ দৰে আগঢ়ী। তেওঁৰ স্তিমিত যৌৱনৰ বিলীয়মান ৰূপ তাহানিয়েই দেখিছিলো। তেওঁৰ দ্বাৰা তেনে কাম কৰা অসম্ভৱ। মনৰ কৌতুহল দমাব নোৱাৰি ঘৈনীয়েকৰ কি হৈছে বুলি সোধাত মিঃ ৰবাৰ্টে করুণ স্বৰে ক'লে, – 'চি ইজ ন' ম'ৰ ছাৰ। চি. ইজ নাউ ইন হেভেনলি এব'ড, লিভিং মি এল'ন হিয়াৰ ইন দিচ ষ্টুপিড্ প্লেনেট।' তেওঁলোক নিঃসন্তান আছিল। সেই কাৰণে পৃথিৱীখনৰ প্ৰতি তেওঁৰ বিতৰাগ হৈছিল। মোৰ মনো দুঃখী হ'ল। সেই বিষয়ে সুধি তেওঁৰ অন্তৰত আঘাট নিদি মাত্ৰ সমবেদনা জনাই কথাৰ ধাৰ অন্য ফালে বোৱাবলৈ প্ৰশ্ন কৰিলো, – 'তুমি বোধ হয় অৱসৰ ল'লা?'

'হোৱাট চিলি কুয়েচন ইয়ো আস্ক মি ছাৰ? কুড ইয়ো নট গেইচ ইট ফ্ৰম মাই ফেলিং হেলথ এণ্ড মাই চেবিড্ৰেচ?'

মোৰ অনুতাপ হ'ল তেনে প্ৰশ্ন সোধাৰ কাৰণে। শান্তনাৰ সুৰত ক'লো, – "তুমি ইমান নিলগত অকলে থাকি কি কৰিবা। নিজৰ ঠাই হায়দৰাবাদলৈ যোৱাগৈ। আত্মীয় স্বজনৰ মাজত থাকি মনৰ দুখ কষ্ট নিৰাময় কৰিব পাৰিবা'।

মিঃ ৰবাৰ্ট ফাটি পৰিল। উচ্চস্বৰে ক'লে, – 'ডন্ট আটাৰ চাচ্ নন্ চেন্চ। হোৱাট আই উইল গেট ইন্ হায়দৰাবাদ। হোৱাট প্লেজাৰ আই উইল ডিৰাইভ্ ডেয়াৰ। দি মৰ্টেল ৰিমেইনচ্ অব মাই বিলাভড্ ৱাইফ আৰ লাইয়িং বাৰিড্ ইন দি চিমেটাৰী হিয়েৰ। আই কেন গেট্ অপৰটিউনিটি টু এনচিয়োৰ মাই চেলফ্ ইফ্‌হাৰ গ্ৰেভ ইজ ৰিমেনিং ইনটেক্ট চ' এজ টু অফাৰ ফ্লাৱাৰ এণ্ড লিট এ কেণ্ডেল এভ্ৰি চান্-ডে এট হাৰ গ্ৰেভ টু গেট চ'লেচ ইন মাই মাইণ্ড'।

মিঃ ৰবাৰ্ট হেনো গুৱাহাটীত থাকি গ'ল। হায়দৰাবাদক তেওঁ নেওচা দিলে। ঘৈনীয়েকৰ স্থিতি চিৰ সেউজ কৰি ৰাখিবলৈ নিঃ কিন সমাধিটো ৰখি। মোৰ ষ্ট্ৰাট ফৰ্ড গীৰ্জাৰ প্ৰাঙ্গনত থকা বিখ্যাত নাট্যকাৰ আৰু চনেট ৰচক উলিয়াম ছেক্সপিয়েৰৰ সমাধিটোলৈ মনত পৰিল। তেওঁৰ সমাধিটো কোনোবৈ দুস্কৃতিকাৰীয়ে উৎখাত কৰিব বুলি চটীয়া শিল এটুকুৰাত এইদৰে খোদিত কৰা আছেঃ

Good friend, for Jesus' sake forbear
To dig the dust enclosed here.
Bless be he that spare these stones
And curse be he that move my bones,

মই ৰবাৰ্টৰ পৰা বিদায় লৈ গাড়ীখনত উঠিবলৈ ধৰোতে তেওঁ আকুল কণ্ঠে প্ৰাৰ্থনা জনালে, – কেন ইয়ো অফাৰ মি এ ফাইভৰূপী ন'ট। আই এম এ প'পাৰ নাউ'।

মিষ্টাৰ ৰবাৰ্টৰ আৰ্দ্ৰতাৰে ভৰা কথা কেইটা শুনি এইবাৰ মোৰ হে চকুপানী চল্ চল্ কৈ পৰিল। হিপ পকেটৰ পৰা পাৰ্চটো উলিয়াই এশ টকাৰ নোট এখন তেওঁৰ হাতত দি জীপখনৰে প্ৰস্থান কৰিলো।

ফ্ৰফেচাৰ ভাদুৰী ছাৰে আমাক পথ আৰু ৰেলৱেজ, এই বিষয়টো পঢ়াইছিল। তপা মুৰৰ ছাৰ আছিল সুদৰ্শন আৰু সভাশুৱনি মানুহ। ভু-লৈ গম পাইছিলো তেখেতে হেনো ৰেল বিভাগৰ উচ্চ বিষয়া আছিল। অসম চৰকাৰে তেখেতক ইঞ্জিনিয়াৰিংৰ চিভিল বিভাগত কলেজখনত পদ যাচি আনিছিল। অতি অমায়িক ভদ্ৰলোক জনৰ কথা বতৰাত মধুৰতা প্ৰকাশ পাইছিল। কলেজত আমি ইংৰাজীৰে কথা - বাৰ্তা পাতিলেও কলেজৰ বাহিৰত আমি বাংলা ভাষা জনা ছাত্ৰ কেইজনে তেখেতৰ লগত বাংলা ভাষাতে কথা পাতিছিলো। তেখেতে আমাক তুমি বুলি সম্বোধন নকৰি আপুনি বুলি সম্বোধন কৰিছিল। আমি আপত্তি কৰোঁতে তেখেতে কৈছিল, – 'আপনাৰা ভদ্ৰ ঘৰেৰ সন্তান। প্ৰত্যেকজন সমাজেৰ স্বীকৃতি প্ৰাপ্ত ব্যক্তি। আপনাদেৰ কে তুমি বলব কেন'? ক'ত মৰা, মৰা এতিয়া। বাংলাত কবলৈ গ'লে, নাছোড় বান্দা লোক। কিন্তু সেইজন প্ৰফেচাৰ আছিল শাসনত অবিচল হৈ থকা ব্যক্তি।

বি. ই. ফাইনেল পৰীক্ষাৰ কাৰণে প্ৰিন্সিপাল দাসগুপ্ত ছাৰে বাছনি পৰীক্ষা পাতিছে। আমাৰ মাজত প্ৰচাৰ হৈ গ'ল, ধান জাৰি পতানখিনি উৰুৱাই দিয়াৰ দৰে নিষ্ঠাবান ছাত্ৰকহে ফাইনেল পৰীক্ষাত বহিবলৈ পঠাব। আমাৰ মুখৰ মাত হৰিল। দুদিনমানৰ পাছতেই পৰীক্ষাৰ অনুক্ৰম মানে কোন তাৰিখে কি পৰীক্ষা হ'ব তাৰ তালিকাখন নটীচ বৰ্ডত আঁৰাই দিলে। সেই মতে পৰীক্ষালৈ ১০ দিন মান হে বাকী।

আমাৰ মানসিক প্ৰতিক্ৰিয়া কেনে হৈছিল উপলব্ধি হে কৰিব পাৰি, ভাষাৰে বুজাব নোৱাৰি। কৰ্চ সম্পূৰ্ণ হোৱা নাই। গুৱাহাটীত পাঠ্যপুথি আৰু প্ৰসঙ্গ পুথি অভাব, লাইব্ৰেৰীৰ অৱস্থা তথৈবচ, পাইনেলত কেনে প্ৰশ্ন আহিব আগৰ চানেকী নাই, লেবেৰেটৰী কলেজত নথকাত দলে-বলে কলিকতা (কলকতা)ৰ শিৱপুৰ ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজত ভালেমান দিন থাকি ইলেকট্ৰিচিটি আৰুহিট ইঞ্জিনৰ কাৰ্যকৰী শিক্ষা লোৱা, এইবোৰ অতীত আৰু বৰ্তমানৰ অভাব অভিযোগ দৰ্শাই প্ৰিন্সিপালক কৈ বাছনি পৰীক্ষা লোৱাৰ পৰা বিৰত থাকিবলৈ অনুৰোধ কৰাৰ উদ্দেশ্যে তেখেতৰ কক্ষত সোমালো। ক'লো, টেষ্ট পৰীক্ষা পাতি মূল্যবান সময় অপব্যয় কৰাতকৈ আমাৰ কৰ্চ সম্পূৰ্ণ কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰি আমাক ফাইনেল পৰীক্ষাত বহিবলৈ উপযুক্ত কৰা উত্তম হ'ব। প্ৰিন্সিপালে নিৰবে সকলো কথা ধ্যান দি শুনি নিবেদন পত্ৰখন মানে ৰিপ্ৰেজেন্টেচনখন দি যাবলৈ ক'লে।

আমাৰ হৰ্ষোল্লাস হ'ল। প্ৰিন্সিপাল ছাৰ নিৰুত্তৰে থকাত আমি ধৰি ললো তেখেতে আমাৰ আবেদন মানি লৈছে। মৌনতাই সন্মতিৰ লক্ষণ। আমি সেইদিনা বিজয় গৌৰৱত উৎফুল্লিত হৈ গুৱাহাটীত চিনেমা চাবলৈ

গ'লো। এজনে চিলঙত থকা ভনী আৰু ভনী জোঁৱায়েকৰ ঘৰ পালে গৈ। তাত মহাসুখে কেইদিনমান কটাই হোষ্টেললৈ আহিল। হোষ্টেল পাই দেখিলে আটায়ে বাছনি পৰীক্ষাৰ বাবে পঢ়াত মগ্ন। বন্ধুজনে মূৰে কপালে হাত দিলে।

ঘটনাটো হ'ল এনেকুৱা। প্ৰিন্সিপাল ছাৰে আমাৰ নিৱেদন পত্ৰখন পাই পাছদিনা বিভাগৰ মুৰব্বীসকলক লৈ আলোচনা কৰি সৰ্বসন্মতভাৱে সিদ্ধান্ত ললে যে ইমান শিথিলতা দেখুৱালে নহ'ব। ছাত্ৰ বাছনি পৰীক্ষাত বহিব লাগিব। সিদ্ধান্তৰ লগে লগে নটীচ বৰ্ডত জাননী ওলমিল। আমাৰ মুখ শুকাই টেমী যেন হ'ল। চেতনা আহিল, এইবাৰ প্ৰিন্সিপাল ছাৰ শেণৰ এজাত। তথাপি কেইজনমান ছাত্ৰই পৰীক্ষা নিদি আজল মথালিৰ ভাও জুৰি হোষ্টেলত শুই-বহি থাকিল।

চিলঙলৈ যোৱাজন তেওঁলোকৰ দলত নোসোমাল। নিজেই উদ্ধাৰৰ কাৰণে ষ্ট্ৰাটেজি ৰচনা কৰিলে।

কলেজৰ লগত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ সন্মুখেদি যোৱা ট্ৰাঙ্ক ৰ'ডটোৰ দুই মূৰ সংযোগী আমাৰ কলেজলৈ অহা পথটোৰ পশ্চিম দিশত পি. ডব্লিউ. ডিৰ এটা পাথৰ কোৱেৰী আছিল। তাত কাম কৰা দেচুৱালী বনুৱাই দিপৰ বিলত মাছ ধৰে। বন্ধুজন সায়াহ্ন বেলা তালৈ খোজ ল'লে। বতৰটো মেঘাচ্ছন্ন আছিল। তাতে শীত কাল। তেওঁ দেখিলে কেবাটাও বুজন আকাৰৰ বৰালি মাছ পানী-যুৱলিত গালেদি ৰচী সী জীয়ন দি থৈছে। তেওঁ তাৰে এটা মাছ ললে। বিলত চৰকাৰে মাছমৰা বন্ধ কৰা কথা কৈ দেচুৱালী কেইটাক দাবী হুমকি দি ক'লে, — 'এইটো মোক বান্ধি দে, নহ'লে তহঁতক পুলিচত দিম'। ভয় খাই সিহঁতে বান্ধি-কুন্ধি মাছটো দিলে। মাছটো লৈ বন্ধুজন কলেজৰ এছিছটেন্ট চাৰ্জনজনৰ কোৱাৰ্টাৰত উপস্থিত হৈ কলিং বেলটো টিপি দিয়াত ডাক্তৰজন ওলাই আহি তেওঁ অহাৰ কাৰণ সুধিলে। বন্ধুজন অতি টিমক। মাছটো ডাক্তৰজনলৈ আগবঢ়াই 'এইটো ৰাখকচোন ছাৰ' বুলি কৈ আচল উদ্দেশ্য ক'বলৈ আৰম্ভ কৰিলে। "আপুনি ৰখালেহে ৰখা ছাৰ। মই টেষ্ট পৰীক্ষাত বহিব নোৱাৰিলো। প্ৰিন্সিপালে হেনো ৰাখি থব। মোক এম. চি. এখন দিয়ক ছাৰ যাতে প্ৰিন্সিপালে মোক ডিটেইন কৰিব নোৱাৰে'।

জাৰকালি। তাতে বৰতটো ডাৱৰীয়া। বৰালি মাছটোৱে জলাদি জোল খাবলৈ বঢ়িয়া হ'ব বুলি চাগৈ তেওঁ বন্ধুজনক ৰোগীচোৱা কোঠাটোলৈ গ'ল আৰু লগে লগে পেডটো উলিয়াই চাৰ্টিফিকেটখন লিখিবলৈ সাজু হ'ল।

বন্ধুজনে আসৈ পালে। বৰালি মাছটোৱে কাম হাচিল হ'ব বুলি আশ্বস্ত হৈ ডাক্তৰজনক ক'লে, – 'এনে টান বেমাৰৰ নাম লিখি দিব যে প্ৰিন্সিপালে মোক ফাইনেল পৰীক্ষাত বহিবলৈ এলাউ কৰিব পাৰে'।

ডাক্তৰজনে ভ্ৰু কুঞ্চন কৰি জনালে, - 'এহ, তেনে বেমাৰ হৈছে বুলি কেনেকৈ চাৰ্টিফিকেট দিওঁ। পেচেন্ট বেড্ ৰিডিন্ হৈ আছে বুলি হস্পিতেলত ৰেকৰ্ড নাই। বাৰু হ'ব। তাকে কৈ তেওঁ খচ্-খচ্কৈ এম.চি খন লিখি বন্ধুজনৰ হাতত দিলে। বেমাৰটোৰ নাম ডাক্তৰজনে উল্লেখ কৰিছিল — অটাইটিছ মেডিয়া (Otitis media) বুলি। সৰল ভাষাত কবলৈ হ'লে কাণৰ ভিতৰত বিষ ফোঁহা হৈ ভীষন যন্ত্ৰণা দিয়া ৰোগ। বন্ধুজনে ভাবিলে, প্ৰিন্সিপালৰ বাপেকৰো সাধ্য নহ'ব বেমাৰটোৰ অৰ্থ বুজাৰ। বন্ধুজনক ডাক্তৰে বুজাই দিয়াতহে তেওঁ অৰ্থটো বুজিব পাৰিছে। তেওঁৰ আনহাতে হাঁহি উঠিল, ডাক্তৰজনৰ অবদমিত লোভ আৰু বৰালি মাছৰ নিহিত শক্তি দেখি।

প্ৰিন্সিপাল দাস-গুপ্ত ছাৰ আছিল এজন অভিজ্ঞ আৰু দক্ষ প্ৰশাসক। টেষ্ট পৰীক্ষাত নবহা কেইজনৰ অনুনয়-বিনয় তেওঁ কৰ্ণপাত নকৰিলে। মেডিকেল চাৰ্টিফিকেট, যিখনক বন্ধুজনে এপাট আমোঘ অস্ত্ৰ বুলি জ্ঞান কৰিছিল, ছাৰে স্ক্ৰেপ পেপাৰ বুলি ফটা কাগজৰ পাচিলৈ নিক্ষেপ কৰিলে। অৱশ্যে প্ৰিন্সিপালে এটা সুযোগ দিলে। লিখিত পৰীক্ষাৰ ঠাইত আটাই কেইজনকে মৌখিক পৰীক্ষা দিবলৈ নিৰ্দ্দেশ দিলে।

মৌখিক পৰীক্ষাৰ কাৰণে চাৰিজন প্ৰফেচাৰক লৈ ছাৰে এখন বৰ্ড গঠন কৰিলে। ভাদুৰি ছাৰক চেয়াৰমেন কৰি। ভাদুৰি ছাৰে যে এটা কাঠ-বাদাম (Hard nut) সেইদিনা প্ৰকাশ পালে।

বন্ধু কেইজন পঢ়াত বহিল। আৰু টাং বাং কৰিব নোৱাৰি। বৰ্ডৰ আগত আটাইকেইজন ছাত্ৰ এজন এজনকৈ উপস্থিত হৈ ভাইভা ড'চি দিলে। বেমাৰৰ চাৰ্টিফিকেট দিয়া জনৰ প্ৰতি ভাদুৰি ছাৰ সদয় হ'ল হ'বলা। বহিবলৈ দি সুধিলে, – 'হেভ ইয়ো ৰিকভাৰড্ কমপ্লিটলি'?

'দু চাম এক্সটেন্ট্ ছাৰ'।

'হোৱাট ৱাজ দি একচুৱেল ডিজিজ ইয়ো হেড্ বিন চাফাৰিং'?

'অ'টাইটিচ্ মেডিয়া ছাৰ'।

ছাত্ৰজনৰ উত্তৰ শুনি ভাদুৰী ছাৰে সিংহৰ দৰে গৰ্জি উঠি ক'লে, - 'আই এম নট্ ফিমিলিয়াৰ উইথ্ দি টেকনিকেল নেম। টেল ইন প্লেইন ইংলিছ'।

ঢেৰেকনি খাই বন্ধুজনৰ হৃদপিণ্ড বন্ধ হোৱা যেন হ'ল। তথাপি সেপ ঢুকি কোনোমতে মানেটো কৈ দিলে। কোৱাৰ অন্তত ছাৰে প্ৰশ্ন কৰিলে। ৰ'ডচ এণ্ড ৰেলৱেজৰ বিষয়ৰ উপৰত। 'নেম দি ডিফাৰেন্ট টাইপচ্ অব বালাষ্ট মেটেৰিয়েলচ ইয়োজ্দ্ ইন ৰেলৱে ট্ৰেক্।

ৰেলৱে ট্ৰেকত ব্যৱহৃত কেবাবিধো বালাষ্ট আছে, যেনে ব্ৰ'কোন ষ্টন, গ্ৰেভেল, ভলকেনিক ৰক, চিণ্ডাৰ ইত্যাদি। ভাদুৰী ছাৰৰ ধমক খাই ছাত্ৰজনৰ গা কঁপনি তেতিয়াও মাৰ যোৱা নাছিল। যিখিনি পঢ়ি আহিছিল পাহৰি পেলাইছিল। কোনোমতে এটাৰ নাম মনলৈ আনি মুখ মেলিলে, - 'ব্ৰকোন ষ্টন এক্চেটেৰা, ছাৰ'।

হোৱাই এক্চেটেৰা আফটাৰ ৱান'। ভাদুৰি ছাৰৰ আৰু এটা গোঁজৰণি। তেনে আছিল সেই সময়ত নতুনকৈ প্ৰতিষ্ঠিত উত্তৰ-পূৱ

সীমান্ত অঞ্চলৰ প্ৰথম ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজৰ শাসন ব্যৱস্থা। হুকুম মানে হুকুম। লৰ-চৰ নাই। নিস্তাৰ নাই। প্ৰিন্সিপাল ছাৰে পিছত ফাইনেল পৰীক্ষাত বহিবলৈ তেওঁলোকক অনুমতি দিছিল আৰু আটাই কেইজনে সুখ্যাতিৰে উত্তীৰ্ণ হৈছিল।

প্ৰফেচাৰ গিৰীন্দ্ৰ বৰপুজাৰী আছিল কেমেষ্ট্ৰিৰ মুৰব্বী অধ্যাপক। তেখেতে আমাক কটন কলেজতো পঢ়াইছিল। অতি তীক্ষ্ণ বুদ্ধি-দীপ্ত ছাত্ৰ আছিল তেখেত। সুখ্যাতিৰে দেশ-বিদেশৰ কেমেষ্টিত ডিগ্ৰী লৈ তেখেতে কটন কলেজত অধ্যাপনা কৰিছিল। তেখেতৰ কুশাগ্ৰ বদ্ধিমত্তা আৰু ধীশক্তিৰ প্ৰতি সন্মান দি চৰকাৰে তেখেতক আমাৰ ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজত কেমেষ্ট্ৰিৰ মুৰব্বী আসনত বহুৱাইছিল। বৰপূজাৰী ছাৰ আমাৰ ১ নং ছাত্ৰাবাসৰ চুপাৰ আছিল। তেখেতেই বজালি অঞ্চলৰ দুখীয়া ডেকা ল'ৰা এটাক কেমেষ্ট্ৰি লেবেৰেটৰীত বেয়াৰাৰ চাকৰিত সুমুৱাই দিছিল। তাৰ লগত মোৰ সৌহাৰ্দপূৰ্ণ সম্বন্ধ গঢ়ি উঠিছিল। গাঁৱৰ পৰা গুৱাহাটীলৈ পোনছাটেই অহা নগৰ সভ্যতাৰ উৱাদিহ নোপোৱা, দৰিদ্ৰ তাই পিষ্ট কৰা অজলা ল'ৰাটোক মই পুতৌ কৰিছিলো, মৰম কৰিছিলো। সঁচাকৈ কবলৈ গ'লে ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজৰ সেইবোৰ তৃণমূল পৰ্যায়ৰ মানুহ আছিল মোৰ লগৰীয়া।

ল'ৰাটোৰ ঘৰৰ অৱস্থা আছিল নিকৰুণ। লাউলোৱা অৱস্থা। বাপেকে পঢ়াব নোৱাৰাত সি ষষ্ঠ শ্ৰেণীতে স্কুল এৰি আৰ্জনৰ বাট মোকোলাবলৈ প্ৰায়াস কৰিলে। এদিন কাষৰীয়া যাত্ৰা পাৰ্টি এটাত 'চোকৰা' হৈ সোমাই টিহু, কৈঠালকুছি, বৰমা, পাটাছাৰকুছি, নলবাৰী আদি ঠাইত তিনি বছৰ ধৰি নাচি ফুৰিলে। দুটামান টকা জমা কৰি সি পুনৰ স্কুলত ভৰ্তি হ'ল। দুবাৰ মেট্ৰিক দিলে। দুবাৰেই ফেল মাৰিলে মাত্ৰ এটা বিষয়ত-অঙ্কত। নিৰাশাৰ কলা ডাৱৰে তাৰ মন আছন্ন কৰিলে। ঘৰখনে অথাই পানীত পৰাৰ দৰে কক-বকাবলৈ লাগিল। দুৰ্ভগীয়া বাপেকে এবাৰ বৰপূজাৰী ছাৰ ঘৰলৈ যোৱাত তেওঁক কাকুতি কৰিলে ল'ৰাটোক কিবা উপায়েৰে গত এটা লগাবলৈ। তাৰ ফলতেই তাৰ চাকৰি অসম ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজত। অচিনাকী মানুহে সুধিলে সি কয়, - 'মই ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজৰ কেমেষ্ট্ৰি ডিপাৰ্টমেন্টত চাকৰি কৰোঁ'। গুৱাহাটীৰ বতাহ লাগি সিয়ান হ'ল। মানুহজনে ভাবক, সি কেমেষ্ট্ৰিৰ প্ৰফেচাৰ।

মোক এদিন সি ক'লে যে এইবাৰ সি পুনৰ মেট্ৰিক পৰীক্ষা দিব। মই ক'লো, - 'তুমি এইবাৰ অঙ্কত পাছ কৰিবই লাগিব। এইখন কলেজৰ আটাইবোৰ ছাত্ৰ অঙ্কত পাকৈত। তুমি ফেল কৰিলে আমি নাকটো গুৰিতে কাটি পেলাব লাগিব। তোমালোকে যাত্ৰাত সীতা হৰণ পালা কৰিছা নহয়। শূৰ্পনখাৰ কি অৱস্থা হৈছিল তুমি চোন ভালকৈ জানা'।

সি ক্ষীণ হাঁহি এটা মাৰি ক'লে, -- 'তেনে হব নিদিওঁ। এইবাৰ পাছ কৰিমেই দক, ৰাজেনে সিং ছাৰৰ ওচৰত অঙ্ক শিক্ছোঁ।

প্ৰফেচাৰ ৰাজেন সিং ছাৰ। আমাৰ কলেজৰ মেথ্‌মেটিক্সৰ প্ৰফেচাৰ। অঙ্কত পোক। কলিকতা (কলকতা) বিশ্ববিদ্যালয়ৰ এটা উজ্জ্বল তাৰকা। মণিপুৰী লোক। মেধা শক্তি দেখি তেখেতক আমি সমীহ কৰিছিলো। মই কথাৰ সুঁতি বেলেগ ফাললৈ বোৱাবলৈ সুধিলো, — 'তুমি যে চোকৰা সাজি দৰ্শকক আমোদ দিছিলা তাৰ গান এটা সুৰ লগাই গাই মোক শুনোৱা চোন'।

'এহ, এথান লাজ লাগে। গাবা ন'ৰো দ'ক'।

মই জোৰ কৰাত সি সুৰ দি গাবলৈ আৰম্ভ কৰিলে ঃ

অ আমি বনৰ চৰাই, বনে বনে উৰি ফুৰোঁ বনাই।
ডালে ডালে আমি নাচি নাচি, গানৰ শৰাই দিওঁ যাচি।

সি মুখখন দুয়োহাতে ঢাকি ব্ৰীড়া বিব্ৰতা নাৰীৰ দৰে নিশ্চুপ হৈ ৰ'ল। তাৰ গানে মোক কল্পলোকত উপনীত কৰিলে। মোৰ চকুৰ আগত যেন কেইটামান 'চোকৰা'ই পেলব দেহৰ ৰমণীৰ ৰূপ লৈ হাতত ৰঙা-নীলা ৰুমাল ওলোমাই তাবলাৰ তালে তালে, হাৰমণিয়ামৰ ৰীড উঠা নমাৰ লগে লগে ভৰিত জুনুকা পিন্ধি চকুত বিলোল কটাক্ষৰে বিচিত্ৰ ভঙ্গীমাৰে নাচি আছে।

ল'ৰাটোৰ লাজ দেখি মই পুনৰ গান গাবলৈ অনুৰোধ নকৰিলো। তাক বিদায় দিয়াৰ আগমূহুৰ্তত মাথোন ক'লো, - 'তুমি ৰাজেন সিং ছাৰৰ দৰে ইমান খ্যাতিসম্পন্ন গণিতজ্ঞ এজনৰ ওচৰত অঙ্ক শিক্ষা লৈছা, এটা সৰু অঙ্ক তোমাক দিওঁ, তুমি মুখে মুখে কৰাচোন। এজনী গৰুৰ দাম ১০০ টকা হ'লে ৫ জনী ছাগলীৰ দাম কিমান'।

সি টপৰাই উত্তৰ দিলে, '৫০০ টকা দ'ক'।

'অঙ্কটো কেনেকৈ কৰিলা?'

'ঐকিক নিয়মে। এটাৰ দাম জান্‌লে অধিক সংখ্যাৰ দাম বাহিৰ কৰ্‌বলৈ গুণ কৰ্‌লে হয়। ৰাজেন সিং ছাৰে শিকাইছি'।

মই উত্তৰত ক'লো, - 'তুমি এইবাৰ অঙ্কত লেটাৰ পাবা।' অঙ্কত সি সেইবাৰো ফেল।

ভূএগ্ৰ স্মিথিৰ ইনষ্ট্ৰাক্টৰ। ডেকা মানুহ। তজবজীয়া। উপস্থিত বুদ্ধিত বহুত জনতকৈ আগবঢ়া। সাহিত্যৰ প্ৰতি অনুৰাগ আছে। কবি হ'বলৈ কবিতা লিখে। ভুলে-শুদ্ধে থমকি নোযোৱাকৈ ইংৰাজী কব পাৰে। মিঃ আৰু মিছেছ ৰবাৰ্টৰ লগত ইংৰাজীতে কথা পাতি পাকৈত হৈছে। মোৰ ধাৰণামতে ভূএগ্ৰ চোকা মগজৰ। নিজৰ বদস্বভাৱৰ কাৰণে আনুষ্ঠানিক বিদ্যা স্কুলৰ শিক্ষা বেছি লব নোৱাৰিলে। কুসঙ্গত পৰি তেওঁ ক্লাছ নাইনতে স্কুলীয়া শিক্ষা অন্ত পেলালে। পাছত জানিবা সুমতি হ'ল। যোৰহাটলৈ গৈ আই. টি. আইত পঢ়ি, সুনামেৰে স্মিথি ক'ৰ্চত উত্তীৰ্ণ হ'ল। সেইজন মানুহৰ ওপৰত হৰি প্ৰসাদ বৰুৱা আই. এছ. ই ছাৰৰ চকু পৰিল। ছাৰে আচল ৰত্ন বাছি উলিয়াব পাৰে। বচ্ পাই গ'ল ভূএগ্ৰ ডাঙৰীয়াই স্মিথি ইনষ্ট্ৰাক্টৰৰ চাকৰি অসম ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজত অস্থায়ীভাৱে। সময়ত স্মিথি ইনষ্ট্ৰাক্টৰ পদৰ কাৰণে অসম প্লাৱিক চাৰ্ভিচ কমিশ্যনে ইচ্ছুক প্ৰাৰ্থীৰ পৰা আবেদন বিচাৰিলে। পদ আছিল মাথোন এটা। ভূএগ্ৰই ভাগ্যক ধিয়াই দৰ্খাস্ত এখন কমিশ্যনলৈ ৰেজিষ্টাৰ কৰি প্ৰেৰণ কৰিলে।

সময়ত কমিশ্যনৰ আগত সাক্ষাৎকাৰ দিবলৈ ভূএগ্ৰা চিলঙলৈ যাবলৈ সাজু হ'ল। মুঠ প্ৰাৰ্থী কুৰি জনমান আছিল। বিলত পল মৰাৰ লেখিয়া কথা। ৰাঘ বৰালি সকলোৱেই চাব মাৰি ধৰিব নোৱাৰে। কপালৰ কথা। ভূএগ্ৰা কিন্তু Sanguine। চাকৰিটো তেওঁ পাবই। আমি গুড্ লাক দি ভূএগ্ৰাক চিলঙলৈ পঠাই দিলো।

অসম পাব্লিক চাৰ্ভিচ কমিশ্যনৰ চেয়াৰমেন আছিল মিছেছ বনেলী খংমেন। ভূএগ্ৰা কমিশ্যনৰ আগত উপস্থিত হ'ল। সদস্য দুজনমানৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ শুনি মেডামে, মাই লেংগুৱেজ ইজ ড্ৰয়িং এণ্ড মেথ্‌মেটিক্স'।

মিছেছ বনেলী খংমেনে ভূএগ্ৰাৰ উত্তৰত আবাক হৈ গ'ল। তেখেতে হয়তো লাজ পালে। মিঃ ভূএগ্ৰাই হে তেওঁক পৰম জ্ঞান দিলে যে টেকনিকেল কলেজত আচল ভাষা হ'ল ড্ৰয়িং আৰু মেথমেটিক্স। তেওঁ এ. চি. এছৰ পৰীক্ষা লোৱা নাই নহয়। ভূএগ্ৰাৰ আৰু সাক্ষাৎকাৰ মেডামে নললে। তেওঁক যাবলৈ দিলে। পিছত খবৰ ওলাল বিলত পল চবিয়াই মাত্ৰ ভূএগ্ৰাই ৰাঘ বৰালি এটা ধৰিলে। পদটোৰ কাৰণে অসম পাব্লিক চাৰ্ভিচ কমিশ্যনে ইমান জাক প্ৰাৰ্থীৰ মাজত তেওঁক বাছনি কৰিলে।

এদিন মোক বিচাৰি দেওবাৰৰ দিন এটাত ভূএগ্ৰা আমাৰ হোষ্টেললৈ আহিল। বেছি বাক্য বিনিময় নকৰি আঁচ টনা বহী এখন মোক দি ক'লে, -- 'মই দুটামান কবিতা লিখিছোঁ। আপুনি হাত ফুৰাই দিব লাগে'।

'মোৰ সাহিত্য জ্ঞান নাই ভূএগ্ৰা। মই নোৱাৰিম'। ভূএগ্ৰাক কথা কৈ সৰা কঠিন। মুখতে ধৰিলে,—'টাং বাং কথা মোক নকব। কলেজ মেগাজিনত ওলোৱা আপোনাৰ গল্প পঢ়িছোঁ নহয়'।

অগত্যা মই বহীখন ৰাখি ললো। কবিতাখিনি সময় উলিয়াই পঢ়িলো। ভাষাৰ ভুল, বাক্য গাঁথনিৰ ভুল, যথাৰ্থ শব্দ প্ৰয়োগত ভুল। পিছৰ সপ্তাহত তেওঁ মোৰ ওচৰলৈ আহিল। মই ভদ্ৰতাৰ আঁৰ নিদি প্ৰকাশ্যভাৱে কৈ পেলালো,—'কবিতাৰ নামত আপুনি এইবোৰ কি লিখিছে ভূএগ্ৰা। ভাষা ব্যৱহাৰৰ কিটিপটো শিকক। চেষ্টা কৰি থাকক। সময়ত হয়তো পাৰিবগৈ'।

মোৰ কথাত যে তেওঁ আহত হৈছে উমান পালো। ক'লে,— 'ক'ত ভুল হৈছে এটা হলেও মোক দেখুৱাই দিয়ক চোন। ইয়োনিভাৰ্চিটি হোষ্টেলৰ ল'ৰা আৰু ছোৱালীয়ে মোৰ কবিতা পঢ়ি ৰস পাইছে। ভাল হৈছে বুলি কৈছে'।

ভূএগ্ৰাৰ এইবোৰ টাংটালী কথা। তেওঁক জানিবলৈ মোৰ কি বাকী আছে। ইমান দিনে দেখি আহিছোঁ। তথাপি প্ৰথম কবিতাটোৰ প্ৰথম স্তবকটো পঢ়ি শুনালো। এই যে লিখিছেঃ

> সৌন্দৰ্যৰ ৰাণী তুমি, কৰা ফুলনী জাতিস্কাৰ,
> চুপহিব পৰা কৰি নিজকে বহিস্কাৰ,
> সেয়েহে কৰিলো তোমাক নমস্কাৰ।

এইটো কি ফুলৰ বৰ্ণনা কৰিছে'?

'বুজি পোৱা নাই? গোলাপ ফুলৰ আকৌ'।

মোৰ পুনৰ প্ৰশ্ন, - 'বহিষ্কাৰ মানে কি জানে? expel, turn out, আপোনাৰ বাক্যটোত সঠিক প্ৰয়োগ হৈছে নে? আনহাতে শব্দটোৰ বানান ভুল হৈছে। 'স্ক' নহয় 'ষ্ক'হে।

ভূএগ্ৰা হাৰ মনা পুৰুষ নহয়। তেওঁৰ ব্যৱহৃত ভাষা যে নিৰহ নিপানী, শুদ্ধ তাকে প্ৰত্যায়িত কৰিবলৈ ন-দি ক'লে,-'স্কুলত পঢ়োতে সংস্কৃত ছাৰে কৈছিল যে ঋষি-মুণিয়েও সংস্কৃত পুথি লিখি বানান ভুল কৰিছিল। যাক আৰ্ষ প্ৰয়োগ বুলি পিছত শুদ্ধ বুলি গ্ৰহণ কৰা হৈছে। শব্দৰ ব্যৱহাৰ কবিৰ এক্তিয়াৰৰ ভিতৰত। ছন্দ মিলাবলৈ কবিয়ে সেই অনুযায়ী শব্দ প্ৰয়োগ কৰিব পাৰে। কবিতা আপোনালোকৰ গদ্য ৰচনা নহয়'। আঁকৰা মৈত উঠাৰ দৰে কথা। মই বহীখন দি তেওঁক বিদায় দিলো।

তেওঁ যে নিজ কথাত আঁকোৰগোঁজ হৈ থাকে তাৰ উপমা দিবলৈ এটা শুনা সৰু কাহিনী কওঁ। আমি তেতিয়া থাৰ্ড ইয়েৰত। কলেজখনৰ সম্ভীৰতা বাঢ়িছে। মেকানিকেল ৱৰ্কশ্বপৰ স্মিথি ক্লাছত তেওঁ এটা ড্ৰয়িং ভুলকৈ আঁকিলে। নক্সাটোৰ ব্যাসৰ ঠাইত দেখুৱাই দিলে ব্যাসাৰ্দ্ধ বুলি। ছাত্ৰ এজনে ভুলটো দেখুৱাই দিয়াতো ওেওঁ ভুল স্বীকাৰ নকৰি ক'লে,— 'মেটেলৰ ৰেডিয়াচ আৰু ডাইমিটাৰ কোনো ক্ষেত্ৰত একে। তোমালোকে ফৰ্থ ইয়েৰত পাবা'।

সেইজন মানুহৰ লগত কথা পাতি মই বৰ ৰস পাইছিলো। তীক্ষ্ণতা আৰু চাতুৰ্য আছিল তেওঁৰ কথাত।

সেই সময়ত কলেজখনৰ ইনফ্ৰাষ্ট্ৰক্সাৰৰ কাম পূৰ্ণ গতিত অগ্ৰসৰ হৈছিল। বনুৱাৰ কেম্প এটা আমাৰ হোষ্টেলৰ সমীপত আছিল। আমাৰ ক্লাছ পুৱা ৭ পজাৰ পৰা ১২ বজালৈ হৈ দুঘণ্টা ব্ৰেক দি পুনৰ ৫ বজালৈ হৈছিল। দুপৰীয়া কলেজৰ পৰা আহি গা-পা ধুই ডাইনীং হ'লত ভাত খাই মাৰ দৌৰ ক্লাছ কৰিবলৈ।

বনুৱা কেম্পটোৰ পৰা কৃষ্ণাঙ্গী যুৱতী দুজনীমান দুপৰীয়া নাতি দূৰত থকা কেঁচা নাদটোত গা-ধুবলৈ আহে। লগে লগে ৭২ জন আবাসিক নিজ কোঠাৰ খিৰিকীত হাজিৰ হয়হি শ্ৰীকৃষ্ণই স্নানৰত অৱস্থাত গোপীসৰক লুকাই চুৰকৈ চোৱাৰ হাবিয়াহেৰে। ৭২ যোৰ চকুৰ ফকেল পইণ্ট মাত্ৰ এটাই। কৃষ্ণাঙ্গী যুৱতী কেইজনীৰ সিক্ত বস্ত্ৰৰ মাজেদি প্ৰকট হৈ উঠা দেহৰ লোভনীয় ভাজবোৰ চাই আত্মৰতিত নিমজ্জিত হ'বলৈ। উপবাসী যৌৱনৰ কি তীব্ৰ জ্বালা। এতিয়া ভাবিলে নিলাজী বনৰ দৰে জঁয় পৰি যাওঁ।

কিমান যে সেই কালৰ ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজখনৰ স্মৃতি মনত খুন্দ খাই আছে, তাৰে দুটামান খেপিয়াই আনি আমাৰ কলেজখনৰ প্ৰতিষ্ঠাপক অধ্যক্ষ বৰ্ত্তমান প্ৰয়াত হৰিপ্ৰদাস বৰুৱা আই. এচ. ইৰ শ্ৰীচৰণত এই মূল্যহীন লিখনীটো পবিত্ৰ অন্তৰে নিবেদন কৰিলো।

✡ ✡ ✡

# ইৰানোভা বৰুৱা

**ছৈয়দ আব্দুল হালিম**
*প্ৰাক্তন ছাত্ৰ, চিভিল*
*চতুৰ্থ চাম (১৯৫৮-৬৩)*

হৰি প্ৰসাদ বৰুৱা কস্মোড্ৰ'ম। আমাৰ ছাত্ৰী নিবাসৰ কাষতে ঠিয় হৈ আছে গ্ৰেণিট যেন শিলাখণ্ডৰ ওখ পাহাৰটো — তাৰ পৰাই পাখি মেলিছিলো মহাকাশলৈ। "জিলিকাব লুইতৰ পাৰ" গীতটো কৰ'বাত বাজি আছিল। গীতটো বৰ প্ৰাচীন - লেখা। আজি প্ৰায় দহ হেজাৰ বছৰ হ'ল। চাৰি দশমিক তিনি আলোক বৰ্ষৰ ব্যৱধান বাট কুৰি বাই পালোঁগৈ আমাৰ সৌৰ জগতৰ গাতে গা লাগি থকা প্ৰক্সিমা ছেন্টাউৰি বোলা বেলি-তৰাৰ জগতখন, — তাতো মোৰ সেই প্ৰাচীন গীতটোৰ কেইফাকিমান আপোনা আপুনি মুখৰ পৰা ওলাল!

আমাৰ সূৰ্য্যৰ দৰেই প্ৰক্সিমা ছেন্টাউৰিৰ কুৰি পছিশটা গ্ৰহ উপগ্ৰহৰ টনা-টনি, নাকনি-কাণনিৰ সংসাৰ। তাৰো কাযৰ কিটা যেন জুইত দিয়া খোলা আৰু আঁতৰৰ কিটি পেটত জুই পুতি থোৱা হিম-চেচা শিল!

তপত আৰু চেচা। এই দুই ঢাপৰ মাজতে জীৱই ঘৰ পাতে। মাজ মণ্ডলত থকা ছেন্টাউৰিৰ গ্ৰহ হাল, — মৰমতে মই নাম দিছিলো কলাই আৰু বলাই যেন কৃষ্ণ বলোভদ্ৰ!

কলাইৰ আকাশ সীহৰ দৰে কলা। আৰু বলাই? — তাত এক কেজি শিল ভাঙিবলৈ খাই লব লাগে যেন দুই কেজি চাউলৰ ভাত!

হৰিপ্ৰসাদ বৰুৱা কস্মোড্ৰম। — শৰাইঘাটৰ দলঙত নিশা তৰাবোৰে ৰমলিয়ায়। মুকুলিত মোহন আকাশ। এদিন আকাশৰ সুৰঙাৰো ডেও দি পাৰ হঁলো মজাঠিবুলীয়া সৌৰজগতৰ সোলোক - ঢোলোক হেঙাৰ। উধাও হলো চাৰি আলোকবৰ্ষৰ অন্ধকাৰ স্পেছৰ গৰু বাটেদি — শিয়ালী প্লুটনিয়ামৰ কাণ কাটি, জুই-বল-বৰষা স্পেছ কণাৰে জ্বলাই বাতি! মাথোঁ পাহৰি নগলো, — মই আছিলো সেই পৱিত্ৰ মন্দিৰ হেন ঘৰটোত দপদপাই ফুৰা প্ৰাচীন অসম অভিযান্ত্ৰিক মহাবিদ্যালয়ৰ একালৰ ছাত্ৰী!

ডলাৰ বগৰী, সময় মিছিমি। হোৰাত গতি আৰু স্থিতিৰ গাঁথিয়ন! — স্থিতি বোলে মহাশূণ্যৰ বৰঘৰত নায়েই, -- সকলো বহ্মান। গাত তত নাইকিয়া গা! গম ধৰিবলৈ কচু ঢেকীয়াৰ খুটি এটাও মোৰ কাষত নাছিল — প্লুটো নেপছুন পাৰ হৈ!

চিন মোকাম নোহোৱা শূণ্য। লহিয়াই দূৰৰ তৰা এটা যেন হোৱা চিনাকি আমাৰ সূৰ্য — পিছপিনে আৰু সমুখলৈ তৰা-বছা অন্ধকাৰ, নিস্তব্ধতাৰ প্ৰাচীন মহাশূণ্য, যাৰ মাজলৈ মই সোমাই গৈ আছিলো। আচৰিত শিহৰণ কঁপি ধূলিত বাগৰি পৰিছিল সোণৰ কলচীৰে হৃদয়ত গঢ়া যেন চেচুকৰ ডাম-ডেউকাৰ দেউলি! চেকুৰি পাকলোৱা কাল আৰু স্থানৰ তত নাইকীয়া গা। অৰ্থহীন

---

*ইঞ্জিনিয়াৰ হালিম কবি ও কাব্য-শিল্পী। 'প্ৰান্তিক' আৰু 'গৰিয়সী'ত তেওঁৰ কবিতা সততে প্ৰকাশ পায়। "চেনীৰাম বায়নৰ বিশ্বৰূপ দৰ্শন" এইটো নামত তেওঁৰ কবিতা সঙ্কলন প্ৰকাশ পাইছে। ইতিহাসৰ বুকৰ মন-পৰশা বতৰা আৰু পৌৰাণিক চেঁকুৰা-চেঁকুৰ উপাখ্যানবোৰ বুটলি আনি কবিতাৰ ৰূপকথা তেওঁ ৰচিব পাৰে। তেনেকুৱা এটা ৰূপকথা এই ৰচনাটো, য'ত আমাৰ কলেজখনক ইতিহাসৰ বহুত তলিত তেওঁ প্ৰক্ষেপ কৰি লৈছে -- সম্পাদক*

খৰপোচ। মনত পৰিল তাহানিৰ পেনপেনীয়া পেনিলপৰ ঘৰত মন নবহা গিৰিয়েক ইউলিচিছলৈ, ৰজা শগুণৰ আকোৰা ঠোটেৰে পিঠিফলা প্ৰমিথিয়াছৰ তেজে তুমৰলি দেহাটোলৈ! চৰাচৰ ভেদি নিমাত শূণ্যত ময়াপী জীৱৰ গোঁজ - গজালিয়ে যেন খুলি পঢ়ে, বিমূঢ়তাৰ টেষ্টামেন্ট!

কলাই আৰু বলাই! ওচৰা-উচৰিকৈ চেন্টাউৰি বেলিতৰাটোৰ চাৰিওফালে ঘূৰে যেন আমাৰ বৃহস্পতি-মঙ্গল। আগিয়াঠুৰিত আশ্ৰম পাতি থকা ছেৱাৰজিৎ চলিহানী বাইদেৱে গ্ৰহ দুটা দেখা হ'লে চিধাই উলিয়াই ললেহেঁতেন মহাকৰ্ষণৰ সেই আকাশজোৰা অঙ্ক। বাইদেউৰ যে কি চখ, পঢ়ুৱাব প্ৰাচীন ঐতিহ্যময় অসম অভিযান্ত্ৰিক মহাবিদ্যালয়ত স্পেছ ছায়েন্স আৰু কৰিব আগিয়াঠুৰি পাহাৰত অৰণ্য-জংঘলৰ খেতি! ক্লাছ লবলৈ সাত মিনিট থাকোতে ঘৰৰ পৰা ওলাই আহিব হ'ভাৰক্ৰেফটখন লৈ ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পানীয়ে পানীয়ে। ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দলঙৰ ভাটিৰ ৰাক্ষসিনী পাহাৰটো তেওঁৰ বোলে বৰ ভাল লাগে। তাৰ বিশাল পাৰ্কত থকা দীঘল, ফণাযুক্ত, সাপবোৰৰ কাৰণে,— ঘিন কৰি মৰে শৰাইঘাটৰ সাত খলপীয়া দলং! —ভিৰ।—আৰু তলৰ পানীবোৰ!—অসহ্য, অসহ্য। যেন চিঞৰি উঠিব খোজে বাইদেৱে।

কি কৈছিলো? ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পানীবোৰ? 'আকৌ এবাৰ, ৰঙা কৰি দিওঁ, বগা লুইতৰ পানী।'— লুইতত বাৰু বগা পানী কেতিয়া আছিল? ছেৱাৰজিৎ বাইদেৱে তেওঁৰ আটকৰ ধন, সেই সাতামপুৰুষীয়া পুৰণি প্ৰেমৰ কবিতা পুথিখনৰতো সেই শাৰীটো শুধৰাই থৈছিল—'আকৌ এবাৰ, বগা কৰি দিওঁ ক'লা লুইতৰ পানী।' —কিযে প্ৰদূষণ!

লাহুদাং মডিউলটো! টোপা কাড়ৰ দৰে মই সেই গ্ৰহহালত নামিছিলো, — ইটোৰ পৰা সিটোলৈ তাঁত বাতি দিছিলোঁ। বলাইৰ পানীৰ তলত নীলা শেলুৱৈ আৰু পানী-শিঙৰিৰ সেইজীয়া পথাৰবোৰ! হাত-ভৰি লগা কথকী মাছবোৰ! কলাইৰ আকাশত উৰি ফুৰা বেঙেনাবুলীয়া উভচৰ প্ৰাণীবোৰ! কহুঁৱাৰ দৰে কঁপা, ভোটানকা নাক ফুল,—পাখিলগা ক'লা ৰেছমৰ কঁকাল-খামুচীয়া চাওতাল নাচনীহঁতৰ দৰে।

কলাইৰ পিঠিত কলহৰ মুখে ঢলা ৰঙীন বৰষুণ। পত্ৰহীন অৰণ্যভূমি—অচিনাকি ক'লা কেৰেলুৱাবোৰে ঘূৰি ঘূৰি চাইছিল মোক—মহাকাশৰ পৰা আহি ওলোৱা আচহুৱা অংগ-প্ৰত্যেংগৰ এই ইৰানোভাক! কালহীৰাৰ ওখ পাহাৰ, মাৰকিউৰিৰ হালধীয়া জলাহ,—কাৰবনৰ কুকুহাবোৰৰ মাজে মাজে ধুমুহাৰ ক'লা মৰুভূমিবোৰত মই ঘূৰি ফুৰিছিলো।

বিশ বছৰ ধৰি ডেকা ৰবটটোৰ লগত, কাঠফুলা আৰু ভেকুৰৰ খেতি কৰি মহাশূন্যত বাটকুৰি বাই সংসাৰ পাতি খালো বুলি শুনিলে, শ'লগুৰিৰ ন-কুৰি বছৰীয়া নুৰী আইতাই সেলেঙী বোৱাই তামোল খাবলৈ লগাই লোৱা, প্লেটিনামৰ দাঁতেৰে হাঁহিব!

মহাকাশৰ আলহীঘৰত এঙালে আকৌ বাটকুৰি বাম কুৰি বছৰৰ ডেৰকুৰি অযুত কোটী মাইলৰ বাট!—চেকেণ্ডত পঞ্চাছ হেজাৰ মাইল,—গতি আৰু স্থিতিৰ মই যেন আজি সংজ্ঞা হেৰুৱালো। যোল্ল বছৰীয়া ইৰানোভা বৰুৱা সুপ্ৰাচীন অসম অভিযান্ত্ৰিক মহাবিদ্যালয়ৰ ছাত্ৰীজনী মহাকাশ ভ্ৰমি যাঠি বছৰীয়া আইতাহৈ যেতিয়া পৃথিৱী ঘৰৰ ছোৱালী কোঠাত ওলামগৈ, তেতিয়াহেনো পৃথিৱীত পাৰ হৈ যাব প্ৰায় তিনিশ বছৰ!

গোলমলীয়া সেই প্ৰেমৰ কবিবিলাক আৰু নামবাচক বিশেষ্যৰ প্ৰেমত পৰা, মানুহ চিনি নোপোৱা, সেই কথাৰ ৰণুৱাহতক, মই পৃথিৱীত গৈ আৰু বিচাৰি নেপাম, দীপৰ বিল কাষৰি, লাচিত গড়ৰ নামনিৰ চেনি আমগুৰিৰ চেলংহেন পোৱালি হাইঠাবুলীয়া, ঘাঁহনিডৰাত, তেওঁলোক নিয়ৰ মুকুতা হৈ তেতিয়া জিলিকি থাকিব।

✡ ✡ ✡

# অসম ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজৰ প্ৰথম ছাত্ৰী নিৱাস

**বন্দিতা ফুকন**
*প্ৰাক্তন ছাত্ৰী, মেকানিকেল বিভাগ*
*(১৯৬৫-৬৯)*

১৯৬৫ চনৰ জুলাই মাহ, খুব সম্ভৱ তাৰিখটো আছিল ছয় জুলাই, নগাওঁ এৰিবৰ সময়ত কিন্‌কিনিয়া বৰষুণ দি আছিল। ভনী দুজনীক ঘৰত এৰি আহিবৰ পৰত মনটো বিষাদে আৱৰি ধৰিছিল, দেউতাই (প্ৰয়াত বিপিন চন্দ্ৰ ফুকন) অৰুণাচলত চাকৰি কৰিছিল, মোক গুৱাহাটীৰ অসম ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজলৈ আনিবলৈ ছুটী নেপালে। সেয়ে মোৰ মাই (প্ৰয়াত হিৰণ্যময়ী দেৱী) অকলেই নগাৱঁৰ পৰা টেক্সি এখন লৈ মোক জালুকবাৰীত থবলৈ আহিছিল। এই লিখনীত মই মোৰ পিতৃ-মাতৃৰ নাম শ্ৰদ্ধাৰে সুঁৱৰিছো এই কাৰণেই যে তেওঁলোকৰ প্ৰেৰণা অবিহনে মই ইঞ্জিনিয়াৰিং পঢ়াৰ সপোণটো বাস্তৱত পৰিণত কৰিব নোৱাৰিলোহেঁতেন, আমাৰ সময়ৰ পৰিৱেশ আৰু আজিৰ পৰিৱেশৰ মাজত বহুত পাৰ্থক্য আছিল। আজি অসম ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজৰ দুই তিনিটা হোষ্টেলত ছাত্ৰী ভৰ্ত্তি হৈ আছে, ছাত্ৰীৰ অনুপাত প্ৰায় চল্লিছ শতাংশ। হয়তো অচিৰতে সেয়া বাঢ়ি গৈ ছাত্ৰীৰ অনুপাত পঞ্চাছ শতাংশই হ'ব। কিন্তু আমাৰ সময়ত ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজত কোনো ছাত্ৰীয়েই নাছিল। ইঞ্জিনিয়াৰিং, ভেটেৰেনেৰি বিষয়বোৰ যেন ছাত্ৰসকলৰ বাবে একচেতীয়া বিষয়হে আছিল। আমাৰ সময়ত সাধাৰণ ছাত্ৰীসকলে বি এ পাছ কৰাৰ পিছতে বিয়াত বহে, তাতোকৈ বেছি অধ্যয়নশীল ছাত্ৰীসকলে কলা আৰু বিজ্ঞান শাখাত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ স্নাতকোত্তৰ ডিগ্ৰি পাঠ্যক্ৰমত পঢ়িবলৈ যায় নতুবা চিকিৎসা বিজ্ঞান পঢ়িবলৈ মেডিকেল কলেজত পঢ়িবলৈ যায়।

অসম ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজত পঢ়িবলৈ যাম বুলি শুনি বহুতেই কৈছিল যে তাত দেখোন ছাত্ৰীৰ বাবে কোনো থকা-মেলা বন্দোৱস্ত নাই, মইনো ক'ত থাকি ইঞ্জিনিয়াৰিং পঢ়িম। আইতাই আকৌ কৈছিল –

"তই ইমানজাক ল'ৰাৰ মাজত অকলে পঢ়িব নালাগে। তাতকৈ তই ডাক্তৰীকে নপঢ় কিয়?"

মই কিন্তু মনৰ জোৰ ঠিকেই ৰাখিছিলো, ভাবিছিলো ইচ্ছা থাকিলে উপায়ো ওলাব। মই প্ৰিইউনিভাৰ্চিটি পঢ়ি থাকোতেই দেউতাই এবাৰ জালুকবাৰীৰ ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজলৈ গৈ ছাত্ৰীৰ থকা - মেলা সম্পৰ্কে খবৰ লবলৈ গৈছিল। তেতিয়াই দেউতাই আমাৰ সকলোৰে মৰমৰ বাইদেউ শ্ৰীমতী ৰীতা দত্তক (এতিয়া শ্ৰীমতী ৰীতা ৰাজখোৱা) লগ পালে। সেই বছৰটোতে ৰীতা বাইদেৱে অসমৰ তথা উত্তৰ পূৰ্বাঞ্চলৰ প্ৰথম গৰাকী ছাত্ৰী হিচাপে জালুকবাৰীৰ অসম ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজত ভৰ্তি হৈছিল। ৰীতা বাইদেৱে ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজৰে এগৰাকী ইংৰাজী বিষয়ৰ মহিলা প্ৰৱক্তাৰ কোৱাৰ্টাৰত থাকি কলেজলৈ অহা-যোৱা কৰিছিল। দেউতাই মই ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজত পঢ়িবলৈ ইচ্ছা কৰাৰ কথা ৰীতা বাইদেউক জনালে। সেই বাতৰি পাই ৰীতা বাইদেৱে ধুনীয়া আখৰেৰে মোলৈ দুখনমান চিঠি দি ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজত পঢ়িবৰ বাবে জালুকবাৰীলৈ আহিবলৈ ক'লে। ৰীতা বাইদেৱে কলেজখনতে পঢ়ি থকাৰ বাবে মোৰো অন্তৰত সাহস বাঢ়িল যে অন্তত দুজনী ছাত্ৰী হ'লে হোষ্টেলৰ কিবা এটা ব্যৱস্থা হ'বই হ'ব।

পিছৰ বছৰত যেতিয়া যথানিয়মে ভৰ্ত্তিকৰণ পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হৈ অসম ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজত পঢ়িবৰ বাবে চিট পালো, তেতিয়া গম পালো মোক লৈ মুঠ চাৰি গৰাকী ছাত্ৰীয়ে সেই বছৰত ভৰ্ত্তি হৈছো। মোৰ সৈতে কলেজত একেলগে ভৰ্ত্তি হোৱা আন তিনিগৰাকী ছাত্ৰীৰ নাম আছিল শ্ৰীমতী চিত্ৰলেখা বৰকাকতি, শ্ৰীমতী ৰেখা দত্ত আৰু শ্ৰীমতী ৰুমী বৰুৱা।

ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজৰ তথাকথিত ছাত্ৰী নিৱাসৰ প্ৰথম দিনটো মোৰ জীৱনত সদায় স্মৰণীয় হৈ থাকিব। আবেলি পৰত টেক্সিৰে বেডিং বাকচ লৈ মোৰ মাই যেতিয়া কলেজত থবলৈ আহিল, দেখিবলৈ পালো যে সৰু টিলা এটাৰৰ ওপৰত থকা প্ৰফেচাৰসকল থকা ঘৰ এটাকে খালি কৰি ছাত্ৰীনিবাস পতা হৈছে। মোৰ আগতেই চিত্ৰলেখা, ৰেখা আৰু ৰুমী হোষ্টেললৈ আহি পাইছে। তদুপৰি তেওঁলোকে তিনি গৰাকীৰ মাজত আগৰে পৰা চা-চিনাকি আছিল, মইহে একেবাৰে নতুন আছিলো। নতুনকৈ পতা এই হোষ্টেল বা ছাত্ৰী নিৱাসটোত তেতিয়ালৈকে বহিবলৈ এখনো চকী নথকাত আমি চাৰিওজনীয়ে নিজ নিজ বাকচৰ ওপৰতে বহি থাকিলো। মোৰ মাই তেনেকৈয়ে মোক বিদায় দি নগাঁও অভিমুখে ৰাওনা হ'ল। মা গুছি যোৱাৰ পাছত মই বৰ অকলশৰীয়া অনুভৱ কৰিলো। লাহে লাহে বাকী তিনিগৰাকীৰ লগত চা-চিনাকি হ'লো। কিন্তু গধূলি পৰলৈকে আমাৰ শোৱা খাটবোৰ অহা নাছিল। লাহে লাহে সন্ধিয়াৰ আন্ধাৰ নামি আহিল। টিলাটোৰ তলৰ ৰাষ্টাৰে খোজ কাঢ়ি ফুৰিবলৈ যোৱা ছাত্ৰসকলৰ মাত কথাবোৰ গুণগুণনিৰ দৰে শুনিবলৈ পালো। মাজে মাজে হুচ্‌কৈ একোখন গাড়ী বা বাছ পাৰ হৈ যায়। অদূৰত এখন কাঠৰ দলং, দলংখনৰ কাষতে এজোপা কৃষ্ণচূড়া ফুলৰ গছ। দলং খনৰ পৰা কিছু দূৰ আগবাঢ়ি গ'লে ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজৰ সৰু হস্পিটেলখন। ভৰ্ত্তিকৰণৰ সময়ত আমাৰ চকু, ওজন, উচ্চতা তাতেই পৰীক্ষা কৰা হৈছিল।

*শ্ৰীমতী ফুকন এগৰাকী সুপৰিচিতা লেখিকা। তেওঁৰ কাপেৰে যিমান বিলাক কিতাপ প্ৰকাশ পাইছে (৬৩ খন) তাৰ ২২ খন কিতাপ 'বিজ্ঞান আৰু বিজ্ঞানী' সম্বন্ধে লিখা আৰু ১৫ খন 'শিশুৰ উপযোগী কাহিনী' আৰু ৪ খন কিতাপ 'মটৰ গাড়ী আৰু অন্যান্য যন্ত্ৰপাতি' সম্পৰ্কীয়। উল্লেখ কৰা উচিত হব যে তেৱেঁই উত্তৰ-পূৱ ভাৰতৰ প্ৰথম যান্ত্ৰিক বিভাগৰ (মেকানিকেল) মহিলা অভিযন্তা।*

আমি চাৰিওজনী ছোৱালী তেনেকৈ বহি থকাৰ মাজতে কোনো কোনোৱে আহি খবৰ কৰি গ'ল। তাৰ মাজত হয়তো কোনোবা চাৰ অথবা অফিচৰ কৰ্মকৰ্তাও আছিল। ভালকৈ আন্ধাৰ হোৱাৰ পিছত আমি লাইট জ্বলাবলৈ গৈ দেখিলো ঘৰটোৰ ক'তো এটাও লাইটৰ বাল্ব নাই। কিন্তু এই কথাটোনো আমি জনাম কাক? বাৰাণ্ডাত উচ্‌পিচাই বহি থকাৰ পিছত কোনোবাই আহি দুটামান বাল্ব লগাই দিয়াত তিনিটা কোঠাৰ বাল্ববোৰ জ্বলি উঠাত পোহৰ হ'ল। তিনিটা কোঠা মানে এটা ডাঙৰ কোঠা, বোধকৰো সেইটো কোৱাৰ্টাৰটোৰ ড্ৰয়িং কাম্ ডাইনিংৰুম, আনটো কোঠা তাতোকৈ সৰু-বোধহয় বেডৰুম - শোৱনি কোঠা আৰু শেষৰ কোঠাটো হ'ল এটা বাথৰুম। বাল্ব কেইটা জ্বলাত লাইটৰ পোহৰ পৰি কোঠা কেইটাক আৰু বেছি উদং যেন লাগি গ'ল।

তেনেতে সেই সময়ৰ প্ৰিন্সিপাল বা অধ্যক্ষ মহোদয় প্ৰফেচাৰ দাসগুপ্ত চাৰ আমাৰ ওচৰলৈ আহি আমাৰ সৈতে চিনাকি হ'ল। তেতিয়ালৈকে আমাৰ শোৱা-বিছনা, চকী মেজ আহি পোৱা নাই দেখি তেখেতে ইস্-আস্ কৰিলে। তাৰ পাছত তেখেতে আমাৰ চাৰিওজনীকে তেখেতৰ বঙলাত ৰাতিৰ সাজ খাবলৈ নিমন্ত্ৰণ জনালে। প্ৰিন্সিপাল চাৰ গুচি যোৱাৰ কিছু পৰৰ পাছত কেইজনমান মানুহে তিনিখন খাট কঢ়িয়াই আনি সেই ডাঙৰ কোঠাটোত সুমোৱাই দিলেহি ইলেট্ৰিচিয়ান এজন আহি ফেন দুখনো লগাই দিলে। পিছে আমাৰ সমস্যাটো হ'ল আমি ছোৱালী হ'লো চাৰিজনী, খাট হ'ল তিনিখন। পিছে ৰেখাই ক'ল যে আমি তিনিখন খাটকে একেলগ কৰি চাৰিজনী শুই থাকিম। তেতিয়াহে আমি নিজৰ, নিজৰ সৰু বেডিংবোৰ খুলি ধৰা-ধৰিকৈ তুলী-তোচকবোৰ সেই লগ লাগি থকা তিনিখন খাটত পাৰি ল'লো।

আমাৰ ওচৰলৈ এজন মানুহে আন এজন মানুহক লৈ আনি চিনাকি কৰি দিলে। চিনাকি কৰি দিয়া মানুহজনৰ নাম হ'ল নাৰায়ণ, নেপালী মানুহ, তেৱেঁই কাইলৈৰ পৰা আমাক ৰান্ধি-বাঢ়ি খুৱাব। পিছৰ পিনে ৰান্ধনি নাৰায়ণক লৈ যথেষ্ট আমোদজনক ঘটনা হৈ গৈছিল। নাৰায়ণ যথেষ্ট খেয়ালী মনৰ আছিল। মনত পৰে এদিন আমি চাৰিওজনীয়ে এঘাৰটা দহৰ ক্লাচ শেষ কৰি যেতিয়া ভোকত কাতৰ হৈ দৌৱা-দৌৰিকৈ হোষ্টেলত ভাত খাবৰ বাবে সোমালো তেতিয়া বিষণ্ণ মনেৰে বাৰাণ্ডাত বহি থকা নাৰায়ণে ঘোষণা কৰিলে –

"বান্দৰ নে খানা খা দিয়া।"

আমি লৰা-ঢপৰিকৈ পাকঘৰলৈ গৈ দেখিলো পাকঘৰত ৰন্ধা-বঢ়া কৰাৰ কোনো চিনেই নাই! ইফালে পিছৰ ক্লাচ হ'ব বাৰটা চল্লিছৰ পৰা। উপায় নাপাই আমি চাৰিওজনীয়ে মিলি খৰখেদাকৈ খিচাৰি ৰান্ধি নাকে-কাণে খালোহঁক। ভাত নৰন্ধাৰ বাবে আমাৰ নাৰায়ণৰ ওপৰত খুব খং উঠিছিল। ৰুমীয়েতো তাইৰ সৰু কেটেলিটোৰ পানীকে "নাৰায়ণৰ গাত ঢালি দিওঁনেকি?" বুলি কৈছিল। আমি ৰান্ধি-বাঢ়ি খাই পিছবেলাৰ ক্লাচবোৰ কৰিবলৈ যোৱালৈকে নাৰায়ণে নিৰ্বিকাৰ চিত্তে আগফালৰ বাৰাণ্ডাত বহি আছিল।

প্ৰিন্সিপাল দাসগুপ্ত চাৰ আৰু সেইসময়ৰ ভাইচ্ প্ৰিন্সিপাল চাৰ ড° শৈল গগৈ চাৰে আমাৰ চাৰিওগৰাকী ছাত্ৰীকে বৰ মৰমৰ চকুৰে চাইছিল। মোৰ লগৰ ৰেখা, ৰুমী আৰু চিত্ৰলেখাৰ ঘৰ গুৱাহাটীতে হোৱাৰ বাবে তেওঁলোকে প্ৰতি শনিবাৰে আবেলি বাছত উঠি গুৱাহাটীৰ ঘৰলৈ গৈছিল আৰু দেওবাৰে আবেলিহে হোষ্টেললৈ উভতিছিল। গতিকে মোৰ এগৰাকী ছাত্ৰীৰ বাবে হোষ্টেলত ৰন্ধা-বঢ়া কৰা নহৈছিল। সেয়ে শনিবাৰে গধূলিৰ সাজ খাবৰ বাবে আমাৰ হোষ্টেলৰ কাষতে থকা ড° গগৈ চাৰে মোক মাতিছিল, শনিবাৰে নিশাৰ সাজ খাই মই চাৰৰ আলহী কোঠাত শুই পুৱা পুনৰ নিজৰ হোষ্টেল নামৰ কোৱাৰ্টাৰটোলৈ উভতি আহিছিলো। পুনৰ দেওবাৰৰ দুপৰীয়াৰ সাজ চাৰৰ ঘৰতে খাইছিলো। ড° গগৈ চাৰৰ পৰিবাৰ বৰ্তমান প্ৰয়াত নীলিমা বাইদেউ বৰ সাদৰী, মৰমিয়াল, মুকলি মনৰ মহিলা আছিল। শনি -দেওবাৰৰ মোৰ সেই অকলশৰীয়া ভাবটো বাইদেউৰ মৰমৰ সান্নিধ্যই পাহৰাই ৰাখিছিল।

আমি চাৰিওজনী কলেজত ভৰ্ত্তি হোৱাৰ পাছত প্ৰথম বাৰ্ষিকৰ ক্লাচবোৰহে আৰম্ভ হৈছিল। সেয়ে ৰীতা বাইদেউক দেখা পোৱা নাছিলো। এতিয়াৰ দৰে "চিমেষ্টাৰ চিষ্টেম" নাছিল, ইন্টিগ্ৰেটে'ত কৰ্ছৰ পাঁচ বছৰীয়া পাঠ্যক্ৰম আছিল। পৰীক্ষাৰ ৰিজাল্টবোৰ ওলোৱাৰ পিছত দ্বিতীয় বাৰ্ষিকলৈ উৰ্ত্তীৰ্ণ হোৱা ৰীতা বাইদেৱে আমাৰ লগত থাকিবলৈ আহিল। তেওঁ অহাৰ পিছতহে আমাৰ হোষ্টেলটো হোষ্টেলৰ দৰে হ'ল। আগতে আমি চাৰিজনীয়ে ঘৰুৱাভাবে খোৱা মেজতে সকলো বস্তু উলিয়াই যাৰ যেনেকৈ মন যায় খাইছিলো। চাউল-দাইল, মাছ-মাংস, শাক-পাছলিৰ হিচাপ পত্ৰ লবলৈ নেজানিছিলো। ৰীতা বাইদেউ যদিও আমাতকৈ মাত্ৰ এবছৰহে জ্যেষ্ঠ আছিল, আমি তেওঁক "বাইদেউ" বুলি মাতি বেছ সন্মান কৰি চলিছিলো।

আমি ভৰ্তি হোৱাৰ পিছৰ বছৰৰ পৰা চাৰি গৰাকী, তিনি গৰাকী, কেতিয়াবা এগৰাকীকৈও ছাত্ৰীসকলে ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজত পঢ়িবলৈ আহিছিল। আমি কলেজৰ ফাইনেল পৰীক্ষা দিয়াৰ সময়ত মুঠ চৈধ্যগৰাকী ছাত্ৰী হৈছিলোগৈ, ছাত্ৰী বঢ়াত আমাৰ ছাত্ৰী নিবাসৰ বাবে দিয়া কোৱাৰ্টাৰটোৰ খালি কৰি দিয়া হ'ল। পিছৰ বছৰবোৰত ছাত্ৰী বেছি হোৱাত টিলাটোৰ তলত থকা দীঘলীয়া "গেষ্ট হাউচ"টোলৈ ছাত্ৰী নিবাস স্থানান্তৰিত কৰা হ'ল।

বৰ্তমান গঢ়ি উঠা দুমহলীয়া ঘৰৰ ছাত্ৰী নিবাসৰ প্ৰথমটোৰ ডিজাইন বা আৰ্হি আমি পিছৰ বছৰবোৰত ড্ৰয়িং চিটত দেখিবলৈ পাইছিলো। সেই আৰ্হিত থকা ভৱিষ্যতে হ'বলগীয়া ছাত্ৰীনিৱাসৰ ডাইনিং ৰুম, কমনৰুম অথবা কোঠাবোৰৰ ড্ৰয়িং দেখি আমাৰ খুবেই ভাল লাগিছিল। মনত বিষাদো হৈছিল যে এনে আটক ধুনীয়া হোষ্টেলত যে কাহানিও আমি থাকিবলৈ নেপাম!

আজিৰ অসম ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজৰ ছাত্ৰী নিবাসবোৰত উপচি থকা আমাৰেই ভগ্নীসম ছাত্ৰীসকলে জানো গম পাব যে আজিৰে পৰা প্ৰায় চৌত্ৰিছ-তেত্ৰিছ বছৰৰো আগতে এইখন কলেজৰে প্ৰথম ছাত্ৰী নিবাসটোত থাকিবলৈ অহা চাৰিওগৰাকী ছাত্ৰীয়ে "ৰৰ্ড" বা আখৰ লিখাৰ প্ৰথম ড্ৰয়িং চিটখন, হোষ্টেলত ড্ৰয়িং-বোৰ্ডৰ অভাৱৰ বাবে তেওঁলোক শোৱা খাটৰ ওপৰতেই আৰ্কিব লগা হৈছিল? ✡

# বুকু জুৰি বৈ থাকক

**ৰাজেন্দ্ৰ শৰ্মা**
*প্ৰাক্তন ছাত্ৰ (১৯৭২ - ৭৭)*

কোনোবাই যদি সোধে—'আসাম ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজ নামটোৱে কলেজখনৰ পৰা পাছ কৰি ওলাই অহাৰ আজি আঠাইছ বছৰ পাছত মনলৈ কি ভাব আনে, সতকাই খোলোচা উত্তৰ এটা দিব নোৱাৰিম। হয়তো খন্তেক ৰৈ চিন্তা কৰিম — কিবা কোমল, আপুৰুগীয়া অনুভৱৰ জোকাৰণি এটাই মনটো চুই যায় নে? নষ্টালজিয়া নামৰ স্মৃতি-কাতৰতাই এতিয়াও দুৰ্বলভাৱে হ'লেও আবেগক প্ৰশ্ৰয় দিব খোজেনে? কোমলতা, অনুভৱ, স্মৃতি, আবেগ এইবোৰ শব্দযে এতিয়া পিষ্ট, অৱহেলিত, আঘাত প্ৰাপ্ত! হয়তো জীৱন যুঁজৰ ক্ৰুৰ, স্বাৰ্থপৰ, নিষ্ঠুৰ ঠেলা-হেঁচা, —হয়তো চাৰিওফালৰ ধ্বংস আৰু সন্ত্ৰাসৰ ক'লা ছায়া, হয়তো মোহভংগৰ উপৰ্যুপৰি আঘাত—এইবোৰৰ বাবেই বুকুৰে ভিতৰৰ সকলো সুকুমাৰ প্ৰবৃত্তি আজি সাৰি-পুছি একাষৰীয়াকৈ থুপাই থৈছে।

তথাপিও, খোলোচা উত্তৰ এটা দিব নোৱাৰিলেও, প্ৰশ্নটোত ক্ষন্তেক তভক মাৰি ৰ'ব লাগিব, আৰু তেতিয়াই মনত যৌৱনকালৰ ক্ষীণ সুৰৰ এক অনুৰণন জাগি উঠিব, এক ধুসৰ প্ৰাণচাঞ্চল্যৰ ছবি লাহে লাহে চকুৰ আগলৈ আহিব, হয়তো চনক চনক কৈ আহিব বিক্ষিপ্ত, অসংলগ্ন ডুখৰীয়া ছবি।

কলেজ মানেই যৌৱনৰ ধ্বজাবাহী এজাক ছাত্ৰ-ছাত্ৰী, সি ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজেই হওক বা আন কলেজেই হওক। ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজতো যৌৱনৰ দুৰন্ত ঘোঁৰা চুটাই ওলাই যাবলৈ অস্থিৰ হৈ ফোঁপাই থকা ছাত্ৰবোৰক (ছাত্ৰী মাত্ৰ কেইগৰাকীমান আছিল বাবে তেওঁলোকৰ কথা ইয়াত সামৰা নাই।) যেন কোনোমতেহে ধৰি-বান্ধি ৰখা হৈছিল!

যৌৱন মানেইতো প্ৰেম। ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজৰ জ্যেষ্ঠ ছাত্ৰসকলৰ কাৰণে তাৰ আধাৰ যেন কলেজৰ গাতে লাগি থকা পাহাৰখনৰ সিপাৰে থকা বিশ্ববিদ্যালয়খনৰ ছোৱালী হোষ্টেলকেইটা। এনেকৈনো সৎ, সাহসী, পৰিশ্ৰমী ডেকাৰে ভৰা আসাম ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজ আৰু ইটোফালে চপলা-চঞ্চলা-গাভৰুৰে ভৰপুৰ বিশ্ববিদ্যালয় পাতি দিব লাগেনে? জুইৰ ওচৰলৈ ছগা উৰি অহাদি ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজৰ চতুৰ্থ-পঞ্চম বাৰ্ষিকৰ ল'ৰাজাক যদি বিশ্ববিদ্যালয়ত পিন পিনাই ফুৰিবলৈ নাযায়, তেন্তে প্ৰকৃতিয়েই নিজে দোষ মূৰ পাতি ল'ব নালাগিব জানো?

কলেজৰ প্ৰফেছৰ প্ৰিন্সিপালেও বুজে এইবোৰ কথা। সেয়ে চাগৈ প্ৰিন্সিপাল দেৱব্ৰত গোস্বামী ছাৰে আমাৰ চতুৰ্থ বাৰ্ষিকৰ পৰীক্ষাৰ সময়ত এদিন গধূলি আৰ্য্যবেদিক কলেজৰ ওচৰতে আমাৰ কেইটামানক ৰাস্তাত পাই সুধিছিল—'হে'ৰা এই ৰাতিখন (গধূলি ছয় বজাই নাই তেতিয়া) তোমালোক ক'লৈ যোৱা?'—'নাই ছাৰ, এনেই অলপ চাহ খাবলৈ ওলাই আহিছিলো।'—'এই পৰীক্ষাৰ সময়ত ছেকেণ্ড ইয়েৰতে ইউনিভাৰচিটি কেণ্টিনত চাহ খাবলৈ নগ'লে নহয় তোমালোকৰ?'—'মানে ছাৰ, আমি ছেকেণ্ড ইয়েৰ নহয়, ফৰ্থ ইয়েৰ....'— 'হেঁ? অঁ, যোৱা তেনেহ'লে।' মুখ টিপি হাঁহি নিৰাপদ দূৰত্ব পাওঁতেই লগৰ এটাই সুধিছিল—'কিহৰ কাৰণে আমাক ছেকেণ্ড ইয়েৰ বুলি ভাবিলে বাৰু?'—কিয় মনত নাই, আজি ছেকেণ্ড ইয়াৰৰ বোৰে প্ৰশ্ন টান হোৱা বাবে তেওঁক ক'বলৈ প্ৰিন্সিপালৰ কোঠাত দলে-বলে সোমোৱা নাছিল?

কলেজৰ আৰম্ভণিৰ দিনবোৰৰ কথা ভাবিবলৈ এতিয়া কিছু মনঃ সংযোগৰ দৰ্কাৰ হয়। মনঃ সংযোগ তীব্ৰতৰ কৰিলে মনত পৰে—নতুন এটা বৰ্ষ (session) আৰম্ভ হৈছে, গধূলি আঠবজাৰ বাছত পুৰণা ল'ৰাবোৰ গুৱাহাটীৰ পৰা আহি হোষ্টেলবোৰত সোমোৱাৰ পৰাই হৈ হৈ চিঞৰ, অট্টহাস্য, নতুনকৈ সোমোৱাবোৰৰ বুকুৰ দুৰু দুৰু কঁপনি— '..... আৰে ভাই, মোক ঘৰতে দাদাহঁতে শিকাই পঠাইছে, ভয় খাবলৈ একো নাই, হৰুঁৱাই দিব লাগে, কথাই কথাই চিনিয়ৰবোৰক হৰুঁৱাই দিব পাৰিলে ৰেগিং কম কৰে....'— আমাৰ লগৰে সেই নৱাগতই হয়তো ঠিকেই শুনি আহিছিল, কিন্তু মাত্ৰা-চেতনাই গণ্ডগোল লগালে। হৰুঁৱাব খোজাৰ মাত্ৰা দেখি চিনিয়ৰে 'ফাজলামি কৰিবলৈ আহিছে? আঠুকাঢ়!' বুলি আদেশ— জাৰি কৰিলে। নৱাগত তথাপিও এৰি দিয়া ভকত নহয়— 'নাই দাদা, আঠু কাঢ়িব নোৱাৰিম, হাৰ্ট ট্ৰাবল আছে।'—'কি? হাৰ্ট ট্ৰাবলৰ লগত আঠুৰ কি সম্পৰ্ক?'—'মানে দাদা, কেইবছৰমানৰ আগতে হোৱা পাকিস্তানৰ যুদ্ধত মই সৰু আছিলোতো, তেতিয়াই ভয় খাই মোৰ হাৰ্টটো আঠু পালেগৈ!' চিনিয়ৰেও হাঁহি সামৰিব নোৱাৰি 'আবে এই মক্কেলক কি কৰা যায় বে?' বুলি বিমোৰত পৰা মনত পৰে।

পিছৰ বছৰ নিজে ৰেগিং কৰিব পৰা হওঁতে পোৱা আনন্দ-উত্তেজনাও ৰিণি ৰিণি মনত নপৰা নহয়। প্ৰিন্সিপাল ডঃ শৈলধৰ গগৈ ছাৰে (তেখেতক

*ৰাজেন্দ্ৰ শৰ্মা গল্প-লেখক। "ৰাজেনে ভাল লিখে"—দত্তচৌধুৰী ছাৰে কৈছে। 'দেশ-কাল' নামেৰে শৰ্মাৰ গল্পৰ এখন সংকলন আৰু তেখেতে কৰা গল্পৰ অনুবাদ পুথি তিনিখন প্ৰকাশ পাইছে।*

কম দিনৰ কাৰণে প্ৰিন্সিপাল হিচাপে পাইছিলো।) হোষ্টেল চুপাৰিণ্টেণ্ডেণ্ট্ চৌধুৰী ছাৰৰ লগত হোষ্টেলত সোমাই এজনক ৰেগিং কৰা ধৰিলে। ধমকিত সকলোৰে বুকু কোঁচ খাই গ'ল। যিটো কোঠাত ৰেগিং হৈছিল সেইটো কোঠাৰে পঢ়া টেবুলএখনৰ পৰা কাগজ এখিলা ফালি লৈ ৰেগিংত আগভাগ লোৱাজনক লিখিত আদেশ দিলে—চব্বিছ ঘণ্টাৰ ভিতৰতে হোষ্টেল খালি কৰি দিব লাগিব। কাগজৰ শ্লিপ টুকুৰা হাতত লৈ বন্ধুজন মৃতপ্ৰায়, আমি মৌন। সেইধৰণে যে বহিষ্কাৰৰ আদেশ প্ৰিন্সিপালে নিদিয়ে, সেয়া যে ভয় খুউৱাৰ কৌশল, সেইকণ কথা বুজিব পৰা বয়স আমাৰ হৈছিল যদিও আমি বুজা নাছিলো।

জ্যেষ্ঠতাৰ জখলাত বগাই যোৱাৰ লগে লগে ৰেগিং কৰাৰ উৎসাহ-আনন্দ কমি আহে। পঞ্চম বাৰ্ষিকৰ পৰীক্ষা দি থেছিছ সম্পূৰ্ণ কৰাৰ বাবে ডেৰ-দুই মাহ হোষ্টেলত থকা সময়ত বাকী ছাত্ৰ নাথাকে, কেৱল প্ৰথম বাৰ্ষিকত নাম ভৰ্তি কৰাবোৰ থাকে। পঞ্চম বাৰ্ষিকৰ বোৰে ৰেগিং নকৰে, কিন্তু মাজে মাজে ধেমালি কৰিবলৈ সেই প্ৰথম বাৰ্ষিকৰ লৰাবোৰক কমন ৰুমলৈ মাতি আনে। পঞ্চম বাৰ্ষিকত থকাৰ সেই সময়তে এদিন মাজৰাতি প্ৰথম বাৰ্ষিকৰ ছাত্ৰৰ কোঠা এটাৰ পৰা বিকট চিঞৰ শুনি সকলোৱে সাৰ পাই লৰা-লৰিকৈ সেই কোঠালৈ আহি দেখো প্ৰথম বাৰ্ষিকৰ নগা ল'ৰা এটা আঠুৱাৰ ৰচী-তচী চিঙি বিচনাত বহি আছে। ৰুমমেটটোও ত্ৰস্ত, ভীত।

'কি হ'ল? হোৱাট হেপেনড?' - খন্তেক সকলোলৈকে চালে ল'ৰাটোৱে। তাৰপাছত লাহে লাহে সম্বিৎ ঘূৰাই পোৱাৰ দৰে ক'লে, 'ছৰি, ইট ৱাজ এ নাইটমেয়াৰ'।

'কি? নাইটমেয়াৰ? নাইটমেয়াৰ দেখি এনেকৈ চিঞৰি সকলোকে জগাব?—বাহিৰলৈ মাতি আন তাক, ৰেগিং হ'ব তাৰ......।' বেচেৰা মৰম লগা নগা ল'ৰাটো বাচিব নোৱাৰিলেহেঁতেন যদিহে আমাৰ লগৰে কমলে সকলোকে বুজনি নিদিলেহেঁতেন, '...... নাই নাই বাদ দে, তাৰ দোষ নাই অ'- সি ভয় খাই চিঞৰিবই, নগা সপোন এটাৰ কথা ভাবি চাচোন, কি ভয়ংকৰ ভয়ংকৰ কাণ্ড তাত দিঠকতে ঘটি থাকে .....' গিৰ্জনি মাৰি হাঁহি সকলোৱে ল'ৰাটোক বাদ দি সেই মাজনিশা হোষ্টেলৰ কমনৰুমত আড্ডা আৰম্ভ কৰিলে। বিভিন্নজনৰ অনুমান — স্পেকুলেছন আৰম্ভ হ'ল—সেই ল'ৰাটোৰ সপোনটোত সম্ভাব্য কি কি ঘটনা সংঘটিত হ'ব পাৰে।

কোনোবাই যদি সোধে এটা বহু চৰ্চিত, এটা অফট্ ৰিপিটেড প্ৰশ্ন—আসাম ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজত ছাত্ৰ-শিক্ষকৰ সম্পৰ্ক কেনে আছিল? কৃত্ৰিমতাৰ লেপ দি থোৱা বাহিৰখনৰ পৰা তেজ মঙহ নোহোৱা উত্তৰ এটা হয়তো ফৎকৈ ওলাই আহিব 'শিক্ষক সকলৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধা মিহলি ভয়।' কিন্তু একেবাৰে ভিতৰৰ সাহটোত সোমাই থকা এটা মাত্ৰ শব্দৰ উত্তৰটো হ'ল—'ভয়', শ্ৰদ্ধা নথকা নহয়, কিন্তু ভয়ে শ্ৰদ্ধাকো কাবু কৰি ৰখা এক অনুভূতি। ডেকা লেকচাৰাৰ দুজনমান আৰু দত্তচৌধুৰী ছাৰৰ দৰে বয়সস্থ এজন দুজনৰ (ফাকুৱাৰ দিনা দত্তচৌধুৰী ছাৰৰ বাৰাণ্ডাত ঢুলকি লৈ ছাৰৰ লগত একেলগে 'ছাম চলে যমুনা কিনাৰে ......' গোৱা মনত পৰিলে মনটো এতিয়াও ভৰি যায়।) বাহিৰে বাকীসকলৰ প্ৰতি প্ৰথমেই অহা অনুভূতিটো আছিল ভয়। ছেছনেল নম্বৰখিনিৰ কাৰণেই এই ভয় নে? নাজানো, আজিও গম নাপালো। পঢ়া শুনা কৰা ল'ৰাৰ (ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজত পাছ কৰিবৰ হ'লে পঢ়া-শুনাতো কৰিবই লাগিব।) ছেছনেল নম্বৰৰ বাবে কিহৰ ভয়? পঢ়া-শুনা নকৰিলে নিস্তাৰ নাই বুলিতো প্ৰত্যেকেই জানে?—ভিতৰৰ কোনোবাখিনিৰ পৰা উত্তৰ এটাই চেতনাত যেন আঘাত কৰেহি—'আৰে জানে ভাই জানে, পঢ়া-শুনা নকৰিলে নিস্তাৰ নাই বুলি সকলোৱে জানে, তথাপি পঢ়া-শুনাৰ লগতে অগ্ৰাধিকাৰৰ তালিকাত ইমানবোৰ কথা আহি যায় যে পঢ়া-শুনাই কেতিয়াবা সমীহ কৰি আনবোৰক বাট এৰি দিব লগা হয়। ল'ৰাবোৰো যেন উপায় নাই, যেন 'পঢ়া-শুনা হেভ টু বিয়াৰ ইট' ধৰণৰ এটা মনোভাব। পঢ়া-শুনা—তোমাকতো অৱজ্ঞা কৰা নাই, অৱজ্ঞা কৰাৰ স্পৰ্দ্ধা আমাৰ নাই। মাথোঁ অকমান ৰ'বা, সদ্যহতে কবিৰাজ কেইটাৰ লগতে উমলি থাকা, আমাক মাথোঁ অকমাণ সময় দিয়া, পৰীক্ষা পিছুৱাবৰ কাৰণেতো লাগিছেই! হৈ যাব, মাত্ৰ এমাহ পিছুৱালেই হৈ যাব, .............

তথাপিও চাওঁতে চাওঁতেই পৰীক্ষাৰ ঘোষণা হয়, লগে লগে যেন গোটেই চৌহদটোলৈ নামি আহে এক গহীন, নিৰ্জন পৰিৱেশ। ৰাতিৰ পাছত ৰাতি উজাগৰে থাকি পঢ়িছে শ-শ ল'ৰাই। পৰীক্ষা আৰম্ভ হৈ গৈছে, শেষো হৈছে। পাছ কৰিছে, ফেল কৰিছে, কোনোবা কোনোবাই বেক (কম্পাৰ্টমেণ্টেল) পাইছে। বেক পায়ো উল্লাসিত হৈ কৈছে, — 'আৰে ভাই, বেক পালেওতো পাছ কৰিছো, আৰু কি লাগে, ব'ল ব'ল—এটা বজাৰ বাছ ধৰিব লাগিব। অনুৰাধাত দিছে নে উৰ্বশীত? হেমামালিনী আছে, কি টেৰিফিক হৈছে বোলে বে! ....' ইয়াক চিৰাচৰিত প্ৰকৃতি বুলি নকৈ আৰু কি কোৱা যায়?

বেক বা কম্পাৰ্টমেণ্টল পৰীক্ষাৰ সময়ত সেই দুৰ্ভগীয়া কেইটাৰ দস্তুৰমত নিৰ্যাতন। বাকীবোৰৰ আনন্দোচ্ছাসত হোষ্টেল গমগমাই থাকিব, কেৱল সেইকেইটাই কিতাপ লৈ ভয়ে ভয়ে বিনিদ্ৰ ৰজনী পাৰ কৰিব। তাৰ মাজতেই আকৌ আহিব এক পৰম্পৰা। পঞ্চম বাৰ্ষিকৰ ছাত্ৰবোৰক বিদায় দিয়াৰ বাবে প্ৰত্যেক হোষ্টেলতে একেদিনাই পতা হ'ব এটা বিদায় ভোজ।

...... স্মৃতিৰ ধাৰ সজীৱ হৈ আহিছে। সেয়া বিদায় ভোজত পঞ্চম বাৰ্ষিকৰ ছাত্ৰ এদলৰ লগতে প্ৰফেছৰ, প্ৰিন্সিপাল, হোষ্টেল চুপাৰিণটেণ্ডেণ্ট, চিভিলৰ হেড-অব-ডা ডিপাৰ্টমেণ্ট চাৰি নম্বৰ হোষ্টেলত সোমাইছে। গোটেই হোষ্টেলৰ বতাহত এক আনন্দ উলাহ, এক খুছ মেজাজ বিৰাজ কৰি আছে। তাৰে সুযোগতে চাগে হোষ্টেলৰ নটিচ বৰ্ডত চতুৰ্থ বাৰ্ষিকৰ বেক পোৱা এজনে বেনামীকৈ ভাষাৰ কচৰৎ কৰি আগতীয়াকৈ লিখি থৈছে—'হে চিভিলৰ দেৱতা (মানে চিভিলৰ হেড-অব-ডা-ডিপাৰ্টমেণ্ট),

ফৰ্থ ইয়েৰৰ মই অধমে তোমাক কৰযোৰে আদৰিছো, তোমাৰ বিনে মোৰ গতি নাই, তুমি নবচালে মোৰ বাচিবৰ শক্তি নাই ...................... কাৰণ—মই বেকেৰে বেকাম্বিত!' হোষ্টেল চুপাৰিণ্টেণ্ডেণ্টে চিভিল দেৱতাক নটিচ বৰ্ডখন দেখুৱাইছে, চিভিল দেৱতাই পঢ়ি উঠি গহীনাই কৈছে—'কম্পজিছনতো ভাল হৈছে!'

পৰম্পৰাৰ কথা ওলাওঁতে কোনোবাই যদি সোধে—এই যে কলেজৰ ক্ৰিকেট, ফুটবল, টেবুলটেনিছ যি খেলাই য'তেই নাথাকক, গিৰগিৰকৈ লৰাজাক যে হাজিৰ হ'ল, হঠাৎ এটাই যে লগাই দিলে—'জিঙা-জিং', বাকীবোৰে যে চিঞৰিলে—'ব'ম, ব'ম', আন এটাই যে লগাই দিলে—'কুৰকুৰি আন্দা', বাকীবোৰে যে চিঞৰিলে—'ইল্লেপো', কোনোবা বন্ধুজাতীয় শিক্ষকে যে পিছত সুধিলে—'হেৰা এইবোৰৰ অৰ্থ কি?', শিক্ষকক যে খোলাখোলিকৈ কোৱা হ'ল, 'নাজানো ছাৰ, আমিও আগৰ ল'ৰাবোৰৰ পৰাই শিকিছো!'—এয়া পৰম্পৰা নে? অকপট চিত্তে আজিও ক'ম—নাজানো।

কিন্তু গধূলি অডিটৰিয়ামত হোৱা সাংস্কৃতিক অনুষ্ঠানত কোনেও পিছফালৰ পৰা চিঞৰিব নোৱাৰিব, হুইছেল বজাব নোৱাৰিব, টিকি মাৰিব নোৱাৰিব, কোনোবাই সেইবোৰ কৰিছে নেকি চকু দিবলৈ জ্যেষ্ঠ ছাত্ৰই মাজে মাজে পিছফালে আহি পহৰা দিব এয়া কিন্তু নিশ্চয় এক পৰম্পৰা।

সেই সাংস্কৃতিক অনুষ্ঠানত কলেজৰ ছাত্ৰৰ এখন নাটক থকাটো পৰম্পৰানে? হয়তো নহয়। কিন্তু থাকে, সাধাৰণতে ছাত্ৰৰ ফালৰ পৰা নাটক এখন থাকে। শিক্ষক সকলৰ ফালৰ পৰা? ইমতিয়াজ আলি ছাৰৰ উদ্যোগত কলেজৰ শিক্ষক সকলে একাধিক নাটক অডিটৰিয়ামত মঞ্চস্থ কৰি ছাত্ৰ-শিক্ষক সকলোকে হুহুঁৱাই নগুৰ-নাগতি কৰাটো কলেজ সপ্তাহৰ বহুদিন পিছলৈকে চৰ্চিত হৈ থকাও মনত পৰে। কিন্তু বাহিৰত ক'ৰবাত কলেজৰ ফালৰ পৰা যদি নাটক এখন কৰা হৈছে, তেন্তে নাটকত ভাগ লোৱাকেইটাক লগৰবোৰে - বিশেষকৈ একে হোষ্টেলৰবোৰে নাটকৰ দিনা সকলোফালে সহায় কৰি দিয়াটো চাগৈ পৰম্পৰা (বশ্ববিদ্যালয়ত হোৱা আন্তঃ কলেজ যুৱ মহোৎসৱত গধূলি কলেজৰ নাটক আছে, ৰাতিপুৱাৰ পৰাই প্ৰধান ভাও লোৱাটোৰ পেট বেয়া। ৰুমমেটে নিজে দৰব দিছে যদিও বিশেষ কামত অহা নাই, ইতিমধ্যে ন বাৰ হৈ গৈছে। দুপৰীয়া ৰুমমেটে সেয়ে ভাবিলে, আৰু ৰিস্ক লোৱা ঠিক নহ'ব গধূলিলৈ নাটক, লৰালৰিকৈ চকিদাৰটোৰ হাতত কেম্পাচত থকা ডাক্তৰজনলৈ শ্লিপ এটুকুৰা লিখি পঠাব লাগে। ডাক্তৰো অসমীয়া, বেমাৰীও অসমীয়া, তথাপি ইংৰাজীত লিখাটো যেন কিবা এক মৰ্যাদা (পৰম্পৰা?) ৰ প্ৰতীক। সেয়ে ৰুমমেটে লিখি পটাইছে, '.......... প্লিজ কাম ইমিডিয়েট্‌লি, মাই ৰুম্‌মেটছ লেট্ৰিন ইজ ফ্লবিং লাইক ৱাটাৰ........')।

লাহে লাহে বেগবান হৈ আহিছে স্মৃতিৰ অনেক মোহলগা ধাৰ—.............সেয়া কলেজ কেণ্টিনত এটা ক্লাচ কৰি আহি আঠবজাত গোটেইজাক সোমাইছো, কেণ্টিন মেনেজাৰ মেধিক কৈছো—ডাবল চিংৰা, চাহ......... সেয়া বৰ্মণৰ দোকানত, মানে বৰ্মণ-কেন্টিনত (ব্যক্তিগত কেণ্টিনবোৰ বৰ্মন উপাধিধাৰী সকলৰে আটাইতকৈ বেচি কিয় হয় সেইবিষয়ে মোৰ এজন ৰুমমেটে অনেকবাৰ লেকচাৰ দিয়া মনত আছে। গধুলি ল'ৰাৰ জুম,........... কিছুমান সেয়া ইব্ৰাহীমৰ দোকানত গধুলি চাহ খাবলৈ সোমাইছে। ........... সৌটো কোন? ইব্ৰাহীমৰ দোকানৰ সন্মুখত ওলোমাই কলৰ থোকবোৰৰ মাজত সি কি বিচাৰিছে? অ'-বুজি পা'লো, অমুক, খেলা-ধূলা কৰা ল'ৰা, ইব্ৰাহীমৰ দোকানত চাহ-তাহ খাই উঠাৰ পাছতো তাৰ ভোক পলোৱা নাই, সেয়ে সি থোকবোৰৰ মাজত হঁজা কল বিচাৰি আছে। সৌটো অমুক, পাহোৱাল শক্তিশালী হৈয়ো নিশকতীয়া বন্ধুক পইচাৰ বিনিময়ত নিজকে এটা চৰ মাৰিবলৈ দিছে, বাকীবোৰে কাষতে বৈ সেয়া উপভোগ কৰিছে।........... সৌকেইটা ক্লাচৰ পৰা আহি দুপৰীয়া কুঁজা শৰ্মাৰ দোকানত কি কিনিবলৈ সোমাইছে? অ' বুজিছো, কিনাটো ডাঙৰ কথা নহয়, সিহঁতে আগৰ অগণন বাৰৰ দৰে আকৌ এবাৰ নিস্ফল চেষ্টা দিছে কুঁজা শৰ্মাৰ মুখত কিবা প্ৰকাৰে অকমাণ হাঁহি উলিয়াব পৰা যায় নেকি ............ সেয়া হোষ্টেল চুপাৰিণ্টেণ্ডেণ্ট ছাৰৰ বিয়া, কেম্পাচৰ পৰাই পাতিছে, ছাৰ গোটেইবোৰ উবুৰিখাই পৰিছে, ৰাতি বিয়াৰ পুৰোহিতক অমুকে সকলোৰে দেখাকৈ সুধিছে—'হে ধৰ্মান্ধ, ভাল আপোনাৰ?' পুৰোহিতে সন্মানত গদগদ হৈ সোধোতাক গাত হাত ফুৰাই উত্তৰ (আশীৰ্বাদ) দিছে, ধৰ্মান্ধৰ অৰ্থ ধৰ্মপৰায়ণ বুলি বিজ্ঞজনেও ভুল কৰে, বেচেৰা নিমাখিত পুৰোহিতৰ কি দোষ ............ সৌৱা ৱৰ্কশ্বপত ইনষ্ট্ৰাক্টৰ ৰাম ভূঞা—সকলোকে তেওঁৰ বিষয়ে মুখৰোচক কথা প্ৰচাৰ কৰিবলৈ সুবিধা দি ছাত্ৰক মেচিনশ্বপৰ কথাৰ লগতে কৈ গৈছে অনেক বাহিৰা কথা—অবিৰাম...........সৌ কেইটা কোন? ওপৰলৈ বগাই যোৱা ৰাস্তাটোৰে লাহে লাহে ভয়ে ভয়ে পদ্মপতিছাৰৰ গেটত হাত দিছেগৈ দেখোন!—অ', বেক (কম্পাৰ্টমেণ্টেল) পৰীক্ষাৰ আগে আগে ছাৰৰ পৰা 'ছাজেশ্যন' ল'বলৈ মৰসাহ কৰি যোৱা চতুৰ্থ বাৰ্ষিকৰ সেইকেইটা খেলা-ধূলা কৰা লৰাক পদ্মপতি ছাৰে ভাল পায় বুলি জানি অমুকক নেতা বনাই নিছে। সি যে কথা সজাই-পৰাই ক'ব নাজানে সেইটোৰ প্ৰতি কাৰো ভ্ৰুক্ষেপ নাই। গেটৰ পৰা ভিতৰলৈ গৈ বাৰাণ্ডাত উঠিবলৈ নাপালেই, ঘপ্‌কৈ দুৱাৰ খুলি ছাৰ ওলাই আহিছে—'কি হ'ল?' ঘটনাৰ আকস্মিকতাত থতমত খাই নেতাক মুখৰ ভিতৰতে বাকীবোৰে কৈছে—'ক, ক, .....' 'ছাৰ, মানে বেক পৰীক্ষা আছে!'—'অ', পিছে কি হ'ল?' —'মানে ছাৰ, পৰীক্ষাত — কি আহিব গম পালে ভাল আছিল!' নেতাৰ প্ৰেজেণ্টেশ্যনত বাকীবোৰৰ মুখ শুকাই গৈছে, ছাৰে সেয়া খণ্ডতকৈও আমোদহে বেচি পাইছে.......সৌৱা সমাজ সচেতন হৈ সেইজাক ৰাতি ওলাইছে, মাধ্যম আন্দোলনৰ সময়ত ক'ত কেনেকৈ অত্যাৱশ্যকীয় সামগ্ৰীৰ অন্যায় মজুত (হৰ্ডিং) হৈছিল কেঁৰে ভালকৈ নাজানে, কিন্তু শুনিছে আৰু ৰাতি ৰাতি ডিহৰ্ডিং মিশ্বন (Mission) ত ওলাই গৈছে, মালিগাঁৱত ট্ৰাক ৰখাইছে, অশান্তিও হৈছে, কিন্তু তগমগীয়া ডেকা তেজৰ ছাত্ৰৰ বাবে গোট হৈ মুখা মুখী হোৱা সৰুসুৰা অশান্তি—ডাই নেম ইজ

নাথিং বাট ফুর্তি ! বিভিন্ন আন্দোলন, ছাত্রৰ ওপৰত পুলিচৰ অত্যাচাৰৰ অভিযোগ—একেদৰেই ওলাই আহিছে, কৰ্তব্যৰ লগতে ফুৰ্তি..........

তাৰ মানে ছাত্ৰসকলৰ মাজত একতা বা ইউনিটি আছিল ? স্বতঃস্ফুৰ্তভাৱে ওপৰা-ওপৰিকৈ কেইবাটাও দৃশ্যই চকু ছানি ধৰিব। —'অ'ই ওলা, ওলা—আমাৰ ল'ৰা মাৰিছে বোলে বে!' 'ক'ত?' 'ইউনিভাৰছিটিত', 'ক'ত ?' 'মেডিকেলৰ ওচৰত', 'ক'ত?' 'পানবজাৰত' হৈ হৈ কৈ বাচ ভৰ্তি ল'ৰা লৰ ধৰিছে একো নজনাকৈয়ে, নিৰ্বোধৰ দৰে, প্ৰফেছৰ-প্ৰিন্সিপালে গম পোৱাৰ আগতেই, হাতত অস্ত্ৰ বুলিবলৈ যেয়ে যি পাইছে, হোষ্টেলৰ ডাইনিং হলৰ কাষত দমাই থোৱা ফলাখৰি পৰ্যন্ত। এইবোৰে এতিয়া কেৱল ক্ষীণ আমোদৰ সুৰসুৰণি এটা দিয়ে। অঁ, পিছে চাঁৎকৈ মনত পৰা ইয়াৰ মাজৰে একোটা কথাত অন্যধৰণৰ এক সুখানুভূতিও আহে। কোনোবাই খবৰ দিলে গুৱাহাটী মেডিকেল কলেজত আমাৰ তৃতীয় বাৰ্ষিকৰ খাচী ল'ৰা এটা ডাক্তৰৰ অৱহেলাত মৰিছে। আধাঘণ্টাৰ ভিতৰত হোষ্টেলবোৰত বনজুই বিয়পাদি খবৰটো বিয়পিল, আৰু এঘণ্টাৰ ভিতৰত দুইবাচ ল'ৰা আহি নদীৰ পাৰত ৰ'ল, মেডিকেল ক'লেজত অৱহেলা কৰা ডাক্তৰৰ জবাবদিহিৰ বাবে। পৰিস্থিতি নিয়ন্ত্ৰণৰ বাহিৰ হওঁ হওঁ, হঠাৎ এজনী খাচী ছোৱালী দৌৰি গৈ ল'ৰাৰ জুমটোৰ মাজত সোমাই হাতযোৰ কৰি ক'লে—মই ইয়াৰে জুনিয়ৰ ডাক্তৰ, কোনো অৱহেলা হোৱা নাই, আপোনালোকে ভুল বুজিছে, মই আৰম্ভণিৰ পৰা আজি তিনিদিন বেমাৰীৰ লগতে লাগি আছো—। কথাখিনিৰ লগে লগে যুৱতী গৰাকীৰ চকুপানী বৈ অহা দেখা গ'ল। পৰিবেশটোৰ উগ্ৰতা নিমিষতে অন্তৰ্ধান হ'ল। শান্তভাৱে ছাত্ৰসকলে সুধিছে—'আপুনি কোন?'—'মই মৃত ল'ৰাটোৰ নিজৰ বায়েক।' মৃতকৰ শ আনি কলেজ-কেম্পাচত শ্ৰদ্ধাঞ্জলী জনাই শ্বিলঙলৈ লগত তিনিজন ছাত্ৰৰে সৈতে পঠাই দিয়াৰ ব্যৱস্থা ছাত্ৰসকলেই কৰিলে। এইবোৰে অন্যধৰণৰ এক সুখানুভূতি আনি দিয়ে, এতিয়াও।

মুঠৰ ওপৰত, ছামিং আপ, থুপাই কোঁচাই ক'বলৈ হ'লে, আসাম ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজৰ সোণালী স্মৃতিয়ে ক'ব নোৱাৰাকৈয়ে মানসপটত লাহে লাহে সজীৱ কৰি তুলিছে এই ছবি—এফালে বিশাল জলাশয়, আনফালে পাহাৰ, মাজৰ ভূখণ্ডত ওখ গম্বুজৰে সৈতে এক আটকধুনীয়া কলেজ বিল্ডিং, তাৰ একফাৰ্লং, আধাফাৰ্লং অন্তৰে অন্তৰে দুমহলীয়া হোষ্টেলবোৰ, মাজে মাজে শিক্ষকৰ আবাসগৃহ, অদূৰত কৰ্মচাৰীৰ আবাসগৃহৰ কলনী। এক অপূৰ্ব নয়নাভিৰাম শান্ত সৌম্য পৰিৱেশ। কিন্তু বিল্ডিংবোৰৰ ভিতৰত সোমাই আছে এজাক মেধা-বুদ্ধি সম্পন্ন যুৱকৰ চিৰাচৰিত উত্তেজনা। লাহে লাহে এচামৰ পাছত এচামকৈ কলেজখনৰ পৰা পাচ কৰি ওলাই গৈছে। চকুত আশা-সপোন, চাকৰি-বাকৰি-ব্যৱসায় আদিৰে সংস্থাপিত হৈছে, পইচা উপাৰ্জন কৰিছে, সংসাৰ কৰিছে, পিছৰ প্ৰজন্মক পৃথিৱীলৈ আনিছে। কোনো কোনোজন মুধাফুটা অভিযন্তা হৈছে, কোনো কোনোজন সাধাৰণ হৈয়ে থাকি গৈছে। বৈষয়িক তাড়ণাত আটায়ে হাহাকাৰ কৰি দৌৰাদৌৰি কৰিছে। প্ৰয়োজনাধিক সা-সম্পত্তিৰে অপ্ৰয়োজনীয়ভাৱে নিজৰ উত্তৰ পুৰুষক সুৰক্ষিত কৰি যাব খুজিছে। দুখ; যন্ত্ৰণা, আনন্দ, বিষাদ হজম কৰি কৰি লাহে লাহে বুঢ়া হৈছে, এৰি অহা কলেজ এৰি অহা যৌৱন এৰি অহা দিনবোৰ — লাহে লাহে ধূসৰৰ পৰ ধূসৰতৰ হৈছে। আৰু ইফালে তাৰ মাজতেই এচামৰ পাছত এচাম নতুন ছাত্ৰই (আৰু ছাত্ৰীয়ে) সেই জলাশয় আৰু পাহাৰে আগুৰা কলেজ চৌহদত পদাৰ্পণ কৰিছে। শান্ত সৌম্য হৈ এই কলেজে সকলোবোৰ প্ৰত্যক্ষ কৰিছে, কৰিয়েই আছে।

হঠাৎ ৰূপালী জয়ন্তীৰ ঘোষণা আহিছে, সকলোৰে সেই যৌৱনপ্ৰাপ্ত কলেজলৈ উভতি চাইছে। আকৌ এদিন সোণালী জয়ন্তীৰ ঘোষণা আহিছে, পুণৰ প্ৰৌঢ় কলেজ আৰু ইয়াৰ চৌহদটোৰে স্মৃতিৰ পৰা এঙামুৰি দি উঠিছে। সকলোৰে মনত পেলাইছে। মনত পেলাবলৈ যিসকল বাচি থকা নাই, সেইসকলৰ কথাও অনেকৰ চাঁৎকৈ মনলৈ আহিছে।

এই কলেজৰে ৰস পাই কত শতজন মুধাফুটা হ'ল, কত শতজনে কৃতকাৰ্যতাৰ জীৱন ৰস পাণ কৰিবলৈ শিকিলে, কত শতজন সাংসাৰিক বাস্তৱ-বুদ্ধিৰে বিষয় বাসনাৰ 'মেজিক প'চন' পান কৰি জাকত-জিলিকা হ'ল, তাক এই কলেজে মনত ৰখা নাই। কলেজ আৰু এই অভাৱনীয় সুন্দৰ চৌহদটোৱে যেন এনেবোৰ কথাত বিজ্ঞৰ মিচিকিয়া হাঁহি মাৰি কয়—'এই বিল্ডিং, এই ৰাস্তা ঘাত, এই কলেজ বাছ, এই কলেজৰ আচবাব, সা-সৰঞ্জাম, লেবৰেটৰী, এই দোকান-বজাৰ, কেন্টিণ, কাগজ-কলম টি-স্কোৱেৰ, ড্ৰয়িং পেপাৰ, কিতাপ-জাৰ্ণেল, কম্পিউটাৰ এইবোৰতো কলেজ নহয়, কলেজ হ'ল যৌৱন উপচি পৰা সেই ছাত্ৰবোৰ, তেওঁলোকক শিক্ষাদান কৰি তৃপ্ত ধন্য হোৱা শিক্ষকবোৰ আৰু শিক্ষাদানৰ এই প্ৰক্ৰিয়াত জড়িত কৰ্মচাৰীবোৰ। এই 'ছাত্ৰ', 'শিক্ষক', 'কৰ্মচাৰী' যদি অনন্তকাল ধৰি থাকি যায়, তেন্তে ময়ো অনন্তকাল ধৰি থাকি যাম, বাকী শত শত বিয়াগোম অভিযন্তাৰ লেবেল লৈ গৰ্বিত হৈ থকা প্ৰাক্তন ছাত্ৰ কালৰ গতিত কেনে দুখ লগাকৈ হেৰাই যাব, মোৰ অন্তহীন পৰিক্ৰমাত তেওঁলোকৰ গৌৰৱ গাথাই যে আচোৰ এটাও পেলাব নোৱাৰিব সেইকন কথা মোৰ বুকুৰ পৰা ওলাই যোৱা প্ৰত্যেকেই অন্ততঃ সোণালী জয়ন্তীৰ সময়তে পুনৰবাৰ অনুভৱ কৰক।'

আমি সোণালী জয়ন্তীৰ সময়ত সকলো সোণালী স্মৃতিৰ আঁত ধৰি সেইকথা পুনৰবাৰ অনুভৱ কৰিছো। সেই অনুভৱেৰে সিক্ত আমাৰ অন্তৰৰ পৰা আজি যেন আপোনা-আপুনি ওলাই আহিব খুজিছে সুগন্ধি পখিলাৰ কবি হীৰেণ ভট্টাচাৰ্যৰ সেই অমৰ কবিতা —

'ৰূপালী ৰং চুলিত লাগিছে
বেয়া নেদেখি লাগক,
সোণালী খিনি মচি নিদিবা
বুকু জুৰি বৈ থাকক।'

✡ ✡ ✡

# দীপৰ বিলৰ পাৰত সপোন ৰচাৰ সময়ত

**আল্‌হাজ মহম্মদ তহ্‌চিন**
*অৱসৰপ্ৰাপ্ত উপ-সঞ্চালক, কাৰিকৰী শিক্ষা, অসম*
*প্ৰাক্তন ছাত্ৰ ঃ ছিভিল (১৯৫৮-৬৩)*

এয়া কোনো দস্তাবেজ নহয়, দিনপঞ্জীও নহয়। অতীতৰ স্মৃতি ৰোমন্থন মাত্ৰ, যাক ইংৰাজীত hotch-potch, অসমীয়াত বাৰেমিহলি বস্তু বা লিংখা-লিংখি বুলি ক'ব পাৰি।

গুৱাহাটী মহানগৰীৰ ভিতৰতে বিস্তীৰ্ণ এলেকা জুৰি আছে ঐতিহ্যমণ্ডিত দীপৰ বিল। ল'ৰালিতে ইয়াৰ নাম শুনিছিলো আৰু দেশভক্ত ফুকন ডাঙৰীয়াৰ হাতী চিকাৰ কাহিনীত বোধহয় পঢ়িছিলো এই বিলখনৰ কথা। তেতিয়া সপোনতো ভবা নাছিলো যে এসময়ত এইখন বিলৰ পাৰতে যৌৱনৰ কেইটামান বছৰ অতিবাহিত কৰিব লগা হ'ব। পঞ্চদশকৰ শেষৰ ফালে দুচকুত ভৱিষ্যতে অভিযন্তা হোৱাৰ সপোন আৰু বুকুত আশা লৈ জালুকবাৰীৰ অসম অভিযান্ত্ৰিক মহাবিদ্যালয়ৰ প্ৰথম বাৰ্ষিকীত নাম ভৰ্ত্তি কৰি থাকিলোহি ৩ নং ছাত্ৰাবাসত। ক্ষমা কৰিব, মহাবিদ্যালয় নুবুলি কলেজ বুলি ক'বলৈহে দেখোন ভাল লাগে। অসমীয়া ভাষাত ইংৰাজী শব্দ কেতবোৰ এনেকুৱাকৈ সোমাই পৰিছে যে অসমীয়া প্ৰতিশব্দ নিবিচাৰি ইংৰাজী শব্দটোকে জনসাধাৰণে বিনা আপত্তিৰে গ্ৰহণ কৰি লিখিত আৰু কথিত অসমীয়াত ব্যৱহাৰ কৰি আহিছে। (তাৰ বাবে আমাৰ ভাষাটো বিজতৰীয়া হোৱা বুলি কব নোৱাৰি, বৰং আমাৰ নিজৰ ভাষাটো চহকী হোৱা বুলিহে ক'ব পৰা যায়।)

তেতিয়াই আমাৰ ছাত্ৰাবাসটো পাহাৰ কাটি তিনিটা অসম আৰ্হিৰ ঘৰ নিৰ্মাণ কৰি উলিয়াইছিল। সেইসময়ত জালুকবাৰীক ডাকবিভাগে জালুকবাৰী বুলিহে কৈছিল। বোধহয় সেয়া কোনোবা অনাঅসমীয়াৰ কাম হ'ব। এইদৰেই প্ৰায় একদশকৰ বেছি সময় চলাৰ পিছত জালুকবাৰী বুলি শুদ্ধ নামটো হ'ল। অৱশ্যে আমি আহি জালুকবাৰীত জালুকৰ এজোপা গছো দেখা নাপালো। আমাৰ ছাত্ৰাবাসটোৰ পিছফালে পাহাৰ, সন্মুখত দীপৰ বিল আৰু নামনিয়েদি ৰাস্তা, যিটো গৈ ৰাষ্ট্ৰীয় ঘাইপথত লাগিছে। সেইপথেদি আমাৰ কলেজৰ ছাত্ৰ, অধ্যাপক, শিক্ষক, কৰ্মচাৰীৰ বাবে পৰিবহন নিগমৰ বাছ চলাচল কৰিছিল। কলেজৰ পৰা এফাৰ্লং নিলগত থকা আমাৰ ছাত্ৰাবাসৰ সন্মুখতো বাছ ৰৈছিল। গুৱাহাটীলৈ তেতিয়া ভাড়া আছিল মাত্ৰ তিনি অনা। বাৰিষা পাহাৰৰ ৰঙামাটিয়ে ৰাষ্টাটোত যাতায়তৰ আহুকাল সৃষ্টি কৰিছিল। আমি প্ৰায়বোৰ ছাত্ৰই প্ৰতিদিনাই গুৱাহাটীলৈ এপাক মাৰিছিলো আবেলিৰ চাহকণ খাবলৈ। কলেজ কেন্টিনত সদায় চিংৰা, মিঠাই, চাহ খাই আমি আমনি পাইছিলো। অৱশ্যে কেন্টিনৰ মেনেজাৰ মিঃ আহ্‌লুৱালীয়াই, যাক আমি ধেমালিতে আলু বুদ্ধি মাতিছিলো, আমাৰ মনযোগাবলৈ চেষ্টা নকৰা নহয়। ৰবিবাৰে মৰ্নিং শ্ব'ত বা মেটিনি শ্ব'ত আমাৰ কলেজৰ ছাত্ৰ উপস্থিত থাকিবই।

আমাৰ লগৰ বেচিভাগেই আহিছিলো কটন কলেজৰ পৰা ইণ্টাৰমেডিয়েট পৰীক্ষা পাছ কৰি, ভালেইকেইজন স্নাতকো আছিল। সুদূৰ কাশ্মীৰৰ পৰাও আহিছিল দুজন। অসমৰ বিভিন্ন ঠাইৰ মেধাবী ছাত্ৰৰে ভৰি পৰিছিল এই একমাত্ৰ কলেজখনত। আমাৰ ছাত্ৰাবাসটো সময়মতে নিৰ্মাণ হৈ নুঠাৰ বাবে আমাৰ শ্ৰেণী আৰম্ভ হৈছিল পলমকৈ। সেয়ে নিৰ্দ্ধাৰিত সময়তকৈ ছমাহ পিছতহে আমি চতুৰ্থ চামটোৰে ডিগ্ৰী লৈ ওলাইছিলো। কাৰোবাৰ হেমাহীৰ ফলত আমি চতুৰ্থ চামটোৰে জীৱনৰ বহুমূলীয়া ছমাহ সময় হেৰুৱাব লগা হৈছিল আৰু আমাৰ চামটোক অনিয়মীয়া চাম (irregular batch) বুলি কোৱা হৈছিল। সেইসময়ত কলেজত থকা আন বাৰ্ষিকীৰ ছাত্ৰবোৰৰ কথা নকৈ আমাৰ নিজা চামটোৰ লগত জড়িত সৰুবৰ কথাকৰ্মৰ ইয়াত উল্লেখ কৰিছোঁ। আমাৰ চামৰ পাঠ্যক্ৰম আৰম্ভ হোৱা ছমাহ নৌহওঁতেই পিছৰ চামক নামভৰ্ত্তি প্ৰক্ৰিয়া আৰম্ভ হৈছিল। গতিকে ৪ৰ্থ আৰু ৫ম চামৰ সময়ৰ প্ৰাৰ্থক্য মাত্ৰ ছমাহ হ'লগৈ।

বাচনি পৰীক্ষাত আমি ছটা বিষয়ত লিখিত পৰীক্ষা দিছিলো। তাৰ ভিতৰত ড্ৰইং এটা। এই বিষয়টোত আমাৰ কাৰো জ্ঞান নাছিল, তথাপিও aptitude দেখুৱাব পৰা গৈছিল। তাৰ পিছত সাক্ষাৎকাৰৰ নামত মনস্তাত্বিক প্ৰশ্নবানৰ সন্মুখীন আৰু শেষত স্বাস্থ্য আৰু চকু পৰীক্ষা। দৃষ্টিশক্তি পৰীক্ষা ক্ৰটিহীনভাৱে কৰা হৈছিল। চকু পৰীক্ষাত সফল হব নোৱাৰা বাবেই শিৱসাগৰৰ প্ৰয়াত শৈলেন দত্ত আৰু ৰুহিনী কুমাৰ বৰুৱাই ভৰ্ত্তি হব নোৱাৰিলে।

প্ৰথম বাৰ্ষিকীৰ পাঠ্যক্ৰম আৰম্ভ কৰিছিল অধ্যাপক ৰেৱতী মোহন দত্ত চৌধুৰী, অধ্যাপক বিষ্ণুদেৱ শৰ্মা, অধ্যাপক ৰমণী কুমাৰ বৰুৱা, অধ্যাপক গিৰীন্দ্ৰ নাথ বৰপূজাৰী, অধ্যাপক পাত্ৰ, অধ্যাপক পুৰকায়স্থ, অধ্যাপক কিৰণ শৰ্মা, অধ্যাপক হবিবুৰ ৰহমান আদি ছাৰসকলে। শিক্ষাদানত তেখেতসকলৰ নিষ্ঠা আৰু নিজ নিজ বিষয়ত থকা জ্ঞান দেখি আমি প্ৰথমৰ পৰাই ক্লাছবোৰত খতি নকৰাকৈ নিয়মিত উপস্থিত আছিলো। লগতে পূৰ্ণউদ্যমেৰে আৰম্ভ হৈছিল কৰ্মশালাৰ (workshop)

আৰু লেব্ ক্লাছবোৰ। অৱসৰৰ সময় প্ৰায় নাপাইছিলো তেতিয়া, তথাপিও আমি আটাইবোৰে আনন্দ স্ফুৰ্তিৰে সময় পাৰ কৰিছিলোঁহক আৰু লাহে লাহে আমাৰ মাজত বন্ধুত্বতকৈ ভাতৃত্বভাৱ গঢ়ি উঠি পৰিয়াল এটাৰ একোজন সদস্য যেন হৈ পৰিছিলো। সেইটো ভাবি এতিয়াও ভাল লাগে।

আমি যোগদান কৰা সময়ত কলেজত কেইবাগৰাকী অভিজ্ঞ অভিযন্তাই শিক্ষাদান কৰি আছিল। তাৰ ভিতৰত ডঃ আস্থানা, অধ্যাপক সেনগুপ্ত, অধ্যাপক থেক্কাৰ আদি ছাৰসকলৰ নাম উল্লেখনীয়। তেখেতসকলে ওপৰশ্ৰেণীতহে পাঠদান কৰিছিল। থেক্কাৰ ছাৰে আমাক Heat Engines পঢ়াইছিল। তেখেতৰ পিয়নজনে এবোজা কিতাপ লৈ ছাৰৰ পিছে পিছে আহি শ্ৰেণীকোঠাত সোমাইছিলে। প্ৰথমদিনাখনৰ কথা, ছাৰে পোনচাতে বহল বোৰ্ডখন তিনিভাগ কৰি লৈছিল ওপৰৰ পৰা তললৈ দুডাল ৰেখা টানি। আমিও তেখেতক অনুকৰণ কৰি আমাৰ নোটবহিখন তেনেদৰে দুডাল ৰেখা টানি তিনিভাগ কৰি পেলাইছিলো একো বুজি নোপোৱাকৈ। পিছতহে দেখিলো তেখেতে প্ৰথম ভাগত লিখি শেষ কৰি ক্ৰমে দ্বিতীয় আৰু তৃতীয় ভাগত লিখিবলৈ লৈছিল আৰু প্ৰথমভাগত লিখাখিনি লাইন টানি কাটি দিছিল আৰু লগে লগে পিয়নজনে সেয়া মচি পেলাইছিল। এয়া তেখেতৰ সময় বচোৱাৰ নিজাববীয়া অভিনৱ পন্থা। আমি ছাত্ৰবোৰে নিজৰ নিৰ্বোধিতাৰ বাবে লাজত পৰিছিলোঁহক। পুৱা দেখা দেখি হ'লে ছাৰক সম্ভাষণ নজনালে ছাৰে বেয়া পাইছিল। আমাতকৈ আগতে তেখেতে সুপ্ৰভাত (good morning) কৈছিল। বছৰৰ বেছিভাগ সময়ত বাসভৱন সংলগ্ন গেৰেজতে সোমাই থকা ছাৰৰ আওপুৰণি কাৰখনৰ ইঞ্জিন চালু নহলেও তেখেতে কেতিয়াও আমাৰ দ্বাৰা কাৰখন ঠেলোৱা নাছিল আমি আগবাঢ়ি গ'লেও। ছাত্ৰৰ আত্মসন্মানত কিজানিবা আঘাত লাগে তাৰ বাবে ছাৰ সদায় সচেতন আছিল।

বৈদ্যুতিক বিভাগৰ অধ্যাপক দেৱজিৎ চলিহা ছাৰে আমাক E.T. পঢ়াইছিল। সেইবিভাগৰে অধ্যাপক জে, আৰ, চৌধুৰী আৰু প্ৰয়াত সোণোৱাল ছাৰে লেব্ ক্লাছ লৈছিল। অধ্যাপক সেনগুপ্ত ছাৰ প্ৰথম দিনা শ্ৰেণীলৈ আহিয়েই কৈছিল যে তেখেতে পঢ়াকালত D.C. হে পঢ়িছিল, A.C. ৰ বিষয়ে তেখেতৰ জ্ঞান হোনো সীমিত। গতিকে এই বিষয়ত পাঠদান তেখেতে হেনো কৰিব নোৱাৰিব। তেখেতৰ স্পষ্টবাদীতা আৰু সততা দেখি আমি মোহিত হৈছিলো। পিছত অৱশ্যে A.C. বিষয়টো পঢ়াবলৈ আন অধ্যাপকক ভাৰ দিছিল বিভাগীয় মুৰব্বী হিচাপে।

মেকানিকেল বিভাগৰ অধ্যাপক দেবব্ৰত গোস্বামী ছাৰ আৰু আন কেইগৰাকীয়ে আমাক পঢুৱা নাছিল। একমাত্ৰ অধ্যাপক পদ্মাপতি ছাৰে আমাক applied mechanics পঢ়াইছিল। গোস্বামী ছাৰে নিজ বিভাগৰ ছাত্ৰবোৰত দেখুৱাবলৈ নিজৰ ফিয়েট কাৰখন খুলিমেলি ঠানবান কৰি পুনৰ অংশবোৰ ফিট কৰি চালু কৰিছিল। এনেদৰে শিক্ষাদান কৰা শিক্ষক আজি বিৰল।

বিলাতত উচ্চ শিক্ষা সাং কৰি ডঃ শৰৎ কুমাৰ বৰুৱা ছাৰে চিভিল বিভাগত যোগদান কৰিছিলহি। তেখেতে আমাক Strength of materials পঢ়াইছিল। অধ্যাপক শৈলধৰ গগৈ ছাৰ ইতিমধ্যে উচ্চ শিক্ষাৰ্থে বিদেশলৈ গ'ল। আমাৰ চিভিল বিভাগত অধ্যাপকৰ অভাৱ বাৰুকৈয়ে অনুভৱ কৰা হৈছিল। লাইব্ৰেৰীতো লাগতীয়াল কিতাপ কম আছিল। অধ্যাপক সমুদ্ৰদেৱ ফুকন ছাৰ, অধ্যাপক (প্ৰয়াত) দেবেন আচাৰ্য ছাৰ, অধ্যাপক (প্ৰয়াত) নজৰুল ইছলাম ছাৰ, অধ্যাপক ডঃ পদ্মকান্ত বৰা ছাৰ, অধ্যাপক (প্ৰয়াত) পূৰ্ণানন্দ কলিতা ছাৰ, অধ্যাপক ডঃ নিৰ্মল কুমাৰ চৌধুৰী ছাৰ প্ৰমুখ্যে আন আন শিক্ষকসকলে অতি নিষ্ঠাৰে পাঠদান কৰিছিল। বৰা ছাৰ আৰু কলিতা ছাৰৰ তত্বাৱধনাত আমি শিক্ষামূলক ভ্ৰমণত গৈছিলো। ইতিমধ্যে আমি চাৰিনম্বৰ ছাত্ৰাবাসত থাকিবলৈ লৈছিলো। ৰেলেৰে গৈ আমি চীনা আক্ৰমণৰ দিনাখন নিশা প্ৰায় আঠমান বজাত বৰোদা ষ্টেচন পাইছিলো। তেতিয়ালৈ আমি অসমৰ বা-বাতৰি একো পোৱা নাছিলো। আমাৰ ডবাটোত কলেজৰ বেনাৰখন দেখি প্ৰেটফৰ্মত সমবেত হোৱা মানুহবোৰে আমাক ইতিকিং কৰি কৈছিল, "সিফালে অসম যাওঁ যাওঁ আৰু তহঁতে ফুৰিবলৈ আহিছ।" সিহঁতৰ কথাবোৰ শুনি আমাৰ মন উৰা মাৰিছিল মাতৃভূমি অসমলৈ। ৰাজ্যখনৰ দুৰ্যোগৰ কথা শুনি আমি আটাই চিন্তিত হৈ তাৰ পৰাই উভতি অহাৰ কথা ভাবিছিলো। কিন্তু ৰেল যোগাযোগ আৰু আসন সংৰক্ষণৰ অসুবিধাত পৰি ভ্ৰমণসূচী অব্যাহত ৰাখিব লগা হৈছিল। ইয়াৰ পিছৰ পৰা য'তেই ৰেডিঅ' বজোৱা শুনিছিলো তাতেই বা-বাতৰি পাবলৈ উদগ্ৰীৱ হৈ পৰিছিলোঁহক। প্ৰকৃততে দেশ চোৱাৰ হেপাহ হেৰুৱাই পেলাইছিলো।

চিভিলৰ ছাত্ৰবোৰ ডিগবৈলৈ গৈছিলো বছৰেকীয়া ছাৰ্ভে কেম্পিং কৰিবলৈ। এই কেম্প প্ৰায় এমাহ চলিছিল আৰু তাতেই ছাৰ্ভেৰ সকলো কাম শিকি বুজি শেষ কৰিবলৈ আমি বাধ্য আছিলো আৰু তাতে এটা পৰীক্ষাও হৈছিল। আমি গৈ পোৱাৰ আগতেই ৰবাৰ্ট নামৰ আদহীয়া এংলোইণ্ডিয়ান ব্যক্তিজনে নিখুঁতভাৱে তম্বুবোৰ তৰী থৈছিল। কামত পটু এইজন কৰ্মচাৰীয়ে গধূলি এটুপি ধৰি মতলীয়া হৈ থাকে কিন্তু কামত অৱহেলা নাই। চাৰ্ভে ষ্টৰৰ যন্ত্ৰপাতি আৰু লামলাকটু ছাত্ৰবোৰে ইফাল সিফাল কৰিলে নিজ হাতেৰে সজাই থৈছিল। কেৱল আমাৰ মাজতে নহয়, বিভাগৰ অধ্যাপকসকলৰ মাজতো তেওঁৰ জনপ্ৰিয়তা আছিল। আমাৰ লগতে বহুৱাই কেন্টিনত তেওঁক চাহো খুৱাইছিলো। তেওঁ বৰ বেছিকৈ চিগাৰেট খাইছিল। সেয়ে কাঁহ তেওঁৰ চিৰলগৰী আছিল।

অধ্যক্ষ এন দাসগুপ্ত ছাৰে নিজে চিভিলৰ ছাত্ৰবোৰক Elective বিষয় পঢ়াইছিল। বিষয়টো আছিল বাননিয়ন্ত্ৰণ আৰু জলসিঞ্চন। বঙলাৰ পৰাই তেখেতৰ পিছে পিছে অহা পিয়নজনে এবোজা কিতাপ আনি টেবুলত থৈছিলহি। আমেৰিকা আৰু ভাৰতৰ দামোদৰ উপত্যকা প্ৰকল্পত লাভ কৰা তেখেতৰ অভিজ্ঞতাৰে পাঠদান আকৰ্ষনীয় হৈছিল। বাৰিষা এখন নদীৰে বৈ যোৱা অতিৰিক্ত জলবাশিৰ পৰিমাণ ফ্লাড হাইড্ৰগ্ৰাফৰ সহায়ত উলিয়াবলৈ আমাক শিকাইছিল। এদিন তেখেতে আমাক পৰীক্ষাভীতিৰ পৰা অভয়দান কৰি কৈছিল " I have brought here

the cream of the students community. Don't worry, all of you will pass." ঠিকেই আমি চবেই পাছ কৰিলো আৰু বিভিন্ন চৰকাৰী বেচৰকাৰী বিভাগত গঠনমূলক সেৱা আগবঢ়াই গুৰুত্বপূৰ্ণ উচ্চপদত অধিষ্ঠিত হৈ আজি আটায়েই অৱসৰ লৈছেহক। ছাত্ৰৰ সৰ্বাঙ্গীন উন্নতিৰ কথা ছাৰে সদায় মনত ৰাখিছিল।

এবাৰ আন্তঃকলেজ ক্রিকেট প্রতিযোগিতাৰ ফাইনেল খেলখন অনুষ্ঠিত হৈছিল আমাৰ কলেজ আৰু বিপক্ষত ডিব্রুগড়ৰ কানৈ কলেজক লৈ। সেইদিনা পুৱাৰে পৰা গোটেইদিনটো জৰ্জফিল্ডত উপস্থিত থাকি ছাৰে খেলুৱৈবোৰক উৎসাহ দি আছিল চিঞঁৰি চিঞঁৰি। আমি এক ৰাণত জয়লাভ কৰিলো। এতিয়া হাঁহি উঠে - আমি চিঞঁৰিছিলো "জয় বিশ্বকৰ্মা জয়" বুলি আৰু সিপক্ষই চিঞঁৰিছিল "জয় হনুমানজী জয়" বুলি।

কলেজৰ নিজা প্ৰেক্ষাগৃহত সভাসমিতি, তৰ্ক প্রতিযোগিতা আৰু নাটকত ভাগ ল'বলৈ ছাৰে সদায় উৎসাহ দিছিল। খেলাধুলা, ফুটবল, ক্রিকেট, টেনিছ আদিত ভাগ লোৱা ছাত্রক ছাৰে বৰ মৰম কৰিছিল। ছাত্ৰবোৰৰ মনযোগাবলৈ ছাৰে এবাৰ সেইসময়ত যোগাসনত নাম কৰা শ্ৰীমতী ৰেবা ৰক্ষিতক আমাক যোগাসন প্ৰদৰ্শণ কৰিবলৈ নিমন্ত্ৰণ দি কলেজলৈ মাতি আনিছিল। যুৱতী গৰাকীৰ যোগাসনৰ প্ৰদৰ্শন দেখি আমি ছাত্ৰবোৰে বেচ আমোদ পাইছিলো। আজি আমাৰ শ্ৰদ্ধেয় ছাৰৰ দৰে এজন শিক্ষক পোৱা টান। অৱসৰ লৈ তেখেত বাঁচীত আছিল। বহুত দিনৰ পিছতহে তেখেতৰ বিয়োগ হোৱা বুলি জানিছিলো। দুঃসংবাদটো পাই দুচকু সেমেকি গৈছিল। ছাৰৰদৰে যিসকল শিক্ষাগুৰুক আমি চিৰবিদায় ইতিমধ্যে দিব লগা হৈছে সকলোৰে আত্মাৰ সদ্‌গতি কামনা কৰি শ্ৰদ্ধাজ্ঞাপন কৰিছোঁ। আমাৰ লগৰ সহপাঠী কেইজনমানো আজি নাই। তেওঁলোক হ'ল দন্দ দত্ত, বিকাশ দত্ত, দুলাল দাস, প্রসেনজিৎলাল পাঠক, অতুল বৰুৱা, অজিত দত্ত, ঘনশ্যাম বৰুৱা, যোগেন বৈশ্য, কেশৱ বাৰ্মা, প্রিয় বৈশ্য, অহিদুৰ ৰহমান, হেৰম্ব শৰ্মা আৰু কাশ্মীৰৰ বছিৰ আহমেদ। সকলোৰে আত্মাৰ সদ্‌গতি হওঁক। নজনাকৈ কাৰোবাৰ নাম বাদ পৰিব পাৰে কাৰণ কলেজ এৰা আজি চাৰিদশকৰো বেছি হ'ল। এইসময়ছোৱাত বহু সহপাঠীক লগ পোৱা নাই অথবা খা-খবৰো পোৱা নাই।

শেষত দীপৰ বিলৰ কথা কব খুজিছোঁ। বিলখনৰ বিশালতা আৰু পানীৰ গভীৰত দেখি তাৰ মাজলৈ নাওবাই যোৱাৰ সাহস কাৰো হোৱা নাছিল। কিন্তু ই আমাক বাৰুকৈয়ে আকৰ্ষণ কৰিছিল। বাৰিষাত ওফন্দি উঠা জলৰাশি, কেতিয়াবা বিলৰ সিপাৰৰ দিগন্তত কৃষ্ণক'লা মেঘৰ খেলা আৰু বিজুলিৰ চিক্‌মিকনি, বিলৰ ওপৰেদি পাৰহৈ যোৱা বৰষুণজাক, জোনৰ পোহৰত শেষনিশাৰ এক জয়াল ছবি, বিলৰ মাজত ঢুকি নোপোৱা দূৰত্বত ফুলি থকা পদুম, ৰং বিৰঙৰ বিভিন্ন প্রজাতিৰ চৰাই, পাৰলৈকে বিয়পি পৰা মেটেকানি আদি চাই চাই আমি মুগ্ধ হৈছিলো। বন্ধু ছৈয়দ আব্দুল হালিমে কবিতা লিখি পেলাইছিল। পুৱতি নিশাৰ পৰাই বনৰীয়া হৰেক প্রজাতিৰ পক্ষী জাকপাতি আহিছিল এই বিললৈ। এদিন আমি চিভিলৰ ছাত্ৰবোৰে চিৰকুমাৰ অধ্যাপক ভাদুৰি চাৰৰ তত্বৱধানত ফিল্ড চাৰ্ভে প্ৰশিক্ষণত থাকোঁতে আমাৰ ছাত্রাবাসৰ ওখ ভেটিৰ পৰাই দূৰত বিলৰ সিপাৰে বহু মানুহে শাৰীপাতি পল মাৰি মাছধৰি থকা যেন লাগিছিল। দূৰবীণেৰে চাই দেখিছিলো সেয়া দেখোন মানুহ নহয়, বৰটোকোলাৰ জাকহে। সিহঁতে মানুহৰ দৰেই শাৰীপাতি ক্ৰমে আগবাঢ়িব লাগিছে। সিহঁতৰ ভিতৰত যি অনুশাসন দেখিছিলো সেয়া সদায় মনত থাকিব। এনেকুৱা দৃশ্য আগতে কেতিয়াও ক'তো দেখা নাছিলো। বৰ্তমান এই প্রজাতিটোৰ, যাক আমি হাৰ্‌গিলা বুলি কওঁ, লোপ পোৱাৰ আশংকাই দেখা দিছে। পক্ষীপ্রেমীসকল চিন্তিত হোৱা স্বাভাৱিক। দীপৰ বিলৰ প্রাকৃতিক সৌন্দৰ্য্যই বোধহয় প্রকৃতিপ্রেমী অধ্যাপক পদ্মাপতি ছাৰক আকৃষ্ট কৰিছিল অতি বেছিকৈ। সেয়ে তেখেতে অৱসৰৰ পিছতো দীপৰ বিলৰ প্রাকৃতিক পৰিবেশ সংৰক্ষণ বিষয়ত তেজপুৰৰ পৰাই জোৰদাৰ বক্তব্য ৰাখিছে। ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দক্ষিণ পাৰেদি গুৱাহাটীৰ পৰা গোৱালপাৰালৈ যোৱা ৰেলপথ আৰু বিলৰ পাৰে পাৰে গঢ়ি উঠা অবৈধ জনবসতি, এইবোৰৰ পৰা পৰিবেশ প্রদূষণ সৃষ্টি হৈ দীপৰৰ প্রাকৃতিক শোভা বিনষ্ট হোৱাৰ উপৰিও তালৈ সদায় অহা বনৰীয়া পশুপক্ষীক চিৰদিনৰ বাবে খেদি পঠোৱাৰ সম্ভাৱনা নুই কৰিব নোৱাৰি। তাকে দেখিয়েই প্রকৃতিপ্রেমী আমাৰ পদ্মাপতি ছাৰৰ দুচিন্তা তেখেতৰ বাতৰি কাকতত লিখা চিঠিপত্ৰবোৰত প্ৰকাশ পাইছে। চাৰৰ সুৰতে সুৰ মিলাই কওঁ আমিও দীপৰ বিলৰ শোভা অক্ষুণ্ণ হৈ ৰোৱাটো কামনা কৰোঁ। যি মানুহে দীপৰৰ প্রাকৃতিক সৌন্দৰ্য্য ওচৰৰ পৰা দেখা নাই তেওঁলোকেও বিষয়টোৰ গুৰুত্ব উপলব্ধি কৰিলে গোটেই মহানগৰীখনৰে পৰিবেশ উপভোগ্য হৈ থাকিব।

সৰ্বশেষত আমি এৰি থৈ অহা কলেজখন আৰু তাৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰী, অধ্যাপক, কৰ্মচাৰীসকলৰ উত্তৰোত্তৰ উন্নতি আৰু সাফল্য কামনা কৰিছোঁ। জীৱনৰ এই বিয়লি বেলা আমাৰ ছাত্রাৱস্থাৰ লগত জড়িত সৰুবৰ কথা কৰ্মৰ ৰোমন্থন কৰি তৃপ্তি পাইছোঁ আৰু আমাক পাঠদান কৰা - নকৰা সকলো শিক্ষাগুৰুৰ প্ৰতি এই সুযোগতে শ্ৰদ্ধা নিবেদন কৰিছোঁ।

✡ ✡ ✡

# দাসগুপ্ত ছাৰলৈ মনত পৰে

**ৰমেশ চন্দ্ৰ ফুকন**
*প্ৰাক্তন ছাত্ৰ (১৯৫৮-৬৩)*

১৯৬২ চনৰ কথা। আমাৰ ৪ৰ্থ বৰ্ষৰ ছাত্ৰবোৰে ইতিমধ্যে অল ইণ্ডিয়া এক্সকাৰচনৰ পৰা ঘূৰি আহি কলেজত ক্লাছ কৰা আৰম্ভ কৰিছে। আমি ইলেট্ৰিকেলৰ ল'ৰাবোৰে মাদ্ৰাজ আৰু বম্বেৰ পৰা ঘূৰি আহি কলিকতাত সোমাওঁ আৰু তাত দুদিনমানৰ ইন্টাষ্ট্ৰিয়েল ভিজিট (Industrial visit) সম্পূৰ্ণ কৰি জালুকবাৰী পালোহি। ইতিমধ্যে চীনা সৈন্যই ভাৰত আক্ৰমন কৰি অৰুণাচললৈ আগবাঢ়ি আহিছে। এই খবৰ আমি কলিকতাতেই খবৰ কাগজ আৰু বেতাৰ বাৰ্তাত পাইছিলো। আমি গুৱাহাটী পোৱাৰ দুই-তিনি দিন মানৰ পাছত খবৰ কাগজত বাতৰি বিলাক উত্তপ্ত হৈ পৰিল। পুৱা গধূলা ৰেডিঅ'ৰ বাতৰি শুনিবলৈ ৰেডিঅ'ৰ কাষত জুমে জুমে ছাত্ৰই কাণ পাতি থিয় হৈ বা বহি ৰয়। সকলোৰে হাতত এখন এখন বাতৰি কাকত থাকেই। কলেজৰ ক্লাছবোৰো ভালকৈ নোহোৱা হ'ল। শিক্ষকৰ কমন ৰুম, ছাত্ৰৰ কমন ৰুম, কেন্টিন আদিত মাত্ৰ চীনা সৈন্যৰ আগ্ৰাসনৰ বিষয়ে আলোচনা। সেইদিনা সন্ধিয়াৰ বেতাৰ বাৰ্ত্তাত শুনিলো ব'মদিলা ইতিমধ্যে চীনা সৈন্যৰ হাতত পতন ঘটিছে। চীনা সৈন্যই ব'মদিলা জয় কৰি আৰু আগবাঢ়ি আহিছে।

ইতিমধ্যে কলেজত পাঠদানৰ যতি পৰিছে। দুই একে ভয়ত জালুকবাৰী তথা গুৱাহাটী এৰি ঘৰলৈ যাবলৈ আৰম্ভ কৰিছে। তাৰ পাছদিনা পুৱা ৭ বজা, ৯ বজা আৰু ১১ বজাৰ বিভিন্ন ৰেডিঅ'ৰ বাৰ্তাবোৰত শুনিলো যে চীনা সৈন্যই তেজপুৰৰ ফুট্ হিল্‌ছ্ পালেহি। তেজপুৰ আৰু ইয়াৰ আশপাশৰ অনা-অসমীয়া মানুহ পলাই নিজ নিজ ৰাজ্যলৈ গৈছেগৈ। থলুৱা অসমীয়া লোকসকলে, যি হয় হ'ব, পৈতৃক ভেটি এৰি নাযাওঁ বুলি দৃঢ়প্ৰতিজ্ঞ হৈ আছে। তেজপুৰৰ তদানীন্তন উপায়ুক্ত শ্ৰীসোম (বোধ কৰোঁ) তাৰ আগদিনাই কলিকতা পালেগৈ। শুনা গ'ল এনে পৰিস্থিতিতো লে. জেনেৰেল কৌল (Lt. General Kaul) এ মেডিকেল লিভ লৈ দিল্লী পালেগৈ। বহুত কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰ, অসম চৰকাৰৰ উচ্চ-পদস্থ বিষয়া, নিম্ন বৰ্গৰ বিষয়া, সকলোৱে ছুটীৰ দৰখাস্ত দি বা ছুটী নোলোৱাকৈ পলাই নিজ নিজ ৰাজ্যলৈ গুছি গৈছে।

সেই সন্ধিয়াতে প্ৰধান মন্ত্ৰী নেহেৰুৱে বেতাৰ যোগে অসমীয়া লোকলৈ সমবেদনা জনালে– "My Heart goes out to the people of Assam." আমাৰ আটাইকেইটা হোষ্টেলতে হুলস্থুল লাগিল। হোষ্টেলৰ ল'ৰাই জুম বান্ধি চিঞঁৰ-বাখৰ লগালে "Stop study, throw away books and instruments, first save our country." দুজনমানে নিজৰ টেবুলৰ কিতাপ-পত্ৰ কৰিডৰলৈ দলিয়াই দিলেই। কোনোবা এজনে ছিঞঁৰিলে, "দা - ল, কুঠাৰ ল, লাঠি ল, ব'ল তেজপুৰলৈ যাওঁ, অৰুণাচললৈ যাওঁ, চীনা পোৱালীহঁতক শেষ কৰি দিওঁ", আমি আমাৰ হোষ্টেলৰ ল'ৰা কিছুমান দৌৰি গৈ কেনটিন পালোগৈ, জেনেৰেল চেক্ৰেটাৰী চৌধুৰী তাতেই আছিল উত্তেজিত হৈ।

তেওঁ ভাৰত চৰকাৰক মাত্ৰ দুষিছে আৰু Indian Foreign Policy মুৰ্দাবাদ বুলি চিঞঁৰিছে। ইটোৱে সিটোৱে আকৌ ডাঙৰ ডাঙৰকৈ ক'বলৈ ধৰিলে, "আমাক শিক্ষা নালাগে। আমাক আজি আৰ্মছ (Arms) লাগে, আমাক গুলি - বন্দুক লাগে। শিক্ষা লোৱাটো ডাঙৰ নহয়, দেশ ৰক্ষা কৰাটোহে ডাঙৰ কথা।" অলপ পিছতে কোনোবা এটাই সকলোকে সম্বোধি ক'লে, "বল প্ৰিন্সিপালৰ ঘৰলৈ যাওঁ, তেওঁ মস্তি মাৰি আৰাম কৰিছে আৰু ইফালে অসমখন যাওঁ যাওঁ। তেখেতৰ কোনো চিন্তা নাই। কি ঠিক চীনা সৈন্যই কাইলৈ গুৱাহাটী দখল কৰিলে তেওঁ সপৰিয়ালে নিজ ৰাজ্য পশ্চিম বঙ্গলৈ উৰা মাৰিব।" আমি প্ৰায় বিশ-ত্ৰিশজন মান ছাত্ৰই জেনেৰেল চেক্ৰেটৰী সহ অধ্যক্ষৰ বাসভৱন পালোগৈ ৰাতি। তেতিয়া আঠমান বাজিছে। গেট খুলি সোমাই গৈ বাৰে বাৰে কলিং বেল টিপি টিপি ৰৈ আছোঁ। দুজনমানে গেটৰ ওচৰৰ পৰাই ধ্বনি দিলে, 'No study, give us arms and military training." তেনেতে অধ্যক্ষ নিৰদানন্দ দাসগুপ্ত ছাৰ নিজেও প্ৰায় উত্তেজিত হৈ ওলাই আহিল। তেখেতৰ চকুহাল জুইৰ আঙঠাৰ দৰে জ্বলি থকাটো তেখেতৰ চশ্‌মাৰ গ্লাছৰ মাজেদি দেখিবলৈ পালো। তেখেতে আমালৈ চাই প্ৰশ্ন কৰিলে। 'কি হৈছে, কিয় আহিছা ইমান ৰাতি'? লগে লগে আমাৰ দুজনমানে ডাঙৰ ডাঙৰকৈ ক'লে "অসম গ'ল, আমি এতিয়া চীনাৰ তলত, কাইলৈ গুৱাহাটীত চীনা সৈন্য সোমাই আমাক শেষ কৰিব। আমাক কলেজৰ শিক্ষা নেলাগে। নহওঁ আমি ইঞ্জিনিয়াৰ। আমাক আজি আৰ্মছ্ লাগে, আমাক মিলিটেৰী ট্ৰেইনিং লাগে। আমি যুদ্ধক্ষেত্ৰলৈ যাওঁ, সকলোৱে ওপৰত দেশ ডাঙৰ, পঢ়াটো আমাৰ চেকেণ্ডাৰী, দেশ ৰক্ষা কৰাটো আমাৰ প্ৰাইম ডিউটি।"

গেটত ৰৈ থকা দুটামান ল'ৰাই চিঞৰি উঠিল, "এতিয়া আমাক যুদ্ধৰ কাৰণে সাজু হ'বলৈ দিয়ক। কলেজৰ পাঠদান বন্ধ কৰক। আমাক যুদ্ধ কৰিবলৈ ট্ৰেইনিং দিয়ক।" অধ্যক্ষ দাসগুপ্ত ছাৰ এই পৰিস্থিতিতো বিতত নহ'ল। তেওঁ ক'লে, "দাৰা দাৰা, একটু দারা", এই বুলি তেখেত ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল আৰু অলপ পাছতে এখন দীঘল কাগজ লৈ ওলাই আহিল আৰু খণ্ডৰে ক'লে, "শুন, আমি প্ৰধান মন্ত্ৰীকে কি লেখেছি শুন" - এই বুলি কাগজখনত লিখা (চিঠি) কেইশাৰী মান বাক্য সকলোৱে শুনাকৈ পঢ়িবলৈ ধৰিলে।

"Mr Nehru, prime minister of India, your wrong policy will destroy the whole India. Due to utter negligence of the Govt. of India. we are in peril... Save India from foreign invaders. What your inteligence branch is doing? .... sell your toy steel plants and other industrial installations and purchase arms and military equipments to save the country."*

ইয়াৰ উপৰিও তেখেতে খণ্ডত কিছু কথা প্ৰধানমন্ত্ৰীলৈ লিখিছিল যিবোৰে আজিও মনত খুন্দিয়াই থাকে।

আমি ছাত্ৰসকলে মুক হৈ তেখেতৰ পিনে চাই ৰ'লো। তেখেতে জেপৰ পৰা ৰুমাল উলিয়াই চশমাৰ গ্লাছ মোহাৰাৰ চলেৰে চকু দুটা মুচি ল'লে, আৰু ক'লে "কাইলৈৰ পৰা Notice Board সদায় চাবা। যুদ্ধ শাম নেকাটে মানে পঢ়া-শুনা আৰু কলেজৰ পাঠদান বন্ধ থাকিব, আৰু সকলো ছাত্ৰই মিলিটেৰী ট্ৰেইনিং লব লাগিব। আৰু ন্যূনতম্ ট্ৰেইনিং ক'ৰ্ছ সমাপ্ত নোহোৱালৈকে ট্ৰেইনিং চলি থাকিব। N.C.C অফিচাৰ ভৌমিকক কৈছোঁ তেওঁ তেওঁৰ ডিপাৰ্টমেন্টৰ লগত কথা হৈ মিলিটেৰী অফিছাৰ আনি কলেজৰ খেল পথাৰত পেৰেড কৰাৰ আৰু শেষত ৰাইফল ট্ৰেইনিং দিব। পুৱা ৬ বজাৰ পৰা ৮ বজালৈ ট্ৰেইনিং হব আৰু সকলো ল'ৰা উপস্থিত আছেনে নাই জানিবলৈ ৰোল কল কৰা হব।"

তেখেতে আকৌ ক'লে, ভাৰতৰ বহুত ঠাইৰ পৰা দলে দলে সৈন্য আহি আছে আৰু গুৱাহাটী এয়াৰ পৰ্টটো ট্ৰেনজিত এয়াৰ বেছ (air base) হিচাপে ব্যৱহৃত হৈছে। গুৱাহাটীৰ পৰাই আকৌ বেলেগ বেলেগ air craft অত সৈন্যবোৰ বেলেগ বেলেগ যুদ্ধ ক্ষেত্ৰলৈ পঠোৱা হৈছে। তোমালোকে বেট্চ বাই বেট্চ গৈ সেই ভাৰতীয় সৈন্যসকলক চাহ আৰু ৰিফ্ৰেছমেন্ট দিবা। অভিনন্দন জনাবা আৰু বেষ্ট অৱ লাক দিবা।"

এইখিনি কথা শুনাৰ পিছত আমি চুচুক-চামাক কৰি তাৰ পৰা আঁতৰি আহিলো। আমি বৰ লজ্জিত হৈছিলো। এনেকুৱা এজন দেশপ্ৰাণ পিতৃপ্ৰতীম লোকৰ বিষয়ে আমি যিবিলাক কথা ভাবিছিলো তাকে ভাবি খুব মনোকষ্ট পাইছিলো। বাটত আমি কথা পাতিছিলো – 'ছাৰ আমাৰ দৰে বিশ বাইশ বছৰীয়া ডেকা, নে ভাৰতৰ এটা বিখ্যাত জলবিদ্যুৎ প্ৰকল্পৰ অৱসৰ -প্ৰাপ্ত চিফ্ ইঞ্জিনিয়াৰ আৰু অসম অভিযান্ত্ৰিক মহাবিদ্যালয়ৰ অধ্যক্ষ।'

পিছদিনা হাতে লিখা জাননী কলেজ Notice Board ত ওলোমাই দিয়া হ'ল, তলত অধ্যক্ষ এন দাস গুপ্ত ছাৰৰ চহী।

ৰাতিপুৱা ৬ টা বজাৰ পৰা কলেজৰ ফিল্ডত শাৰীৰিক ব্যায়াম আৰু ড্ৰিল। তাৰ পিছত ৯ টা বজাৰ পৰা ৰাতি ৮ টা পৰ্যন্ত বিমান বন্দৰত Air Port Duty. প্ৰথম বৰ্ষৰ ছাত্ৰৰ পৰা চতুৰ্থ বৰ্ষৰ ছাত্ৰ সকলোকে অন্তৰ্ভুক্ত কৰি বিভিন্ন ভাগত ভগাই বিমান বন্দৰৰ কৰ্তব্যৰ সূচী তৈয়াৰ কৰি লগতে দিয়া হৈছে। লগতে জনালে যে এটা টম্বুত ইঞ্জিনিয়াৰিং কলেজৰ এখন কেন্টিন চালু কৰা হব আৰু ভাৰতৰ বিভিন্ন প্ৰান্তৰ পৰা অহা সৈন্যসকলক বিনামূলীয়াকৈ চাহ, বিস্কুট, মিঠাই আদিৰে আপ্যায়িত কৰিব লাগিব। দোকানৰ পৰা চাহ-মিঠাই কঢ়িয়াই নিবলৈ হোষ্টেলৰ ৰান্ধনি দুজনমানক নিয়োগ কৰা হ'ল আৰু চাহ বা কফি তৈয়াৰ কৰিবলৈ এজন এজনকৈ বেলেগ ৰান্ধনি নিয়োগ কৰা হ'ল।

আমি এই প্ৰক্ৰিয়াত ইমান মনোযোগেৰে কাম কৰিবলৈ লৈছিলো যে আজিও সেই দিন কেইটাৰ কথা মনত পৰিলে মনটো ভাল লাগি যায়। যেতিয়াই এখন উৰাজাহাজৰ পৰা বিশ-বাইশ বছৰীয়া সৈন্যই হাতত ৰাইফল লৈ নামি আহে আমি ওলাই অহা বাটত ৰৈ স্বাগতম্ জনাও আৰু চাহ একাপ খাবলৈ নিমন্ত্ৰণ জনাওঁ। অলিভগ্ৰীন ইউনিফৰ্ম পৰিহিত আৰু মূৰত এটা চিক্‌মিকিয়া মিলিটেৰী টুপিসহ, তেজে ফুটি যাওঁ, ফাটি যাওঁ কৰা সৈন্যবোৰে যেতিয়া ধন্যবাদ দি অন্য বিমানৰ পিনে যাত্ৰা কৰে তেতিয়া বুকু ফাটিযাওঁ যেন কৰে। তেওঁলোক বাৰু ভৱিষ্যতে সোঁশৰীৰে মাকৰ ওচৰলৈ ঘূৰি আহিব পাৰিবনে?

এই যুদ্ধৰ ট্ৰেইনিং আৰু পাছৰ সময়ত এয়াৰ পৰ্টৰ ডিউটি প্ৰায় বিশ পঁচিশ দিন মান চলিল। ইতিমধ্যে চীন ভাৰত যুদ্ধৰ অৱসান ঘটিল। তেখেতৰ নিৰ্দেশমতেই আমি তেতিয়া অতি ৰাতিপুৱাতে উঠি দৌৰিছিলো। P.T. কৰিছিলো। পাহাৰো বগাইছিলো দলে দলে। আমাক ৰাইফলৰে টাৰ্গেট প্ৰেক্‌টিছ্ কৰিবলৈকো দিছিলে। বৰ উৎসাহেৰে আমি সকলো কৰিছিলো। তাতোকৈ বেছি উৎসাহ কিজানি দাসগুপ্ত ছাৰৰ আছিল। তেখেতে ৰাতিপুৱাই আমাক চাবলৈ আহিছিল। বিমান বন্দৰলৈকো গৈছিল আমাৰ কাম চাবলৈ।

আজিৰ পৰিপক্ক মনেৰে বুজি পাইছো সেইবিলাক কাম কিমান গুৰুত্বপূৰ্ণ আছিল। আমাৰ ভয় সংশয় সকলো আঁতৰি গৈছিল। এক গোট হৈ থাকিব পাৰিছিলো। ছিভিল ডিফেন্সে দিয়া প্ৰশিক্ষণৰ এটা ভাগ শিকি পেলাইছিলো। আৰু সঁচাকে অসমৰ বুকুত এখন যুদ্ধ লাগিলে আমি অসামৰিক ক্ষেত্ৰত কিবা এটা কৰাৰ মনোবল আৰু প্ৰশিক্ষণ নিশ্চয় পাইছিলো। তাকে নোহোৱা হ'লে আমি কিজানি প্ৰত্যেকেই ঘৰে ঘৰে

সোমাই থাকিলোহেঁতেন। আৰু এখন শুণ্য কলেজ — কেনেকুৱা দেখালেহেঁতেন কলেজখন? লগতে বিমান বন্দৰৰ কামবোৰ কিমান পবিত্ৰ আছিল। সৈন্য একোজনে যদি আমাৰ বাবে অলপো মনোবল পাইছিল, সেইটো কম নে? এইসকলোবোৰ দাসগুপ্ত ছাৰৰ বাবেই সম্ভৱ হৈছিল। তেখেতৰ সহসো আছিল বহুত।

আজি এইবোৰ নষ্টালজিক ভাবে মোক বৰকৈ আৱেগিক কৰিছে লগতে মোৰ এজন শিক্ষা গুৰুৱে। তেখেত হৈছে আমাৰ কলেজৰ অধ্যক্ষ এন, দাস গুপ্ত। সেইদিনা তেখেতৰ চশমাৰ মাজেদি দেখা তিৰবিৰাই থকা চকুহালে আমাক ব্যতিবস্ত কৰিছিল। কি সেই তীক্ষ্ণ চকু! সেই চকুত এবাৰ চকু পৰিলেই আমাৰ সকলোৰে তলমুৰা হোৱাৰ পৰিস্থিতি উদ্ভৱ হয়।

আজি মই তেখেত মানুহ হিচাপে কেনে আছিল তাকে (মোৰ দৃষ্টিত) কবলৈহে এই প্ৰস্তাৱনাৰ সৃষ্টি কৰিছোঁ। মোৰ চাকৰি জীৱনৰ পাতনি আৰু বিদেশত পঢ়িবলৈ যোৱাটোতো তেখেতৰ বৰঙণি আছিল যথেষ্ট।

মই যেতিয়া ইলেকট্ৰিকেলৰ পাইনেল পৰীক্ষা দিলো আৰু এপ্ৰিলৰ ৩০ তাৰিখে সকলো প্ৰেকটিকেল আৰু ছেছনেলৰ খাতা পত্ৰ বিভাগে বিভাগে জমা দিলো, তেতিয়া ঘৰলৈ যোৱাৰ পাল পৰিল। ১ মে তাৰিখে দৰ্খাস্ত দিলো ৰেলৰ Concession ৰ কাৰণে। অফিচৰ সহায়ক জনে ৰেলৰ কন্‌চেচনৰ ফৰ্মখন ভৰাই মোক ক'লে, "ছাৰে চহী কৰিলেই হ'ব।" গতিকে ছাৰে দহ বজাত আহি চকীত বহাৰ লগে লগে ৰেলৰ কন্‌চেচনৰ কাৰণে কবলৈ গলো আৰু সহায়কজনে পুৰাই দিয়া ফৰ্মখন ছাৰলৈ আগবঢ়াই দিলো। ছাৰে হঠাতে খঙত গড়গড়াই উঠি ক'লে, পঢ়া শুনা নকৰি কি ঘৰলৈ যাওঁ ঘৰলৈ যাওঁ কৰা! Summer Vacation ৰ সময়তহে ৰেলৰ Concession দিয়া হব। এতিয়া যোৱা। পঢ়া-শুনা কৰা।" ছাৰে মোক অন্য কোনো বৰ্ষৰ ছাত্ৰ বুলি ভাবিছিল।

মই ক'লো, "ছাৰ মোৰ পঢ়া-শুনা শেষ হ'ল। এতিয়া ছাৰ ঘৰলৈ যাবলৈ মন গৈছে।" ছাৰে তৎক্ষণাৎ সুৰ বদলি কৰি ক'লে - "তুমি মোক এটা কাম কৰি দিয়া। চান্দমাৰীৰ এ. ই. আইত ইলেকট্ৰিকেলৰ এজনো লেক্‌চাৰাৰ নাই। তুমি দুই আঢ়ৈ মাহ তাত ক্লাছ কৰি দিয়াচোন। এনেয়ে ঘৰত বহি থকাতকৈ কাম কৰা আৰু মাহে ৩০০ মানকৈ দৰমহা পাবা। ৰিজাল্টৰ পাছত এই লেক্‌চাৰাৰ চাকৰি এৰি P.W.D. বা Electricity Board অত Join কৰিব পাৰিবা, হবনে? বুলি মোলৈ চাই মৃদু হাঁহি মাৰিলে। মইও দুই এমাহ চাকৰি কৰিব পাৰিম বুলি কোৱাত তেখেতে A.E.I চান্দমাৰীৰ অধ্যক্ষ লৈ টেলিফোন কৰিলে, "ভট্টাচাৰ্যী, ফুকন নামৰ একজন চেলে পাঠাচ্ছি আপ্‌নাৰ কাশে। উনি আপ্‌নাৰ Institute তে Electrical Engineering এ লেক্‌চাৰাৰ হিচাপে Join কৰব। আপ্‌নি উনাৰ Joining report আৰু একটা Application D.T.E. ৰ কাছে পাচাবে আৰু একটা চেক্ৰেটাৰী Education. "তাৰ পিছত ছাৰে মোলৈ চাই কলে, — Join কৰ। ওখানে ছাত্ৰৰা ভীষণ চাফাৰ কৰছে।"

সেইদিনাই ১১ বজাত বেডিং পত্ৰ লৈ বাৰ বজাত AEI ৰ চানমাৰীৰ অফিচ ৰুমত হাজিৰ হলো। লগে লগে অধ্যক্ষ ভট্টাচাৰ্যীক লগ কৰি এখন দৰ্খাস্ত আৰু ৫/৬ কপি জইনিং ৰিপৰ্ট চহী কৰি দিলো। মোৰ শিক্ষক জীৱনৰ পাতনি এটা টেলিফোন কলতেই আৰম্ভ হৈ গ'ল।

১৯৬৮ চনৰ মে/ জুন মাহত মই জাৰ্মেনীৰ পৰা এখন Greetings card ছাৰলৈ পঠাইছিলো। কাৰ্ডখনৰ ফটোখন হ'ল মোৰ কলেজৰ নাতিদূৰত থকা বিজ্ঞানী আইনষ্টাইনৰ বাসগৃহটো। লগত লিখিছিলো "Many many good wishes from W. Germany to you and your family" তিনি মাৰ্কৰ ডাক টিকেট লগাই ডাকত দি দিলো আৰু মোৰ কামত মনোযোগ দিলো। প্ৰায় বিশ দিন মানৰ পাছত এগাল মান ভাৰতীয় ডাক টিকেট লগোৱা দীঘলীয়া লেফাফা এটা পালো। তলফালে চুকত ছাৰে দীঘলীয়াকৈ চহী কৰিছে। বুজিবলে বাকী নাথাকিল যে ছাৰে মোলৈ চিঠি দিছে। ল'ৰালৰিকৈ খুলিলো। পুৰা এক পৃষ্ঠাৰ ফুলস্কেপ কাগজ ভৰ্ত্তি কৰি লিখিছে বহুত কথা, "Dear Ramesh, তুমি কি ডিগ্ৰী লৈছা বা লবা, কি ক্লাছ পাইছা সেইবোৰ সকলো গৌণ। তুমি তোমাৰ দেশৰ হৈ সেই দেশক কি Impression দিছা সেইটোহে মূখ্য, আৰু That shall be reckoned with."

মইজাৰ্মেনীলৈ যাবৰ সময়ত দেউতাই কৈছিল –"চাবি, নিজৰ দেশখনৰ সুনামৰ কাৰণে চাবি, যাতে ভাৰতৰ নামত কোনো কালিমা নপৰে।" মোৰ দেউতা আৰু অধ্যক্ষ এন দাসগুপ্ত ছাৰে একে উপদেশকে দিছিল।

আজি এই কলেজৰ পঞ্চাশ বছৰীয়া সোঁৱৰণী অনুষ্ঠানত এন দাস গুপ্ত ছাৰলৈ শ্ৰদ্ধাৰে প্ৰণিপাত জনাইছোঁ।

✡ ✡ ✡

# Looking back to our old days in Assam Engineering College from 1964 to1969

**Kamalesh Deka**
*AECian (1964-69)*

I joined AEC in 1964 after passing PU Sc. from Cotton College Guwahati, where I secured 9th position. I still remember the day when I could see my roll number in the list of successful candidates for admission hung by Assam Tribune at their office at Chandmari, Guwahati. Along with me some other friends like Bhaben Goswami, Mr. Bhabani Sarma of Bharalumukh and some others decided to celebrate the occasion at a restaurant in Chenikuthi near Guwahati club. Now the restaurant is not there. Since I was at Chenikuthi since 1959 and I knew that the restaurant was a good one we enjoyed the party at the restaurant. An old person with Dhoti used to supervise the restaurant nicely in those days.

I was a National Scholarship holder and so I had free education in the Assam Engineering College. Our mess dues in the first year used to be Rs. 59 p.m. and in the final year it rose to Rs. 86 p.m (in 1969) Since my scholarship amount was Rs. 110.00 p.m. it met my all requirements.

I stayed in the hostel No.2 from beginning to end. Shri Uttam Singh Raja presently Resident Director, Pragjyotish Fertilizer and Chemicals Ltd. at Guwahati and Shri John Mehra used to be my room mates in the first year in Room No. 108 of Hostel No.2. Since this was my first year in hostel, I was about to fail and narrowly escaped from failure particularly in the physics paper. Since then I took studies seriously and had no further problem. Shri Himangshu Paul, Arun Das, Prabir Sikdar were the stars in Electrical, Mechanical and Civil Engineering respectively.

Shri Uttam Singh Raja remained my permanent room mate all through -only the third partner remained variable. Shri Khitabuddin Ahmed, Shri Girish Chandra Sharma and Shri Manik Choudhury happened to be our other room mates in these years with whom we had very sweet relationships. I still have good contacts with most of them.

In my close circles were Shri Jayant Dutta of Hostel No. 4 Shri Bhaben Goswami of Hostel No. 3 Shri Naba Buragohain, Jnanajit Kr. Talukdar of hostel No.2, Shri Madhab Bora (who died in an accident recently and was HOD, Management, Tezpur University at Tezpur) Shri Shyam Sundar Deka, Prajna Hazarika, Debabrata Sharma of hostel No.1. I have always missed Shri Soilen Baruah who was a very dear personality and died of gastric in the third year. There was another pathetic death of Shri Jogen Hazarika who was the General Secretary who risked his life to help some friends who were rusticated. The death brought gloom to the entire environment for few months. Shri Anil Chandra Deka was one very jovial and source of energy in our gang. I also fondly remember Shri Promod Baruah who was well known for his sessional works in excellent handwriting. I am remaining in touch with all of them whenever I get opportunity.

*Shri Deka is now Director, Police Telecommunications, DCPW and Inspector General (Communs), BSF, Ministry of Home Affairs, Govt. of India.*

Amongst the teachers all of us cannot forget Girin Barpujari HoD, Chemistry who gave us paternal love. Mrs. Barpujari also always guided the students for betterment. Shri Ashok Sharma (who expired recently), Shri Ajit Narayan Deka, Shri Uma Kanta Sharma, Shri Bipin Dhekial Phukan, Shri Sanowal, Shri Habibur Rehrnan Baruah ( who is now in USA) also taught us various subjects and whom I fondly remember. At that time Prof. Rebati Mohan Dutta Choudhury, the famous short story writer of 'Silabhadra', fame used to teach us Mathematics. With him there were Shri U. K. Mishra, Ajit Sharma and others. In the Chemistry Department Smt. Ashima Baruah also taught us. In the Mechanical Engineering there were Prof. Digen Das, Pulin Mahanta, Muhi Borgohain and our most respected Prof. Debabrata Goswami and A.K. Padmapati. All AECIANS in those days used to talk a lot about the jokes of Sri Ram Bhuyan in the workshop. His A.C-D.C. joke is never forgettable.

Life was a great fun in AEC. We enjoyed every bit of it. Looking back I think that we got the best education within the constraints as later on, in my ME (Electronics) Examination in BITS in 1976, I could secure first position. Some other toppers of AEC, Shri Rabin Deb Chaudhury , Shri H. Paul are also known to have done excellently in other international institutes of repute.

The bond that we developed in the college still continues to bind us with the thread of good will, love, affection and mutual trusts in each other. During my days of service as Dy. SP (Commn.) from 1969-77, SP (C) from 1977-88, DIG(C) from 1988-95 in the, Assam Police Radio Organisation (APRO), I used to travel throughout Assam. Although I stayed in the Circuit House, I used to have food with my friends of AEC who were posted in the locality and enjoyed ruminating our pasts in AEC. Thus AEC has framed our minds and ourselves. Every moment we enjoy reminding ourselves of our AEC days.

Even now, when I go to Guwahati from airport, I ask my driver to take the vehicle through the AEC campus. I try to locate my past days there mentally. The agonies that I passed through during examination days, the pleasures that came in the canteen, during chain survey by fixing the theodolite on someones of interest etc. etc.

Along with me in our Electrical Engineering Branch were Shri Prasanna Dutta, Arun Chandra Baruah of Tinsukia, Tapan Ghosh, Ranadev Choudhury, Surajit Chaudhury, Prajna Hajarika, Tahshinul Haque, Rita Dutta (Later Rita Rajkhowa) Paban Kataky with whom I try to remain in touch always. I fondly remember having food with Tahshinul Haque at his quarter in Dekargaon Power House at Tezpur during my tours to North Lakhinpur when I was serving in APRO. Tahshinul used to be the most sought after person of our batch for his helpful nature in the sense that he used to keep all small small things like thread and needle and other items of day to day life. I shared many things with him during our excursion to many places in the country.

My relation with Uttam Singh Raja became very very special. There is nothing I do not know about him and there is nothing that he does not know about me. We were very honest friends and are even today. In crisis we remember each other very dearly.

Even there were many juniors who were very dear to us- Bimal Rajbangshi now in USA is one of them. There were also Parimal Karmakar (now no more) and Chida Medhi who used to run through the field to catch the 12.30 PM bus for going to movie. It was almost a daily affair. I must say the 12.30 PM bus in AEC was a special one. Catching this means you are going to a movie, otherwise not. So everybody had to decide to catch the bus. It was also fun to take tickets from road side sellers as otherwise one has to go back and no bus is there before five PM. to return to the college campus which is about 16 KM from the City-Fancy bazaar area.

After the movie, having 'Moglai Paratha' in Punjab Restaurant in Panbazar was also a ritual. Many amongst us were cautious enough so that girls will not laugh at them. There were some famous pairs also and I avoid naming them to avoid embarrassment to them now.

Such were the days then. We enjoyed to the fullest. We also leamt to the best of our ability. All our friends have done well in the subsequent years and have risen to good positions in their area of choice.

I must say that for last many years I have missed contacts as I am away at New Delhi, since 1995 otherwise I used to be in touch always with AEC. Shri Padmapati Sir, used to interact with me. So was late Shri Debabrata Goswami when he was principal. I have always felt proud that I studied in AEC. Atmosphere now, as I get feedback, appears to be one of pessimism. I think confidence comes from knowledge. This needs to be injected by the teachers and other environmental factors. Organising exposures to outside world through interactions with old students who are in high positions can also help in generating confidence. These are the days of competition. Once we fail to compete pessimism will grab us. Question is how to face the competition?

In this regard one factor for which we felt handicapped used to be non-upgradation of syllabus along with time. Latest areas need to be covered as these are asked and talked about in the interviews and employers look for those capabilities before employment.

During my ME days in Pilani, I also felt benefited from a novel programme called 'Practice School'- in lieu of thesis in the final year. This gives us a chance to think to solve problems faced in practical environment. Some times identifying the problem itself was the problem. I have learnt in life that those who can identify the problem can also solve them as to every problem there is a solution but every solution also leads to a new problem. To me life is a journey of unending problem solving as dead only has no problems. It is also seen that those who live with the problems they actually do not know the problem precisely. Once the problem is known there is no dearth of experts who can help us to solve them.

I have also learnt that money is not a constraint in problem solving. I fully subscribe to the great words of Prof. U Thant, the former Secretary General of U.N., who used to say:- 'It is not the resources which limit our decisions because it is our decisions which create the resources'. So creating resources is an art to be learnt and practised. The knowledge of engineering is exactly there to teach us this art. So I have enjoyed every moment of my becoming an engineer- and credit for this goes to AEC which also gave me almost free education for which I ever owe a debt to this great institution.

✡ ✡ ✡

*"A Cowardly teacher would never succeed in making his boys valiant, and a stranger to self-restraint, coul never teach his pupils the value of self-restraint."*

- M. K. Gandhi.

# Assam Engineering College Through The Eyes of An Outsider — A Dream Realized

**Prof. Pradip Kumar Bordoloi**
*Tezpur University*
*AEC (1964 batch)*

The two state engineering colleges of Assam, namely, Assam Engineering College (est. 1956) and Jorhat Engineering College (estb.1960) came into existence as a result of the post-independence endeavor of the Government of Assam to fill up a vacuum in human resource development, particularly in the area of skilled technical manpower in undivided Assam and for that matter the entire NE. Till 1956, there was no degree-level technical institution in this part of the country and the nearest place to go was Calcutta. It was a dream realized for the people of the North-east.

This year (2005) Assam Engineering College is celebrating the golden jubilee of its birth. Behind all the funfair, it is time to have a serious introspection for all concerned to access what has been achieved so far, its failures, where is it stand today vis-à-vis the national scenario on technical education and its vision for the future.

In these fifty years of existence, the college appears to have admirably fulfilled its mandate of producing the technical graduates, the number should exceed seven thousand even by a conservative estimate, to man and manage the various industries and technical services of the state and the country as a whole. Some graduates have even spilled over to other countries of the world and have been doing quite well.

### Decade of lost opportunities

After the initial euphoria, the state government appeared have lost interest in its progeny. After the birth, next vital stages of growth and consolidation of the institution were slow and stunted. In the two decades between 1960 and 1980, there were few developments here and there - like building of new and expansion of existing hostels, few staff quarters, a PHE water supply system, a new academic building for Chemical Engineering (not yet officially completed), a main building annexure for Civil Engineering, starting of new under-graduate programmes are but a few worth mentioning. Vital gaps still remained and some of them are

- Academic infrastructure, in terms of buildings and modern equipment, commensurate with eight undergraduate and four post-graduate programmes,
- No well-defined campus having a boundary demarcation wall, giving rise to unabated and unauthorized human encroachments.
- A single-lane approach road straining under heavy traffic,
- A full-fledged library building,
- Adequate student and faculty amenities.

Development of the college within the decade within 1980 and 1990 was almost negligible and the period constitutes a lost decade. With the onset of globalization in India beginning 1991, things have started moving fast in all spheres of human activity. Education - higher and professional education in particular, is no exception. With private participation

investing huge funds and foreign institutes setting up shops in the country through the JV or franchise route, competition has increased manifold. The buzzword is survival of the fittest. Education has become a product. Both quality and packaging matters, the cost is secondary. To stay in the competition the importance of infrastructure in building and equipment and human resources in the form of qualified faculty, programmes in emerging areas of science and technology, education management and product quality started to matter. Information technology has brought all these new developments into the public domain raising the expectations of students and their guardians. The people of Assam and the North-east seem to be slowly loosing faith on the state technical education system and reluctant to send their wards to the Assam state colleges because of the growing inadequacies.

What are the factors that contributed to the state engineering colleges loosing their sheen, glory and the dynamism they once enjoyed? Those that come immediately to the mind are:

- The Government of Assam began to loose its financial solvency to provide funds for development of technical education in the state,
- The All India Council for Technical Education (AICTE) has begun to encourage privatization of technical education and open competition among technical institutions of all categories for excellence and for acquiring grants and other privileges.
- The technical institutions were required to come up to a certain level of performance and standards set by National Bureau of Accreditation (NBA), some of which are quite stiff and demanding,
- Categorization of institutions for excellence at the national level like the IITs, NITs etc with central funding and proactive administrative set-up,
- A long spell draught in recruitment of new faculty reducing the sanctioned strength to 50% or less. Added to that is the stoppage of promotions of the existing faculty creating frustration and desperation among them encouraging flight of qualified teachers seeking greener pastures elsewhere,
- Restricted opportunities for the faculty to have national and international exposures on academic, research and development,
- No appreciable development in infrastructure facilities in terms of academic buildings and modern equipment considering the fact that the number of undergraduate programmes has increased to nine and post-graduate programmes to four,
- An obsolete administrative set up, which need to be restructured in the light of the needs of a modern and vibrant educational management system,
- Many universities including a few central universities in the North-east are coming forward with new undergraduate programmes in engineering and technology, which may further undermine the state colleges.

Looking back at the fifty years that left us behind, it appears that the technical educational system of Assam lacked visionaries and dreamers in the helm of affairs who could see the writings on the wall and look into the future. It is said that without a vision there cannot be a mission and without a mission a journey becomes aimless.

### The AEC Alumni Association

The Assam Engineering College Alumni Association is probably the first of its kind in the entire North-east. Having the privilege of being a founder member, I have experienced the birth pangs of this important forum. In its nine years of existence, less

than 1 in 7 AECIANS acquired membership of the Association, which is not encouraging. With this strength, it has miles to go to be an effective force to contribute anything substantial to the Alma Mater. Since its inception, it has been acting in knee jerks. True, many of the ex-AECIANS have no idea about the pivotal role the Association can play for the Alma Mater and, therefore, could not care less for a membership. But raising the membership to at least 30% among the ex-AECIANS is still not an impossibility. Among the current AECIANS, the membership drive may be initiated in the form of a one-time contribution in the line of the annual Laboratory Fees charged from the students.

It is better not said about the NRI AECIANS. Many have long since promised the moon but did little in reality. The Association would do better if it prepared a time-bound action plan for all its activities including its own consolidation and that of the Alma Mater. Newspapers from time to time splash news of Alumni Associations of some our IITs as well as US universities working wonders - creating huge corpus funds, building infrastructure, creating Chairs, initiating welfare activities etc. The AEC Alumni Association can also work wonders, may be at a lower scale; only a handful of dedicated workers with wills to perform is all that is required.

**Hopes for a better tomorrow**

Is there no end to the dark tunnel the college is travelling through? The light will glow again if the all the stakeholders, namely, the Government of Assam, the tax payers, the teachers, the students and, of course, the alumni join hands to achieve the desired objective. As a major funding agency, the Government of Assam must realize the fact that a professional college, training up generations of technocrats is not like other government departments. It is morally and socially bound to come up with a clear-cut policy document on technical education and adequate funds for this pioneering college to help it function competence and dignity.

A last word to the faculty members. As primary stakeholders they can be more focussed to their duties and responsibilities to the college and the society as a whole. It is said that buildings alone do not make an institution, but the people working inside do. I am quite sure and confident that the faculty members are very capable and competent to work under difficult circumstances and to lift the college to dizzy heights.

✡ ✡ ✡

*"Narure is a huge banking concern with an inexhaustible store of health, strength, happiness, good temper, clear head & bright eyes. To those who call most frequently upon her, she is in the kindliest mood. (So) hurry up to her head quarters ten miles away"*

- Sir M. Visvesvaraya, Bharat Ratna
considered to be the greatest engineer in India.

# Few words from Ram Chandra Bhuyan

**R. C. Bhuyan**
*Then Sr. Instructor, Assam Engineering College*

I am very happy to recall a few memories of the Assam Engineering College (the then Assam Civil Engineering College).

This College was born in 1955. At first, classes were held at A.E.I., Chandmari, There, one building (for office and class work), one thatched house (for hostel) and one workshop building, were provided for the college. No electric supply was provided to the institute. In the same year, the Gauhati University was shifted from Chandmari to Jalukbari (to its present site) and the vacated hostels and quarters were allotted to this college.

First batch were admitted with 72 students; Sri H. P. Baruah, retired Chief Engineer, P.W.D., Assam, was appointed as the first Principal. In 1956, Sri N. Das Gupta joined as next Principal. At that time, Dr. S. K. Baruah (afterwards he became DTE) was the only other technical teacher. In other non-technical department, Prof. R.P. Patra (now Asstt. Professor in Chemical Engineering) Prof. G.N. Barpujari (retired in 1970), Prof. S. K. De Purkayastha (the present Principal, REC, Silchar) and Prof. B.D. Sarma (afterward, became DPI, Assam), were there. Sri Bapuram Saikia was appointed as the first Instructor of Carpentry Shop in 1955. He has lot of contribution to the college garden at the present site. Sri Upen Patowary was appointed as part time Instructor in the Blacksmith shop. Then Sri Haren Das came in his place. After a couple of months, Sri Das left for higher training and I joined as a part time instructor in this post on 1st June 1956. In those days there was a prescribed dress for work-shop classes with Khaki trouser half (sorts) white half-shirt, Socks & Shoe. In this regard, we found the students were active, laborious, sincere and they maintained discipline. Sri Ranen Deka was the first General Secretary of the Students Union.

On 25th January 1956, late B.R. Medhi, the then Chief Minister of Assam laid the foundation stone at Jalukbari, and the college was shifted to its new home at Jalukbari on 1st June 1957. There was no bus communication to this place upto the last part of December 1957. At the time of shifting, we had to face lot of difficulties. Very often, we had to forgo our meals at day time. Classes were started in the month of August 1957 at this new building. On 16th January 1958, College was opened by late Jawaharlal Nehru. Sweets were served from the college canteen at the opening ceremony, as the sweets from Guwahati did not reach in time.

Prof. D. Goswami (present Principal of the college) was the first person to be in-charge of the workshop in addition to his own duties. Though I was an

*This article was published in the Souvenir brought out on the occasion of the Silver Jubilee Re-union in the year 1981. We present not the 'words' as such but the aura about it that revives the good old smart guy that was Ram Bhuyan.*

instructor of Blacksmith Shop, I had to work at all laboratories and at the water supply too. The Cockran boiler was installed by a contractor and all the accessories of the boiler were fitted by myself and Sri Hari Singh, Plumber of this College. Since 1959, Laboratory and Workshop classes were held in the college; before that, the students were sent to B.E. College, Sibpur. Sometime in 1959, Sri C.K. Baruah (present Deputy General Manager, Eastern Region, ONGC) had joined as the first workshop Superintendent. Students used to take keen interest in workshop classes. Sri D. Baruah (presently Supdt. Engineer, ASEB) and Sri M.N. Dutta (present head of the Deptt. of Mechanical Engineering at Nowgong Polytechnic) made two serviceable screw jacks at the College Workshop. Sri M.N. Dutta and Sri Nasim Ahmed (at present working in Assam Road Transport Corporation as Supdt. Engineer) made one beautiful working model of a Boiler and a Steam Engine, which were exhibited at a science exhibition organised by the Assam Science Society and they were awarded the 1st prize.

From 1959 onwards, the college had glorious days in Games and Sports. Capt. Bhowmik, the then NCC Officer and Principal N. Das Gupta were their main source of inspiration. Students bagged many prizes and honour in inter college meet. The All India Technical Education Principals Conference was held in the college sometime in 1960, I was in-charge of the transport.

The relation between the students and staff were very cordial and friendly. We liked it very much and we feel happy to remember those days. It is my earnest desire to see that the past glory and dignity of this college is maintained.

✡ ✡ ✡

*"Make out a straight line of conduct and walk on it, regardless of other people's curves."*

*" I do not want to die rusting, I prefer to burn out"*

- Sir M. Visvesvaraya, Bharat Ratna
considered to be the greatest engineer in India.

## Unveiling of the bronze bust of founder Principal H P Barua in Assam Engineering College by Dr S.D. Gogoi, Former Principal, AEC & Former VC, Dibrugarh University on 07.09.05

Gathering of all AECian, (past/ present), faculty, guests; just before the unveiling of the bust

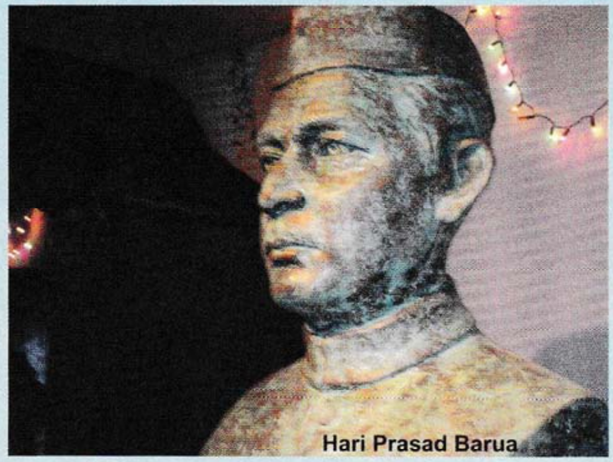


Unveiling the bust by Dr S.D. Gogoi

Tribute by Ms Lawanu Kakoty alongwith Dr S.D. Gogoi & Dr N.K. Choudhury

Tribute by the first batch of AECian

## Symposium on "Technology Vision 2025: AECian on the Roadmap" at Assam Engineering Institute, Chandmari Auditorium, on 08.09.05

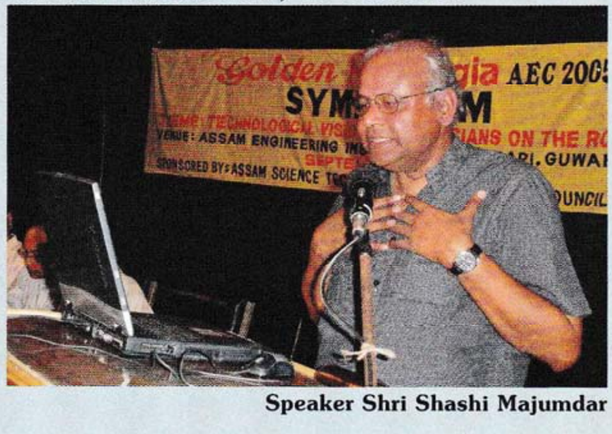

Speaker Shri Shashi Majumdar

ENGINEERS AS GLOBAL LEADERS BUILDING A BETTER QUALITY OF LIFE

*Best Compliments to Golden Nostalgia AEC - 2005*

# Proud AECIAN

## Er. J.N. Khataniar BE Civil ( 1972 )

**Offer exclusive Engineering services**

**SRISHTIE**

**Civil Engineering Consultancy.**

**KHATANIAR AND ASSOCIATES PVT. LTD.**

**Real Estate Developer and Builder**

**SHREYANKI**

*Planner, Designer and decorator of Interiors*

5th floor, Eureka Tower, near U-turn, flyover, Chandmari, Guwahati - 781003
Phone : 9435047626, 0361-2655913 (O), 2638547 (R)

# - *Ahead of Challenges*

Committed to attain
sustained excellence
in performance,
safety standards,
customer care
and
environment management.

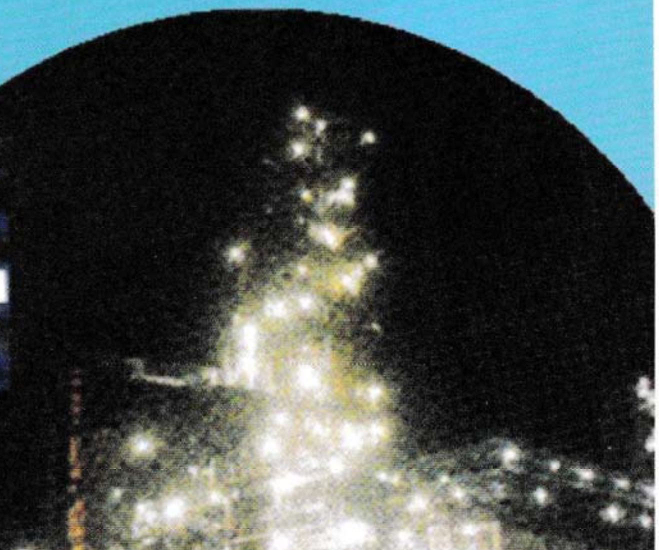

NRL

**NUMALIGARH REFINERY LTD.**

*With Best Compliments from :*

# SIMPLEX CONCRETE PILES (INDIA) LIMITED

ISO 9001 : 2000
Certificate No. 04100 2004 7247-E3
RWTüV

## ENGINEERS & CONTRACTORS

**Specialist in Ground Engineering and Civil Construction Since 1924**

**Camp** : Indian Institute of Technology, Guwahati
P.O. IITG Campus
North Guwahati - 781 039
Assam

**REGD. OFFICE**

12/1, Nellie Sengupta Sarani, Kolkata - 700 087, Ph : 2252-0923/0924/3794/7596/ 8371/8373/8372
Telex: 021-5436 SCP IN, Fax : (033)2244-7931/2252-7595
Cable : SIMPLEXCO-CALCUTTA, E-mail : scpl.cal@smj.sril.in

**BRANCHES**

• 501-D, Poonam Chambers, Shivsagar Estate, "Worli" Mumbai - 400018, Ph : 2493-8412/8960/8961, 2492-1033/ 5660-2783, Cable : CONSIMPLEX, Fax : (022) 2496-1833, 5660-2783
E-mail : scpl.bom@smj.sril.in • Alankar Market, Plot No. 16, Sector-24, Turbhe, Navi Mumbai - 400705
Ph : 2763-4344/4329/0671, 2767-2420/1749, 492, 1033, 5660, 2783
Cable : CONSIMPLE, Fax : (022) 27633911, E-mail : scpl.nbom@smj.sril.in
• "VAIKUNTH" (2nd Floor), 82-83, NEHIRU Place, New Delhi - 110 019
Ph : 2643-6818/2515, 2647-3330, 2621-9536, Cable : CONSIMPLE-DELHI
Telex: 031-71025 SCP IN, Fax : (011) 2646-5869 • E-mail : scpl.del@smj.sril.in
• 21, Casa Major Road, "Egmore" Chennai - 600 008, Ph : 2825-7725, 2826/1865/1666, Cable : SIMPLEXCO-MADRAS
Telex : 041-7182 SCP In, Fax : (044) 2826-2804/2823-2303, E-mail: scpl.chn@smj.sril.in

# Amusing Anecdotes

**Late Upendra Mohan Dutta**
*As told to :* **Sujit Barua**

*The following two anecdotes have been forwarded by Sujit Barua. They were 'told' by late Upendra Mohan Dutta, a brilliant AECian who died an untimely tragic death (February, 2005), to Shri Sujit Barua.*

I was a bit tense before appearing in practical examination for Engineering Geology, as I could not devote more time in preparation on the subject not being considered as a core subject in final examination. A hefty built Sikh gentleman came as an external for the practical examination. The first question he asked me "Gharkot". I never came across such a term in Geology. I started sweating inside. But somehow I maintained my calm and repeatedly asked him - pardon sir. He slowly repeated the word "Gharkot" and then to my great surprise I could understand that it was not a term related to Geology, rather a common Assamese word meaning - where is your home. Afterwards I learnt that the reason for asking the question was his interest in knowing my antecedent : as the professor happened to marry a lady from a an Assamese, Sikh Family which was very close to our family at Tangla, my home town.

From this incident I learnt a lesson which helped me in my later life that the members in the interview boards are human beings and they do ask very common questions sometimes.

❖ ❖ ❖

While attending the morning class once I met Principal D. Goswami Sir. I wished him 'good morning sir' in my Sainik School tradition.

At first he acknowledged with a nasal sound - 'hoo', but going a few steps ahead he stopped and asked me - "Ki Kola, Ki Kola" - what did you say. I repeated the word 'good morning Sir'. Then he responded uttering the word twice - 'good morning' and giving long puffs on his cigarette, moved on.

This is how I remember principal Goswami sir— an interesting personality, a rare combination of oddities and humour, nevertheless a great teacher whom I admired most in my college life.

*[Upen Dutta was an AECian (978). He was a good sportsman also and represented AEC in Football, Volleyball and Badminton. He played in Guwahati A Division Football League for Guwahati Town Club.*

*He had a very distinquished career as well and was working for a Japanese MNC when he died.*

*He died in an accident at the Nehru Stadium Guwahati on 26th February 2005]*

✡ ✡ ✡

# সৰা ফুলৰ সুৰভি

**ইম্‌তিয়াজ আলি**
প্ৰাক্তন ছাত্ৰ (১৯৬৪ - ১৯৬৯)
*প্ৰাক্তন শিক্ষক, ৰাসায়নিক অভিযান্ত্ৰিক বিভাগ*

জীৱন সোঁৱৰণ, আত্মজীৱনী আদি শব্দবোৰ বিশেষ ব্যক্তিৰ জীৱনৰ লগতহে শুৱায়। কলেজত পঢ়া দিনত দিবাস্বপ্ন দেখাৰ চখ্ আছিল। ডাঙৰ লিখক হোৱাৰ, সমাজত উচ্চস্থান অধিকাৰ কৰিব পৰা ধৰণৰ ব্যক্তিত্ব অৰ্জন কৰাৰ ইচ্ছা প্ৰবল আছিল। সময়ত না ডাঙৰ শিক্ষাবিদ্ হ'লো, না হ'লো ইঞ্জিনীয়াৰ নাইবা কলাকাৰ। সময়ৰ সোঁতত ঘৰ-সংসাৰ হ'ল, এটা চাকৰি হ'ল — ৰাতিপুৱা ঘৰৰ পৰা ওলাই গৈ ৰাতি ঘৰলৈ উভতি আহো। হাতত মোনা এটা থাকেই। মোৰ জীৱনটো চৰাই চিৰিকতিৰ জীৱনতকৈ বিশেষ একো উন্নত নহয়।

এদিন বন্ধু এজনে কৈছিল—

ঃ ডাঙৰ মানুহ হোৱাৰ বহুত অসুবিধা আছে। জীয়াই থকা দিনত আপোনাৰ গতি-বিধি সকলোৱে লক্ষ্য কৰিব। ক'লৈ গৈছে, কাৰ লগত কথা পাতিছে, যদি কথা বতৰাত ভাগ লোৱা ব্যক্তিজন সুন্দৰী মহিলা হয়, তেতিয়াহ'লে হাঁহি মাৰোতে দুই মিলিমিটাৰতকৈ ওপৰৰ ওঠটো বেছিকৈ লৰাব নোৱাৰে।

ঃ ঠিকেই কৈছেহে। ভূপেন হাজৰিকাই শাৰদী খিৰিকিৰ্ মুখখন কেনেকুৱা হ'ব পাৰে লিখোতে বহুতৰ অসুবিধা হৈছিল।

ঃ ডাঙৰ মানুহ হ'ল। জীৱনৰ অৱসান ঘটিল। বহুত তৰ্ক বিতৰ্কৰ শেষত ঠিক কৰা হ'ল— মূৰ্ত্তি এটা স্থাপন কৰা হ'ব এখন জনপ্ৰিয় পাৰ্কত। মূৰ্ত্তি স্থাপিত হ'ল। বৰষুণত তিতিছে, কাৰণ মূৰত ছাটি নাই, কাউৰী, শগুণ, শালিকাই আপোনাৰ গাত কিবা কিবি কৰি থৈ যায়। সেইবোৰ চাফ কৰিবলৈ কাৰো আহৰি নাথাকে।

ঃ গতিকে ডাঙৰ মানুহ হোৱাৰ স্বপ্ন বাদ দিয়ক। দুবেলা খাব পায় নাপায় বেলেগ কথা। অন্ততঃ নিজৰ খুচী খেয়াল মতে পান দোকানলৈ গৈ তামোল চিগাৰেটটো খাব পাৰিব।

ডাঙৰ মানুহ নহয়ো আজি সোণালী জয়ন্তী উপলক্ষে অসম ইঞ্জিনীয়াৰিং কলেজৰ জীৱনৰ লগত জড়িত টুকুৰা টুকুৰ মুহূৰ্ত্তবোৰৰ কথা ৰোমন্থন কৰিবলৈ পাই নিজকে ধন্য মানিছো। ইয়াৰ বাবে ধন্যবাদৰ পাত্ৰ— আৰূপ (মিশ্ৰ ও শৰ্মা), প্ৰদীপ অধিকাৰী, অজিত বুজৰবৰুৱা, গজেন খাউণ্ড আৰু শ্ৰীযুত অমিয় গোস্বামীদেৱ। বহুতো কথাই মনত ভীৰ কৰিছে। কিন্তু সেইবোৰ ব্যক্ত কৰিবলৈ পৰিসৰৰ অভাৱ হেতুকে Short Note হে হ'বগৈ।

ৰদা-জবাৰ প্ৰেম কাহিনী লিখিম, নে এজাক বান্দৰৰ বলিয়ালিৰ কথা লিখিম? ৩ নং হোষ্টেলৰ বাসিন্দাসকলৰ চলন-ফুৰন অলপ বেলেগ ধৰণৰ আছিল। প্ৰথমতে মই সেই হোষ্টেলত থাকিবলৈ সুবিধা পাইছিলো। সৰহখিনি Old Course ৰ ল'ৰা। সময় অসময়ত challenge। পিছফালৰ পাহাৰত উঠি ৰাতি কটাবলৈ ভাল পায়। মৃণাল, পিণ্টু, গোপাল শৰ্ম্মা, হীৰেণ বৰা, অহীন্দ্ৰ ভূঁঞা, চন্দন গগৈ, মুকীব। এইবোৰ ব্যক্তিৰ ব্যক্তিত্ব বেলেগ ধৰণৰ। নাৰিকলৰ দৰে।

মৃণাল দত্ত—গোপাল শৰ্ম্মাৰ কবিতা লিখিবৰ মন গ'ল। যুঁটীয়া প্ৰচেষ্টা।

মৃণাল দত্ত আৰু কবিতা!

— দীপৰ বিলৰ সিপাৰে হাতীৰ চিঞৰ
বগলীবোৰ কিয় আনন্দত আত্মহাৰা হ'লা?
এয়া অসম ইঞ্জিনীয়াৰিং কলেজ, গুৱাহাটী -১৩।

পাহাৰৰ সিপাৰে লুকুৱাই থোৱা কেইটিমান গৃহ, গম্বুজসহ কলেজ বিল্ডিং। কেইবা শমান অশান্ত জীৱ। পাঁচ বছৰ; পাঁচ বছৰৰ মূৰত বিধান সভা ভঙ্গ হয়। পাঁচ বছৰত ইঞ্জিনীয়াৰিং কলেজৰ জীৱন সম্পাদিত হয়। এনেকুৱা এটা পাঁচ বছৰ কাল ছাত্ৰ হিচাপে জালুকবাৰীত কটাইছিলো। কলেজত ভৰ্ত্তি হোৱাৰ পিছত পঢ়া শুনা কৰি কি হ'ম সেয়া ভবা নাছিলো। এবছৰমান শান্ত হৈ থকাৰ পিছত (নিজৰ গতি-বিধি), বন্ধুবৰ্গৰ লগত আমাৰ চাল-চলন দেখি তৃতীয় ব্যক্তিজনে আমাক বান্দৰ নকৈ নোৱাৰে। তেতেলীয়া, সুন্দৰবৰি, সাতমাইল, ইউনিভাৰচিটি কেম্পাচ আদিত পিয়াপি দি ফুৰি থকা দলটো ইঞ্জিনীয়াৰিং কলেজৰ ছাত্ৰৰ বাহিৰে যে অন্য কোনো নহয়, সেয়া সৰ্বজনবিদিত। সেই বান্দৰবোৰ সময়ৰ গতিত এদিন মানুহ হ'ল। ল'ৰা-ছোৱালীৰ বাপেক হ'ল, ককাক হ'ল। মোৰ বিয়াৰ পিছত গগৈ চাৰৰ বাইদেৱে সুধিছিল — "ইম্‌তিয়াজ, তুমি ঘৰ সংসাৰ কৰিব পাৰিবানে?" বাইদেউৰ সন্দেহ অমূলক নাছিল। আমাৰবোৰৰ ব্যক্তিত্বত ল'ৰালি-চঞ্চলতা বেছি আছিল। ইঞ্জিনীয়াৰিং

কলেজৰ কঠিন পাঠ্যক্ৰমেও স্বভাৱ সুলভ ব্যক্তিত্বক অন্য ধৰণে গঢ় দিব পৰা নাছিল। পৰীক্ষাৰ প্ৰশ্ন কঠিন, — পৰীক্ষা হলত *নাৰ্ভাছ* হোৱাৰ কাৰণ আছে। হোষ্টেলত কন্দাকটা আৰম্ভ হ'ল ......।

ঃ দোচ্— তহঁতক এৰিলো।

ঃ পৃথিৱী এৰিতো নাযাৱ?

— ইতিমধ্যে তালৈ কেইবাজনো ছাত্ৰৰ আগমণ ঘটে।

ঃ সেইবোৰ নকবি অ'। ই কেতিয়াও ফেল্ কৰিব নোৱাৰে। তাৰ পৰা চায়ে দেখোন বহুতে পাচ কৰে।

ঃ চল্লিশহে লাগে।

ঃ কেইটামান আঁকমাৰি ফৰমুলাটো লিখিলেই দেখোন হ'ল। চাও, চাও।

এ- এ- এইটো। ইয়াত তই পোন্ধৰৰ ভিতৰ দহতো পাবি। নেপাবি জানো?

ঃ পাম!

ঃ দহ হ'ল বাকী ত্ৰিশ লাগে। চাৰিটা 'চৰ্ট নোট'ত প্ৰতিটোত তিনিকৈ হ'লেও ১২। খাটাং তো! — ২২ দেখোন হ'লেই। বাকী এই অংকটোৰ (b) পাৰ্টটো হৈছে। উত্তৰ মিলিছে। ১০ খাটাং। আৰু তিনিটা question attempt কৰিছ, পাঁচকৈ হ'লেও পোন্ধৰ। চিন্তা নকৰিবি। গোস্বামীচাৰে চাব। কাইলৈ পৰীক্ষা নাই। মালিগাঁৱত (অৰুণা চিনেমা) Second Show চাই আহোঁগৈ ব'ল।

আমাৰবোৰৰ মাজত সুখ-দুখৰ বিনিময় হয়। অকলে পাচ কৰি First Class পাই কিহৰ আনন্দ, যদিহে মোৰ লগৰ কেইজনৰ Result ভাল নহয়। এইখিনিতে মই এটা ঘটনা পাহৰিব নোৱাৰো। 'ইঞ্জিনীয়াৰিং ফাইনেল' দি Result ৰ কাৰণে ঘৰত বহি আছো। ছিপাঝাৰৰ বৰদৌলগুৰিত মোৰ ঘৰ। চেপ্তেম্বৰ মাহৰ (ইং ১৯৬৯ চনৰ) কোনোবা এটা দিনত আমাৰ Result ওলাল। গধূলি ৰেডিঅ'ত খবৰটো পাই গোটেই ৰাতিটো বিচনাত চট্‌ফটায়ে কটালো। ৰাতিপুৱা উঠি বাতৰি কাকতৰ বাবে বৈ আছো — এনেতে দেখিলো আমাৰ ঘৰৰ ফালে আহি আছে ৰমেন আৰু প্ৰণৱ। মোৰ বুকুখন কঁপিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। প্ৰণৱে Second Class পাইছে; ৰমেনৰ Result ভাল নহয়। মোৰ মনটো গধূৰ হৈ গ'ল, অজানিতে চকুপানীও ওলাই আহিল। নিজে Result ভাল নকৰি মোৰ Result ৰ সুখবৰটো দিবলৈ গুৱাহাটীৰ প ৰা বাছত আহি ৰাতিপুৱা আমাৰ ঘৰ ওলালহি। সহপাঠীৰ প্ৰতি থকা অকৃত্ৰিম ভালপোৱাৰ এনে নিদৰ্শন সঁচাকৈয়ে বিৰল। অকলশৰীয়া মুহূৰ্তবোৰত এনেবোৰ ঘটনাই যেন মানসিক পৰিপুষ্টি যোগাই মোক কৰি তোলে সন্মোহিত; মই হৈ পৰো আগৰ সেই চফল 'এইচিয়ান'। এনেকুৱা শিক্ষা আমাৰ কলেজৰ শিক্ষা গুৰুৰ পৰা পাইছিলো। তেতেলীয়া গাঁৱৰ মানুহৰ পৰা আৰম্ভ কৰি — ধুবি, নাপিত সকলোকে ব্যস্ত ৰাখিছিলো। কলেজ কেম্পাচত বৰ্মন এণ্ড বৰ্মন কোম্পানী — তামোল পানৰ দোকান, চাহ-ভাতৰ হোটেল, গেলামালৰ দোকান, সকলোকে .......। আমাৰ পৰা ডাঙৰ বৰ্মন, মাজু বৰ্মন, সৰু বৰ্মন ক'ত সাৰি পলাব? বৰ্মন কোম্পানীয়ে নগদ টকা ভাল নাপায়। চাহ খোৱাৰ পিছত বাকীৰ বহী আগবঢ়ায়। গগৈ চাৰৰ চৌম্বিক ব্যক্তিত্ব, হাস্যৰসাল বাৰ্তালাপ আৰু তীক্ষ্ম বুদ্ধিমত্তাৰ কথাবোৰ কোনেও পাহৰিব নোৱাৰো; আৰু পাহৰিব নোৱাৰো বাইদেউৰ মাতৃবৎসল স্নেহ। গোস্বামীচাৰৰ Fiat খনৰ pick-up ৰ শব্দৰ লগত, ব্ৰেকৰ ব্যৱহাৰ পাহৰিব পাৰি জানো? পান বজাৰৰ ভীৰৰ মাজত হঠাৎ Fiat গাড়ীখন ৰৈ গ'ল।

ঃ ইম্‌তিয়াজ, কালি নাটকখন বৰ ভাল কৰিলাহে। — বাইদেৱে কি ক'লে শুনাৰ আগতে তীব্ৰ বেগেৰে first gear -তে ভো........ ভো......... গাড়ী অৰ্ন্তধ্যান। এয়া গোস্বামী চাৰ।

গোস্বামী চাৰ আৰু মেধী চাৰ দুয়োৰে ঘৰ এসময়ত লগা-লগিকৈ আছিল। দুয়োজনে বহু ৰাতিলৈ ডবা খেলে। এদিন কোনো কাৰণত খেল আধৰুৱাকৈ এৰিব লগা হ'ল। ৰাতি ১২ বাজিল। —

ৰাতি ৩ বজাত মেধী চাৰৰ দুৱাৰত শব্দ হ'ল। দুৱাৰ খুলি মেধী চাৰ অবাক। সন্মুখত গোস্বামী চাৰ।

ঃ মেধী, আপুনি ঘোঁৰাৰ চাল ঠিকমতে দিয়া নাছিল। ব'লক, Let's try and restart the game.

ৰাতি তিনি বজাৰ পিছত কি হ'ল সেয়া কোনেও নাজানে। ঘোঁৰা, হাতী, সৈন্যবোৰৰ কি দশা হ'ল তাক অৱশ্যে অনুমান কৰিব পাৰি!

দত্ত চৌধুৰী চাৰৰ কোঠাত চাহৰ আড্ডা বহে।

ঃ কাজেই ভাল চাহ খাব খুজিলে মোৰ কোঠালৈ আহিবা ইম্‌তিয়াজ।

Chemistry lab ৰ round bottle ত অনা চাহৰ সোৱাদ অনন্য। তাতে বুদ্ধি শৰ্ম্মাই কাপত বাকী দিয়া চাহ। — চাৰসকলকলৈ আমাৰ মাজত অনেক কল্পনা- জল্পনা। পদ্ম বৰা চাৰ, মেধী চাৰ আৰু অশোক শৰ্ম্মা চাৰে হাঁহিলে, কেৱল ওপৰৰ ওঁঠৰ বাঁওফালটোহে লৰে। বৰ ৰক্ষণশীল হাঁহি। এই সত্যটো ৰামানুজ চক্ৰৱৰ্তীয়ে আৱিষ্কাৰ কৰিছিল। বহুতে কয় — মৃণাল বৰুৱা চাৰে Vicky খনত কেতিয়াও তেল নভৰায়। পেট্ৰল পাম্পৰ চাৰিওফালে দুপাক মাৰিলেই হ'ল। ৰবীন চৌধুৰী চাৰৰ ৰণ হুঙ্কাৰৰ পিছত মৰমৰ মাত সাৰি শুনিলে মনত পৰে ধুমুহাৰ ৰাতিৰ পিছৰ ৰাতিপুৱাৰ ফৰকাল আকাশখনিৰ কথা। পাত্ৰ চাৰ, অমল শৰ্ম্মা চাৰ, ৰাঘাৱন চৌধুৰী চাৰে, সদ্য স্থাপিত Chemical Department টোৰ বাবে অহোপুৰুষাৰ্থ কৰা আমাৰ এতিয়াও মনত পৰে। আমাক সকলো সময়তে এনেদৰে নিৰ্দেশ দিছিল, যেন NASA ৰ ground control ৰ বিজ্ঞানীহে। ই বহুতৰে মাজত ধেমালীৰ খোৰাক স্বৰূপ হৈছিল।

চাৰ সকলৰ আমাৰ প্ৰতি থকা মৰমৰ কথা উল্লেখ নকৰিলে এই লিখনি আধৰুৱা হৈ ৰ'ব। সৰু সুৰা ঘটনাবোৰ যেন মনৰ মাজত

অজানিতে থুপ খাইছে আৰু সেইবোৰ মই অতি নিবিড়ভাৱে সযতনে সাঁচি থৈছো মোৰ অকলশৰীয়া (ব্যক্তিগত ?) মুহূর্তবোৰৰ সংগী হিচাপে। বিয়াৰ পিছত Bachelors' Mess এৰি কলেজৰ ডাকঘৰটিৰ ওচৰৰে কোৱাৰ্টাৰ এটালৈ বয়বস্তুবোৰ সুমুৱাবলৈ গৈ দেখোঁ— পদ্মাপতি চাৰে তৰ্জাৰ বেৰ দিয়া *কাম্‌লা* কেইজনক কিবা-কিবি নির্দেশ দি আছে। চাৰৰ বক্তব্য — 'ইম্‌তিয়াজ, তুমি বোধহয় নাজানা তোমাৰ 'মিছে্‌' যে মোৰ ভাগিনী। ইছলামৰ ভাগিনী মানে মোৰো। নতুন ছোৱালীজনীক উদং ঘৰটোত সুমুৱাবানে ?' তেখেতৰ প্ৰতি কৃতজ্ঞতা প্ৰকাশৰ ভাষা মই বিচাৰি পোৱা নাছিলো আৰু তাকে সুঁৱৰি এতিয়াও কেতিয়াবা মোৰ দুচকু সেঁমেকি উঠে। সামাজিকতাবোধ তথা মানবীয়তাৰ কেনে এক মহান নিদৰ্শন! নিৰ্মল চৌধুৰী চাৰৰ গহীন ব্যক্তিত্বৰ কথা সকলোৱে জানে, কিন্তু তাৰে অনেকে হয়তো চাৰৰ ব্যক্তিত্বৰ সাৰল্যৰ দিশটো সম্পৰ্কে অজ্ঞাত। গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালযৰ উপাচাৰ্য্য হৈ থকাৰ সময়ত মই তেওঁলৈ এখন চিঠি লিখিছিলো, মোৰ ডাঙৰ ছোৱালীজনীৰ Migration Certificate সংক্ৰান্তত। অতি কম সময়ৰ ভিতৰতে চাৰৰ পৰা নিজ হাতৰ আখৰৰ চিঠিখন পাই মই অভিভূত তথা আবেগিক হৈ পৰিছিলো। উপাচাৰ্য্যৰ দৰে অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ আসনত বিৰাজ কৰি থকা ব্যক্তি এজনে বোধকৰো নিজ ল'ৰা ছোৱালীলৈকো চিঠি লিখিবলৈ সময় নাপায়। প্ৰাক্তন ছাত্ৰৰ প্ৰতি থকা শিক্ষকৰ চেনেহ , দায়বদ্ধতা আৰু শিক্ষক — ছাত্ৰ সম্পৰ্কৰ অটুত বান্ধোনৰ আদৰ্শটিক নিৰবিচ্ছিন্নতাৰে আগুৱাই নিয়াৰ প্ৰতি চাৰৰ যি আগ্ৰহ, সেই বান্ধোন চিঙি আমি কেতিয়াবা ওলাই আহিব পাৰিমনে ?

মৰম চেনেহৰ মাজেৰে পাঁচটি বছৰ কটাই 'এইচিয়ানে' এক নিজস্ব ব্যক্তিত্ব গঢ়ি তুলিছিল ; আৰু সেইসকলক যেতিয়া মই লগ পাও, সাময়িকভাৱে পাহৰি যাও কলেজীয়া জীৱনৰ পৰৱৰ্তী কালছোৱাৰ ৩০-৩৫ বছৰৰ ঘটনাবহুল জীৱনটোৰ কথা। এই কলেজখন যেন প্ৰেম-বিৰহ, হাঁহি-ধেমালীৰ উৎস। কিন্তু পৰীক্ষাৰ সময়ত বিশেষকৈ পৰীক্ষা হলত ছাত্ৰবোৰ যেন একোটা নিমাষিত প্ৰাণী! কপালত তিলক লৈ সৰস্বতী দেৱীৰ মূৰ্তিৰ সমুখত কঠিন বিষয়ৰ কিতাপ কেইখনমান যেনে— Structure, S.M., Unit Operation, Heat Engines, Electronics .... ইত্যাদি ৰাখি আশীষ বিচাৰে— কিজানি বাগ্‌দেৱীয়ে অকনমান কৃপা কৰেই !

ঃ দোচ্‌, ৪০% নিশ্চয় ৰ'ব।

কেতিয়াবা খেলি মেলি। হায়ৰান ৰাম ভুঁঞা চাৰ, জেহিৰ চাৰ। ফাইনেল বেল পৰাৰ আগৰ পাঁচ মিনিট। Colloid Suspension ত Brownian Movement. । কাৰ বহী কোনে টানিছে, কাৰ হাতৰ আখৰ কাৰ বহীলৈ বাগৰিছে, একোৰে ঠিকনা নাই। জেহিৰ চাৰে পৰীক্ষা হলৰ দুৱাৰ বন্ধ কৰি বাৰান্দালৈ গৈ গগৈ চাৰক গাৰ্ড দিছে। কোন মুহূৰ্ত্তত গগৈ চাৰ আহি যায় ক'ব নোৱাৰি।

ফাইনেল বেল পৰিল; এজনেও বহী জমা দিয়া নাই। জেহিৰ চাৰ 'নাৰ্ভাচ্‌'।

ঃ তহঁতে দেখিছো মোৰ চাকৰিটো খাবি।

ঃ চাৰ এতিয়ালৈ ইঞ্জিনীয়াৰিং কলেজত কাৰো চাকৰি যোৱা নাই।

কিয় জানো, আমাৰ কলেজৰ গছ-বিৰিখবোৰৰ পাতবোৰ শুকান। ইউনিভাৰ্চিটি, কটন কলেজৰ গছবোৰৰ পাতবোৰ আকৌ বেচ্‌ সজীৱ— কেতিয়াও নমৰে। সৰাপাতৰ মৰ্ম্মৰ ধ্বনিত প্ৰেমৰ গজালি মেলে অনেকৰ। জেহিৰ চাৰৰ মতে Old Course ৰ ল'ৰাবোৰ হেনো বেছি প্ৰেমিক। তেখেতৰ বন্ধু এজনে চাৰি বছৰত প্ৰেৰণ কৰা ৩৫০ খন প্ৰেম পত্ৰৰ বিপৰীতে ৩৮০ খনৰ জবাব হস্তগত কৰি এক অমিত অভিলেখ গঢ়ি থৈছে। আমাৰবোৰে হাৰ মানিলো। দুই এজনে কেইখনমান প্ৰেম পত্ৰ লিখি দুখন চিনেমা উৰ্বশীত চাই চাৰিখনৰ উত্তৰ পাই এসপ্তাহ কলেজলৈ নাযায়। অৱশ্যে এসপ্তাহৰ মূৰত ঘৰৰ ল'ৰা ঘৰলৈ উভতি আহে। কাৰণ তেনেক্ষেত্ৰত পঞ্চম পত্ৰৰ উত্তৰ – regret letter।

প্ৰেমৰ নদীখন
বৈ আছিল কুলু কুলু সুৰে।
স্তব্ধ হ'ল নিজৰাৰ সুৰ,
পানীবোৰ গোট মাৰি
বৰফ হ'ল।

দীঘল দাড়িবোৰ খজুৱাই খজুৱাই বৈশ্যই আমাক কবিতাটি শুনালে।

ঃ গাধ, প্ৰেমৰ নদী শুকায়হে, গোট নামাৰে। বৰযুণ পৰিলে প্ৰাণোচ্ছল হৈ পুনৰ ফেনে ফোঁটোকাৰে ব'বলৈ আৰম্ভ কৰে। প্ৰেমৰ নদীখন বৈ থাকে, বৈ থাকে....।

সাগৰলৈ বহুত দুৰ।

বৈশ্যৰ প্ৰেমৰ নদীখন আকৌ ফেনে ফোঁটোকাৰে ব'বলৈ ধৰিলে। কামাখ্যাত বিয়া হ'ল। বৈশ্যই বছৰত দুবাৰকৈ Marriage Anniversary celebrate কৰে। প্ৰেমৰ আৰম্ভণিৰ দিনটো ১৮ চেপ্তেম্বৰ আৰু বিয়াৰ দিনটো ১২ ডিচেম্বৰ। তেওঁৰ এক সন্তান অভিজিৎ মস্কোত থাকে। এদিন দেউতাকলৈ চিঠি লিখিলে। —

ঃ পাপা, ভল্‌গা নদীৰ পাৰত মই এদিন আইৰিনক লগ পাইছিলো। ইয়াত কামাখ্যা মন্দিৰ নথকাত 'চাৰ্চতে'ই বিয়া পাতিলো।

বৈশ্যই এদিন হাঁহি হাঁহি মোক ক'লে—

অভিজিতে বছৰত তিনিবাৰকৈ Marriage Anniversary পাতে। প্ৰথমটো দিন ১০ জুন— মস্কোত ভৰি দিয়াৰ দিনা, দ্বিতীয়টো ১৭ অ'ক্টোবৰ— যিদিনা আইৰিণক লগ পালে আৰু তৃতীয় দিনটো ১০ ডিচেম্বৰ— আচল বিয়াৰ দিনটো। "ক্যা ফেমিলি হ্যায় !"

ইঞ্জিনীয়াৰিং কলেজৰ আকাশে বতাহে প্ৰেমৰ সুবাস বিয়পে; সুবাসৰ

প্ৰবাহ আৰু ত্বৰান্বিত হ'লহেঁতেন, যদিহে পৰীক্ষাৰ দৰে ধাৰাবাহিক অঘটনবোৰ সঘনে নঘটিলহেঁতেন। পৰীক্ষাত 'বেক্' পোৱা, Old Course (চাৰিবছৰীয়া) বা Integrated Course (পাঁচ বছৰীয়া) - য়েই হওঁক এক দৈনন্দিন ঘটনা। All clear -ত মজা নাই ; একলব্য পাণিগ্ৰাহীয়ে বাৰে বাৰে Economics & Accountancy -ত 'বেক্' পাই থাকে। এবাৰ এই পৰীক্ষা টান হোৱা স্বত্বেও পাণিগ্ৰাহি confident, 'পাচ' কৰিবই। সোধোতে ক'লে—

ঃ আৰে য়্যাৰ ম্যেনে চব্ কুছ খেম্কা চে মাৰা। মাৰোৱাৰী লড়কালোগ ইচ্ subject মে বঢ়িয়া হ্যেই।

ঃ পাণি, তই Balance Sheet খন কৰিছনে নাই?

ঃ পাক্কা দোনো চাইড্ মিল্ গয়া ভাই মেৰে, বহত মজা আয়া।

পিছত যেতিয়া সোধা হ'ল — Fire insurance আৰু Sundry debt, item দুটা Trading A/c নে Profit & loss A/c - ত বহুৱাইছে। উত্তৰঃ- (Blank face) ।

ঃ ক্যা trading A/c ক্যা profit & loss A/c? ম্যেইনে খেম্কা চে খালী balance sheet হী মাৰা। দোনো চাইড্ মিল্ গয়া।

পাণিগ্ৰাহীয়ে ঠিকেই ক'লে। দোনো side মিলি গ'লে 'চব্ কুছ' হৈ যায়। পাণিয়ে সেইবাৰ 'পাচ' কৰিলে। দোনো side মিল্ গয়া — জী হা, 'জব্ দোনো হোতে ৰাজী তো (বিচাৰা) ক্যা কৰেগা কাজ়ী?'

১৭ চেপ্তেম্বৰ আমাৰ জীৱনৰ বাবে এটা মহত্বপূৰ্ণ দিন। এখন নাটক কৰিবই লাগিব। মই লেক্চাৰাৰ হৈ থকা দিনত, বিশ্বকৰ্মা পূজাৰ দিনা সন্ধিয়া একোখনকৈ নাটক মঞ্চস্থ কৰা হয়। Script নাম মাত্ৰ। বাকীখিনি মঞ্চত দেখা যাব; ধাৰণাটো এনেধৰণৰ যে— ইমানবোৰ বৰ বৰ অভিনেতা থাকোতে কাহিনী আৰু বচনৰেই বা প্ৰয়োজন ক'ত? গগৈ চাৰ হিৰণ্য দাস, পদ্মাপতি চাৰ, নিৰ্মল চৌধুৰী চাৰ, মুহি গোঁহাই আদি শ্বাহৰুখ খান বা দিলীপ কুমাৰতকৈ কোন গুণেনো কম? প্ৰম্প্ট্ (prompt) কৰাৰ দায়িত্বত থাকে সুৰেণ মেধী চাৰ। আতচী কাঁচ এখন হাততলৈ 'স্ক্ৰিপ্ট' পঢ়া তেখেতৰ 'আন্দাজ'টোৱেই সুকীয়া। মাত অস্পষ্ট, মাতৰ বিস্তৃতি কেৱল দু ফুট। 'উইংচ'ৰ সিটো পাৰে এনেকুৱা এজন অভিনেতাৰ অভিনয় কোনো নাটকতে দেখা নাযায়। তেনেকুৱা এখন নাটকৰ কথা মনত পৰিছে আজি। মদন দাস এজন অত্যাধুনিক কবি। আখৰাত শিকোৱা হ'ল —

অন্ধকাৰ ৰাতি ফেঁচাৰ উৰুলি
শিয়ালৰ ক্ৰন্দন,
হঠাৎ সাৰ পালে মদন। .......

ক্ৰন্দন আৰু মদন শব্দ দুটিৰ উচ্চাৰণৰ ওপৰতেই Catch আছে; আছে হাঁহিৰ খোৰাক।

নাটকত মদন দাসে কবিতাটো পঢ়িলে।

অন্ধকাৰ ৰাতি ফেঁচাৰ উৰুলি
শিয়ালৰ ক্ৰন্দন,
হঠাৎ মদনে সাৰ পালে।।

দৰ্শকে নাহাঁহিলে। কিন্তু হাঁহিত ফাটি পৰিল নাটক পাৰ্টি। বাকীবোৰ confused! অবাক, নিৰ্বাক, হতবাক।

— ৰাম ভুঁএগা চাৰৰ ৰকেটৰ ব্যাখ্যাৰে মই এই লিখনি সামৰিব খুজিছো।

ঃ ইম্তিয়াজ, ৰকেটৰ 'ফৰমূলা'টো জানানে নেজানা?

ঃ কওকচোন চাৰ।

ঃ Very simple, **mgh**. Mass, gravity and height. 'g' টো ৰকেটৰ পৰা এৰুৱাই দিয়া। ই উৰি গ'ল। পিছে নমাবটো লাগিব। ৰকেটৰ নেঙুৰত 'g' লগাই দিয়া। Safe landing. So, simple. Isn't it?

এইখিনি কথা লৈ মই আজি ভাবিবলৈ আৰম্ভ কৰিছো। দৰাচলতে, কিবা এটা ভাবিবৰ মন গ'ল। যোৱা ২৭ জানুৱাৰীৰ Golden Jubilee সংক্ৰান্তত অসম ইঞ্জিনীয়াৰিং কলেজলৈ বৰ আগ্ৰহেৰে গৈছিলো। বঢ়িয়া ৰভা, সুন্দৰ তোৰণ, খোৱা বোৱাৰ ব্যৱস্থাও সুন্দৰ। কিন্তু আগ্ৰহ উদ্দীপনা তাত পৰিলক্ষিত নহ'ল। অন্তঃসাৰশূণ্য। Golden Jubilee ৰ ৰভাথলীৰ আশে পাশে আন্ধাৰে আৱৰি আছে ; কাকো ক'তো মণিবই নোৱাৰি। শুনিলো হোষ্টেলত ল'ৰা-ছোৱালী হেনো কম থাকে। বিল্ডিঙৰ অৱস্থা ভাল নহয়। শুনিলো গগৈ চাৰক নিমন্ত্ৰণ কৰা হোৱা নাই, নিৰ্মল চৌধুৰী চাৰ, শীলভদ্ৰ চাৰ, মেধী চাৰ, ৰাঘাৱন চাৰ, শৰ্ম্মা চাৰ কোনোৱেই নাই। যিসকলে কলেজখনক প্ৰাণ দিলে আৰু যাৰ জ্ঞানৰ জ্যোতিৰে আলোকিত হৈ আমি মানুহ হ'লো, তেওঁলোক অবিহনে এনেকুৱা লাগিল যেন Golden Jubilee Celebration এক লৌকিকতাহে আছিল— যেন এক স্পন্দনবিহীন হৃদযন্ত্ৰ। ইমান পুৰণি স্মৃতি লৈ গৰ্ববোধ কৰিবলৈনো কিটো আছে? ইতিহাসৰ স্থান ইতিহাসৰ পৃষ্ঠাতেই। কবৰ খান্দিলেনো কিটো পাবা? সেইদিনা যথাস্থানত অস্বস্তিৰ বাহিৰে মই আন একো অনুভৱ কৰা নাছিলো। তাৰ বাদে আৰু কৰিমনো কিটো?

তথাপিও আজি ভাৱো— কলেজখন এটা অন্ধকাৰ কক্ষপথত ঘূৰি আছে। 'g' টো নেঙুৰত লগাই safe landing কৰাৰ উপযুক্ত সময় আহি পৰিছে। পুনৰ 'g' টো এৰুৱাই আমাৰ কলেজখনক এক আলোকিত কক্ষপথত কক্ষস্থ কৰাবলৈ আমি সকলোৱে দৃঢ় সংকল্পবদ্ধ হোৱা উচিত।

✡ ✡ ✡

Photo by Courtesy of Ranendra Nath Deka

1st Executive Committee of Assam Civil Engineering College Union Society, Guwahati, 1955-57

**First row (L–R)** : Prof B. Sarmah, Prof S. Baruah, Principal N. Dasgupta, Prof. G. Borpujari, Prof R.P. Patra

**Second row (L–R)** : Mr Prafulla Mech, Mr Madan Talukdar, Mr Sarasij Das, Mr Amio Das, Mr Gopal Das, Mr Ranendra Nath Deka (GS), Nalini Choudhury

Photo by Altaf Hussain (1957-61)

## First batch students of Assam Engineering College (at AEI Campus) 1955-60.

Photo by Courtesy of Nalini Kumar Choudhury

**Sitting L to R** : Prof. Hamidur Rahman, Prof. Ramapada Patra, Prof. Rajen Singh, Prof. Bishnudev Sarma, Principal Niradananda Dasgupta, Founder Principal Hari Prasad Barua, Prof. Girin Borpuzari, Prof. Sarat Kr. Barua, Prof. Sampat Kumar, Instructor Bapuram Saikia, Prof. Srinibasan, Sri Ranendra Nath Deka (Union G.S.)

**Standing L to R** (1st Row) : Debdas Roy, Pabitra Kr. Barua, Nalini Kr. Choudhury, Girin Gogoi, Siddique Ali, Asit Mazumdar, Rohini Kr. Bora, Amal K. Sen, Kamakhya Thakur, Padma Kr. Bora, Subrata Chakraborty, Madan Ch. Talukdar, Khanin Barua, Jagat Ch. Barua, Prafulla Barua, A. S. Ghaffur, Saidul Islam, K. Thangzuala, Khitin Kar, Bhola Nath Das.

**Standing L to R** (2nd Row) : Jyotirmoy Paul, Pranabeswar Barua, Mustaque Ahmed, Purna Kalita, Bhulanath Deka, Sashi Mohan Das, Trailokya Barman, Pramode Bhuyan, Gopal Das, Suresh Chakraborty, Bedadhar Sarma, Pradip Dutta, Bhabani Sengupta, Dilip Bhattacharjee, Pranab Kr. Bora, Rama Kalita, Monmohan Nath, Abdul Fazal, Gobinda Ch. Talukdar.

**Standing L to R** (3rd Row) : Robula, Arun Borthakur, Prafulla Ch. Mech, Amiya Kr. Das, Naba Sarma (Office staff), Saurin Dutta, Sarasij Das, S. Abdullah, Kirti Saikia, Khirod Ch. Barua, Bibek Talukdar, Amal Purkayastha, Amalananda Barua, Safiqul Hussain Mazumdar, Jatin Patowari, Lal Mohan Das.

**Standing L to R** (4rd Row) : Puranjoy Sarma, Phani Goswami, Nagen Deka, Sailen Das, Gobinda Singh, Ibatombi Singh, Sunil Sarkar, Lambodar Bora, Tamizur Rahman, Prunjya Pathak. (Rest are Fourth Grade Staff.)

**Not in the photo** : Kh. Moni Singh, Prabhas Bhattacharjee, Rajen Goswami, Bipin Bihari Barua, Ardhendu Dasgupta, Binod Bardoloi, Naren Konwar,.

## ACTIVITIES IN PHOTOGRAPH

**On 15th August, 1961**

**Students' XI : Captain, Abdul M. Choudhury** **The Professor's Team : Captain, Principal N. Dasgupta**

***The strategy***
**The Captain, Principal N. Dasgupta sees that things are well done.**

***A scathing phenomenon***
**The goalkeeper, Principal N. Dasgupta, up and doing, resists a sure thing**

## ACTIVITIES IN PHOTOGRAPH

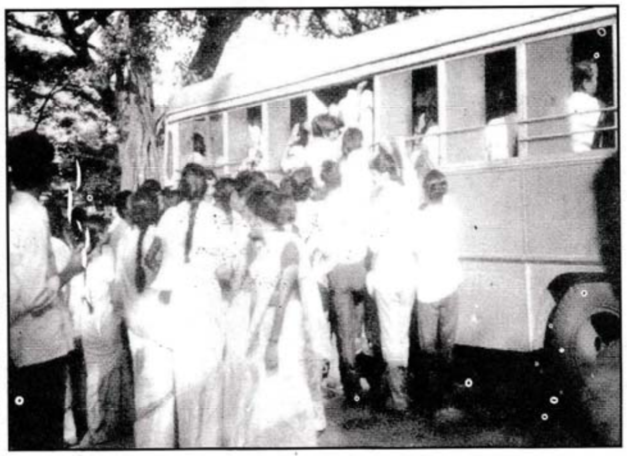

## ACTIVITIES IN PHOTOGRAPH

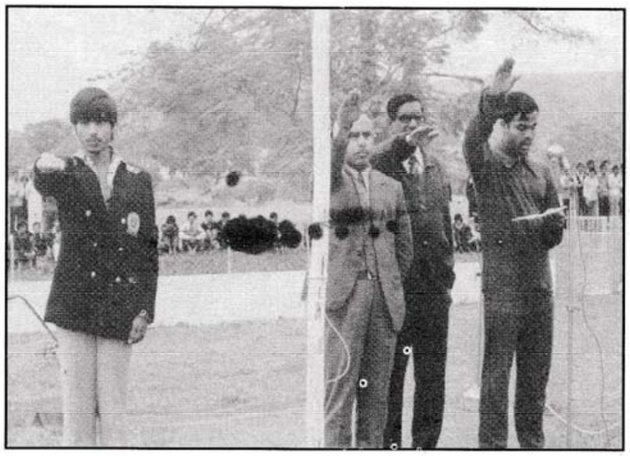

# ACTIVITIES IN PHOTOGRAPH

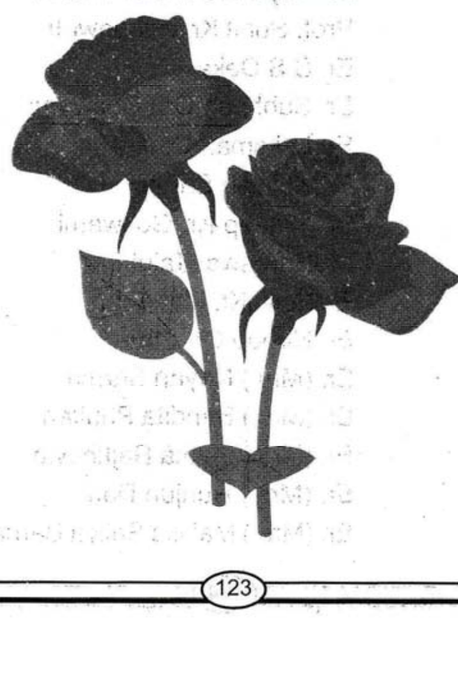

# ORGANIZING COMMITTEE

**7 to 10 September, 2005, Assam Engineering College, Jalukbari, Guwahati - 13**

| | |
|---|---|
| **Patron** : | Principal, Assam Engineering College |
| **President** : | Dr. Nirmal Kr. Choudhury |
| **Vice President** : | Er. Ranendra Nath Deka<br>Prof. Utpal Miri<br>Dr. M C Borgohain |
| **Organising Secretary** : | Dr. Aswini Kr. Baruwa |
| **Joint Organising Secretary** : | Dr. Sashindra Kr. Kakoty<br>Prof. A K Misra |
| **Treasurer** : | Er. Pradeep Kr. Adhikary |
| **Members** : | Prof. R N Choudhury<br>Er. Bulan Ch. Borgohain<br>Er Jacob Lais<br>Prof. D J Bhattacharjee<br>Er. Debendra Nath Deka<br>Er. Bedadhar Sarma<br>Er. Gajendra Nath Khound<br>Prof. Sunit Kr. Bhagawati<br>Er. S S Deka<br>Er. Subhash Ch. Goswami<br>Er. Laksman Ojha<br>Er. Kailash Sarma<br>Er. Prdeep Kr. Goswami<br>Er. Hareswar Talukdar<br>Er. Pulin Kr. Mahanta<br>Er. Nirode Ch. Das<br>Er. (Mrs.) Nayan Sarma<br>Er. (Mrs.) Bandita Phukan<br>Er. (Mrs.) Reeta Rajkhowa<br>Er. (Mrs.) Runjun Das<br>Er. (Mrs.) Mallika Saikia Baruah |

Dr. Pradyut Goswami
Er. Pulak Goswami
Dr. Kalyan Kalita
Er. Gunabhiram Das
Prof. Pratul Ch. Baruah
Er. Saumya Baruah
Er. Dunglena (Mizoram Coordinator)
Er. Tomi Ete (Arunachal Pradesh Coordinator)
Er. Pradeep Deka (NEEPCO Coordinator)
Er. Hockstermas Syiem (Meghalaya Coordinator)
Er. W. Keisho Singh (Manipur Coordinator)
Er. Anshu Roy (South Assam Coordinator)
Er. Jogen Borpujari & Er. J. J. Das (BRPL Coordinator)
Er. Rajib Kr. Sarma (OIL Coordinator)
Er. Jayanta Borgohain (AOD Coordinator)
Er. Imtiaz Ali (ONGC Cocrdinator)
Prof. Girish Bora & Er. Manash Raibaruah (NRL Coordinator)
Er. Jatin Sarma (North East Assam Coordinator)
Er. Jatin Sarma (PWD Coordinator)
Er. Dibyajit Dutta (Lakhimpur & Dhemaji Coordinator)

## Sub committees

| | | |
|---|---|---|
| **Press & Publicity** | : | Prof. Arup Kr. Misra<br>Er. Naba Thakuria |
| **Transport, Reception** | : | Prof. Pradyut Kr. Goswami |
| **Registration & Accommodation** | : | Er. (Mrs.) Runjun Das |
| **Cultural** | : | Dr. Arup Kr. Sarma<br>Prof. (Mrs) Moushumi Baruah |
| **Finance** | : | Prof. R N Choudhury<br>Er. Pradeep Kr. Adhikary |
| **Venue Management** | : | Prof. Sunit Kr. Bhagabati<br>Er. Gunabhiram Das |

## Games & Sports Sub-committees

| | | |
|---|---|---|
| **Convenor** | : | Er. Sankar Dutta Lahkar<br>Er. Pranab Sarma & Er. Raj Baruah (Coordinators Cricket)<br>Er. Dalim Gogoi, Er. I. Chetia (Coordinator Tennis)<br>Er. Prasanta Gogoi (Coordinator, Table Tennis)<br>Er. Biresh Das (Media Coordinator)<br>Er. L. Ojha (Coordinator AEC) |

## Food Sub-committees

| | | |
|---|---|---|
| **Convenor** | : | Er. Munin Kr. Deka |
| | | Prof. A K Bordoloi |
| **Members** | : | All Hostel Students and Hostel Mess Secretaries |

## Symposium Sub-committee

| | | |
|---|---|---|
| **Chairman** | : | Prof. U. Miri |
| **Convenor** | : | Er. G.N. Khound |
| **Members** | : | Er. Ajit Bujarbaruah |
| | | Dr. P.S. Goswami |
| | | Er. Bimal Deka |
| | | Er. B.N. Saikia |
| | | Er. N.N. Goswami |
| | | Prof A.K. Misra |
| | | Er. Surya Kumar Das |

## Publication Sub-Committee

| | | |
|---|---|---|
| **Advisor** | : | Prof S.N. Medhi |
| | | Dr P.K. Bora |
| | | Er. G.C. Talukdar |
| **Convenor** | : | Er. A.K. Goswami |
| **Members** | : | Er. Mahesh Ch. Barkataki |
| | | Er. G.N. Khound |
| | | Er. Subhas Ch. Goswami |
| | | Prof. A.K. Misra |
| | | Er. Imtaz Ali |
| | | Prof P.C. Barua |
| | | Er. Shyam Sundar Deka |
| | | Er. Pranab Kr. Choudhury |
| | | Dr. Arup Kr Sarma |
| | | Er. K.G. Dev Krori |
| | | Er. (Mrs) Mallika Saikia Barua |
| **Cover Design by** | : | Er. Bharat Kaman |

*With Best Compliments from :*

# MUKTA UREA

## FOR BUMPER CROPS

**BVFCL ✡ PRIDE OF NORTH-EAST**

Brahmaputra Valley Fertilizer Corporation Limited was formed as a new fertilizer company with effect from 05.04.2002 after the demerger from Hindustan Fertilizer Corporation Limited with three units viz., Namrup-I, Namrup-II and Namrup-III located at Namrup in Dibrugarh District of Assam. BVFC is fast undergoing a major revamp, involving an outlay of Rs. 600 crores with the main objective to play a pivotal role in the growth of agriculture. BVFC puts an accentuated emphasis on tea plantation to bring Indian tea to the foremost position in global market place. The canvas of the North-East is going to be greener with the emergence of Brahmaputra Valley Fertilizer Corporation on the scene. BVFC envisages to produce 5.55 lakh tonnes of urea per annum to meet the demands of farmers in the North-East as well as West Bengal and Bihar. Enthused with a renewed commitment, BVFC will strive for improving the prosperity of the farmers.

बी वी एफ सी
BVFC

**BRAHMAPUTRA VALLEY FERTILIZER CORPORATION LTD.**

*(A Govt. of India Undertaking)*

Namrup, P.O. Parbatpur, Dist. Dibrugarh, Assam, Pin - 786 623

*With Best Compliments from :*

हिन्दुस्तान पेट्रोलियम
HP

**SARAIGHAT SERVICE CENTRE**

***Dealer : Hindustan Petroleum Corporation Ltd. & MRF Tyres***

Adabari, Guwahati - 781014

Tel : 2570440, 2570889

*With Best Compliments from:*

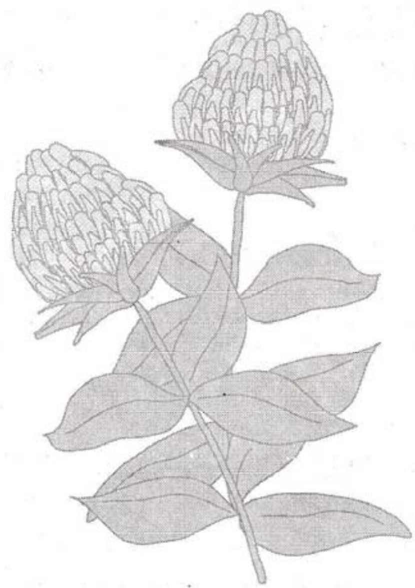

**NORTH EASTERN TUBES LIMITED**

Jaswanta Road, Pan Bazar, Guwahati - 781 001
✆ : 2541434, 2520155
Fax : (0361) 2544156
E-mail : netl@sancharnet.in

*With Best Compliments from :*

# INDIA CARBON LIMITED

**NOONMATI**
Guwahati - 781020

*Best compliments to Golden Nostalgia from :*

# H S ENGINEERING

**ELECTRICAL PANEL FABRICATORS**

KHANAPARA, GUWAHATI - 781022
Phone : 2220024

*With Best Compliments from :*

# SHREE HANUMAN INDUSTRIES

Athgaon, Siddha Point, Guwahati
Ph : 2731828 / 98640 - 28748

*With best compliments from*

# Arunachal Metal & Alloy Factory

*Specialist in :*
**FERROUS & NON-FERROUS MOULDING JOBS, SINGUR HAND PUMP**
**GOVT. APPROVED MANUFACTURERS**

**Industrial Area, Bamunimaidan, Guwahati - 781 021**
**Tel : 2550079 (F), 98640-28802**

• Assam Preferential Stores Purchase No. DIC/K (IV) 833 (SP) 91 dtd. 10.07.1991 • Gauhati Refinery, Ancillary Unit, Regn. No. BG/Misc/21 • Nagaon Paper Mill, Cachar Paper Mill, NSIC/GP/RS/REGN/ASM/(A-10) • AGST No. GUW/AGST/A-899 • CST No. CST-2969 • D.I. Regn. No. 02/05/01693/PMT/SSI • S.I.S.I. Regn No. DC-SSI-264/78 (MODN)

*With Best Compliments from :*

# M/s. DEE BEE CORPORATION

**CIVIL, MECHANICAL & ELECTRICAL ENGINEERS**

**Specialists in**

- **Soil investigations & surveys.**
- **Design of residental apartments, Bridges.**
- **Preparation of DPRs for Roads & Bridges.**
- **Civil works including construction of residential apartments.**
- **Tower foundation.**
- **Structural steel work.**
- **Sub-Stations.**
- **Erection and Commissioning of Heavy Machineries.**
- **Hydro Turbines & Generators.**
- **Electrical Installations.**
- **Illumination etc.**

Tel : 0361 - 2263291, 2263453
Mob : 94351 - 94404
Email : bcborgohain@yahoo.com

**Office :**
Usha Nagar,
P. O. Assam Sachivalaya,
Dispur, Guwahati - 781 006

*With Best Compliments from:*

**TUSKER**

**UPVC RIGID PRESSURE PIPES**

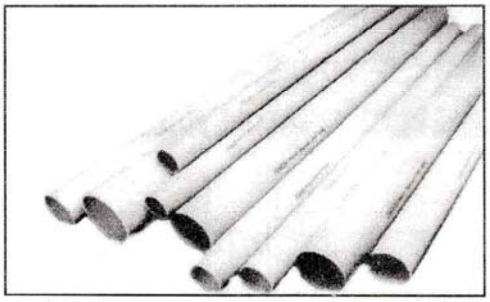

- HYGIENIC
- DURABLE
- CORROSION – FREE
- ECONOMICAL

**TUSKER**

**UPVC CASING & RIBBED SCREEN PIPES**

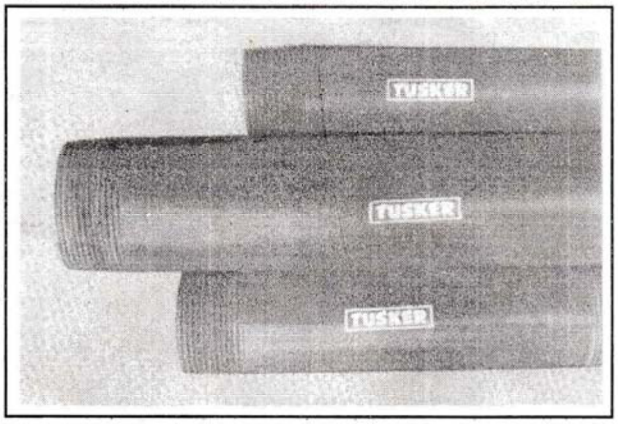


- RUST PROOF
- FREE FLOW
- LEAK PROOF

**TUSKER**

**DIRECT ACTION HAND PUMP**

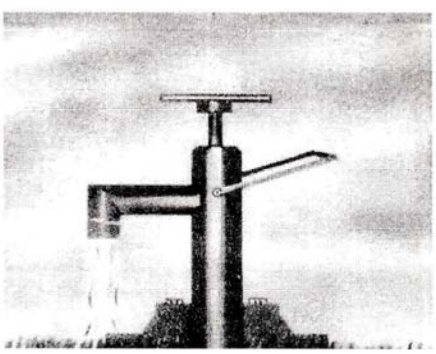

**PLASTIC WATER STORAGE TANK**

**SIZES**
**200 LTRS**
**To**
**5000 LTRS**

# KAMAKHYA PLASTIC PVT. LTD.

Bonda, Narangi, Guwahati - 781 026

Ph. No. 2640952, 2640481 • Tele Fax : 0361-2640952

*With Best Compliments from :*

## CHARU TECHNOLOGY PVT LTD.
## CHARU ENGINEERING INDUSTRIES

[Manufacturer's of UPVC pipe, Casing Pipe, Ribbed Screen Strainer, Plumbing Pipe, Sanitary Pipe suitable for potable drinking water and Direct Action Hand Pump (Tara)].

**REGD. OFFICE**
Bamunimaidan, Guwahati-781021
Phone : 0361-2551941
Telefax : 0361-2653946

**FACTORY**
Hajobari, Chandrapur
Guwahati - 781 050
Phone : 0361-2788312
E-mail : charugroup@rediffmail.com

OUR SOLUTIONS IS TO PROVIDE SAFE DRINKING WATER THROUGH OUR UPVC & DIRECT ACTION HAND PUMP TO THE NATION

*With Best Compliments from :*

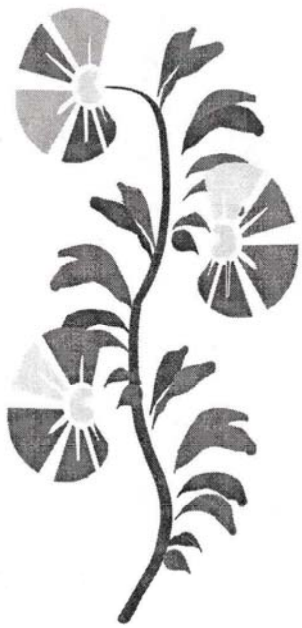

Jacob Lais

**ST. STEPHEN'S SCHOOL**

**CHRISTIAN BASTI, DISPUR**
**GUWAHATI - 781 005**

**Phone : 2344098 / 2343660**
**E-mail : stephensschool@hotmail.com**

*With best compliments from*

**brahmaputra udyog pvt. ltd.**

MANUFACTURERS OF UPVC AND CASING PIPES, RIBBED SCREEN, PLUMBING PIPE, PVC HOSES, CONDUITS FITTINGS AND DIRECT ACTION (TARA) HAND PUMP ETC.

**REGISTERED OFFICE**

Pan Bazar, Guwahati - 781 001, Tele : (0361) 2601477, Tele Fax : 91-361-2606298, Gram : Vishal

**FACTORY**

Statue Chilarai, Amingaon, N.H. Way 31, Guwahati - 781 031 (Assam) e-mail : bupl_pipes@yahoo.co.in

*With Best Compliments from:*

# Universal

**RIGID PVC PIPES**

*FIT AND FORGET*

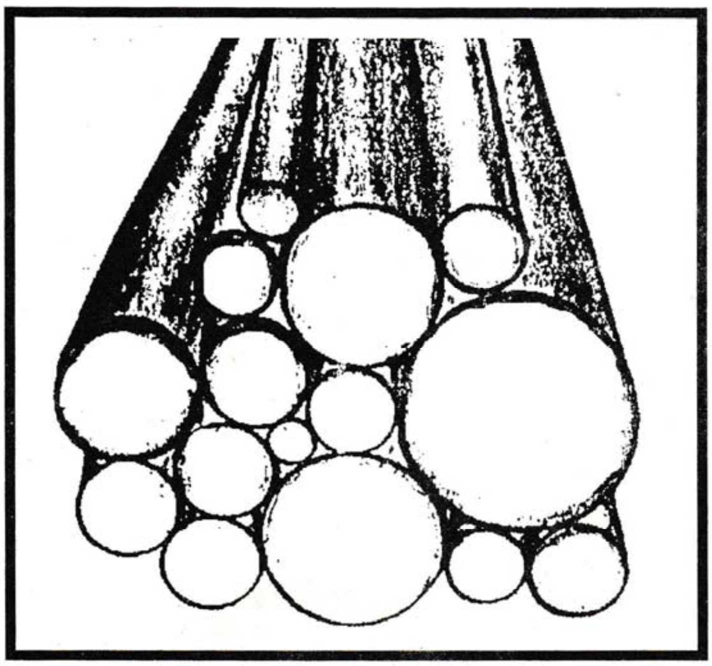

Available in size from
15mm to 250 mm

**UNIVERSAL PIPES PVT. LTD.**

**Industrial Area, Guwahati - 21**
**Phone : 2550314, 2551984/ 83**
**Fax : (0361) 2655459**

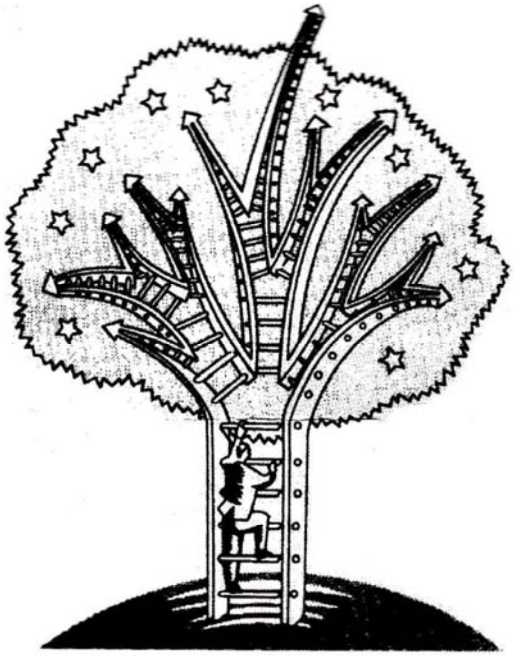

Continuous growth. That is the goal IndianOil sets for its employees. It's part of our corporate philosophy which aims to foster a culture of participation and innovation for employee growth and contribution.

Our 16 training centres across the country and the Management Academy at Haldia hone employee skills and management orientation. Apart from this intensive structured training, they gain valuable cross-functional exposure through periodic job rotation.

And the IndianOil Institute of Petroleum Management (IIPM) at Gurgaon has taken this further, IIPM aims to become the foremost institute of learning worldwide. uniquely focused on petroleum and energy management. It prepares human resource for a gloabally competitive environment and also acts as a consulting firm in management research or enhancing organisational effectiveness.

# At IndianOil the learning process never stops.

Even at work, our employees actively participate in the learning process, Contributing right from the shop-floor level through various fora. As a result, IndianOil today has one of the most talented and skilled pool of human resource. Across companies. Across countries, Because early on, we at IndianOil realised, 'To learn, is to grow,"

## INDIAN OIL CORPORATION LIMITED
## (ASSAM OIL DIVISION)

इंडियन ऑयल

Indian Oil

**P.O. DIGBOI - 786171**
**ASSAM**

Assam Oil

**VISION BEYOND TOMORROW**

With Best Compliments :

# Gamon India Limited

**ISO 9001: 2000**

## Builders to The Nation

GAMMON

**Karbi Langpi Dam**


Printed at Brahmaputra Offset, M. C. Road, Guwahati-781003. Phone : 2663637